TH. CAMPANELLÆ

DE

MONARCHIA HISPANICA

Discursus.

AMSTELODAMI,

ANNO DOMINI,

cIɔ Iɔ c xl.

Nobilissimo, Amplissimo, Doctissimoque Viro,

D. IOACHIMO VICOFORTIO,

Equiti, & Sereniſſimæ Haſſiæ Lantgraviæ à Conſiliis.

Libellum hunc, quem de Monarchia Hispanica scripsit Clarissimus Campanella, N. T. dico & offero, Nobilissime VICOFORTI. *Nuper tuo beneficio meus factus, jam typis excusus tuus iterum esse desiderat. Soles quippe, præter eas curas, quas optimis maximisque Principibus commodas, etiam literarum & elegantiorum studiorum meminisse; & eorum nobis copiam facere,*

quæ vel ab antiquitate precium habent, vel argumenti rarioris novitate lectorem delectant. Hujus generis est opusculum præsens, titulo Monarchiæ Hispanicæ grande & illustre. Verùm non tam quid sit potentissimus Hispaniarū Rex, quam quid vel sua vel aliorum destinatione esse optet, aut optaverit aliquando, declarat. Ne Monarcha sit, aut fiat unquam, sedulò cavebunt Galliarum & Britanniarum Reges, cavebunt sedulò Fœderati Ordines, quorum illi magnis subinde & sumptuosissimis bellis æraria Hispanica accidunt; hi præter Belgii validissimas terras, Indiam utramq; illi claris successibus ereptum eunt. Quam hic Monarchiam Philippis adscribit sacri ordinis autor, Platonicæ mihi

Rei-

Reipublicæ similior videtur, quam vero stabilique Imperio. A Deo, Prudentia & Occasione imperia suspendit. Sed, ut se res dant, nondum in fatis est, unum omnibus populis Hispanum imperare. Si prudenti machinatione eò contendit Rex Catholicus, tot prudentum Principum contrariis consiliis nondum adeptus est, quod intendit. Militavit olim pro Monarchia Hispanica non una occasio, sed quia fronte capillatam prehendere neglexit, jam frustra circa post calvam sudat & luctatur. Leges non ubique malas Hispaniarum Regibus præscribit Campanella, sed quibus modis Monarchiam sibi comparare possit, infelicius tractat, quia ignoravit ipse. Sunt enim hæc supra cucullum & præ-

dicatorium ordinem. Vir doctissimus uti multa ingenio complexus fuit, ita liberius audaciusq; quam solidius de rebus Philosophicis & Principum arcanis pronunciat. Ipsum Aristotelem, quo nemo mortalium plura novit, ordinatius scripsit, clarius effatus fuit, c. 4. pag. 18. magnarũ rerum ignarum, Logicæ tantum minutiarumque peritum esse *hoc ipso libello affirmat. Sed condonandum hoc viro sua potius, quam aliena; nova, quàm vetera, admiranti. Non est meum, Vir præstantissime, de Campanella judicium ferre. Sed aliorum sententiam, qui scripta viri maximi & erectioris ingenii Monachi, attentius legerunt, expono. Tibi autem libellum hunc inscribo, non quod Monar-*

chiam

chiam & potentiam Hispanicam ames, sed quia eam humeris & cervicibus nostris decussam mecum gaudes. Vale Vir nobilissime & clarissime, & officium hoc meum, qua es humanitate & erga amicos facilitate, benigne interpretare. Amstelod. XXVI. Iul. Anno CIↃ IↃC XL.

N. T.

Observantissimus

LUDOVICUS ELZEVIRIUS.

TYPOGRAPHUS LECTORI S.

EXhibemus tibi amice Lector, tractatum *Thomæ Campanellæ* de Monarchia Hispanica, hac forma nostris typis adornatũ; moti videlicet cum celebritate ipsius Authoris; tum materiæ quam tractat, hoc inprimis tempore perquam notabilis, dignitate & usu. Fuit qui hæc præscripsit Monachus Dominicanus, homo ut acris ingenii, ita non nisi magna, & à vocatione sua aliena, spirantis. Hoc genus hominum est, quod humano generi leges jam diu præscribere satagit, quod sacra profanis, supera inferis miscere, Regesę & subdi-

tos

tos ſuo ſubjicere nutui, ficti adſcititiâque authoritate nil uſpiam veretur. Cujus rei teſtis eſt vel hic ipſe Tractatus. Quem hoc fine nunc publicamus, ut à pluribus legi, indeque cognoſci liquidò poſſit, quibus authoribus, quibuſque artibus, quo fine ac ſcopo plæraque queîs indeſinenter terrarum orbis concutitur, horrenda bella, turbæ tumultuſque, moveantur ac gliſcant. Deinde ut vanitas conſiliorum à maleferiatis hominibus inventorum, Deo res humanas longè aliter diſponente ac dirigente, ipſis piorum oculis etiam hinc non ſine ſolatio, pateſiat. Denique ut ii Reges ac Principes; quorum perſo-

næ in ſcenam hic adductæ, de periculo ſuo moniti, præcavere ſibi in tempore diſcant, ne, qui modò dominantur, mox alii ſubeſſe ac ſervire ipſi, cogantur. Hic noſtræ hujus editionis ſcopus. Tu, Chriſtiane Lector, mirare nobiſcum prudentiam, vel potius, verſutiam filiorum hujus ſeculi, & lauda DEUM, qui ſapientes carpit in aſtutia ipſorum, & cogitationes eorum reddit irritas. VALE.

IN-

INDEX CAPITUM.

De

THOM

THOMÆ CAMPANELLÆ

De

MONARCHIA HISPANICA DISCURSUS.

PROOEMIUM.

Monarchia universalis profecta ab ortu versus occasum, per manum Assyriorũ, Medorum, Persarum, Græcorum & Romanorum, (qui ab aquilâ Imperiali in tria capita partiti fuerunt,) pervenit tandem ad Hispanos, quibus post diuturnam servitutem & diremptionem fato, universa concessa est, majori

cum admiratione quam præceſſoribus ejus, ad quam illa etiam, ut eſt rerum humanarum viciſſitudo, pertinebat. De ejus regimine & augmento cum mihi propoſuerim differere, id quod Excell. veſtra, domine N. N. à me flagitavit, liberatus infirmitate & decennali calamitate, etiam deſtitutus libris, in hoc anguſto meo tuguriolo, brevi ſtylo, ſuccinctèq́, illi, quid de hac re ſentiam, exponam: in medium producens uniuscujuſque cauſſas, communi, non phyſico, neque theologico, ſed politico more; poſtea deſcendam ad ſingularia.

CAP.

Caput I.

De caussis humanorum principatuum.

IN adquisitione & moderamine cujusvis dominij, tres caussæ concurrere solent; videlicet, Deus, Prudentia, & Occasio. Quæ, omnes conjunctæ, Fatum appellantur. Quod nihil aliud est, quam, consensus omnium caussarum agentium virtute primæ. Hinc nascitur Fortuna. Quæ est rerum terrenarum successus, sive bonus sit, sive malus; quæ rectè cognita, Prudentia; non rectè cognita, Fatum, Fortuna, vel etiam Casus, dicitur. Sicuti, si quis invenerit id quod diu quæsivit, appellatur Intelligentia, & Prudentia: si quis verò invenerit haud quaquam quærens, nec sciens ubi sit, appel-

latur Casus, aut Fortuna. Harum trium caussarum una quandoque plus dominatur in rebus, quam altera, aut etiam duæ. Sed enim, si verum fatendum est, politicè omnes tres adsunt. Perpende regnum Iudaïcum, in quo Deus primas partes egit, qui mittendo Moysen & Aaronem præstitit reliquas duas caussas: quippe Moyses prudentissimus exstitit, non solum in rebus divinis, verum etiam humanis, cum omni Ægyptiorum scientia imbutus fuerit, & sub auspiciis Pharaonis bella gesserit contra regem Æthiopiæ, quem etiam vicit, & cujus filiam matrimonio sibi junxit, ut Flavius Iosephus ac Philo testantur: nec tamen aspernatus est consilium Ietro soceri sui de imperio suo in plures tribus partiendo. Quid, quod populus Israëliticus, servitute Ægyptiacâ oppressus, Occasionem quoque

que ab Illo arripuit excutiendi jugi? Unde major illi fides & sequendi lubido apud populum fuit, non obstante etiam improbitate Palæstinorum. Quin & Monarcha supremus Deus ultrò suis prudentiam dedit; sicuti Apostolis & Pontifici Romano; cui accessit Occasio; quæ nihil aliud est quam scire uti tempore; unde Imperij Romani divisio, Iudaici verò exitium secutum est. Verùm, ubi humana potentia sola apparuit, Deus etiam cooperatus est, quamvis minus manifestè. Quare Assyrij Imperium occultis de caussis nacti sunt, quæ tamen quandoque apparuerunt: sicut videre est in Nabuchodonosore, quo Deus ad Hebræos ingratos castigandum, usus est: Contrà Cyrus, etiam Ægyptiaco imperio à Deo est muneratus. Et in Esaia Deus regem Iudæorum increpat, quod cum suo auxilio, po-

puli cæsi, profligatique essent, ille nihilominus tamen id propriis suis viribus acceptum retulisset. Hujus autem rei occasio fuit, perversitas gentium, quæ nullâ prudentiâ regebantur. In Medorum quoque Regno eadem occasio plurimùm valuit cum Deus (quemadmodum ex Daniele liquet) Sardanapalo luxu delitiisque muliebribus diffluente in Scenam prodiit, & prudentia singulari instructum Arbacen Mediæ præfectum excitavit. In Persico Imperio fortitudo Cyri comparuit, & Media successore destituta occasionem præbuit, Deusque ipse in Esaia Cyrum, unctum suum appellans, nationes sibi subjugare edocuit. Quis verò dubitat de Alexandri Magni Macedonis prudentiâ? quaque occasione Græci inter se divisi, & orientales populi in fœdissimas quasque libidines se præcipitarunt?

ruint? ubi divina potentia evidentissimè fuit manifestata; quandoquidem, ut Propheta Daniel attestatur, angelus regni Græci multum in id operis impendit. In Romano etiam Imperio Prudentia & Fortitudo plurimùm potuit. Verum Italia in plures Resp. diremta, & Carthaginenses in se divisi, Occasio fuerunt. Et plerumque ad illam partem, quæ magnum aliquod imperium dissolvit, omnes reliqui mundi principatus se inclinant: & certè Deus prosperitatis Romanæ maxima caussa fuit, ut Augustinus in lib. de Civit. Dei demonstrat. Nullus tamen locus evidentius ostendit, quid Occasio possit, quàm Sicilia, eo præsertim tempore, cum Petrum Arragonensem contra Angoinos evocavit: unde vesperæ illæ celeberrimæ, nomen proverbio dederunt.

Quanquam negari haud quaquam

possit, divinis illum Pontificis auspiciis, & ingenita sibi prudentia, in illo conamine plurimum adjutum. Et, licet sanè Historici trium harum caussarum rarò mentionem faciant, tamen libri Regum Hebræorum & successiones in illis traditæ, abundè id convincunt, ostendentes, quò Prophetiæ inclinant, eodem etiam Fortunam Imperij vergere.

CAPVT II.

Causæ Imperii Hispanici.

EÆdem igitur tres causæ unanimiter in Monarchia Hispanicâ concurrerunt. Nam postquam illa octingentos prope annos sub auspiciis altissimi contra Mauros feliciter bellũ gessisset, produxit tandem milites adeò strenuos, ut, munita robore & prudentiâ, victis barbaris, ad

majora occupanda, arma sua converterit. Deinde non sine divino instinctu, à Papâ adjuta, Indulgentiis etiam amplissimis, Crucigeris itidem, & titulo Catholici, id est, universalis, munerata, tantam fortitudinis sibi gloriam adscivit, ut Genuenses, spontè se illi submiserint, novique mundi imperio sit potita. Constat denique, quod, dum hastis & equis bella administrata fuerunt, Galli, Gothi, & Longobardi; dum verò gladiis, Romani imperium latius propagarunt. At postquam Astutia plus valuit Fortitudine, inventæque Typographiæ, & Tormenta bellica, rerum summa rediit ad Hispanos, homines sanè impigros, fortes, & astutos. Tunc enim Occasio, Arragonensem cum Isabella Castiliæ Regina conjunxit, nullis masculis hæredibus superstitibus; simulque accessit linea Imperialis

rialis Auſtriacæ domus, etiam ipſa maſculini ſexus prole carens; ſecuta etiam novi mundi per Chriſtophorum Columbum detectio, & alia itidem acceſſio ex ruina regis Luſitaniæ: quæ Monarcham Hiſpaniæ ſatis illuſtrem reddiderunt. Quibus ſe denique adjunxerunt clades Gallorum, Anglorum & Germanorum, religionis cauſſa inter ſe diſſidentium. Vnde facilè huc potentiæ Hiſpanus evectus eſt. Immo plus etiam valeret, & totius mundi dominus evadere potuiſſet, ſi Turcicum imperium evertere eſſet aggreſſus, ut Perſicum olim Alexander, & Romani Punicum. Illorum enim imperium per Chriſtianorum peccata emerſit, & etiamnum angelus illius ſuperior eſt. Quippe interea, dum Cæſariani à Pontificiis, Galli ab Anglis, Veneti à Genuenſibus diſſident, Deus Turcas ſuſcitavit,

vit, & utrique imperio immisit, quandoquidem Christiani levius pro delictis premebantur ab Arabibus, Tartaris, & aliis Trans-alpinis populis, sicut in Monarchia Papali ostendi. Idemque nobis hodiè Turca est, quod Assyrii olim Hebræis fuerunt, in Regnum Iudaicum & Israeliticum, per diversas hæreses, divisis, nisi angelus Hispanicus nobis quid auxilij tulerit, sicut alibi scripsi.

Caput III.

De primâ Imperiorum causâ, Deo videlicet.

Apud omnes gentes constat, Prudentiam solam, aut etiam cum Occasione conjunctam, ad acquisitionem aut regimen dominiorum non sufficere: quandoquidem scimus, arbitrii libertatem in vo-

luntate, non vero in actione aut passione consistere. Fieri enim potest, ut quis hac vespera sibi proponat, aut navigare cras, aut studere, aut arare, aut aliquid aliud agere, cum pluviæ repente effusæ aut tempestates ex improviso obortæ illud nostrum tam prudens consilium subitò impediant, neque ex consilio, sed è re nata agere cogant. Huic vero, qui eo propositum suum causis superioribus subalternari novit, plerumque res suæ prosperè cadere solent. Sic igitur homines prudentes causas superiores, Deum, voluntatemque divinam, unde pendet series rerum futurarum, satagunt cognoscere. Vnde quidam Deum quæsiverunt in stellis: quibusdā quoq; per stellas, sicut Magis, respondit, ut in nativitate Redemptoris nostri: & fortasse huic aut illi Astrologo pluviæ matutinæ nihil detrimenti affe-
rent,

rent, eò quod illas providit, actionesque suas exinde Deo volente instituit; qui pro singulari sua benignitate, ibi inveniri vult ubi ipsum sincero corde quærimus: immo si res flagitat, etiam illis, qui eum non sincero corde quærunt, respondet; quod videmus in Baalamo, cui non rogatus respondit; & in rege Saulo, qui per Samuëlem certior de rei eventu factus est; quamvis ille arte diabolicâ, & non Samuëlis ritu, Deum invocasset. Nos quoque persuasum habere debemus, verum Deum ad diabolicas Romanorum, Græcorum, & Chaldæorum superstitiones respondisse, ministerioque angeli cujusque regni fuisse usum. Nam inevitabile voluntatis suæ decretum, illarum Monarchiarum majestatem, modo sursum urgebat, modo deorsum versus inclinabat. Chaldæi igitur, Medi itidem, &

Persæ,

Perſæ, ſi quando prudentia illos deſtituit, Deum per ſtellas invocarunt: Græci Deum in oraculis Delphicis, Romani in auguriis auſpiciiſque, Philoſophi ſaniores in naturâ, quæſierunt: Sicut Pythagoras in numeris, qui ſunt radius quidam divinitatis per orbem diſſeminatæ. Multo rectius vero Hebræi, & hos ſecuti Chriſtiani, per ora Prophetarum ad ipſos miſſorum, eumdem inveſtigarunt. Etenim Archangelus Michaël, ab illorum imperio ad Chriſtianum tranſmiſſus eſt: pro certoque habendum videtur, imperio quopiam devicto, angelum illius ad illud, quod vicit, tranſire. Arcanum hoc percalluerunt Romani, qui ideo angelum ſuum tutelarem ignorari voluerunt,ne ab aliis nationibus invocaretur. Quare dici poteſt, Perſicum angelum, aut ceſſiſſe Græco, aut à Perſis ad Græcos trans-

transiisse; & consequenter angelum Constantinopolitanũ jam pro Turcis dimicare, aut loco mutato à partibus Germaniæ stare, & conjunxisse se cum illius angelo. Ubi verò plures angeli, ibi etiam majus incrementum, aut fortius stabilimentum. Hinc Scripturis edoctus, dico, quod, si quando Deus imperium aliquod blandè alloquitur, aut contrà, id non de illo solo, sed etiam de sequentibus accipiendum esse. nam, ni id foret, Deus haudquaquam notitiam futurorum ecclesiæ suæ per Prophetas revelasset: quod absurdum est, & sequeretur, in stellis & aliis rebus id quærendum esse. Quod cum partim etiam à Papa prohibitum sit, omnia provisa esse, credamus necesse est. Cum igitur Deus de imperio Babylonico loquitur, id intelligendum est quoque de Persico, Græco, & Romano, quæ illi

suc-

ſucceſſerunt. Unde Petrus & Iohannes Romam vocant Babyloniam: &, quod de Hieroſolyma, & de regno Hebraico dictum eſt, id accipiendū quoque de eccleſia Romanâ; quæ claves Davidis & nomen Hieroſolymæ accepit; ſecundum id quod dictum eſt Angelo Philadelphiæ. eſt autem Philadelphia idem ac amor fraternus: ſicut ROMA, inverſo literarum ordine, eſt Amor. Et Deus ſæpe eccleſiæ ſuæ minatur; Removebo Candelabrum tuum de loco ſuo, niſi reſipueris. Nam eodem modo dici poſſet, angelum Dei, ab eccleſia in eccleſiam, (ſicut ab Angliâ, hæreſi infectâ, in Boruſſiam catholicam,) & à Regno in regnum, transmigrare. Quod etiam Ezechiel, Ieremias, & Eſaias, de principe Tyri dixit. Sed & interdum de elapſo angelorum è cœlo extruſorum imperio id accipiendum:

dum: ubi & id, Quomodo cecidisti lucifer! quod de rege Chaldaico dictum eit, de ejus successoribus, & de cœlesti sic dicto magni diaboli imperio, in signaculum similitudinis sumitur. Quippe imperia, & aliæ res terrenæ, similes sunt cœlestibus; sicut & res maritimæ, rebus terrestribus. Unde inventus piscis episcopus, vitulus, & calamarus; quandoquidem omnes ab ordine rationis primæ, seu divinæ ideæ, quod Verbum æternum est, dependent. Unde clavem invenisse mihi videor, qua mihi aditum patefaciam ad cognoscendum ortum, regimen, incrementum, & finem regni Hispanici, per caussam primam, quam Deus in prophetis aperuit; posteà quoque ad Prudentiam & Occasionem, quam Hispani prehendere debent, progressurus.

CAPVT IV.

De imperio Hiſpanico ſecundum cauſſam primam.

EVidens eſt, Prophetiam de fine mundi, tàm in natura, quam in arte politica, mox completum iri; poſtquam ſtellæ fixæ, Scorpionis & Tauri, mutarunt ſitum, & ſol terræ, decies mille milliaria propinquior jam eſt, totque ecclipſes apparent propter æquinoctia tranſpoſita; quæ omnia ex opinione Platonis (quamvis Ariſtoteles, rerum magnarum ignarus, & Logicæ tantum, minutiarumque peritus, id neget) magnas mutationes prædicunt: iſtæ exorbitationes rerum cœleſtium, diluvia etiam, & incendia univerſalia, maximæque mutationes, ſecundum Evangelium, (cum quo etiam conſentit Seneca,) ſigna ſunt intereuntis

tis mundi. Imperium Christianum, res sanè notatu digna, jam 1600. annos duravit: qui numerus è septenario & novenario compositus, fatalis omni Monarchiæ est; quemadmodum Pythagoras & Plato scripserunt, atque ex Moyse etiam intelligi potest, cum de Iubilæo & hebdomade loquitur; item ex Ieremia in Sabbatismo terræ sanctæ; & ex Medicina, circa curationem febris, & varietatem complexionū, & ætatum; Ex Augusto deniq; Cæs. qui ad nepotē suū scribens sibi gratulatur, quod anno sexagesimo tertio haud obiisset, qui annus, cū novem septenariis constet, periculosissimus, ac maximè fatalis est. Quin & Deus ipse rē omnē creavit in numero. Hoc igitur tēpus magnam vel amplificationē, vel inclinationem & mutationem, in rebus omnibus præsagit. Videmus etiā, prophetiam de monarchiis ad finem adspi-

adſpirare; quandoquidem Balaam, ut eſt apud Moyſen, Num. XXIV, Monarchias ſupputans, in illa, quæ Italiam concernit, ſubſiſtit, inquiens: Venient in turribus ex Italia, & ſuperabunt Aſſyrios, & vaſtabunt Hebræos, & ad noviſſimum ipſi perdentur. Ubi locutus eſt de Monarchia Hiſpanica. Neceſſe igitur eſt, ut Italiæ inſeratur; & conſequenter, fatum Tyri ſumi quoque poteſt de Hiſpania, cum Carthago colonia Tyri fuerit, & propter crebras navigationes, ultro citroque factas, Tyriorum mores induerit. Hinc orti Hiſpani; qui, Carthaginenſium quoque aſtutias, mores, & Deos amplexi, poſtea Chriſtiani facti, omnibus illis malis, quæ Deus in Ezechiele, Ieremiâ, & Eſaiâ Prophetis, Tyro minatus fuerat, obruti fuerunt, nec non in re nautica itidem, ut Tyrij, plurimum valuerunt.

Quod

Quod si jam Hispania Tyri superbiam etiam imitatur, extollendo se supra Ecclesiam, quemadmodum Tyrus fecit, pejus quoque pessundabitur, nec imperii sui terminos propagabit. Verùm tamen ante finem, concors Papæ, felicius aget, &c, in profunda pace, securè ac firmiter regnabit, commercia in Ecclesia exercens, Pontificemque cum Cardinalibus, ceu filia Tyri, quemadmodum Psalmi & Esaias memorant, muneribus sollicitans: nec tamen in illo universalis imperii gradu erit ad quem aspiraverat. Enimvero de his secretò tractandum, non palàm scribendum est. Quantum ad ambitionem ejus attinet, dico, quod, secuta domus Austriacæ auspicia, humiliabitur: quandoquidem Esaias dicit, Onus jumentorum Austri; innuens, nihil illam effecturam eorum quæ verbo
tenus

tenus ſum declaraturus; ſcilicet, prout nunc regnat; verùm corruet, tanquam muro oppreſſa, quemadmodū Tyrus; Hinc apud animum ſuum perpendens malum, tandem emerget; certior facta, quod, poſtquam domus Auſtriaca Hiſpanicæ domui inſerta fuit, mundus novus ſub illius auſpiciis fuerit detectus, atque naves auro onuſtæ, quæ ſunt illa jumenta Auſtriæ, ut & titulus Monarchiæ, atque hic tantus principatus, ſub Carolo V. initium ceperit; ſi modo ille tam benè ſciviſſet retinere illum quam acquirere. Verùm, quia ne ſub hoc quidem fatum reſpondit Hiſpaniæ; acuratius ſcripturæ erunt perſcrutandæ, ut tempori conveniant; quemadmodum Politicus quidam dixit, & nos, Deo volente, dicemus; ut perveniamus, quo illi tendunt. Sed ego dico, finem Monarchiarum jam adveniſſe, & quod

quod in eo jam ævo ſimus, quo omnia Sanctis & Eccleſiæ ſubjici debent; quod futurum eſt, finitis quatuor Monarchiis, & mortuo Antichriſto, qui tres hebdomadas cum dimidiâ durabit, ſecundum Lactantium, Irenæum, Tertullianum, Origenem, Victorianum, S. Bernardum, Abbatem Ioachimum, Dantem, Petrarcham, & alios Theologos, Philoſophos, Prophetas & Poëtas, ſicut ſuo loco declarabo. Statua quoque Danielis jam collapſa eſt; quatuor item beſtiæ, tres hebdomades, & duodecim pennæ aquilæ, de quibus libro IV. Eſdræ, jam finitæ ſunt, ſcilicet unà cum imperio Romano: quod cum ſecundum eundem, imperium ſit Babylonicum, per ſucceſſionem diviſum eſt in tria capita; primò in dextrum, quod eſt Occidentalis Germania, deinde in ſiniſtrum, eſtque

Orien-

Orientale Turcarum & Saracenorum imperium; & medium, quod eſt Conſtantinopolitanum. Itaque, dextrum & ſiniſtrum ſecundum Moyſen, non verò ſecundum Ariſtotelem, explicatur. Iam verò, ſiniſtrum horum trium capitum, ut idem propheta atteſtatur, devoravit medium, Turcicum ſcilicet Conſtantinopolitanum, tempore Mahumetis ſecundi. Iam reliquum eſt, teſte eodem propheta, ut dextrum Occidentale, quod eſt Germanicum, devoret ſiniſtrum, Turcicum videlicet. Cum hoc congruit Aſtrologia Arquati; quæ dicit, Hungariam Turcæ ruinam minari; imperiumque Lunæ in duos filios imperatoris Turcici, qui decimus quintus imperaturus ſit, partitum iri, quando luna in duo cornua curvabitur. Atque hoc ſidus ſanè terribile eſt; & manifeſtum faciet, quod

ille,

ille, qui Turcicum imperium ſubjugabit, dominus erit orbis terrarum. Domus ergo Hiſpanica magnam monarchiam adipiſci non poteſt ſecundum fatum, niſi ſub auſpiciis Italiæ, quod eſt Germanicum & dextrum caput. Regi igitur Hiſpaniæ ſummis viribus annitendum eſt, ut in Imperatorem eligatur; cùm non ſolum Deus, ſed etiam Prudentia huic domui ingenita, oſtendat, eum conſecuturum eſſe omnia quæ optát. Cujus rei principium ſatis apparuit in Carolo V. Hiſpaniarum rege, ad imperij clavum ſedente, qui ſub auſpiciis imperii, viribus etiam totius Italiæ & Hiſpaniæ ſubnixus, Tunetanos & Regem Galliæ vicit, atque Germaniam debellavit; adeo, ut Solymannus, proſperam Regis hujus fortunam perſpiciens, dixerit, ſibi ab ipſo timendum eſſe; nec voluit, quamvis viribus ſuperior, ſub

mœnibus Viennæ, prælium cum il-
lo committere. Videmus itaqu
quo fati auſpicia inclinent, eoder
etiam omnem reliquam fortunan
vergere; & contrà, omnia in caſ
ſum fieri quæ fato invito ſuſcipiun
tur. Hic & aperiam aliud myſte-
rium: nimirum, omnia imperia, ſe-
cundum prophetiam Noæ, deſcen-
dere à filiis Iaphet: Dilatet Domi-
nus Iaphet, & habitet in tabernacu-
lis Sem, & ſerviat ei Cham: & à
Cham non niſi ſervos deſcendere,
& tyrannos, qui reverâ ſervi ſunt;
ſicut ego alibi demonſtravi. Quare
imperium Turcicum venit à Ia-
phet per Magog, & à lege Sem per
Iſmaëlis lineam, à quo deſcendit
Mahumet: ſicut ſemper uſuvenit,
ut Septentrionales, armis Iaphet
feroces, & victores, à ſapientibus
Meridionalibus, Semi videlicet pro-
ſapiâ, leges ac jura peterent. Alio
tamen

tamen modo Imperium successores quoque habuit tyrannos à Cham descendentes, sed interventu Germanici, quod à Iaphet ortum habet; sicut, Hispanus ipse suum genus per Tubal ad Iaphet refert, &, quod ad Legem, Romanus Christianismus ad Sem, respectu Christi qui verus Sem, per lineam Isaaci. Cum igitur imperium promissum sit Iapheto, ad Hispanos potius spectat, qui arctius & propius à Legislatore descendunt, quam Turcæ, & victoria illorum huc collimat, ut in domo Sem habitent, eò quod majorem Italiæ partem obtinent, Papa investitore, qui descendit à Sem, eo modo quo dictum; de quo hîc plura loqui occasio non permittit, quamvis libens vellem & deberem: hóc tantum dico, illos, secundum fatum, fieri rerum Dominos non posse; nisi inquantum fiant liberatores Eccle-

fiæ, eripientes eam è manibus Babyloniæ, id est, Turcarum & Hæreticorum. Sub tali auspicio Mauros vicerunt, Deo illos tanto imperio munerante. Palàm constat, Ecclesiam Babyloniæ subjectam esse, quamdiu militat: & alibi dixi, quod etiamnum dies Martis & Veneris dominetur; & mensis Augustus cum Iulio; qui Romanæ Babylonis fuerunt; patiturque Ecclesia gravissimas persecutiones sub infidelibus Babyloniis in Africâ, Asiâ, & Europâ, maximè verò in Germania, Gallia, Anglia, & Polonia. Hæc igitur dissertatio pronis auribus accipienda est, eo quod omnes res Hebraicæ, typus & figura sunt rerum Christianarum. Ille igitur qui Ecclesiam hisce malis liberabit, evadet universalis Monarcha, quia fungetur officio Cyri Christiani, quem suscitabit DEUS, sicut Esaias dicit, ad sub-

subjugandum totum mundum, restaurandam Hierosolymam, solvendam captivitatem, & ædificandum templum DEO cœli & terræ, in quo continuum sacrificium instituetur, sicut Daniel, Esaias & Esdra prædixerunt. Cyrus etiam de prosapiâ Iaphet fuit, per Madaim: &, quamvis Turca etiam ab illa sit, tamen officium hoc non exequetur, cum sit factus hostis, sanciendo aliam diversam legem. Galli hoc officium sub Carolo Magno sibi vindicarunt: qui, Papam è manibus regum Italiæ, Longobardorum & Gothorum sæpe liberando, tantam potentiam adeptus est, ut omnibus fuerit formidabilis: factusque fuisset Monarcha universalis, si filii ipsius concordes mansissent, & imperium scitè administrassent; verùm discordiam secuta hæresis imperium Gallicum pessumdedit, aut certè spem

omnem tantæ magnitudinis illi ademit. At Hispani, Mauros continuis cladibus extirpantes, potentes evaserunt; Constantinopolimque, quod ad Arrium, Sabellium, & alios defecerat, vastarunt. Veneti quoque per Papam multum emerserunt, propterea quod huic auxilium contra Fridericum tulerunt. Ut ita manifestũ sit, quod is, qui cum fato manũ operi admovebit, prospero successu utetur; contrà verò qui adversante fato ad agendum prosiliet, contrarium quoq; eventũ sortietur. Quod etiam ratione politica demonstrari potest. Quippe qui jus Papæ propugnat, propugnat jus universale totius Christianismi, qui à Papa dependet. Nam pro justo religiosoque habetur, quod omnes sequuntur. Et religionis opinio caussam aliam omnem vincit; sicut alibi dicemus, & jam diximus. Tum quoque Pa-

pa rerum omnium est arbiter ad quem concurrunt populi ad obediendum ei tanquam Deo & liberatori suo; sicut è contrario Suevos, Saxones, & Constantinopolitani imperii populos, ut inimicos ejus, refractarios ei videmus. Igitur officium Cyri spectat ad regem Hispaniarum, qui, postquam jam à Papa rex Catholicus appellatus est, facile ad principatum mundi poterit eniti: eumque vestigiis illius institisse jam, eo quod Ecclesiam à Mauris Granatinis olim, & nunc ab hæreticis, Flandris, Anglis, & Gallis, liberavit, videmus: sustentatque reditibus annuis tot Episcopos, Cardinales, Monasteria, & Missas; quæ sunt juge sacrificium pro universo mundo; quandoquidem omnibus semihoris, & continuo, celebratur Missa in illius Imperio, ubi Papatus Romanus, Hierosolyma, &

templum extructum est; neque unquam in ejusImperio noctescit. Hispania namque circuit per Brasiliam, fretum Magalanicum, Philippinas, Iapponem, Chinam, Archipelagus Lazari, Calecuttam, Goam, Bengalam, Ormum, Caput bonæ spei, Civitatem Africæ, insulas fortunatas: in eadem Hispania mundus cum sole circumagitur; qui quum hora quavis aliquam partem illius regnì illuminet, dubium non est, quin etiam semper ibi sacrificia fiant DEO cœli & terræ. Res stupenda sanè, & signum evidentissimum, regnum in immensum diffusum esse, in quo continuò preces pro Ecclesia & Rege funduntur, cum sacrificio stupendo, quod, secundum veritatem, & opinionem hominum, in cordibus subditorum non parum est efficax. Unde dico, regem Hispaniarum, sequendo re-

rum

tum Ordinem & obſervando Prudentiam cum Occaſione, omnia ſibi poſſe ſubjicere, ſicut ex rationibus ſubjectis patebit. Nam primùm hoc jam liquet, illum pugnare ſub auſpicio Imperii Germanici, id eſt, Italiæ, Romæ, Græciæ, Perſiæ; imperii Cyri, quod poſtea fuit Media & Babylonia: habebitque auxilium plurium angelorum, Cyri, & Michaëlis; & poſtea omnia tradentur in manus Gog & Magog, Chriſtiani autem vincent, & tunc veniet Chriſtus ad judicandum. Atque hic finis erit. Verùm ecclipſis & conjunctio magna in Sagittario, ſigno ſcilicet Hiſpaniæ, plura ſecreta, quæ & ipſa ediſſeram, revelabunt.

CAPVT V.

De secunda caussa, Prudentia scilicet.

CUm omnes res humanæ prudentiam requirant, (quæ est caussa fato connexa, constans infinitis caussis, virtute primæ agentibus,) tùm imprimis verò imperium; utpote quæ totum mundum regit, & à DEO per omnia humana dissseminata est. Nam Natura est Ars divina intrinseca; sicut Ars nostra est Natura extrinseca rerum: quique Naturam ducem sequitur, ille prudens est, quod vel in plantis, formicis, apibus, gruibus, ipsisque piscibus elucet. Quæ sanè animalcula hominem sæpè ipsum erudiunt, circa administrationem regni sui. Unde sciendum, Prudentiam diversum quid esse ab Astutia; quam quidam ratio-

rationem ſtatuum regendorum vocant. Nam Prudentia cum cauſſa prima, Deo ſcilicet, convenit; unde prophetias & ſcientias divinas perveſtigat, ut ad cognitionem rerum futurarum penetrare queat: At Aſtutia ſolam oblectationem venatur, & proprii ingenii verſutiam captat, quam ipſa falsò ſapientiam nuncupat: velut Pharao dixit: Sapientes opprimamus eos. Prudentia vero magnanima eſt, & ſolum res arduas ſibi proponit. Aſtutia puſillanimis eſt, ſed ut tamen magnanima habeatur, ſuperbiæ ſpeciem ſibi circumponit, ut videatur nimirum eniti velle ad eximia, ſed ſine ſcalâ virtutis, ſectaturque minutias, & res quæ nauci vix ſunt. Prudentia clemens eſt, & verax: Aſtutia crudelis & adulatrix. Unde aſtutus dicere ſolet, Magnates, ſapientes & fortes ſeipſos interimere debere,
 quia

quia ſceptrum illi extorquere non valent. Quicquid excelſum eſt cadat, inquit Nero, & Periander: verùm Prudentia illorum opera utitur ad regnum ſuum ſtabiliendum; Sicut Pharao bonus, ab altero illo aſtuto diverſus, uſus eſt miniſterio Ioſephi, & Papa idem ſolet facere, evehens ſapientes, & doctos viros, ad Cardinalitiam dignitatem. Aſtutus fraudes & dolos futiles machinatur in populum ſuum, quibus illum debilitet & ſupprimat. Prudentia technas urbanas & utiles comminiſcitur, quibus eundem acuat, & ad officium ſuum promptius faciendum inducat; Sicut Numa excogitavit, ut venerandum ſe populo Romano redderet, & religionis prætextu Romam contineret. Prudentia Cæſares & Imperatores decet; Aſtutia Davos & ſervos. Prudentia dum perdit, acquirit, (id
quod

quod Petrus, & Papa adhuc hodie facit) & quantò penitiùs cognoscitur, tantò ardentiùs à suis amatur: Astutia dum acquirit perdit, & quantò magis nota est, tantò magis odio habetur. Sicut videre est in scelesti illius Machiavelli discipulo Cæsare Borgia, qui per astutias suas principatum Romaniæ perdidit; imò & in Tiberio, atque Nerone, qui astutiis suis majestatem imperii Romani, laudabiliter ab Augusto Cæsare illustratam, offuscarunt. Prudens publicum, at Astutus privatum solum sibi ante oculos commodum ponit. Prudens, ut acquirat, fortem se præstat, nonnihil accedens ad audaciam (id quod Columbus, Cæsar, Alexander, & Cyrus fecit) liberalem juxtà, subterfugiens tamen prodigalitatem; & denique justum cum moderata simul severitate. Itaque dum acquirit, omnia largitur suis, ut

illos

illos beneficiis ſibi devinciat, ſibique reddat fidos deditoſque: nec tamen tantum in illos erogat, ut ipſo etiam deinceps frui non habeant neceſſe, verum ſibi quoque ſervat unde ſtatum ſuum poſſit ſuſtinere, ne compellatur, exactione tributorum malam ab illis gratiam inire, eoſque exaſperare, id quod Caligulæ olim uſu venit, qui poſtquam ſua profuderat, aliena mox ereptum ivit. Equidem qui rem arduam molitur, neceſſariò fit audax: & omne facinus magnum & memorabile requirit inuſitatam quandam potentiam, degeneratque in temeritatem, niſi proſperus ſequatur eventus: ſicut audacia fuit in Columbo, quod iret quæſitum nouum mundum; in Ulyſſe verò temeritas, quia ille evaſit, hic verò navem fregit. Verùm poſt acquiſitionem factam à fortunæ volubilitate ſibi cavendum eſt, atque ab au-

audaciæ; quæ res à Carolo V. in Germania gestas difflavit, propterea quod ille, in tuendis partis non eâdem prudentiâ fuerat usus, qua in acquirendis. Idem etiam contigit magno illi Iulio Cæsari. Tum in bello severitate opus est, ut milites in officio contineantur, & ut victores præmiis decorentur, quod ni fiat, detrectant imperium & desciscunt: sicut exercitus Tiberii in Germaniâ agens, atque insolenter prædandi licentiam exercens, victoriam partam, ad nihilum redegit: idem accidit Conrado Suevo, cum Carolo Augiensi. Verùm post occupatum regnum modestè gaudendum, & populo satisfaciendum: nam si secus fit, diffugiunt, vocatosque inimicos tuos in te instigant, sicut evenit Roboamo, Carolo Augiensi in Sicilia, Carthaginensibus post primum bellum Punicum, & Ezelino,
cui

cui Patavium suum portas objecit, atque Neroni qui hostis patriæ suæ, cujus princeps erat, fuit appellatus. Et quamvis multę astutię in usu sint, quibus populus coerceatur, ausim tamen asseverare, illas in fine exitiosas fieri. Unde videmus Tiberium astutiarum fabrum, in contemptum venisse, & acerbam duxisse vitam, quod videret se haudquaquam amari, ita ut opus habuerit, quotidie aliquos majestatis suæ contemptores neci dedere, & semper suspenso esse animo: quod sanè morti quam vitæ propius est. Iccirco summa & optima astutia principum est, beneficentia, religione & liberalitate in subjectos suos uti, ne despicatui ipsis fiant, sicuti Cælestinus V. Papa.

Progrediamur nunc ad *particularia, Hispaniam concernentia.*

Nunc politicis rationibus probabo,

bo, quod in orbe Christiano nullus possit esse Monarcha, nisi dependeat à Papâ. Nam certè, ubicunque est Princeps, qui superiorem supra se habet, sola religione, non armis regentem, sicut Papa, ille nunquam ad universalem Monarchiam pervenire potest. Quicquid enim conabitur, irritum fiet, & illi à Superiore in manibus quasi confringetur. Nam omnis Religio tam falsa quam vera vincit, ubi semel fascinavit hominum animos: à quibus solis arma & linguæ, unica regnorum instrumenta, dependent. Ecce Iul. Cæsarem, qui, cum fortè consules crearentur, vidit Pontificem venientem & dicentem; Vitio creati sunt, statim illos abdicavit; & prælium initurus, cum augur fortè dixisset, Pullos nolle esse, destitit, atque ex illorum ingenio fecit; idemque cum in animum suum induxisset occupare Mo-

Monarchiam, contra Catonem nixus quantum potuit, omnem lapidem movit, ut crearetur Pontifex Max. quod postquam obtinuit, verso animo, omnia officia quæ armis administrantur in se traxit, quò securiùs ageret, & milites donativis sibi obstrinxit adeò, ut in illius favorem arma contra patriam sumpserint, rebusque novis operam dederint. Similiter Cyrus commissarius Dei salutari voluit, ne quis prophetam superiorem se ingereret: Et Alexander Magnus filium Iovis Ammonis haberi voluit, ob eandem rationem. Tum etiam constat, in orbe Christiano nullam Monarchiam ad summum evectam esse, quia scilicet subjecta est Papæ; & Mahumet postquam eò pervenit, novam religionem induxit ab illa altera planè diversam. Nam arma contra religionem nihil efficere possunt, si alia

fortiori

fortiori religione, quamvis & pejori, reprimantur. Cum igitur Christianâ Romanâ religione nulla major reperiatur, evidens est, neque Hispaniam, neque Galliam ad majorem dignitatem pervenire posse. Hinc Carolus Magnus cum Monarcha totius mundi evadere vellet, assumpsit titulum protectoris Papæ, & dum propugnavit Christianismũ, Magnus evasit. Si igitur Rex Hispaniarum pariter ad tantam altitudinem aspirat, novam religionem confingat necesse est, quod nec Deus nec ratio illi permittit facere: namque hoc nunquam nisi in primordio regni faciendum est; sicut Mahumet, Romulus, & Pythagoras fecerunt: nam aliter faciendo, pessum ibit, mutans auspicia regni, quod fide in Christum fundatum est, & populus confestim ad arma conclamabit, deficiens ab illo, neque un-

quam

quam ullum imperium pejus aut certiùs periit, quam cum mutavit religionem; ficut hiftoriæ teftantur. Deinde Papa, & reliqui Principes Chriftiani conjunctis viribus illum breviffimo temporis fpatio exuerent regno Neapolis, Mediolani, & confequenter novi mundi, & quo non? Quamvis autem hoc idem factum non eft Henrico VIII. Regi Angliæ, neque Duci Saxoniæ, quod anguftis, & munitis terminis regiones illorum concluduntur; nihilominus tamen fucceffionem & ftatum fuum perdiderunt. Exemplo faltem eft Ieroboam, Iehu, Iulianus apoftata, & alij quibus mutata religio non tantum exitium attulit, fed etiam graviffimas inimicitias conciliavit. Nifi forte dicendum fit, Papam in temporalia nullam omninò poteftatem habere, nec authoritate vel gradu reliquos Epifcopos,

eorumve vicarios aut Capellanos, ſuperare: quod ordinationi Dei manifeſto contrarium eſt, utpote qui Sacerdotem Regalem eum conſtituit, & utroque gladio tam politico, quam ſpirituali coarmavit. Secus enim ſi foret, Chriſtus legiſlator eſſet diminutus, & non ſicut Melchiſedech, qui fuit Rex & Sacerdos ſimul; quæ res addit imperio majorem majeſtatem ſecuritatemque: ſicut probavi contra Dantem in mea Monarchia, qui Sacerdotium Aaronis ſolum intuitus, Papæ ſpiritualitatem, & decimas tantum tribuit. Et, quod majus eſt, hoc etiam impugnat rationem politicam, quia ſemper prodibit, qui arma pro Papa capiet, ſi illi ipſi arma deerunt, extimulatus vel zelo religionis, ſicut Matilda Comitiſſa fecit contra Henricum Imperatorem; vel diſcordia, ſicut Veneti contra Fridericum Imperato-

peratorem, quem compulerunt pedes Papæ osculari; vel utroque, sicut Pipinus & Carolus Magnus; qui suppetias Papæ contra Longobardos, & alios ferentes magni extiterunt. Sic videmus Imperium Constantinopolitanum periisse per apostasiam Constantii & Iuliani: quin & Fridericos, Henricos, & omnes reges Neapolitanos eadem de causa, quia nempe detrectarunt imperium Papæ. Sanè opinio quam omnes populi de religione Christiana conceperunt, & credunt, permultum valet, qui omnibus viribus illam protegere student, & quotiescunque Papa principem aliquem excommunicavit, eundem simul & pervertit. Vide, quæso quorsum Ferraria hodie reducta sit? Sed de hoc in Monarchia nostra prolixe differuimus. Tum denique id contra politiam quoque est; nam Papa reli-

reliquos principes ab invadenda Hispania, & vicissim Hispanos, ne aliis bellum inferant, retinet, & dissidia illorum componit, sicut Indiam inter Lusitanos & Castilianos divisit, & sæpe pacem conciliavit inter Hispanos & Gallos, Venetos & Genuenses, item inter Pisanos & Florentinos; quod solâ religionis reverentiâ non tam facile impetraret. Huc accedit vis armorum, cum ille qui malam fovet causam, suspicari possit, Papam contra se vires suas cum viribus æmuli conjuncturum, tantò facilius præceptis Papæ obtemperat; sicut ibidem dixi. Et Rex Hispaniarum certus est, quod si propugnatorem Papæ se profitebitur, etiam militares illius copias sibi promptas sit habiturus, quibus firmare regnum suum possit. Quare expedire arbitror, secundum fatum Christianum, ut, quia Monarchia

Hispa-

Hiſpanica ſurſum tendit, Rex illius palàm confiteatur ſe à Papa dependere, & prædicari paſſim jubeat, ſe eſſe Cyrum præfiguratum, & Regem Catholicum mundi; illuſtrans Monarchiam ſuam Conſiliis religioſis & piis actionibus; omittens etiam multas lites quas habet cum Papâ, habitanſque in Tabernaculis Sem; notum faciens omnibus, ſe primum eſſe defenſorum, prorſus à Pontifice Romano dependentem; convocans etiam omnes Chriſtianos principes ad recuperandum regiones amiſſas, atque etiamnum ab Hæreticis & Turcis occupatas; & tergiverſantes excommunicari curet, cum omnibus iis qui emittere nolunt prædicatores ad negotium hoc urgendum. Quamobrem Pontifex Romanus interdum regem Hiſpaniarum non nimis benigne excipit, veritus ſcilicet, ne victis Rege Galliæ

liæ & Italiæ Principibus, illum Capellanum suum faciat, atque ob hoc optat, ut perpetuo inter se discordent; si apostasia aut aliæ inimicitiæ ingruant, unus alteri auxilium ferat, & ob hanc causam instigavit Imperium Occidentale contra Orientale, quia nimirum priori religioni nuntium remisit, & cum Papa sæpe in arenam descendit. Verùm si Rex Philippus officium suum, ut modo dixi, facere voluerit, & Episcopos atque Cardinales in Flandriam atque Mundum novum mittere, & Papam suspicione hac liberabit, & voto suo potietur; quandoquidem apparet, Papam per indulgentias suas, cum cruciatis, plus lucri illi adferre, quam dispositio Cardinalium, Episcoporum, & Archiepiscorum, aliorumque clericorum ipsi constat: & lucrabitur ibi, unde damnum timet. Hoc facilè confieri

 potest:

poteſt: ſi modo poſſim prædicari, & proclamari jubeat, finem mundi appropinquare, eſſeque jam in eo, ut unum ovile ſub uno paſtore Papa fiat, ſeque ipſum alterum quaſi Cyrum eſſe, qui hæc conficere, & ovile illud congregare debeat; Et quamcunque gentem & regnum, quod non ſervierit, eſſe periturum: pluraque alia quæ dicere, quam chartæ committere malim. Cauſæ admirabiles in medium producendæ ſunt, quibus Rex Hiſpaniarum quâ religionem, quâ prudentiam, & potentiam, quâ denique prophetiam admirabilis reddatur: quippe quo hæ res omnes inclinant, ibi imperium conſequi neceſſe eſt: & quoniam hæc dignitatis ſublimitas ſub auſpiciis Imperii Italici, quod hodie Germanicum eſt, acquirenda eſt: res ipſa poſtulat, ut Rex Hiſpan. eo omnes vires ſuas intendat, quò iſtud Imperium

tium in potestatem suam redigat? Hoc ut fiat, agendum ipsi est cum Papâ, ut maledictione devoveat hæreticos, tres Electores protestantes: comminando, nî ad Ecclesiam Romanam redeant, se illos Electorali dignitate, quam ab ipso Papa acceperunt, rursus exuturum; & cum jam asseverent, Papam esse Antichristum, convincentur suis verbis se ipsos Antichristianos esse; atque ideo ipsis ultro dignitatem illam esse deponendam, si Catholicam fidem recipere nolint. Quo fine Galli, Itali, & Hispani, conciliante Papâ, conjunctim contra illos conspirare debent, (quod sanè plurimum adjumenti ad hanc rem adferet) illorumque subjugatorum sectas funditus eradicare, novasque colonias in illorum locum mittere. Hæc expeditio adeò facilis est, ut Carolus V. solus eam potuerit in effectum

deducere. Quoniam vero liberæ Civitates Germaniæ ejuſmodi ſummum imperium ſive Monarchiam neutiquam cupiunt, ne in priorem ſervitutem recidant; & quia tardæ ſunt tam in deliberando quam in exequendo: idcirco maximi intereſt, ut gentes Chriſtianæ unitæ celeriter contra illas procedant: quo facto, promptiſſimi & potentiſſimi in Electores Imperii Apoſtolicâ authoritate, eligendi ſunt: ſive illi ſint Hiſpani, ſive Itali, aut forte ducendi, poſtquam potentiſſimi Chriſtianorum in unum convenerint. Et quamquam imperium in Hiſpania facile hos conatus in ſe recipere poſſet; præſtaret tamen, ſi rex aliquis Hiſpaniæ curaret ſe in Imperatorem deligi, qui magnis copiis militaribus in Germaniam tenderet, illamque ſubjugaret ſubitò, dum religione & ſtatu multùm ipſa à ſe diſcrepat.

pat.

pat. Eundum autem foret cito, & sub prætextu eundi in Vngariam. Hæc dico, ut palam fiat, quantum Hispaniæ intersit sub auspiciis Papæ imperium sibi vendicare: & verò declaratio tituli Regis Catholici sive universalis demonstrat, Spiritum sanctum per Ecclesiasticos loquens idem voluisse.

Capvt VI.

Qui modus cum Ecclesiasticis ineundus.

HOc verò non sufficit, ut Ecclesiasticos semper à nostris partibus habeamus; verùm elaborandum erit tandem, ut habeamus Papam Hispanum, aut potiùs è domo Austriacâ: cum constet, quod quotiescunque oraculum, pro illa dat, illam simul elevat, & contra de-

primit, quotiescunque contra illam pronuntiat. Quod perspicientes reges Galliæ, operam dederunt quantum potuerunt, ut Papa in Galliam habitatum iret. Et postquam Pythia Delphica pro Philippo Macedone stetit, totius Græciæ monarcham eundem effecit. In decisionibus quoque rerum, fidem concernentium, convenit Regi primum esse in illis conservandis, & quidem majori solicitudine, & æmulatione quam ipsum Papam; Vnde Philippus Galliarum rex, semper quasi imperavit Papæ Iohanni XXII. postquàm ferventior illo fuit, in protegenda, & propaganda illa sententia; quod nimirum beati, in cœlo videant essentiam DEI, etiam ante judicium universale. Semper etiam aliquid novi ad Christianismum spectans, proponendum est, ut sunt canonizationes sanctorum, mutationes no-

minum

minum genialium dierum, & menſium, ſimiliaque alia, transferendo illa ad cultum Chriſtianum. Quin & devincire ſibi debet Prælatos artibus accommodatiſſimis, mittere itidem in Flandriam & ſimiles ſuſpectos locos Cardinales & Epiſcopos juvenilis ætatis: populus enim mores talium libentius amplexabitur, quam ſeveritatem Hiſpanicam, & Prælati tales illi magis adhærebunt. Quare & duces militares alere debet qui illis ſubordinati ſint. Item conſenſu Papæ Cardinales natione vel ingenio Hiſpanos, in mundum novum & locos multum diſſitos ablegare debet ut ibi imperium adminiſtrent, quia hoc ipſi valdè conducibile eſt. Homines ſapientes ac religionis bene gnaros, pluribus quam ipſe Papa muneribus afficere debet, ut eorum miniſterio, quoties uſus venit, uti poſſit. In omnia ſua ſu-

prema consilia duos, aut tres religiosos, Iesuitas, Dominicanos, aut Franciscanos cooptare debet, ut Ecclesiasticos sibi devinciat, & consiliarii sui circumspectiores sint, inque suis determinationibus plus autoritatis habeant. In omnibus bellis, singuli capitanei, singulos consiliarios è clero habeant: sic enim milites præcepta illorum magis reverebuntur; neque quicquam illis insciis geratur, maximè verò stipendia pauperum militum, per manus religiosorum transeant: nam hæc calamitas Hispaniæ est, quod solvit, nec scit cui, aut quomodo. Atque ita Papa sub auspiciis clericorũ firmabit sibi imperium, & concors fato divino felicius regnabit. Nec unquam Papæ nominet viros, Ecclesiasticis dignitatibus indignos, quo plus fidei apud illum consequatur, & illi quorum sapientia ab ipso rege approbata est,

ta eſt, magis laudentur. Semper proponat, quomodo invadendi ſint infideles, & hortetur Papam, ut deponendos illos proclamet, qui expeditiones religioſas impediunt. Hoſpitalia & Ptochotrophia, item Armamentaria extruat, quæ militiæ utilia ſint, & in quibus juventus poſt militiam nutriatur, vela texantur, & alii panni: quibus locis, & indulgentiæ impertiendæ ſunt, ut poſt dicetur. Efficiat, ut omnes ſuæ expeditiones, à Papâ approbentur, ut & ab omnibus Chriſtianis laudentur, & aſtutia Hiſpanica minus ſuſpecta ſit, ipſeque rex tanto magis obligetur ad perducendas illas ad effectum. Declaret itidem rationem ſtatus non in ſolis armis conſiſtere (ſicut Romanus ille Scipio Duci cuidam Hiſpano objecit, ſperans ſe iſta ipſa ratione occupaturum Hiſpaniam, oſtendens illi exercitum ad hoc arma-

tum) ſed in auſpiciis fatalibus Chriſtianiſmi, quemadmodum Iephte dixit, interrogatus hoc ipſum, Nonne quæ poſſedit DEVS tuus Chamos, tua ſunt? ita nobis jure debentur, quæ DEVS noſter victor obtinuit. Quod igitur Hiſpanus ſub auſpiciis victricibus Chriſti acquirit, illius eſt; & hoc dico propter ſubjugationem novi orbis ab aliquibus culpatam: Nam cum Indi legem naturæ violârint, rex Hiſpaniarum auſpiciis religionis Chriſtianæ, ſe illis opponens, (cujus lex naturalis pediſſequa eſt,) jure illam poſſedit: ſicut Moiſes occupavit terram ſanctam, cum fuiſſet completa Amorræorum malitia. Sic & Turca debellando Conſtantinopolim, ſub auſpiciis Mahumeti, propter peccata noſtra, jure illam poſſidet, quemadmodum Chamos. Verum non ideo nobis modi recuperandi illud noſtrum

ſtrum imperium denegati ſunt, poſtquam peccati hujus per quod illud amiſimus, quod fuit diſcordia orbis Chriſtiani, nos pœnituerit; Et tunc angelus illius regni, qui non propter falſum illum Mancon, quem illud invocat, ſed propter juſtum Dei judicium, nunc illius curam gerit, & defendit, ad nos tranſibit. Atque hæc argumenta ſunt magni momenti ad defendendas, & ut melius dicã, juſtificandas illas expeditiones, quæ noſtri ſcriptores & inprimis Lactantius lib. De juſtitia Dei, & Cajetanus 2 a. 2 æ. atque alii recentes ſcriptores non intellexerunt. Verum expedire mihi videtur ad inducendum Papam & fatum Chriſtianum, ut omnimodo à partibus regis ſtet, & Monarchiam illius extollat; Si rex Philippus Papæ promiſerit, ſe obſervaturum conſtitutionem Conſtantini Imperatoris, quæ aſſerit,

quod in omnibus causis Ecclesiasticorum & temporalium tribunalium appellationes, procedere possint ad tribunalia Episcoporum, qui ab illo, angeli DEI, & dei terrestres appellantur. Nam ubi Papa hanc promptitudinem animi perspexerit, fieri non potest, quin perpetuo regi faveat. Nec regis dignitas, quicquam in hac parte minuitur; nam alii nunquam consentient, & ita Papa illam solus cum rege servabit, & etiamsi illi reliqui consentirent, illicò causæ, dominio Papæ per necessitatem subjectæ essent. Unde Rex unito regno cum Papa supra illos etiam dominaretur. Et ne hoc ipsi nocere possit, Supremum aliquod consilium & tribunal instituat, in quod duobus Episcopis cum regio Confessore introitus pateat, & ipsi etiam Regi, tanquam clerico; Quandoquidem primogenitus Regis semper

Clericatu initiatur, & ad illud Consilium, omnibus aliis tribunalibus, & Episcopis, ipsius etiam regis appellatio detur: etiam dure ab illo tractentur: Nam hoc modo rex non omnium tribunalium modo, sed ipsorum etiam Episcoporum arbiter efficietur, tanquam sacrosanctus & Clericus ipse, atque suspitionem illam D. Rotæ subterfugiet, qui vult, vasallos Regis inhumaniùs à prælatis habitos, ad summum consilium Hispaniæ appellare posse. Quod sane indignum, hæreticum, & ipsi quoque regi noxium; utpote odiosum illum reddens, & authoritatem illius diminuens potius, quàm augens, quod quotidiana experientia attestatur. Aut certè, postulandum à Papa, dicendumque regem sanè permittere, ut in omnibus causis appellatio ad Papam detur, modo palàm concessum sit, appellare

pellare

pellare ad consilium trium Episcoporum; aut profectò, ut appellatio in causis Laicorum procedat ad Papam, gradatim transeundo prius per consilium duorum Episcoporum & Regis, deinde per Concilium generale, atque postremò ad Papam; nam à Conciliis non nisi longissimo quoque tempore appellatur, & nomen Concilii Papæ odiosum est, ita ut causæ semper apud regem permaneant, qui hoc modo lucrabitur, cum videatur perdere,

CAPUT VII.

Quæ præterea de prudentia & opportunitate adduci possunt.

QUod prudentia primò in omnibus cum fato divino convenire debeat, jam dictum est: nunc de omnibus reliquis prudentiæ partibus

tibus dicere restat, quo quidem omnes virtutes, maximè verò opportunitas referenda est, cum proprium sit Prudentiæ, scire uti occasione. Sub quibus verò auspiciis, jam vidimus:& cum quibus (præter quam cum Papa) Monarchia Hispanica fœdus inire debeat demonstrabimus, quantum per calamum licet: nam secretissima quæque statuum chartæ non committenda sunt. Et cum manifestum sit, Occasionem quam Hispania habet, consistere in eo, ut inimici illius vicini, debiles, atque separati sint, tum quoad religionem, tum etiam quoad statum, habeatque potentes procul remotos, qui fortè sequentur & ipsi, ut vincantur, postquam victoria à vicinis jam erit reportata. & ad id multum quoque præstabit fama de navigatione miraculosa, & admirando circuitu mundi universi. Et

vi-

videtur mihi factu facillimum, si res paulatim ita ut dicemus conjunctæ fuerint, pro regula generali prudentiæ politicæ. Tandem veniemus ad actiones particulares, præter rationes propinquas & extraneas. Sed prius politica Hispaniæ ratio corroboranda est, & postmodo extranea convincenda.

CAPVT VIII.

Causæ per quas Monarchia Hispanica augeri & minui potest.

Occasiones quibus Monarchia Hispanica sustentari atque etiam augeri potest, hæ sunt; primò virtus regis; secundo bonitas legum scitè latarum; tertiò, Sapientia Consilii; quartò justitia Officialium; quintò, Obedientia Baronum; sextò,

tò, abundantia & disciplina militum & Capitaneorum; septimò, securitas thesauri; octavò, amor populi mutuus & erga regem; nonò, Concionatores boni pro dominio verba facientes; decimò, concordia regnorum propriorum, & discordia extraneorum. Vice versa eandem destruere possunt: primo vitium regis; secundò, perversæ leges; tertiò, ignorantia consilii; quartò, injustitia Officialium; quinto, inobedientia Baronum; sextò, penuria militum & Capitaneorum, cum prava disciplina, septimò, egestas pecuniæ; octavo, odium mutuum populi & erga regem; nono, Prophetæ falsi vel etiam veri insurgentes contra dominium; decimo, dissidium regnorum propriorum, & concordia extraneorum. Quæ omnia prudenter perpendenda sunt, postquam jam inimici diffidentes &

cir-

circumnavigatio mundi facilem hunc conatum ſuſtentandi & augendi imperii tanti, reddiderunt.

Caput IX.

De Rege.

Non poteſt mundum regere, qui imperium non poteſt; nec imperium qui regnum, nec regnum qui provinciam, nec provinciam qui urbem, nec urbem, qui pagum, nec pagum, qui familiam, nec familiam, qui unicam domum, nec unicam domum, qui ſemetipſum regere nequit; nec ſemetipſum regere poteſt, qui affectiones ſuas in rationis gyrum agere nequit, quod & ipſum nemo facere poteſt, niſi ſe Dei voluntati ſubmittat: nam qui Deo qui eſt ſumma ſapientia rebellat, huic ipſi etiam omnes res illi ſubordinatæ rebellabunt, jure & pœna

pœna talionis, quæ in omnibus dominiis & actionibus humanis justissima est. Ita perpensis omnibus omnium humanorum principatuum ideis, dicimus, elaborandum esse Hispaniarum regi, ut sit sapientissimus; nam omnis virtus & passio animi certos quosdam terminos habet, quos ultra citraque sine vitij crimine consistere nequit: illorum verò terminus est ratio; ideoque dicendum, quod actiones solæ non efficiunt hominem virtute præditum, sed requiritur etiam inclinatio naturalis, quæ à genitorum complexione, aëre itidem, & constellationibus derivatur. Cum igitur regnū Hispaniarum electitium non sit, sed successivum, dico, ducendam in uxorem esse unicam mulierem (nam plures simul ducere ratio ipsa vetat) quæ corpore procero, facunda, & fœcunda sit, quæque tam

animi

animi quam corporis dotibus præcellat. Nec multùm ſolicitum eſſe oportet de præſtantia generis illius; Aliàs fieri poteſt ut aut ſterilis ſit, aut cæteroquin minus placens, obruarisque omnibus illis malis Venereis, quibus Henricus octavus, vel Dux Mantuæ fuit obrutus. Unde Franciſcus de Tuſcana laude dignus eſt, quod Biancam, id eſt, albam, ſolum ob defectum ſucceſſorum duxerit. Item coëundum eſt Regi cum conjuge ſua fauſto ſidere, & poſt digeſtionem factam, item poſtquam aliquandiu abſtinuit à coitu, quò fœcundius ſemen efficiat, debetque tum cum rem cum uxore habet flagrare ejus amore: nam totius mundi intereſt, quale ſit ſemen regis. Atque utinam omnes hoc idem obſervarent; ſed ita jam comparatum eſt, ut homines magis laborent generoſos equos habere,

quam

quam generosos liberos. Deinde regina prægnans moderatum aliquod exercitium corporis assumere debet; quò proles sua fiat robustior. Filió recens nato generosa mulier admovenda est quæ mammas illi det, imò etiam sapiens, & virago aliqua: nam mores unà cum nutricis lacte imbibuntur. Postea oblectet se filius contemplatione figurarum mathematicarum, item regnorum suorum delineatione: intueatur etiam equos & arma, non lusus puellares, sicut filii Cyri, Cambysis & Darii, quasi sibi solis & non populis suis nati essent, & propterea, sicut Plato affirmat, pessum ierunt. Habeat magistros pios, Episcopos, & Capitaneos rei militaris usu insignes, facundos itidem, qui illum in dicendi studio exerceant, loquentes de legibus potius quam gerris Grammaticalibus. Atque postquam adolevit,

exerceat corpus & ingenium simul: Nam robur & sapientia virtutes sunt regum propriæ. Et sciendum est, quod rex qui corpus solum exercet sine ingenio, proprio scilicet, & vasallorum, mancipium fit illius qui exercet ingenium. Hinc rex Galliæ, & ministri regii, pedarii facti sunt Calvini, & Germani Lutheri, qui oculos illorum ita fascinarunt, ut pro pulchro haberent, quicquid hi illis præmonstrarent. Sic & Tartari post Orientem totum occupatum sacrificulis Mahumeti in ludibrium cesserunt. Quod si improbis ingeniis mancipio non sunt, sunt ad minimũ probis & bonis. Unde Iudæi & Israëlitæ inertes & impii, dedititii fuerunt Eliæ & Elisæi, qui illos imponebant & deponebant throno propter inscitiam religionis suæ. Consules Romani sacerdotibus suis subjecti fuerunt. Vicissim, qui ingenium

genium ſolum exercet, redigitur in poteſtatem illius, qui corpus & arma exercet. Unde Papæ ſæpe, Gothorum, & Longobardorum fuerunt ludibrium, & Theodoricus Platonicus, ſecundus rex Ravennatium, à Belliſario fuit ſubjugatus. At qui utrunque exercet, ille rex verè ſapit; Unde Romani, quemadmodum Salluſtius inquit, nunquam ingenium ſine corpore exercebant, Præterea etiam hoc addo, regem non uni ſoli ſcientiæ debere animum & tempus ſuum impendere; ſicut rex Alphonſus qui ſummus aſtrologus evaſit: nec non rex Atlas, qui à Perſeo viro militari victus fuit, ut fabulæ docēt, ſed nec ſoli Theologiæ Rex vacet, ſicut Henricus VIII, qui ingenium proprium obruit; ſed magiſtrum peculiarem in ſingulis ſcientiis habere debet, illique certo ac ſtatuto tempore aures

præ-

præbere. Verùm ſcientia Regi conveniẽtiſſima eſt, ſcire diſtinctionem mundi, regnorum ſuorum, & varios nationum mores, religiones & ſectas, item reges defunctos, qui vicerint, quique victi fuerint, quibuſque de cauſis; atque ob hoc Hiſtoricorum optimos eligere debet, & ſcire leges nationum, quæque ſalutares, quæ non, cauſaſque illarum; inprimis verò regni ſui leges, & regum anteceſſorum ſuorum, quomodo vicerit aut perdiderit Carolus V. quomodo Maximilianus, item quot & qualibus cum gentibus, ac regnis, item quomodo hæc acquirantur: audiat etiam omnia conſilia, ſed eligat & pro ſuis promulgeat ſaniora: ſubditos ſuos nomine & operâ Officialium ſuorum pœnis afficiat, ſed præmia iiſdem propriis ſuis manibus diſtribuat: ornatus denique ſit omnibus virtutibus, deſideretque

deretque ut reges superstites imitentur ipsum, ipse verò reges sapientes demortuos. Affectus, quos coërcere omnibus viribus debet, sunt dolor, voluptas, amor, odium, spes, timor, ira denique, & misericordia. Quando rex demonstrat; se fractum casu aliquo, mollitiem prodit, suos enervat, & denique prorsus succumbit: id quod scitè Davidi à Ioabo monstratum est, cum ille nimium se affligeret morte Absalonis. Contra cum nimium gaudio exultat ob rem aliquam prosperam; servilem & animo abjectū se ostendit; inprimis cum scurris, epulis & delitiis supra modum delectatur, contemnitur, sicut Nero Comœdiis & citharę lusui unicè deditus, aut Vitelius, vel Sardanapalus qui mulieribus & epulis se totum mancipantes propterea contempti solioque depulsi, & trucidati fuerunt.

Quin & amor mulierum non rarò cum pessum dabit, nisi animum contra obfirmaverit, id quod sapientissimo Salomoni ipsi accidit; maximè verò tum, cum ejusmodi mulierem deamabit, quæ intimos illius amicos odit, credens potiores amoris partes sibi soli deberi; adeò, ut & sapientissimos & strenuissimos duces militares odio prosequatur, si senserit illos sibi in amore præferri: id quod Sophia uxor Iustiniani Imperatoris Narseti fecit, qui ob id accensus irâ, Longobardos, non sine maximo Imperatoris, & Imperatricis damno in Italiam evocavit. Etjam amor prædandi, reges pessundat; sicut Antiochum, qui deprædatus est templum Iovis Dodonęi; & Caligulam qui suarum rerum profusissimus, alienis ardentissimè inhiavit, unde in odium populi inciderunt, pessimeque interierunt: talis etiam

Midas

Midas qui optavit, ut quicquid tangeret fulvum verteretur in aurum, cum tamen aurum neque edere, neque in auro somno indulgere potuerit, id est, nullum fructum inde perceperit, sed prædæ exposuerit illi qui sciebat uti ferro. Caligula uno anno abligurivit 17. myriadas coronatorum, quos Tiberius Imperator coacervaverat, unde ad inopiam redactus ad prædandum & omnis generis crudelitates se convertit. Salomon etiam fabricandis palatiis, & extruendis templis, item in pompas sumptuosissimas magnam partem de centum & viginti myriadibus à patre relictis erogavit: & quamvis à nemine infestatus, tamen tributis exigendis tam effrænè subditos suos oneravit, ut intolerabilis factus majori parti populi sui, etiam regnum in filio suo Roboam omiserit. Licet quidem Regi esse honoris cupido,

pido, sed ita, ut scala virtutis ad illum gradiatur; nam aliás, superbus habebitur, quod Alboinum & Attilam pervertit. Et est sanè honor testis virtutis; quare, si virtute fuerit præditus, verum honorem consequetur, absque adulatione, & multis regibus hujus mundi exitium inferet. Hinc etiam sequitur, principem cum uno aut duobus arctam amicitiam neutiquam contrahere debere; Alioquin enim illis fines justitiæ impunè transilire licebit: & primates abjecto obsequio illum pro homine vili & abjecto habebunt. Quid? quod etiam sæpe contra talem conjurant, & ille ipse qui illum ad hoc dignitatis evexit, in se derivare potest imperium; id quod videmus accidisse in Gyge & rege Lydiæ. Sic & Seianus Tiberio Cæsari quamvis versutissimo, multum nocuit, plus tamen Macrinus, qui illum è medio

sustulit.

ſuſtulit. Nec quicquam tam exitioſum eſt principi, quam amicitiam cum uno ſolo contrahere. An hodierno regi non plurimum obfuit Antonius Perezius? Rex ſi quos odit, neutiquam id revelet, niſi populus etiam ab iiſdem abhorreat, quales ferè ſunt hæretici, infideles, uſurarii & homicidæ publici; ob id enim populo carior fiet. Sciat quoque accuſationes inter ſubditos non tantum juvare regnum, quantum calumniæ nocent; ac proinde ſemper ad partem accuſatam pronior ſit: & ut ſummum amoris gradum apud ſuos conſequatur, conſtituat tribunal gratiæ ſupra omnia reliqua tribunalia; ut mortis damnas habeat ſemper ad quē poſſit appellare. Crebroque condonare debetRex,ſi expedire videbitur, cum condemnati in appellatione ad Proreges admiſſi non ſunt, aut nihil contra ſtatum & reli-

 gionem

gionem deliquerunt: tum autem ad militiam pro patriâ, aut triremes ablegandi sunt, hocque multum proderit. Præsideat verò ille solùs in eo tribunali cum uxore & liberis, atque uno prælato. Reponat modestè, in DEO quidem multum, in propriis verò viribus parum, præsertim quando nulla singularis prudentia in illis moderandis elucet: & omnes actiones graves ad DEUM autorem referendæ sunt, quò venerabiliores fiant. Ne speret cum paucis vincere multos, nec sine disciplina aut cum immorigeris, neque in regione peregrina hostem inquilinum. De quibus aliâs. Semper procul à se repellat timiditatem, sed ostendat se timere ne quod gravius malum religioni aut populo accidat. Sit ergo in expeditionibus fortissimus simul & audacissimus, ita tamen ut ratio adsit, animumque suorum militum

ubique

ubique accendat; nec tamen ostendat, virtutem alicujus sibi esse suspectam, ne vilipendatur. Unde semper tutius est, populum ad arma concitare, quam armis abstrahere: sic enim in officio suo melius continebitur, & prudenter sub imperio habitus, armis in tuum emolumentum utetur; imprudenter verò & malè habitus erumpet, & arma in te convertet, sicut David contra Saul; quod pejus erit, quam virtus illius, quem suspectum habuisti. Debet etiam sub specie honoris præstantes viros ab una regione in aliam ablegare, sicut Ferdinandus rex Arragoniæ magnum ducem Neapolis, ubi ad summum dignitatis gradum ascendere potuisset, transtulit in Hispaniam, ubi non potuit. Neque tamen tales viri vilipendendi sunt. Quippe princeps hoc modo in odium & inimicitiã populi incurre-

ret, ſed illuc, unde minus periculi, opera illorum transferenda eſt, ſicut Beliſarius à Iuſtiniano ex Italia ubi amatus erat ab omnibus, in Perſiam remotus eſt. Ira regis, nec vehemens, nec præceps qualis fuit Alexandri Magni in primates ſuos, eſſe debet: ſic enim parvi æſtimabitur, ſicut ille, populique diffugient, ac ita ſtatus illius imminuetur; id quod accidit Theoderico primo regi Ravennatium, & Valentiniano etiam mortem attulit. Miſericordia tempore pacis, erga illos qui corporis, aut ingenii vitio laborant exercenda eſt, idque favore multitudinis; minimè verò in bello, neque erga ſceleratos, aut factionum anteſignanos; præſertim ſi virtus illorum tanta non eſt, ut dimiſſi uſui tibi eſſe poſſint: Sicut Scanderbegus Moſi rebelli & primario ſuo duci ignovit, qui ei plurimum utilitatis deinde attulit: &
David

David Ioabo. Sed tamen ista facilitas tum demum locum habet, cum delictum nõ concernit ipsam remp. sed privatos tantum; unde princeps justitiæ administrationem nunquam cuiquam denegare debet. Nam Philippus rex Macedoniæ hac ipsa de causa à Pausaniâ fuit interemptus. Ergo, ut diximus, circumspectissimus sit in frænandis affectibus propriis. Attamen pietas & religio per se sola sufficiens est ad bene feliciterque regendum, quod testantur exempla Constantini, Theodosii, & aliorum similium; hocque animo perpendendum est, quod Populi naturâ sequuntur mores principum suorũ. Unde Plato dicere solitus fuit; Emendato rege totũ regnum emendatur nulla alia lege accedente: atq; idcirco illius virtus humanũ sensum etiam superare debet. Quantum ad militiam attinet, constat, quod re-

ges bellicosi desides semper debellarunt, & quamvis sapientes regna sua semper tutati sint, non tamen semper propagarunt,quin otiosi & ignavi semper perdiderunt. Quare dico, regem si bellicosus perhiberi velit, ipsummet in bellum proficisci debere, maximè quando de victoria certus est. Sic Ioab Ammonitarum urbem illam post aliquot dierum oppugnationem occupaturus, evocavit regem David, ut ipse præstò captæ urbis gloriam reportaret. Sic enim rex à populis suis magis admirabitur: sed in evidentibus periculis, & prœliis rex procul inde facessat, ne lucerna Israel, ut Ioab Davidi dixit, extinguatur. Id quod vitio vertitur Alexandro Magno, quod solus & primus in urbem quandam hostilem de mœnibus se demiserit, multaque vulnera acceperit. Nam illo pacto sub sua persona monar-

chiam

chiam totam in periculum dedit. Veteranos propriis suis manibus muneretur, & castellis atque munimentis præficiat; novos verò tyrones per campos discurrere sinat.

Omnis rex sceptrum gerens, est, quemadmodum Homerus & ipsum quoque Evangelium sacrum dicit, aut lupus, aut mercenarius, aut denique pastor. Lupus est tyrannus, qui gregem suum proprii emolumenti causa custodit, semperque ditissimum, sapientissimum aut fortissimum quenque jugulat, ut seipsum efferciat, aut sine periculo dominetur & grassetur. Etsi Hispania alterutrum horum duorum malorum esse voluerit, omnia amittet, sicut Dionysij illi Syracusani, Ezzelinus Patavinus, Caligula, Nero, Vitellius. Mercenarius est, qui quidem non trucidat, verùm omne utile, tributum, honorem, & ser-

virtutem ſuorum militum & vaſallorum ad ſe trahit: haudquaquam illos à rapacibus lupis, falſis ſcilicet doctoribus, nec ab aggreſſoribus ſævis liberat. Veneti fuerunt mercenarij Cypri, quam contra Turcas non tuiti ſunt; & Romani Saguntinorum à quorum cervicibus Annibalem non depulerunt; & Don Philippus Maria vice-comes mercenarius fuit Genuenſium reip. ex qua commoda quidem percepit, verùm eandem non rexit, quod de rege Hiſpaniarum dici nequit, & iſti mercenarij ſubito etiam ſicut præcedentes illi perdunt. Velut perdidit Rex Galliarũ, permittens Calvinum in cathedram aſcendere, & Elector Saxoniæ Lutherum, lupum illum: nam qui animos prædatur, & dirimit corpora ſimul, & in fine etiam fortunas illorum quos ſuſpenſos tenet. Unde inſcitia meta eſt

in

in Principibus permittere ut novæ religiones in regiones suas introducantur, quibus animi subditorum subiguntur. Hinc Saul sibi ipsi ruinam præsagiebat, quamprimum vidit Davidi animos suorum addictos. Et mala Germaniæ, Poloniæ, & Galliæ, postquam Lutherus animos inhabitantium ibi prædatus est, infinita sunt. Pastor est rex ille, qui se honoribus populi, populum verò exemplo suo, doctrina, & rerum omnium abundantia pascit, atque armis & salutaribus legibus tuetur; propterea bonus rex tanto doctior esse debet populo, qui infinitis modis brutis præstat, quanto pastor doctior est grege suo muto. Unde princeps, quemadmodum Plato dixit, supra humanæ conditionis sortem, & Deus quidam esse debet, aut Christus quidam, aut certè divinus, arte quadam divinitùs illi tributa,

qualès

quales sunt Papa, Episcopi, & divinus ille legislator Moises: aut si hoc ipsi denegatum est, virtute humana ad minimum, obediat divino legislatori, sicut Carolus Magnus. Hoc quidam perspicientes, finxerunt se divinos esse, sicut Mahomet & Minos, quorum leges populi reveriti sunt. Et certè, ubi rex ipse talem se præbuerit, universus populus bonus evadet, contra verò malus, si rex ipse fuerit malus. Quare rex secutus exemplum Papæ & Episcoporum suorum, similem se exhibere debet, nihil absque illis faciens, sed regnum suum cum illorum Ecclesiâ conjungens unum corpus reip. efficiat, quemadmodum jam dixi; & ordinem Ecclesiasticum, legesque probè constituens venerabilem se efficiat, rarò in publicum nec sine veneratione prodiens, actiones quib. humanâ natura

tura abstinere non potest, ut cibum capere, & similes secretus peragat, aut si interdum palàm fecerit, curet semper ad exemplum Philippomenis Achæorum ducis de pace & bello se præsente sermones haberi. Regi non tam enitendum est, ut videatur esse virtute præditus, quam ut reverâ sit. nam ubi simulatio semel tantum detecta fuerit, nulla illi amplius fides habebitur. Et quia nulla prole superstite regnum quoque ipsum facile concidere potest, det operam quam primum ut liberos suscipiat; & ubi filius adoleverit, & ipse rex etiamnum juvenis erit, Romam illum mittat, ut in mundanis & religionis negotiis pariter erudiatur, & quo penitiùs dominium Hispanicum ecclesiæ incorporetur, habens Cardinales & Papas ipsos à suis partibus, & ipse securus reddatur filium cum baro-

nibus

nibus contra patrem suum insurrectucum non esse, quod Philippus noster de suo Carolo suspicatus est. Rex semper aliquos è domo Austriaca destinatos habeat, qui ipsi possint succedere si sine successore decedat. Loquatur semper vernaculâ linguâ, illaque loquentibus aures præbeat. In Hispania capite imperii perpetuò habitet, neque inde excedat nisi belli causâ, & filio domi relicto, vel ad supprimendam aliquam provinciam, aut baronem sibi suspectum, ad illos diverti debet, ut illi ad inopiam redacti regi suo ministerium militum præbere cogantur, & ipse rex suspicionis metu liberetur. Cæteros liberos masculos, qui in spem imperii non educantur, Cardinales faciat, neque imperii habenas illis committat, ne desiderium imperandi illos capiat. Unde apud Turcas usus invaluit in-

interimere

terimere illos: & rex Chinæ consanguineos suos in locos amplos & spatiosos, omniq́ue rerum abundantia & ludicris repletos concludit: rex Athiopiæ consanguineos suos in altissimum & amœnissimum montem Amara nomine ablegat, ubi morantur tam diu donec ad successionem regni vocentur. Verum neque rex Chinæ aut Æthiopiæ relegando, neque Turca interficiendo, neque Mauri excœcando illos statum suum confirmãt, & à seditionibus impavidum reddunt. Nam, ut maximè ipsi parentes illorum id æquo & bene composito animo ferant; fieri tamen potest, ut populus aut proceres regni moti indignatione, furore, aut pœnæ metu aut desiderio vindictæ, relegatos illos corrumpant & instigent, aut custodiá illorum oppressá, vi rapiant ex carcere atque solio admoveant; sicut
commu-

communes Hiſpaniæ rebelles Ducem Calabriæ tum temporis in turre Sciattiva captum rapere conati ſunt; & in China multi reges crudeliſſimi tyranni & fœminæ quoque interemtæ ſunt. Et in Æthiopia non ita dudum ad imperium vocatus eſt Abdimalo, non de monte illo Amara, ſed ex Arabia, quò confugerat. Nulla etiam regio eſt, in qua plura bella inteſtina atque rebelliones factæ ſint quam in Mauritaniâ. Reges Ormi, ante quam illa regio in Luſitanorum poteſtatem pervenit, parentes ſuos trucidarũt, quem morem & quidam reges Conſtantinopolis ſecuti ſunt, Tuniſi ſcilicet, Marocci, Feſſæ, & inter Turcas, id quod teſtantur bella Bajazeti cum Zerino, Selini cum Bajezeto ſecundo, ſuo Patre. Igitur crudelitas Turcarum minus ſecuro loco eſt. Nam in cæteris regnis animus honoris & imperii

rii cupidus non aliunde exſtimulatur ad ſeditiones & ad arma corripienda, quam ambitione, quæ variè illos aut alere, aut aliò vertere, aut etiam deterrere poteſt. Sed Ottomannos & Mauros præter ambitionem etiam neceſſitas vitæ ſuæ conſervandæ inſtigat: nam quia ſciunt, imminere ſibi mortem â futuris Imperatoribus, proſpiciunt ſibi omnes, armaque rapientes ſubditorum aut etiam exterorum auxilium implorant. Unde Selim ſolitus fuit dicere, quod eſſet excuſatione dignus, ſi tot ſuos filios, conſanguineos & nepotes interemiſſet; nam minimus ex proſapiâ Ottomannorum, ad dignitatem aliquam evectus ipſi par pari referret. Impium eſt, parumque utile filias familiæ participes facere cum regibus Poloniæ & Galliæ, atque deſpondere illas regi Daniæ, Moſcoviæ, Angliæ & ſimilibus, niſi promiſerint

miſerint ſe Catholicam religionem amplexuros. Quod ſi fiat, duplex eſt bonum. Societatem ineat cum ſapientibus in omni genere ſcientiarum, præſtetque ſe admirabilem in omnibus, tam ſeipſum quam ſuos, ut oculi omnium in illos convertantur, ſeque cum iis conjungant, ideo quod felices & ſecuros illos vident. Sicut omnes populi uſque ad Macchabæos, qui Deum rectorem habuerunt, admirati ſunt Romanos, fœdera cum illis ſancientes, ſubque tutelam illorum confugientes. Qui autem protegit aut adjutat, naturâ dominus fit illius quem protegit aut adjutat; ſicut homo factus eſt dominus equi, dum illum contra cervum adjuvit.

Capvt X.

De ſcientiis quibus Monarcha admirabilis efficitur.

OMnes magnates Monarchiam novam inſtituturi mutarunt ſcientias, & ſæpè etiam religionem, ut admirabiles ſuis redderentur, unde etiam concurſus populorum ad illos facti ſunt. Atque ob hanc cauſam Aſſyrii ſub Nino mutarunt religionem Noë, & inſtituerunt illam Iovis Beli, vacaruntque aſtrologiæ, tantæque famæ admiratione ſe illuſtrarunt, ut totum Orientem ſibi ſubjecerint. Idem fecerunt Perſæ ſub Cyro, qui ſe Commiſſarium Dei profeſſus fuit; & naturalem magiam uſque ad id temporis incognitam cum novis & variis mirabilibus ritibus introduxerunt. Macedones ſuum Alexandrum Magnum fece-

fecerunt filium Iovis Ammonis, abolenteſque veteres diſciplinas, Ariſtotelicam, quæ anteriores omnes refutabat, in Scenam produxerunt, adeò ut Philippus pater illius gaudio exultans relicto Iove, Mercurio, Oſiri & aliis antiquiſſimis terrarum dominis, novitatem doctrinæ fundamento futuram filio ſuo amplexatus ſit. Sed Mahumet ad Monarchiam aſpirans novam religionis doctrinam ſecundum palatum & plauſum populi introduxit. Cæſar pontificatu ſuo & & Aſtrologiâ Romanis parum cognitâ, & mutatione ſtili, principium monarchiæ ſuæ dedit. Idem ergò faciendum quoque eſt regi Hiſpaniæ, maximè cum ſummam occaſionem habeat idem faciendi. Novam autem cum non ſemper liceat religionem inſtituere, veterem tantò magis illuſtrare ac ritibus augere debet,

item

item novas ſcientias dignitati ſuæ convenientes in medium producere. Et ante omnia legem ſanciat inter Chriſtianos, Primò ut,ſi quando populus aliquis religionem Romanam mutet, omnes principes ſub pœna amittendi ſtatus ſui obligati ſint illum extirpare, ſicut Deus præcepit Moiſi. Secundò,ut Eccleſiaſtici & in rebus religionis experti, intenti ſint ad ordinandos menſes ac dies, attribuentes ſingulis menſibus ſingula nomina Apoſtolorum, & ſeptem hebdomadis diebus ſeptem ſacramentorum nomina. Nam revera incolæ novi mundi, quando vident in converſationibus Chriſtianis menſes & dies Gentilium in uſu eſſe, in admirationem rapiuntur: atque ſic faciendum in rebus cæteris. Tertiò, cum novæ ſcientiæ novum imperium admirabilius reddant, ſcholæ Platonicorum & Stoicorum aperiendæ

aperiendæ ſunt, quæ propius ad Chriſtianiſmum accedunt quam Ariſtotelicæ; &, ut ſingulatim de rebus loquamur, Philoſophia Teleſiana eſt præſtantiſſima, cum proximè ad ſanctos patres accedat, & mundo manifeſtum faciat Philoſophos nihil ſciſſe, & quod Ariſtoteles qui animum mortalem, & mundum immortalem eſſe contendit, & providentiam negat, ſupra quam Chriſtianiſmus fundatus eſt, abſurdus ſit cum rationibus ſuis quantumcunque ſpecioſis; quandoquidem aliis fortioribus è naturâ ſimiliter depromptis refellantur. Quartò, ut ingenia literatorum quæſtionibus ſcholaſticis occupet, ne dum, tractando naturales ſcientias, ambitionem ſuam acuunt, ad majora aſpirent. Quintò, ut quæſtiones Theologicas è ſcholis Tranſalpinis eliminet, quia omnes illorum Theologi

hæretici

hæretici evadunt, quoniam in constitutionibus Papæ non persistunt, sed contentiones movent; ideo in quæstionibus scientiæ naturalis solùm exercendi sunt. Sextò, reddat se admirabilem, sicut fecit Iustinianus leges Romanas in certum corpus redigendo, & Carolus Magnus aperiendo Scholam Aristotelicam, quæ sola tum fuit inter Christianos; aliæ enim jam dudum à Barbaris conculcatæ jacebant. verum de hoc alibi scripsi. Septimò Scholas linguæ Græcæ & Hebraicæ claudat, quia hæ imperio exitiũ tulerunt, atq; hæreses hodie potissimũ illis nituntur, contra verò introducat Arabicam, qua Mahumetani convincantur, & Transalpini in coarguendis Turcis, non verò Catholicis occupati fiant. Octavò, instituat pariter scientias mathematicas; quia novi mundi interest hoc fieri, itemque nostri, quia sic popu-

lus à nobis infestandis depellitur, & ad id quod regi utile est instigatur. Posthæc eruditos cosmographos sibi quærat, alatque qui mundum novum describant, quandoquidem Ptolomæo de his terris parum constitit; emendetque errores antiquorum, & librum sub titulo regis Hispaniarum divulget, in quo commendet Christophorum Columbum Magelanum, Americum Vesputium, Ferdinandum Cortesium, Bizarrum, cum aliis strenuis suis ducibus, quò cæteris animum addat idem conandi posterosque illorum baroniis ornet. In mundum novum doctos astrologos amandet, inprimis Transalpinos, quò illos ab hæresibus & sordibus suis abstrahat, evocetque præmiis ingenia præstantissima è Germania mittatque in mundum novum, ut ibi stellas novas orbis antarctici usque ad Tropicum

capricorni delinient, sacramque crucem in polo depingant, & in puncto effigies Caroli V. & aliorum Austriacæ domus procerum sistat, ad exemplum Græcorum & Ægyptiorum, qui principum & heroum suorum imagines eò collocarunt; nam sic pariter Astrologia cum memoria cæli discitur: & si illustres viri cum veneratione sublimantur, & tales astrologi lautis beneficiis honorantur, id non parvo augmento est regno: nam universus mundus ad talem principem vertetur cum desiderio illi serviendi. Sciendum etiam est, novitate doctrinæ summum regimen multum promoveri, si modo religioni non adversetur sicut illa Lutheri; sed si cum illa congruit, sicut doctrina Thelesii, & qualem ego ex Sanctorum Patrum lectione hausi; aut quando ad minimum illi non contradicit, sed etiam amplifi-

cat, eamque admirationi hominum exponit, populósque exercet ac retinet, ne in eo quod ad detrimentum regni tendit, occupentur. Aristoteles, quamvis in dogmatibus impius, Alexandro nihil nocuit; ergo multo minus nocere poteſt talis doctrina, de qua loquimur. Inſuper curet & Rex hiſtorias univerſales, & annales conſcribi, quales ſunt libri regum Hebræorum, qui exhibeant à principio Romæ uſque in hodiernum diem omnem Monarchiæ illlus progreſſum, & quo tempore Chriſtiana fides illi inſerta ſit, faciantque notum omnibus, reges pios quotquot fuerunt omnes magni æſtimatos & felices fuiſſe, impios verò & ſceleratos infelices. Item breviter deſcribi curet omnes omnium principatuum leges ſuo ordine, nec nō religiones & mores illorum, utaturq; bonis, malas rejiciat, ſedulo tamen cavens, ne leges

promul-

promulget, quas natura illius loci non admittat.

Caput XI.

De legibus bonis & malis.

Rex Hispaniarum ob causas tam Theologicas quam Politicas nullas novas leges condere potest. nam lex Christiana, unà cũ armis & prudentia Romana cui ille successit, ipsi congruit. Igitur cavendum illi est, ne multas numero pragmaticas sanctiones faciat, & leges linguâ Hispanicâ, quantum fieri potest scriptæ sint: nam egregium hoc esset, si mundus totus linguâ & legibus Hispanicis uteretur. Verùm quoniam imperium ejus sub imperio & religione Romanâ initium cepit, Latina lingua illud non dedecet. Leges ita comparatæ sint, ut populus eas servet cum amore po-

tius quam timore, videns ſcilicet, illas ſibi utiles eſſe. Nam cum leges ſoli Regi aut paucis tantum utiles ſunt, populus illas odit, atque inde prævaricatio fit, oriunturque confiſcationes bonorum, aut mulctæ & pœnæ, atque exilia. Unde mox novæ leges ob transgreſſores priorum, novæque iterum ob harum transgreſſores erunt condendæ, & ſic numerus legum quidem augetur, obedientia verò minuitur, & ſubditi odio in Principem inſurgunt, aut è regno migrant, maximo ſane Principis damno: quia ſic numerus militum & ſumma cenſuum decreſcit. Igitur omnis tyrannus, qui leges condit ſibi ſoli utiles, ſtolidus eſt; nam ſic ſeipſum conſumit: contra rex ſapiens dum videtur ſibi nocere prodeſt, ipſaque re experimur, principes populares extolli magis quam illos qui paucos

aulicos

aulicos in amicitiam suam admittunt, sicut Augustus & Tiberius. Deinde lex consuetudini conformis sit necesse est; nam populi Septentrionales amant leges humanas, & volunt verecundia potius coërceri quam vi. Propter hanc causam Belgium ducem Albanum pessundedit. Meridionales, sicut Vandali, strictum jus amant. Itali, item Lusitani & Cantabri mediocritatem expetunt. In mundo novo considerandum regi est, sub quo climate populus situs sit: nam qui sub æquinoctiali moderatâ, qui vero sub tropicis, severâ & durâ lege opus habent, sicut etiam illi qui polum verticalem habent; sed illi qui magis ad zonam frigidam accedunt laxiores desiderant leges; remotiores verò & tropicis viciniores, velut incolæ regni Siam, leges amant austeras & cum religione reverendas; at qui in

medio siti sunt, velut Itali naturam sub æquinoctiali degentibus similem habent. Quando regio aliqua per diversitatem religionis partem incolarum amittit, confestim novæ leges per Episcopum aliquem aut insignem Capitaneum promulgari debent, & colonia illuc mittenda est hominum idoneorum, scilicet Belgæ in Africam, Itali in Belgium: Hispani in mundum novum, & hoc tum demum obtinet, cum armis res agitur: sed cum ipsi cedunt, paulatim leges mutandæ sunt, sicut fieri par est in Belgio, cum populi Hispanis se dedunt, sed tum linguâ magis quam gladio in regendis illis uti debent, & inquisitio ibi sub alio nomine atque prætextu exercenda, pauloque laxius. Verum si civitas aut regio Catholicæ religioni addicta occupatur, sufficit eò ablegare Hispanos in munimenta, & viros

sapien-

sapientes, qui leges pedetentim mutent: supremis ac præcipuis muniis præficiat regni sui cives ac subditos: inferioribus loci cujusque inquilos; id quod Dux Franciscus Sienæ, & Veneti Patavii fecerunt: ubi verò nomen Hispani odiosum est, eò mittat ministros Italos perspectæ fidei. Quid verò in singulis Hispaniæ regnis faciendum sit, postea dicam. Primus legum custos esto honor; secundus, amor; tertius timor: ubi hæc præposterè fiunt, res malè cedunt.

Caput XII.

De Consilio.

Supremum Consilium regis paucorum sapientum sit, adjunctis quibusdam è clero. Consilium Gratiæ de quo supra, Consilio Iustitiæ sublimius reddat. Decreta quæ ibi

fiunt bene ſe habent, ſed majori religione obſervabuntur, ob rationes antea adductas, ſi Eccleſiaſticos ſibi adjunxerint. Sciendum eſt, non quaſvis nationes ad bene conſulendum idoneas eſſe, ſed illas tantum qui norunt conſuetudinem regionis, & ſcientiâ imbuti ſunt, ut Plato: vel naturæ dexteritate pollent, ut Cincinnatus. Et cum Hiſpani ſubtiles ſint in rebus minutis, quæque verbis opus habent, Germani autem in rebus quæ manu geruntur, laboremque requirunt, Itali in rebus ad gubernandum ſpectantibus, enitendum eſt Regi, ut pro hac diverſitate Conſilium quoque ordinet. Dico igitur, Conſilium rem nauticam & maritimam ſpectans, Luſitanis & Genuenſibus potiſſimum deferendum: illud verò quod ad artes mechanicas, ignes artificiales, & machinas ſpectat, Tranſalpinis

pinis demandetur; aſt quod rerum gubernacula concernit, Italis: quod vero munimentorum, militarium cuſtodiarum, explorationum itidem atque legationum, aut etiam religionis proprium eſt, ad Hiſpanos deferatur. Et, cum Rex Hiſpaniarum univerſi orbis dominus fieri debeat, omnes gentes ad mores Hiſpanorum induendos pelliceat, id eſt faciat omnes Hiſpanas; & quantum ad regimen, faciat illas militiæ quoque participes, ſicut Romani ſoliti fuerunt facere, & Turca etiamnum: nam abſque hoc Hiſpani minus feroces erunt in armis, non habentes æmulos honoris, neque conſiliarii contendent alius alium acumine & perſpicacitate ingenii ſuperare, ubi viderint exteris nationibus ad Conſilium aſpirare non licere. Igitur dico, quod plerunque, ſed non ſemper, ſoli Hiſpani ad conſilia in Hi-

ſpania admittendi ſint, & maximè religioſi, quorum minus intereſt. In conſilium Italiæ, Hiſpani, qui in Italia aliquandiu vixerunt, cooptandi ſunt, cum Italis, & duobus Belgis. Nam ſic omnes nationes acquieſcent, & conſilia temperabuntur, quia Hiſpani ſemper adverſus Italos concludent, cenſentes, ſibi ſummam dignitatem deberi, cum caput imperii poſſideant: Itali pro Romana libertate bona conſilia ſubminiſtrabunt, diſrumpentes ſævitiam Hiſpanicam, & Belgæ illos mutuo conciliabunt. Conſilium Belgii, quandoquidem jam certum eſt, omnium nationum conſilia in Hiſpania habenda eſſe, ſit temperatum, Hiſpanis, Italis & Belgis ob duas cauſas modo adductas. Conſilium utriuſque Indiæ conſtet ex Hiſpanis, & gentibus qui in illis aliquandiu verſati ſunt, ſive ſint Angli, ſive Ge-

nuenses, vel alii, modo religiosi in Consilium statum concernens semper admittantur, item barones sapientissimi, aliique qui nationum consuetudines, religionem, ritus, situm itidem & politiam domesticam ac militarem callent, cujuscunque etiam sint nationis. Addo huc rem admirabilem & utilissimam, quod septimo quoque anno, & nono, qui fatales sunt numeri, Rex congregari jubeat omnes regnorum suorum barones, quorum quisque tres ad summum servos secum in aulam Regis adducat, & sapientissimum quemq; in rebus & secretis Imperii, & ibi jubeat singulos, qui possunt, proponere quæ fastigium regni concernunt, aut suam cujusque provinciam, simulque declarare, quales errores usque ad id temporis ibi sint commissi, quos è medio tolli publicè intersit. Et omnes omnium Consiliorum consi-

consiliarii ibi præsto sint, ut quilibet discat quæ ad mundum universum spectant, & perspiciat, ubi deliquerit illo septennio, laudemque aut reprehensionem reportet. Nam si hoc fiat, consiliarii cavebunt, ne quid indignum aut inutile consulant, sapientiores & circumspectiores facti, ipseque rex penitius semper introspiciet nova secreta status sui, & inde majorem se magis magisque efficiet: barones verò illo septennii spatio cogitabunt, quo pacto status regis sui magis elevari possit, nec in ignorantia priori persistent, & ipsi cum reliquis literatis ambitionis suæ virus nō gladio sed linguâ exspuent. Quisque verò modum reip. suæ verbis exprimere nequit, cum nullus philosophus sit, qui illam suopte ingenio depingere aut constituere possit. Unde hæreseos & tumultus semina sparguntur, sed

hoc modo cum remunerationem à rege ſperet, ſatius illi videbitur audiri ipſum, aut id perſcribere, atque ita cogitationes ſuas uſque ad illud tempus recondet. Sic etiam rex de obedientia ſuorum principum ſecurior reddetur, & uniuſcujuſque benè aut malè merita cognoſcet, neque ab aulicis aut adulatoribus ſuis decipietur, rationeſque expoſcet à miniſtris ſuis, qui ſuam provinciam male adminiſtrarunt, emendabitque ſimul provincias, aliaque multa bona quæ ipſe recenſere non poſſum conſequetur, redderque Conſilium ſuum prudentius magiſque ſecurum. At barones mundi novi, ſi ipſi comparere non poſſint, mittant alios in ſuum locum. Hoc clerici diviná quadam ſapientiâ edocti in generalibus ſuis Capitulis conſuevêrunt facere: at Monarcharum ne ulla quidem, exceptis Venetis, quorum

rum legati peregrè domum reversi res regionis illius in senatu referunt. Et quamvis hic de consiliis & regnis particularibus Hispaniæ sermo fuit; non ideo tamen supersedendum est, de generalibus quoque consiliis verba facere: *Quod plura in summa auspiciis & consiliis, quam telis & manibus geruntur.* Sed quia dissertatio hæc nimis, præter institutum, prolixa foret, pauca tantum proferemus. Consilia nimis subtilia & arguta magni æstimanda non sunt, quia raro exitum sortiuntur; siquidem quanto major illorum subtilitas est, tantò exactiorem etiam executionem poscunt, quod summæ est difficultatis. Unde Veneti quamvis minus ingeniosi quam Genuenses, plerumque tamen in suis deliberationibus feliciores sunt; sicut olim Lacedæmonii fortunatiores etiam hac in parte fuerunt Atheniensibus. Non magno

in pre-

in pretio habenda sunt pomposa & magnifica, multo minus vasta & immensa consilia, qualia ordinariè fuerunt Maximiliani Imperatoris, & Leonis X. Papæ, quibus exequendis nec sumtus, nec vita, nec vires sufficiebant, qui sane conatus statui & reip. perniciosi sunt. Consilia audacia itidem sunt periculosa, quæ sæpè desperatio & miseria sequitur. Restat igitur, ut consilia multum facilitatis & securitatis habeant, sintque benè fundata & matura, rebusque fortuitis, quantum fieri potest, non subjecta. Consilia lenta magnos Principes decent; nam horum est magis solicitos esse de conservandis, quam propagandis imperii limitibus; promta & expedita magis sint illa, quæ potius ad acquisitionem & incrementum, quam ad conservationem spectant: de quo argumento latius alibi scripsi.

Caput XIII.

De justitiâ ejusq; contrario.

SI rex justus fuerit, omnes ministri ejus similiter justi erunt; & si summi injusti erunt, infimi quoque erunt injusti: sed nihil tam nocet regi quam virtutis præmium pro favore populi distribuere. Quare ubi officia ex favore amicorum dantur, ibi res malè cedunt, tantoque pejus, quod hodie officia minora à primariis ministris vendi videmus; nam illi furantur quod sibi suisque satis sit, & in terris exiguis jus commune non observatur, siquidem hi, dum simulant se jurisdictionem regis propagare, in odium illum adducunt, miserosque subditos deglubunt. Quocirca unusquisque paret se ad rationem administrationis suæ reddendam populo, qui decimo quoque

quoque anno regem certiorem faciet, ubi sibi satisfactum sit, ubi non: caveat sibi itidem à falsis testimoniis, quibus totus mundus scatet; curetque ne procuratores fisci verbis, non dicam verberibus, testes adstringant: Sed præstaret, pœnam talionis proponi accusatori non probanti, quia plus hodie calumniarum est quam accusationum, & Doctor qui talem subornat, aut accepto pretio leges pervertit, in perpetuum ab officio removeatur. Danda etiam Regi est opera, ut judices semper secundum leges pronuntient, & non prout ratio status aut boni regiminis, ut loquuntur, postulat: & tum Rex aut Vicerex vel alius minister regius rigorem juris benignè restringat, (exceptâ causâ læsæ majestatis regiæ immediatè) quò benevolentiam populi magis sibi conciliet: eradicandusque est mos ille perver-

ſus judicum, qui tamen in animis ſuperiorum altius inſedit; qui quamvis innocentem in re parvi momenti, quæ tamen diu ſub judice fuit, condemnant, tantum ut, quemadmodum ipſi dicunt, cauſa prægnans ſubeſſe videatur; nam culpa adeò non exaggeranda, ut potius infringenda ſit; illiſque magis danda eſt opera ut juſti ſint, quam ut videantur, cum detrimento populi & ipſius regis: nam hîc culpâ illorum injuſtorum judicum DEO hominibuſque infenſorum amore populi privatur, quod rerum ſuarum primum eſt, & viri boni amiſsâ famâ deſiderant mutare ſtatum ſuum in meliorem, ſicut vulgo uſuvenire ſolet. Nuſquam perniciosius & occultius peccatur, quam à parvis miniſtris in hac re peccari ſolet: quinetiam, quo majori in exiſtimatione à principibus ſuis habeantur, delicta exaggerare

rare ſolent. Hac igitur in re Commiſſarii decernendi ſunt omni tempore, & quidem ſumptu ipſorum miniſtrorum, qui quotannis certum pretium in arcam communem deponere debent, quæ futuris Commiſſariis detur, ut illorum libri rationum, tempore adminiſtrationis aut poſtea cum res poſtulabit, inſpiciantur. Propter iſtiuſmodi miniſtellos ſæpè integræ provinciæ à Romano imperio deſciverunt: maximè quando ambitione turgidi convincuntur nimium ad fiſcum aut dignitatem cum re familiari augendam propenſi eſſe. Quam ob cauſam Parthi Craſſo aurum liquefactum in os infuderunt; quod ipſum cuidam etiam Hiſpano in novo mundo contigit. Et profectò avaritia & cupiditas auri in propatulo habita, cauſa fuit, quod minus proſperè res in novo mundo in quam tam miraculosè

losè intrarunt, cesserint, quod reliqui populi perspicientes caverunt sibi ab Hispanis, quorum imperium prius non detrectaverant. Idem modus procedendi usurpatus in Belgio rebus illius perniciem attulit. Causæ criminales tempore pacis protrahantur; (Nulla enim unquam de morte hominis cunctatio longa est) minimè vero tempore belli: civiles verò sine tergiversatione ac cunctatione dijudicentur & componantur.

CAPUT XIV.

De baronibus ac nobilibus imperii Hispanici.

REx Hispaniarum, ne tam vastum regnū dilabatur, opus habet hominibus in literarum & armorum studio excellentibus, quos postea baronatibus remuneretur, qui

qui postmodum quasi participes regni, summa opera annitantur, ut illud sub auspiciis Regis sui tutentur: quæ baroniæ ubi ad homines indignos devolutæ sunt, illos multò pejores efficiunt: devolvuntur autem ad homines indignos, si scurris aut fiscalibus ministris, qui novos modos grassandi excogitarunt, dantur: vel etiam cum viri sapientem quidem & fortem in illis investit, quibus postea homines nauci succedunt, ut luxuriosi aut superbi, qui parum soliciti sunt de avita virtute, fruuntur bonis à majoribus suis sibi relictis, avitam nobilitatem jactantes, non suam propriam. Hinc fieri solet, ut rex viris virtute præditis destituatur, dum inutiles augentur. Turca, ut huic posteriori malo obviam iret, remotis omnibus qui alienæ nobilitati incumbunt, illos solum qui ingenita virtute excellebant fo-

vit,

vit, nec permittit ut filius in ſtatum aut bona patris hæreditario jure ſuccedat, ſed ut ſibi ſoli illa accepta ferat, dum virtutem colit; quod ſi minus facit, ſervit regi in arte quadam ignobili, aut militiâ abjectâ. Priori quivis Rex Hiſpaniarum mederi poteſt, ſi ad illos ſolos qui demeruerunt deferat. Sed ſecundum remedium apud Chriſtianos in uſu non eſt. Remedium illud Turcæ eo ſpectat, ne baroniæ creſcant in uno, qui prima occaſione data ab illo deſciſcat; ſicut faciunt primores Iaponenſium qui potentiâ aucti ſe regi ſuo in urbe Meaco oppoſuerunt. Quod & barones Galli fecerunt, impedientes per id propriam ſuam monarchiam; & Scanderbegus Turcæ; itemque principes Tarentini & Salernitani, cum aliis pluribus hoc idem ſæpe auſi ſunt facere: regibus Andegavenſibus & Arragonenſibus Neapo-

Neapolitani. Mala, quibus barones populum & per consequens regem suum afficiunt, hæc sunt; quod Neapolim & in aulam regis veniunt, ibique consumendo & dilapidando pecunias suas se ostentant, & regis amicos demerentur, postque inopes domum redeunt, & furantur ubicunque possunt, ut damnum illud resarciant, postea redeunt in aulam, idem perpetuo agentes: & videmus terras illorum magis desertas, quam regias in Italia, vitio scilicet ipsorum baronum. Tum si populus aut pestilenti lue, aut à Turcis infestatur, petunt à rege tributa fiscalia in aliquod tempus, quæ ipsi nomine regis magis severè exigunt: id quod princeps Roccellensis post prælium cum Turca initum ausus fuit facere. Denique sub specie Cameræ, ut vocant, id est, quod non tenentur milites hospitio excipere ultra myria-

da coronatorum à subditis suis extorquent; habentque mille alios modos deglubendi miseros subditos, ne ipsis quicquam ad luxum desit, aut largitionem. Et licet Hispani credant, talem prodigalitatem regi prodesse, & statum illius securum reddere, quod tales luxui indulgentes non colligant thesauros, qui sint instrumenta rebellionis, reverâ tamen multum nocet: nam populos, unde divitiæ ad regem redeunt, ad incitas redigunt. Cui malo, ut medeatur, expedit constitutionem facere, ne baroni plus 30000. reditus annui sit, & quod superest illis, non ad alium successorem quam fiscum in posterum redeat: loquor de baroniis quas dono daturus est. Quantum ad præteritas, expedit, ut inter barones competentiæ firmæ sint, quibus unus alium quasi per contentionem deprimat: item, ut, septennio ef-

fluxo

fluxo congregationem, de qua superius dixi, instituat: tum, ut baronibus jus incarcerandi auferat: item, ut tot milites & equos regi quolibet triennio ordines alant, quot millia coronatorum annua quisque habet: item, dividat titulos, & titulatos multos creet; nam paucitas dignitatem illorum non augebit: faciat quoque ut dominia ac prædia nobilia regni Neapolitani, Mediolani, Hispaniæ item & Flandriæ ab exteris emantur, id est, à Genuensibus, Florentinis, Gallis etiam & Venetis, quo fiat ut barones indigenæ humilientur, peregrini verò magnos annuos redditus regi de dominatione patriâ pendeant. Unde ausim asserere, regem magis Genuæ quam Mediolani dominari: quia Genuæ nulla res absque illius voluntate determinari aut fieri potest, metuentibus semper Genuensibus, ne dominatu-

quos in ditione regis Hispaniæ habent perdant: sic neque rex solicitus erit de illis alendis sicut de Mediolanensibus; siquidem illi domi quidem suæ alentur, sed Regi tamen Hispaniç servient, in cujus regno negotiantur. Hoc pacto Florentini semper servierunt regi Galliarum, in cujus regno mercaturam exercent. Verumenimvero cavendum est, ne loca munita unquam baronibus concedantur. Curandum præterea, ut omnes illorum filii magistros Hispanos habeant, qui hispanizare illos doceant in habitu, moribus, & modis Hispanicis. Item postquam potentes evaserunt, humiliet illos prætextu honoris ablegando illos ad officium quoddam à dominatu suo longè dissitum, in quo plus consumant de suo quam lucrentur: quin & cum fortè rex Hispaniæ evagatur, divertat apud illos, ut sub titulo ho-

noris

noris magnas expensas facere cogantur. Lubens itidem populo de illis conquerenti aures præbeat, nec unquam nobilitas plus valeat in conspectu regis quam virtus; quæ regula cæteras omnes antecedat. Cæterum in omnibus civitatibus metropolitanis regnorum suorum, videlicet Olysippone, Toleti, Antuerpiæ, tam in hoc, quam in altero hemisphærio, Rex sub specie honoris quinque, octo, aut decem stationes aut sedes baronum curet erigi, quales sunt Neapoli, ut cum de rebus suis disponunt, quilibet ad sedem sibi assignatam digrediatur: Sic enim divisi nunquam aliquid in præjudicium regis per mutuam ambitionem decernere poterunt; & ubi tres fortè leges contra regem, semper octo pro rege statuentur. Ita rex securius regnabit. Eodem modo ipsi populi in diversas stationes poterunt dispo-

ni:hicq; modus honoratior & securior est, quam si per inimicitias dirimantur, id quod scriptores quidam voluerunt, dicentes: Divide & impera. Semper Rex strenuos ac virtute præstantes diligat, & ad honores evehat. Sed & in quolibet loco ubi senatum Consilii habet, ei communis utrinque securitatis gratiâ religiosum aliquem è regno suo adjungat. Debentque qui in tali dignitate constituti sunt, sub juramento, vel alio religiosæ alicujus fraternitatis modo coronæ Hispaniæ esse obstricti, ut temporibus turbidis ac periculosis, non tantum aurum argentumque suum Regi ad custodiendum tradant in manus, sed ipsi etiam pro fortuna ac salute regni abeant militatum. Quo ipso Rex, ne forte rebellent præcavebit: & in tali casu quasi pignoris loco in manu sua habebit usque adeo omnes illorum

thesau-

thesauros, ut ne matronæ quidem, quos possident annulos, monilia torquesque aureos & alias res pretiosas (perinde ut apud Romanos, cum ab Hannibale aliisque hostibus urgerentur, factum legimus) apud Regem deponere sint dubitaturæ. Illi Capitanei pro præstantissimis habendi sunt, qui & ipsi milites fuerunt, sicut Antonius de Leva, Gonsalvus de Corduba: & illi pro excellentissimis consiliariis, qui ab infimis muneribus per gradus ad summa ascenderunt. Idcirco rex non multum curabit barones, qui prius non fuerunt servi, ut bonorum ducum militarium & consiliariorum officia illi præstare queant. Conquirat igitur viros longo usu atque experientiâ præcellentes. Sed nec parva alicui regno calamitas existit ex ceremoniosis illis præcedentiis, ut vocant, quibus sæpe contendunt in-

ter se barones; quod sanè in bellis perniciosissimum est: nam hîc virtus militaris unicè spectanda foret. Et quis scit, annon hoc ipsum in causa fuerit, quod classis illa in Angliam anno 88. missa, pessum ierit. Multum vero adjumenti barones regi in hoc ferunt, quod si expeditio aliqua culpâ baronum minus prosperè succedit, confestim reparari potest; id quod Turca nequit præstare, qui ubi insigni aliqua clade fuit affectus, protinus viribus exutus, barones nullos residuos habet, quorum operâ in integrum restituatur: sicut Darius ab Alexandro Magno, & Sultanus Ægyptius semel à Selymo victus prorsus succubuit. Et si æmulatio Christianos non incessisset in memorabili illa victoria maritima anno 71. à Turcis reportata, Byzantium recuperari & Turca funditus extirpari potuisset. Diligenter igitur obser-

obſervandum eſt regi, in quá re barones noceant, in qua non; habeatque illos pro ſuis theſaurariis armorum & pecuniarum, ac ſi patroni ſtatus ſui eſſent: quin etiam ex illis theſaurariis Capitaneos facere poteſt, ſi jubeat ſecundogenitos reponere ad ſeminarium virtutis militaris terrâ mariqúe, ut infra dicemus; ſicque ipſos barones illorum genitores quaſi vinctos habebit interventu horum filiorum, uteturqúe illorum operâ quotieſcunque uſus venerit, ut infra in capite *De navigatione* clarum faciemus.

Caput XV.

De Militiâ.

Militiâ Hiſpanica, item defenſio & incrementum inde proveniens, duobus modis deficere poteſt; uno, quia mulieres Hiſpanæ ob

nimium calorem parum fœcundæ ſunt, & cum tam in Belgio, quam in Mundo novo & aliis bellis multi Hiſpani occidantur, accidere facilè poteſt ut paucitate militum laboretur. Sicut è contrario Helvetii, & Poloni, atque cæteri Septentrionales populi militibus abundant, propter fœcunditatem mulierum ſuarum, maximè quia pauci apud illos monaſteria ingrediuntur, nec lupanaria tolerant, quibus immane quantum ſeminis humani corrumpitur, & quia liberiores agunt, nec de dote in contrahendis matrimoniis multum ſoliciti ſunt, ideo arte & naturâ multiplicantur. Hinc factum, ut Gothi, Vandali, Longobardi & alii Septentrionales populi ſemper hominum copiâ abundarint; adeò ut etiam per anguſtiam ſuarum regionum coacti fuerint emigrare, & alienas terras cum no-

ſtris

ſtris occupare, & ad inſtar apium ſubinde colonias deducere, unde videmus nationes Græcas, Italas, Hiſpanicas, & Pannonicas extinctas fuiſſe. Quare Hiſpani pauci numero, ob rationes dictas compulſi fuerunt, loca illa quæ armis vicerunt ab incolis denudare, quod teſtatur Mundus novus, ne ſcilicet perpetuò ipſis timendũ foret, ne victi, numero plures, contra illos arma reſumerent: atq; ob illam quidem cauſam ab ignaris pro crudelibus habentur, Vaſalliq́ue & tributa imminuuntur, regioneſq́ue populoſæ ab illis abhorrent, atque ob hanc cauſam illi Belgium eódem modo infringere aggreſſi, graviſſimum odium ſibi contraxerunt: quamvis in regno Neapolitano & Siciliâ iſtud etiamnũ facere cogantur, quandoquidem vix quinquies mille Hiſpani illa tam ampla regna

in officio tenent; & certè dominationes illæ solâ opinione sustentantur. Hac ipsa etiam de causa coguntur populos exarmare, quod illos in suspicionem tyrannidis & inhumanitatis adducit, multosque fugat, quemadmodum Solon ad Periandrum Corinthi Tyrannum dixit. Item cum suos duriter habeant, coguntur Helvetios custodes corporis sui sibi assumere, minus fidei scilicet habentes illis, qui ipsos exosi sunt ob hanc ipsam causam, quemadmodum idem Solon ad eundem illum dixit. Alter modus vel causa cur Hispania propugnatoribus destituatur est, quod Hispani, si quando regionem deliciis diffluentem in potestatem suam redigunt, in illâ se effæminant ac enervant, ferociamque ingenitam abjiciunt, quo fit ut sibi solis securè confidentes, facilè rursus inde expelli possint. Ob hanc causam

causam Romani videntes exercitum suum mollitie enervatum eundem in terra laboris ad tolerantiam reformarunt. Hac de caussa nullus unquam rex Neapolitanus in ipsa urbe Neapoli habitavit ob aëris mollitiem & luem Veneream, quæ viles homines efficiunt: & exteri nunquam illam retinere potuerunt, quia temporis progressu viles efficiuntur & aliorum extraneorum preda fiunt, sicut Viscardi Suevorum, & Suevi Andegavensium, Andegavenses Aragonensium, & in fine Gallorum & Castellanorum, qui magno Capitaneo duce etiam Gallos inde excedere coëgerunt. Idem patientur feroces populi Septentrionales, cum in meridiem arma sua vertent, & mollitie regionum illarum frangentur. Atque hoc pacto Heruli Gothorum præda facti sunt, & Gothi Græcorum, Longobardi Gallorum,
& tan-

& tandem Vandali & Hunni idem passi sunt. Tartari Turcarum ludibrium facti sunt, & Turcæ jam Septentrionalium populorum præsidio se tutantur, hoc modo, quod postquam viderunt animositatem suorum tepescere, seminaria aliquot militum, qui Serragli i. e. claustra appellantur instituit, in quæ omnes omnium nationum à se victarum præstantes & robustos pueros concludit, ubi assuefiunt nullos alios pro parente venerari & colere quam ipsum Turcam, discuntque simul artes militares & religionem: atque ex his Ianizaros corporis sui custodes efficit, & ex his Ianizaris facit postea Bassas, id est capitaneos & consiliarios militiæ, item præsides provinciarum & baroniarum, & ex illis, qui apti ad studia fuêre, facit MVFFY & CADI, id est, sacerdotes atque judices. Unde quamvis

genus

genus Turcarum deficiat, tamen nunquam strenuis militibus destituitur, quandoquidem omnibus provinciarum suarum præsidibus tales educari jubet. Et Romani ut semper affatim hominum habeant, proposuerunt omnibus magnæ dignitatis præmia, qui ad virtutem militarem affectarent viam. Hinc Ventidius, Marius, & alii sapientes eo modo apud illos emerserunt, donec totum mundum suum fecerunt. Ergo rex Hispaniarum, ut hæc duo mala, quibus ut plurimum conflictatur, à militiâ suâ expellat, duas has artes potissimum observet. Primò, quam primum auferat populis quos sibi subjicit bona immobilia, victúmque & vestitum præbeat, jubeatque terram colere: filios verò illorum milites, aut, si minus idonei, agricolas faciat: quod optimum erit facere in regionibus quas certa oc-

casione

casione subjugavit; sicut Iosephus fecit in Ægypto, qui occasione caritatis ex improviso ortæ omnia Pharaoni regi suo mancipavit, à quo Turcæ hanc artem didicerunt. Sic enim omnis strenuum se in militiâ præbebit, ut dives evadat, filiique parentum suorum vestigiis insistent. Sed opus erit homine verè sapiente, ut hoc probis occasionibus in nostrâ regione efficiat, vel ut rex intermedium legislatorem constituat, qualis fuit Ioseph in Ægypto, aut Plato à Dionysio Tyranno in Siciliam vocatus, cujus opera in singulis suis provinciis trium aut quinque civitatum politiam reformavit, quarum exemplum reliquæ postea ultrò secutæ, postquam viderunt commoda, quæ illa reformatio secum traxit. Idcircò ad hoc bonis & sapientibus prædicatoribus imprimis opus est, ipseque certum secretum, quod ad

hanc rem habeo, regi reservo, aut, si modum jam inceptum persequi in animo habet, (quamvis ille novo Mundo minus expedire videtur) dico illum habito respectu ad multitudinem vasallorum & militum suorum procedere debere in hunc modum: Primo benefaciat populis remittendo illis tributa, laxando leges, & subtrahendo inferioribus ministris materiam grassandi in bona subditorum, & militibus affligendi cives, quam ob rem populi minus dant operam liberis qui instar mancipiorum postea habeantur. Unde filiæ inopiâ dotis cœnobitæ aut meretrices fiunt, viri vero, sacerdotes aut concionatores, aut militatum peregrè abeunt. Quare satius est benigne illos tractari, pro certoq; credi, pecuniam hominibus imperium in inimicos suos non dare, sed potius prædæ illos exponere. Hinc
Hispa-

Hiſpania graviter errat, omnia, ſicut monſtrabimus, pretio æſtimans; quum vaſalli & milites dominum te ſuper inimicos tuos conſtituant, non verò nummi: ſed nummi tantum exiguntur ad hoc, ut educentur & cogantur milites. Præſtat ergo milites quam pecuniam regioni alicui imperare; ſic enim milites & ſubditi humanius inter ſe invicem converſabuntur. Quocirca tutius erit conſtituere, ut in Hiſpania & extra eam primogeniti ſolum in familiam ſuccedant, reliqui verò omnes ſtipendia ſub rege faciant, quam magnas pecuniarum ſummas ſeverè extorquere. Secundo, matrimonia foveantur, negatis certis honoribus illis qui milites non ſunt, nec tamen, poſtquam vigeſimum primum annum ætatis attigerunt, uxores ducunt: nam hoc pacto dotes, quæ jam matrimoniorum conditionem

pejorem

pejorem reddunt, imminuentur, quod primum est ad rempublicam stabiliendam, frequenter à Romanis usurpatum. Utile quoque foret legibus cavere, ne filię mechanicorum & rusticorum plus 300. Coronatis dotis nomine maritis afferant: & sub hac lege comprehendantur etiam illi, qui olim mechanici fuerunt. nam hodie quam primum quis 100. coronatos corrasit, fœnori dat, vultque nobilis salutari, valedicens arti suæ, atque ita regis tributum minuitur, non sine detrimento cæterorum vasallorum, verum circumspectus legislator hæc omnia præcavet. Tertiò permittat, ut liceat militibus suis in Belgio, Angliâ & Africâ mulieres rapere, quas postea uxoris loco habeant, prout quemque mutuus amor ad hoc illicit, nutriantque illas sumptibus regis, qui propter hoc stipendia militum augebit. Sed hæc

omnia

omnia fiant hac conditione, ut Germanæ Hiſpanis nubant, & Africanæ Germanis aut Flandris, & Hiſpanæ Italis. Nam hoc lex naturalis vult, ut Hiſpanicus calor Germanica ſuccoſitate fœcundior reddatur, & Africana vehementia & calor, Belgico frigore & humiditate melius temperetur, ita ut cupiditas Venerea & fœcunditas, ſicut in philoſophiâ meâ ſcripſi, magis intendatur: & quantum ad hoc temperamentum attinet, Itali ad utrumque boni ſunt. Hincque adeo duo naſcuntur bona, quorum unum eſt, ut mulieres Chriſtianam fidem amplectantur: nam mulier nunquam religionem ab illâ, quam maritus ſuus quem amat habet, ſectabitur: velut fœminæ Septentrinales naturâ frigidæ, amant maritos Meridionales quod calidi ſunt: & Sabinæ pacem conciliarunt inter Romanos prædatores

& Sa-

& Sabinos parentes suos, qui venerant illas repetitum. Sanctus Paulus inquit, Salvabitur infidelis uxor per fidelem maritum, & contra. Alterum vero bonum est, quod rex semper militibus abundabit, faciens ipsos quoque militum filios, milites. Iis itaque abundans propter istam fœcunditatem quam modo dixi, accendens animos militum ad superandum inimicos, quo formosas eorum conjuges sibi habere possint: & hoc Platonis secretum est, ut milites amore ad pugnandum exstimulentur. Tum etiam volo, ut lege caveatur, ut qui plures mulieres rapuerunt, in castella locentur, non verò castra sequi cogantur: quemadmodum milites uxorati Neapoli in arcibus habentur, sed expedit in novas novi orbis colonias illos ablegare. Tertiò, curet erigi in unoquoque loco, Hispaniæ, Neapoleos & Flan-

driæ

driæ duo aut quatuor ſeminaria militum, in quæ filii pauperum & naturalium parentum tantum deducantur, ubi aſſuefiant arma tractare, & regem ſolum pro patre agnoſcere, & ut poſtea in numerum recepti mulieres captas matrimonio ſibi jungant; hocque in cauſa erit quo minus pauperes vereantur liberis operam dare, certiores facti, illis non defuturos patrem nutritium, & rex habebit milites fideles. In nationibus verò externis, ſingulis nationibus ſingula ſeminaria conſtituat, ſcilicet ut omnes ſint à Mauris, aut Flandris geniti, quos in diſciplina militari educari curet, ſicut Turca Ianizaros ſuos. Sed & mulieres pauperculas ſimiliter in ſeminariis alat, ut militibus lectos ſternant, aut telas, vela, & ſimiles res texant; tum ne eccleſiæ nimis onerentur: & quò fœcundiores reddantur, Italæ

cum

cum Flandris aut Hiſpanis connubio jungantur. Hoc enim pacto non tot inutiles religioſi fient, quibus eccleſia oneratur; quandoquidem non religione, ſed neceſſitate compulſi hoc genus vitæ elegerunt, ſcandaloque aliis ſunt, ipſeque rex damno afficitur, qui minus vaſallorum & tributorum atque etiam militum ob id habet. Et educari poſſunt in iſtis clauſtris ſive collegiis, ſive utcunque libet vocare, omnis generis homines. Ad illos ſuſtentandos petantur reditus ex xenodochiis & collegiis ſenum, aut àliorum honeſtorum hominum, aut religioſorum, qui concionando quod ſibi ſatis eſt acquirunt; imo & expoſcatur à fœnatoribus, ſicut dicam, ubi de theſauro regio locutus fuero. Ita regis patrimonio nihil detrahetur, adeo ut ſi quid de ſuo eroget, potius lucretur. At verò, ut Hiſpani cum Italis &

Flan-

Flandricis mulieribus unam familiam constituant, perutile est Hispaniæ: sic enim mundus paulatim mores Hispanicos induet, & facilius sub jugum mittetur. Et errant milites Hispanici, qui Neapoli agunt, dum quærunt solummodò mulieres Hispanicas, quas sibi matrimonio jungant: quapropter Proregis est, ut curet Hispanicas cum Italis aut Belgis copulari, honorans illos omnibus modis, maximè si inter primores & Barones hoc contingat. Nec est quod quisquam putet, claustra illa Turcarum esse commentum: nam exquisitissima illa ars est ab ipsis Apostolis in Ecclesiâ inventa, quandoquidem Papa tot collegia habet juvenum Germanorum, Anglorum, Maronitarum, ut sint seminaria fidei: & ordines divi Dominici, Francisci, & aliorum nihil aliud sunt, quam seminaria militum

apesto-

apoſtolicorũ, quæ linguâ ſolùm ſine armis mundum domant; & hi ſunt ipſiſſimus nervus dominii Eccleſiaſtici. Papa itidem ad dignitatem Sacerdotalem, Epiſcopalem, aut etiam Cardinalitiam omnes omnium nationum homines admittit, nullo diſcrimine habito pauperum & divitum, barbarorum aut Latinorum (ſicut ipſe Apoſtolus ordinavit) modo quis velit eſſe ſapiens, & vir bonus, hincq; dominium illius tam latè diffuſum unitumque eſt, per Hiſpaniam ſcilicet, Mundum novum, Africam, Galliam, non minus quam, per Italiam, idque propter vinculum religionis commune, & corporum animorumque unionem. Idcirco rex, qui non ſolum fortunam, ſed etiam corporum & armorum conjunctionem quærit, niſi religione quoque quæ animorum vinculum eſt, polleat, dominium quaſi abalie-

natum & minus forte habet: constatque, Imperatorem Germaniæ, quod populis religione diffidentibus imperat, minus pollere, quam aut regem nostrum, aut ducem Bavariæ. Hinc ergo Turcæ damno nostro sapiunt, & nos transgredimur legem politicam, ut Romanam aut Gentilem observemus. Quare rex faceret, quod Christianum decet, si curaret institui collegia militum, & ad militares dignitates non Hispanos solum, sed quosvis strenuos veheret à moribus Hispanicis non alienos: sic enim magis tàm ab extraneis, quam à suis amaretur. Non contra S. Thomam fit, sumere & baptizare liberos hæreticorum & Maurorum, cum in militaria illa collegia recipiuntur; sed cum pacis tempore vi eripiuntur, sicut Hebræorum Romæ viventium, quamvis Scotus utrumque concedat. Item

condo-

condonet ſeptimo quoque anno elapſo omnibus proſcriptis & mortis reis ſub conditione eundi militatum in Africam aut Mundum novum. Item conſtituat, ut ſingulæ parochiæ ſingulis annis militem ſufficiant, id quod Excellentia veſtra certum quendam ſuum amicum in Hiſpania propoſuiſſe ait; hoc enim pacto ad ſexaginta millia militum & ultra inde haberi poſſent. Expedit igitur valde, unionem prædictam cum Papa inire. Sed melius eſt, efficere, ut quilibet Baro certo temporis intervallo certum numerum militum ſuppeditet: optimum verò fuerit, ſi & ipſe proficiſcatur in bellum, quando Rex proficiſcitur, id quod non tantum in Hiſpania, ſed & in omnibus regnis Regi ſubditis obſervari fierique debet. Sicut & illud, ut primogeniti ſoli in bona parentum ubique ſuccedant. Verum

enimverò iſtisomnibus regulis locus non eſt, niſi fundamentum Gentium reformetur, ſcilicet in matrimoniis contrahendis, & erigendis ſeminariis militum, qui nutrimento, & veſtitu contenti ſpe emergendi, ſi ſtrenuos ſe præbuerint, extimulantur, ut res quantumvis arduas majoreſque quam Turcarum Ianizari ſolent, conficere non dubitent. Hoc ſufficiat dixiſſe, de militibus augendis, & regionibus non depopulandis. Capitaneos quod attinet, creentur non otioſiſſimi illi, quos hodie Nobiles vocant, ſed ſtrenuiſſimi & fideliſſimi quique, magis ad ſeveritatem ſicut Annibal, quam ad benignitatem proni ſicut Scipio; hique ex numero militum eligantur, qui fortiter pugnarunt, & per gradus ad dignitates aſcenderunt, velut Marius, Sylla, Ventidius, Antonius de Leva, Cicala, & Occiali. Verùm

rùm si de summa Imperii decertetur, opus est viro authoritate præcellente, atque ejusdem cum rege prosapiæ, aut, si metus subest, ne hic talis ad imperium affectet viam, sumatur ex Baronibus unus, qui ad hoc negotium aptissimus sit, vir magis actionibus quam gestibus pollens. In hoc quò tutiùs agat Rex, consilium virorum prudentum, fidelium & religiosorum instituat, è quorum manibus milites stipendia accipiant, quia nihil in Belgio rebus Regis tam obfuit, quam quod milites salario suo fuerunt defraudati: ideoque velim hos esse Capucinos, quoniam isti pecuniam minimè omnium curant. Utque semper sint, quibus Capitaneatus demandentur, seminaria datâ operâ institui debent secundo vel postgenitorum ex Baronibus ac Nobilibus prognatorum in unoquoque

 regno,

regno, qui erudiantur in arte equitandi, jaculandi, fortificandi, oppugnandi & expugnandi, item, acies & obsidiones instruendi, pugnandi itidem, & in cohortes dividendi, quomodoque imperandum sit militibus, & tironibus præmonstrandum, quemadmodum Annibali nondum nonum annum egresso monstratum fuit. Veruntamen non solùm fraus circa stipendiorum solutionem, sed & insolentia ob recentem victoriam, item contemptus ducis minus sævi occasionem militibus præbet sacramenti fidem abjiciendi. Quare semper in turmas dividendi, nec unquam congregandi sunt; nisi cum acies instruenda est, quia tum timor ex hostibus illos concordes duci suo facit: hoc neglectum inducit malum illud quod Carthaginenses post primum bellum Punicum experti sunt,
quod-

quodque Romanis ipsis pernitiosum fuit tempore Furii Camilli. Ergo authores militarium tumultuum semper illico in præsentiâ militum mortis pœnas luant, sicut olim Speridius, & quales meruit olim ille, qui exercitum Caroli V. concitavit, ut ex Austriâ retrò in Italiam cesserit; Nam horum est gladiis potius, quam linguâ rem posse gerere. Quique ad mortem condemnati sunt, ipsius exercitus, non verò ducis manibus occumbant, ne istum in odium adducant: quin etiam sæpe ignoscere reis debet cum universi, non verò pauci pro eo intercedunt, ut Papirius, Torquatus & Drusus fecit, quemadmodú Tit. Livius & Com. Tacitus docent. Hispani boni sunt pedites, etiam cũ in locis montanis aut muris depugnandum est, faciliusque tutantur, quam acquirunt. Galli & Flandri ex equis

bene pugnant, in aperto campo & primâ coitione. Itali utroque modo præstarent, nisi naturæ propriæ abusus ipsos perderet. Populi montani, ut Cantabri, & Helvetii, & Itali Appennium incolentes, Saxones itidem pedites strenuè pugnant, naturaque propensi sunt ad libertatem, suntque magis ficti quam astuti. Campestres, ut Vandali, Castellani, Austriaci, Ungari, & Neapolitani equitatu præstantes sunt, & proclives ad imperandum, parum fideles & astuti. Has tam exactas considerationes dux observet, si milites arte tractare vult, quod si per physiognomiam, sicut Iulius Cæsar, illorum naturam introspicere nequit, muneribus illos postquam quinquagesimum annum attigerunt demulceat, ut diutius in servitio persistant, quod si ad sexagesimum quintum pervenerint, castellis & arcibus

cibus

cibus imponantur, & domum remittantur, ut ibi aut onera portent, aut terram egerant in vallo ſtruendo more Romano, ſi foſſores deſint; Vel conficiant pontes, reficiantque triremes, id quod exercitus Cæſaris in Flandriâ & Angliâ fecit. Et quamvis belli alea non in multitudine conſiſtat, ut docet Alexander Magnus, qui triginta millibus veteranorum totum mundum ſubjugavit, & Scanderbegus, atque item Cæſar cum paucis multos ſubegit: tamen multitudo ſemper multum præeminet. Hinc Turca ſemper quaſi vicit, qui cum numero ſuperior non fuit, imbellem omnem multitudinem in principiis pugnare juſſit, ut ita milites noſtri vires in trucidandis illis conſumant, atque in fine à Ianizaris integris adhuc vincantur. Hic mos quamvis bonus, impius tamen eſt. Quare in mili-

tiam emittendi ſunt homines experti, quique Chriſtianiſmi utilitatem ſibi ante oculos propoſitam habeant, non verò ſuam propriam: neque ob parvi momenti cauſam morti illos exponere decet, & quandoque manu tua propria ſanandi ſunt ſi uſus veniat, quo charior illis fias, & concionatores exercitui præficiendi ſunt, qui illi Deum in mentem & memoriam ponant, exemplo Machabæorum. Quod ſi paucis vincere cūpis, neceſſe eſt, ut plures proprios milites, quam auxiliarios habeas, aut etiam mercenarios, vel limitum tuorum cuſtodes, ne in medio collocati fugam capeſſant. Requiruntur huc plures aliæ obſervationes, quas omnes hîc recenſere non poſſum: namque jam id ſolum adduco, quod Hiſpaniam concernit. Sed providendum eſt in militiâ ſupra omnia, ne milites pecorum

instar tractentur, qui si stipendia suo tempore, si medicamenta vulneribus à te ipso accipiant, si gloriâ militari, si alloquiis bonorum concionatorum, & præmiis excitabuntur ad virtutem, minimè fugam aut defectionem, quæ duo pessima mala sunt, circumspicient. Religiosi uniuscujusque militis res gestas ad memoriam posteritatis scriptis recondant, regique ipsi cum remuneratur milites suos exponant: hæc enim causa est, quod barones arma sumere tergiversantur, dicentes, Rex ipse præstò non est, ut magnanima mea gesta coràm inspiciat, neque etiam perfidæ invidorum Capitaneorum commemorationi sat fidei habeo. Nec pecuniâ solùm numeratâ illos muneretur, sed quandoque civicâ, aut querceinâ, aut oleagineâ coronâ, quod argumentum honoris illis magnificum, & tibi

 onero-

onerosum non est, constantiusque apud te persistent, quippe, pecunia alterius comparare & vendere itidem fidem, quam tu ab illis comparasti, potest, non verò honorem; cum ignominiosum ubivis, etiam apud hostem ipsum sit, deserere regem suum. Quare impunè à quovis occidi potest, qui primus fugam capessit, aut prædatum procurrit sine ducis sui licentiâ: quæ res sæpe victoriam remorata est, & qui minimi in acie pretij sunt, hoc modo ditescunt, dum fortes ad extremum usque vitæ spiritum pugnant. Qui occupat locum commilitonis interfecti, aut protegit servatque illum, accipiat coronam quercinam, civicam dictam. Qui primus in murum evadit, coronam muralem è dente canis (hoc enim nomen herbæ est) flexam, è manibus ducis accipiat, cum applausu & cantu militum,

more Romano: nam hæc duo, pœna ſcilicet & præmium militaris diſciplinæ fundamenta ſunt; quorum prius à malefaciendo abſterret, poſterius verò ad benefaciendum inſtigat; illud in rebelles & viles, hoc verò in generoſos & ſtrenuos inventum; illud fræni, hoc verò calcaris inſtar eſt. Alexander magnus in honorem militum ſuorum apud Granicum flumen vitâ functorum ſtatuas marmoreas, magnificum in modum erexit. Rex Siam, ut animos ſuorum ad fortiter pugnandum accenderet, curavit nomina illorum, qui ſtrenuos ſe geſſerunt, in librum deſcribi, & poſtea coram ſe recitari; quod idem & Aſſuerus, ſacrâ ſcripturâ teſte, factitare ſolitus eſt. Cum de vaſtis imperiis acquirendis agitur, Rex ſemper in militiam ipſe proficiſcatur; quandoquidem diligentes Reges ſemper plus

plus acquirunt quam desides, quod regi in acquirendo gnaviter considerandum est. Quod si de tutando tantum principatu agitur, maneat licet domi, modo Capitaneos fortes & fideles suis militibus præficiat. Sed semper opinionem bellicosi de se præbeat, si contemptui exponi nolit, aut ostendat palàm, se amare bellum. Ut citra periculum vincat, magnum militum numerum secum ducat, ut nec existimationem perdat, nec ab hostibus contemptui habeatur. Clades suorum minus nocent ubi ille ipse præsens non fuit. Militia maritima in qua Genuenses, Lusitani & Hollandi excellunt, est maximè necessaria; nam qui se dominum maris efficiet, idem etiam dominus terræ erit.

Caput XVI.

De Thesauro Hispaniæ.

Thesaurus est necessarius etiam ad existimationem conservandam: nam ita comparatum est hodiè, ut principatuum potentia æstimetur ex abundantiâ pecuniarum, potius quam magnitudine suâ, idque non solùm belli, sed etiam pacis temporibus. Habeat igitur princeps semper pecuniam præsentem: difficile enim & periculosum est, præsertim flagrante jam bello, expectare dum nummi colligantur. *Tolle moras, semper nocuit differre paratis.* Opus igitur est, ut pecunia semper in promptu sit, ad milites illicò conscribendos, ne, dum tu in conquirendæ pecuniæ ratione occupatus es, hostis tuus te præveniat. In hunc finem Augustus ærarium militare instituit,

instituit, teste Suetonio, utque perpetuo ac sine difficultate sumptus ad colligendos ac sustentandos milites suppeterent, novis illud reditibus ac vectigalibus locupletavit. Sanè multi mirantur, quod rex Hispaniarum, cum plus quam viginti myriadas auri quotannis percipiat, nondum tamen seipsum Monarcham orbis Christiani effecerit, nec Turcas præterea invaserit: quibus ego citra admirationem respondeo, hoc nimirum accidere, quia nescit occasionem prehendere, quæ fortunam magnorum imperiorum hactenus sustinuit. Occasionem quidem dedit conjunctio Castiliæ, & Arragoniæ, Neapolis & Mediolani, sed multo majorem Carolus V. Vir militaris, rex Hispaniæ, & electus Imperator Germaniæ, qui his auspiciis mundum sibi subjicere potuisset, modo scivisset

æquè bene leges victis imponere, ac ſcivit vincere. Hic occupavit Tunetem, & Ariodeno Turcâ inde expulſo, Maliaſſem Maurum regem illius loci conſtituit, non mutato regni ſtatu. Dein vicit Germaniam, hoc eſt, principes proteſtantes, quos dignitate Electorali exuens in eorum locum conſanguineos & fratres illorum ſubſtituit, cæteroquin nihil mutato illorum ſtatu. Cumque Lutherum in manibus & poteſtate ſua habuerit, illum tamen, vanam clementiæ famam aucupans, dimiſit, ut ſcilicet totam Germaniam cum Belgio ſeduceret. Cepit Franciſcum regem Galliarum, illumque libertati ſuæ reſtituit, ut ſcilicet novum ille concitaret bellum, quo conatus illius irritos redderet. Expugnavit Sienam & Florentiam, & dono illas dedit familiæ Mediceæ, ſcilicet, ut illos haberet infenſos

infensos inimicos: nam qui ab aliquo ad aliquem potentiæ gradum evectus est, id quantumcunque servitii, quod illi debet, præstare gravatur, ideoque occasiones quærit quibus benefactorem inimicum sibi reddat; id quod Duces Florentiæ, & Mauritius Elector Saxoniæ adversus Carolum V. fecerunt. Et beneficia, quæ propter magnitudinem sui rependi non possunt, benefactoris virtutem plerumq; in odium adducunt, ut in modo nominato. Francisco rege Galliarum, & Carolo V. manifestum factum est. Cui etiam imputandum censeo, quod Philippus patri suo nō etiam in bello potuit succedere, & propterea Belgium unâ cum titulis Imperialibus perdidit. Sed ægritudo, quam ex Carolo filio suo percepit, superavit omnem aliam; nam ille ejus loco potuisset gerere bellum. Quod cum
non

non faciat Rex, semper cogitur magis tutari regni sui limites quam propagare: imo in officio continere Capitaneos suos, ne deprædentur milites & thesaurum suum, in id potius incumbentes, ut rem suam familiarem augeant, quam Regis imperium dilatent. Ideo has regulas (quamvis loco huic minus convenientes) do, ut cum regio aliqua nova, & cui sit religio & ratio gubernandi diversa, acquiritur, illa habitatoribus denudetur, educendo populos, ut ipsi pro mancipiis habeantur, & baptizando filios illorum, & in claustra amandando, aut transportando illos in mundum novum: in quorum locum colonia nova ex tuæ regionis hominibus, sub duce fideli, & prudente mittatur. Id quod Carolum V. Tuneti facere, & Muliassem Neapolim deportari par fuisset. Imo hoc ipsum etiam

decuisset

decuisset facere in Germania, nempe Saxoniá, Marchionatu Brandeburgico, Landgraviatu Hassiæ, ubi mutatis ducibus novæ Coloniæ instituendæ: civitates verò liberæ ademptis privilegiis supprimendæ: denique tres Cardinales gubernatores toti Germaniæ imponendi fuerant. Cum autem regio nova dominio solùm, non etiam religione diversa acquiritur, præsides & magistratus solùm mutentur, nil circa populum mutato: sintque primarii ministri è regiis, inferiores vero è plebe illius loci, cujus itidem leges paulatim mutentur in leges regias, intendendo vel remittendo illas, prout regionis illius ratio postulat: authores factionum è medio protinus tollendi sunt, vel occisione, si se tibi opposuerunt, vel, si tuas parteis foverunt, transportatione in Hispaniam, ut ibi baronias in præmium accipiant,

accipiant, vel jubeantur commercia in tuo regno exercere. Nunquam capita gentium quas subjugasti, in suis locis relinquantur: quod cum Strozzis, Medicis, Capponis, Petrucciis, & aliis factionũ antesignanis, Senæ & Florentiæ fieri oportuit. Quin & Galliæ regem Franciscum sic coërcitum oportuit, ne in posterum contra Carolum V. quicquam moliri potuisset. Hæreticos verò, & Lutherum confestim post comitia Augustæ habita, sub alio prætextu technis opprimere, de quibus infra, satius fuisset. Quod si Carolus V. hæc observasset, neutiquam tantum oneris ad Philippum transmisisset, & fortassis Carolus filiolus illius adhuc superstes esset, & ipse in bellum profectus fortassis Africam, Macedoniam, Italiam & Angliam ditionibus suis adjecisset. Sed ille, ut dixi, solus horum malorum

lorum causa fuit, quæ etiamnum fiunt. Quo minus proinde miror, quod tanta pecuniæ summâ Hispanici Imperii limites non propagavit: quin potius miror, quod Rex tam opulentus, tributa illa ad usus necessarios non reposuit, quod illi perniciem afferre potuit; nam si negotiatio maritima illi solum in quinquennium aut sexennium tolleretur, aut classis è novo mundo auro & argento onusta remeans interciperetur, annon tum urgeret ipsum necessitas, ut exactionibus nimiis proprios suos subditos gravet, & sic odium illorum in se derivet, mercaturas evertat, milites stipendiis defrandet, atque minimâ quâque occasione illos amittat? Est etiam admiratione dignum, quomodo consumatur tanta divitiarum vis, cum videamus Regem ferè perpetuo inopiâ laborare, atque etiam ab aliis
mutuo

mutuo accipere. Unde dico, fieri non posse, quin res malè succedant, quamdiu huic malo obviam non itur. Non tamen dico, omnem Regis potentiam solum in nummis consistere: regíque considerandum pecuniâ solâ ad vincendum hostem parum proficí. Certè I. Cæsar experientia militari, & amore militum, etiam paucissimorum, universum mundum subegit. Sed & Saraceni, Tartari & Hunni sine nummis mundum pene totum sibi subjecerunt. Igitur pecuniæ ut sese sustentet utilissimæ sunt, non itidem ut regiones acquirat. Atque hanc ob causam virium suarum nervos in alio quam in divitiis siros esse credat. Nam fides pecuniâ comparata, pecuniâ rursus vendi potest. Et vide quæso, quomodo Philippus noster duces Humenã, Ioieusã, Mercurium & Guisium,

ſium, contra regem Navarriæ pecuniâ ſuâ ſuſtinuerit, & quo pacto Navarræus eoſdem illos virtute recuperaverit, & ad ſe pertraxerit, poſtquam ille tenacior factus manum clauſit. Item Capitanei & milites militiam Belgicam cauponantur, minimè pugnantes ut vincant, ſed ut lucrum ex arte militari faciant, & arma, quæ inſtrumenta imperii ſunt, avaritiæ & ludicrorum ſuorum inſtrumenta fecerunt. Rex ſeipſum decipit dum avaritiæ indulget, quandoquidem ſatis pecuniarum habet, ſi ſatis militum habet, cum amore reciproco, & mutua virtute; quæ ſi deſunt, ſatis perdit.

Idcirco rex ante omnia animos ſuorum ſibi in theſaurum devinciat, vaſallosque ſuos virtute domeſtica ac militari amicos ſibi reddat, reddens ſe admirabilem (ut ſupra dixi) primò novas ſcientias profitendo & pro-

ponendo; deinde copulet illorum corpora per matrimonia, honores, & illecebras: tum, divites illos & agriculturæ amantes efficiat, curetque ut ſerificia, lanificia, aliaque opificia ac utiles artes ſedulo exerceantur potiùs, quam quod hodie fieri videmus, quando plerique in arctis territoriis fænori dant operam; in locis vero majoribus ad mercaturam & extorſionem, animum applicant. Papa theſaurizat animos hominum, atque ideò vincit, quia hoc cum eloquentiâ & ſapientiâ conjunctum inſtrumentum eſt, quo alter ille theſaurus acquiritur. Hinc Saraceni linguæ operâ, itemque novarum ſcientiarum & novæ religionis profeſſione victores evaſerunt. Cæſar ſimiliter huic arti operam dedit, virtute ſuâ propriâ militum cujuſcunque generis animos ſibi devinciens. Sed Tar-

tari & Hunni per corpora ſola id conſecerunt, reddentes illa fœcunda eum in modum, ut numero aucti, nativum ſolum inſtar apum deſeruerint, & alienum occupaverint. Iam verò rex omnes iſtos thezauros ſuo jure exigere poteſt, religionem ſcilicet bonis concionatoribus; amorem ſui, legibus, utilitate & vera juſtitia; multiplicationem eo modo quem ſupra de militibus propoſui: & à ſingulis exigat id, quo abundant; à Germanis populos, ab Hiſpanis milites, ab Italis Capitaneos & veſtes, à mundo novo aurum, non verò contra. Verè affirmare poſſumus, mundum novum quodammodo perdidiſſe mundum veterem; nam mentibus noſtris avaritiam inſevit, & mutuum amorem inter homines extinxit, & quilibet ſolo auri amore flagrat. Hinc illi facti ſunt fraudulenti, fidemque ſæpe pre-

pe pretio vendiderunt & revendiderunt, videntes pecuniam passim prævalere & in admiratione haberi, & scientias sacrasque conciones nummis postposuêrunt, agriculturæque cum cæteris artibus valedixerunt, mancipantes seipsos fertilitati pecuniæ, & divitum domibus. Produxit pariter magnam inæqualitatem inter homines, reddens illos aut nimis divites, unde insolentiâ, vel nimis pauperes, unde invidia, latrocinia, & aggressiones. Hinc pretia frumenti, vini, carnium, olei & vestimentorum supra modum adaucta sunt, quia nemo illarum mercatturam exercet, unde penuria, & pecuniæ interim expenduntur, adeò ut inopes tantis expensis haud sufficientes in servitutem se præcipitent, vel etiam profugiant aliquò latrocinatum aut militatum, impulsi paupertate, non amore regis aut reli-

gionis; sæpeque etiam se aliò convertunt, nec dant operam liberis per legitima matrimonia cum tributa exolvere nequeant, omnemque movent lapidem, ut in cœnobia pro monachis aut concionatoribus recipiantur. Nunc considerandum Regi relinquo, annon vincatur ab auro, quod tot malorum causa est; & propterea dico, multa reformatione hic opus esse, ut regis ærarium dives evadat, & plus amoris & fidei illi à subditis suis præstetur, id quod fieri posset si regulæ illæ de augendo numero subjectorum, & remittendis aut minuendis tributis & crudelitate observarentur; sique rex ipse in militiam profectus, sapientibus & strenuis suis ducibus & militibus, ad honorem potiùs quam ad avaritiam viam sterneret, renovaretque scientias, & leges conderet, quibus bonis honos suus illibatus mane-

maneret, improbas verò vituperium comitaretur. Utque legibus illis tanto magis obediatur, proponendâ ob oculos utilitas quæ inde resultat, & timor pœnæ, cui hodie absurdi scriptores primum locum attribuunt in ratione servandarum legum, qui tempus plus quam religionem considerantes timorem magis quam amorem requirunt, quoniam Gentilium rectores illũ huic prætulerunt, atque per hoc impium Machiavellum & alios similes, regulas illas docuerunt. Verùm cum in Hispania nihil loci reformationi relictum sit, necessarium est, habito respectu ad abusum hodiernum, ut thesauri coacerventur, ne ære alieno in fine obruatur, aut alia damna ingruant, si fortè classis intra triennium aut quinquennium è novo mundo non rediret: primò exponam regulas usitatas, & post quid de hac re animi

habeam, declarabo. Primò materies ſuggerenda fœnoribus & fœneratoribus, qui certo modo aſtringendi ſunt, ut ſemper à pecunijs inſtructi ſint, ut cùm neceſſitas flagitaverit, inde acervatim peti poſſint, quod tam Neapoli & in omnibus primariis urbibus, quam in Hiſpania obſervandum eſt; tum verò exigendi ab illis nummi illi ſunt, cum grave aliquod bellum imminebit, & autoritas Papæ intervenerit, ne rex ipſe in odium apud ſuos inducatur. Deinde vectigal Apuliæ à Ferdinando rege in uſum vocatum introducatur per omnes provincias in illâ ipſâ aut ſimili formâ. Tum, curet omnes barones pecunias ſuas in medium proferre, conſtringens illos nomine religionis & coronæ Hiſpanicæ cui connexi ſunt. Denique, impetret à Papa indulgentias Cruciatæ, in omnibus ſuis regnis, num-

nummosque inde collectos in ærarium deponat, ut augeantur in eum modum, ut possit exercitus ex illis conscribi, qui in terram sanctam mittatur. Postremò, inducat etiam Papam ut quinquennium integrum omnes Ecclesiæ, monasteria, episcopatus & parochiæ suarum provinciarum certam pecuniæ summam in ærarium thesauri sacri, ad bellum contra infideles gerendum, conferant, quinque videlicet pro centum, ex omnibus reditibus suis, sed ita ut singulis annis aliquid remittatur, hoc modo; primo anno solvant quinque, secundo quatuor, & ita deinceps usque ad finem quinquennij. Sed Veneti decimas exigunt. Hique modi cum Papâ ineantur, prætextu belli contra infideles instituendi; postea duo Episcopi thesauro huic custodiendo præficiantur; posthæc rex per thesaura-

rios suos negotietur mercimoniis in quaque terra usitatis, velut in Calabriâ serico, in Apulia frumento, in Siciliâ oleo; hoc enim modo suos à fœnerationibus diversos ad agriculturam convertet, ingensque lucrum inde conficiet. Præterea emittat in omnes regiones & arces præsertim Neapolitanas unum commissarium cum uno consiliario, homine Clerico, contra usurarios, qui probent tribus testibus, se usuras è consuetudine regni sumpsisse, secus auferant illis omnia bona, & in unum acervum conferant, postmodum rex illis dimidium restituat: exempli gratiâ; si quis usurariorum corrasit decem millia coronatorum, restituantur illi quinque millia; quia hoc genus hominum odiosum vilipenditur, nec est quod metuas illos rebellaturos; quin & populus ipse, cum videt illos pes-
sundari,

fundari, lætitia perfunditur, nec illos sequitur; sed & ipsi usurarii, cum illis dimidium relinquitur, bene secum actum putant. Tu verò cum reliquo coacerves cumulum pietatis, mutuo dando pauperibus sub pignore, cum hac conditione, ut pignus tibi distrahere liceat, nisi illud suo tempore redimant. Postea cum pecunia inde redactâ negotiari poteris, id quod usurarij ipsi faciunt, vel claustra & seminaria militum & mulierum paupercularum, de quibus supra, illis sumptibus ædificentur. Et hic actus religiosorum etiam contra barones, multùm prodest animæ, corpori & statui, qui alioquin suis artibus totum mundum ad se raperent & devorarent. Præterea rationes exigat ab omnibus ministris regiis & syndicis pro universo tempore administrationis illorũ; quodque ab illis mulctæ nomine exactũ

est, in ærarium deferatur, reddaturque illis dimidium, aut etiam minus si videbitur, quo facto tam populus quam ipse rex lætabitur. Item vocet qui sententiâ aliquâ condemnati, aut etiam infames redditi sunt, cremarique jubeat judicia à quinque annis retrò contra illos habita, quo facto se honoratos sentient, sed pro hoc beneficio certam pecuniæ summam dependere teneantur. Item ab unoquoque qui primo in aliquam præclaram urbem, qualis est Neapolis, aut Præsidium, quale est Cotrone, intrat, exigatur aliquid in ipso introitu sub prætextu recognoscendi omnes qui intrant. Vectigal exigatur pro omnibus rebus tam necessariis, quam superfluis: sed pro necessariis, ut cibo, potu, oleo & similibus parum; pro superfluis largius, pro chartulis lusoriis duo carolini, pro tesseris lusoriis unus ca-

rolinus,

rolinus, pro chartæ ſcriptoriæ volumine 24. foliorũ unum granum, pro chirothecis dimidium carolini, pro holoſerico, verſicoloribus, ſtragulis & veſtimentis auro ſqualentibus, item pro argento, eligatur quantum regi ſatis eſt; ſed multò plus meretricibus extorqueatur, ſicut Neapoli fieri ſolet, & in omnibus locis fieri debebat, ut ſingula proſtibula ſingulos ſemiducatos numerent, nec balneæ, aut theatra, aut interluſores hinc exempti ſint, nec diverſoria publica aut armaturæ cujuſcunque etiam generis ſint. Servetur autem in omnibus regula modo dicta, Res multùm neceſſariæ multum, parùm verò neceſſariæ parum ſolvant. Similiterque Rex quotieſcunque uſus venerit de pecuniis à ſubditis ſuis in fœnus depoſitis ſumat aliquid cum taxatione & impoſitionibus. Hocque ita fieri juſtum

& æquum eſt: nam ratio vult, ut omne bonum privatum inſerviat bono publico, ſine quo res privatæ ſuſtineri nequeunt. Sed hujuſmodi taxationes non perſonales, ſed reales ſint, id eſt, non in capita hominum, ſed bona fiant, ne totum impoſitionum onus in ſolos pauperes ruat, quod plerumque fieri ſolet: nam nobiles onus quod ipſis injungitur in plebem excutiunt, & civitates primarię in ruſticos, quod omni juri & æquo repugnat. Neque etiam alia bona quam certa & ſtabilia graventur: nam Dux Albæ qui idem in mobilibus & incertis bonis quoque facere tentavit, totum Belgium in ſe concitavit. Quod ſi ſummâ neceſſitate flagitante mobilia & incerta quoq; bona huic oneri ſubjicere vis, haudquaquam diſplicet mihi ut eo modo ad hoc procedas, quo civitates quaſdam Germanicas, Norim-
bergam

bergam scilicet, Augustam & alias procedere memini, ut hoc committas jurejurando subditorum. Iustius tamen & magis legitimum est illud genus exactionis, quod exercetur in merces quæ importantur aut exportantur: nam rationi convenit, ut qui in nostro solo aut de nostro lucratur, vicissim aliquid dependat. Cum verò negotiatores vel subditi nostri vel peregrini sint, æquum est, ut plus à peregrinis quam à nostris postulemus: id quod magnus Turca etiamnum observat; dum pro mercimoniis quæ Alexandriâ evehuntur, ab exteris decem pro centum, à suis verò tantum quinque exigit. In Angliâ extranei triplo plus solvunt quam incolæ: in Daniâ duplo, & denique variè pro varietate locorum. Ut paucis dicam, eò opes omnes confluunt, ubi res ad sustentationem vitæ humanæ, necessariæ, pluri-

plurimùm abundant, ita ut principi omni operâ contendendum sit, ut suos ad agriculturam & omnis generis artes exercendas inducat, de quo alibi fusiùs. Lucra quæ populus exosus est, fugiantur, aut aliud nomen illis indatur: quomodo Fiscales solutiones minui & sub alio titulo peti debent. Hinc Augustus non regem, sed tribunum sese appellavit, scilicet, quia nomen regis odiosum fuit apud Romanos. Ita tributa nominentur vectigalia aut eleemosynæ, varienturque nomina perpetuò, quia nomen donativi fastuosum & odiosum est, populus & rex aboleant illud, aliudque nomen illi indat. Sed in his rebus subtilis esse nolo, quamvis possem. Negotiatio cum Genuensibus Regi pro thesauro est. Sedulo igitur det operam, ut ejusmodi negotiationes ac commercia quoque cum aliis populis ac

gentibus

gentibus instituat. Sunt & aliæ plures utilitates extraordinariæ, quæ principes partim à suis, partim etiam ab extraneis percipere possunt, ut sunt caduca, confiscationes, condemnatio donativorum, portiones, honorantiæ, ut vocant, similesque plures aliæ, de quibus singulatim esset dicendum, verum constitui de illis coram colloqui cum rege.

Caput XVII.

De populi amore & odio, item de conjurationibus.

Videri forsan alicui possit, in rebus p. mutuum amorem communis utilitatis causâ inter cives colendum esse, quod apud Venetos fieri consuevit; verùm in regnis monarchicis odium & dissidium inter subditos disseminandum esse, ne al-

ter alterius injuriam à Rege acceptam vindicatum eat, neve contra regem conjurent, atque ita omnis amor in regem vertatur. Hæc regula pluribus modis absurdissima est; Primò quia regem crudelissimum tyrannum reddit, qui sibi soli non verò universo populo prospiciat, ita ut per mutuum subditorum odium non amor in regem, sed timor, & invidia accendatur: Secundò, quia dominium naturale concordiam inter populos exposcit, quò firmius in propulsandis inimicis suis persistant, atque unus alium domi militiæque mutuis officiis sibi devinciat. Quocirca legislatores communi consensu in hoc incubuerunt, ut subditos amore mutuo & unitate religionis quasi conglutinarent, eoque curarunt ut in templis congregarentur, quò melius perspicerent causam propter quam se mutuò amare

mare deberent: nam ignoti nullus amor. Hac de causa motus Plato, privata sacella prohibuit: & Moyses unum solum templum in toto regno Iudaico instituit, ita ut omnes in una religione & amore unius solius Dei concurrentes amorem mutuum inter se usquequaque adimplerent. In hunc finem præter conjugia instituta sunt etiam clientelæ, & alii actus mutuam utilitatem producentes & foventes; item mercaturæ, & officiosæ partitiones honoris aut obsequii causâ initæ. Hæc principi utilia sunt, non verò odium, quod Galliæ perniciosum fuit. Talesque contentiones profuerunt Romæ cum plebs superior evasit: obfuerunt autem, quoties nobilitas vicit. Licet Florentiæ contrarium evenerit: nam ibi plebs victrix non nobilem se effecit, sed contra nobiles se humiliarunt, cujus contrarium evenit

Romæ,

Romæ. Quare dico, elaborandum esse regi, ut amorem mutuum inter suos inducat, sub unitate religionis, evitans illos qui Zizaniam spargere conantur, id quod Belgiam pessundedit; Secundo, approbans matrimonia Hispanorum, cum quavis alia gente; Tertiò, mercaturam & collybum inter diversas nationes; Quartò, æqualitatem inter illos inducendo: nam hic error jam per totum Christianum orbem invaluit, ut hic sit pauperrimus, ille verò ditissimus, quam rem Plato supra modum exosus fuit, quò è medio tolleret invidiam, rapinam, odium, & mollitiem populi. Unde Moses instituit, ut septimo quoque anno hæreditates suis familiis restituerentur, & servi manumitterentur, ferentes etiam aliquod lucellum secum ex domo patroni: idq; legi & voluntati divinæ congruum esse docuit. Ob

hoc

hoc eleemosinæ, item alij actus pii cum Xenodochiis instituendi sunt, quò honor pauperibus conservetur cum æqualitate aliquâ. Romæ nunquam (teste Salustio) conjurationes factæ sunt, nisi cum divitias multorum ad se pertraxerunt pauci, id est, Crassi, Pompeji, aut Cæsares: & tempore Lutheri & Calvini rustici in Germaniâ seditionem moliti sunt, quoniam scilicet illi duo conculcatâ veritate evangelicâ zizaniam, ubique & perversiones statuum seminarunt, cum integrorum regnorum ruinâ. Quinimò videmus quoque nostro tempore, qui centies mille quotannis in reditus accipiant, & mille homines quorum singuli centum habent, pro uno millenario: illud omne consumunt, in canibus, equis & morionibus alendis, & in tegumentis equorum auro squalentibus, aut, quod pejus est, in

scortis.

scortis. Et siquando contra tales actionem instituat pauper, adeo jus suum persequi nequit, ut potius illi aut profugiendum aliquò, aut in carcere moriendum sit: dives autem liberè per omnia grassatur, quia judices illius gratiam aucupantur, & lites in favorem illius, sæpe etiam pretio dirimuntur, quod ut plurimum in parvis regionibus fieri consuevit; quod sanè longe perniciosissimum est principatibus. Vix enim fieri potest, ut judex corruptus donis, probè officio suo fungatur: nam, (DEO ipso asseverante) munera oculos etiam sapientum perstringunt. Quid illum facturum credibile est, qui munus judicandi mercatur, intratque in illud non ut in campum spinis obsitum, sed tanquam in messem fertilissimam & abundantissimam? Iccirco hoc quoque, quamvis diversum ab hoc proposito

posito sit, admoneo studiosos politicæ, pro certo habeant, illum qui officia vendit, velle ut ministri sui fures fiant. Ludovicus XII. Galliarum rex dicere solitus fuit, quod illi, qui officia pretio emunt, idem faciant quod mercatores, qui parvo pretio universum emunt quod postea magno particulatim vendant. Sed, ut ad rem redeamus, etiamsi dives multum servis suis largiter alendis & ornandis impendat, parum tamen hoc remp. juvat, imò huic potius damno est: Primò, quia illos sibi soli devincit, facitque, ut se contra quemvis, etiam ipsum regem, sequantur; id quod Spurius Melius Romanus contra patriam suam conatus est. Hoc ipsum metuentes Veneti sine numeroso famulitio degunt. Deinde quia illos reddit molles & effæminatos, adulatores, superbos, lenones; eoque quasi semi-

si seminarium fundat hominum vilissimorum & inertissimorum, qui postquam uxores duxerunt, astutiis suis homines vulgares opprimunt,& improbitatis suæ virus longe lateque propagant. Hac ratione Pontifices inducti sæpenumero Prælatis suis interdixerunt usum plurium servorum, ubi quidem interdictione illa minus opus fuit: nam etiamsi reverâ servi illi boni non sint, credibile tamen est, illos tali in loco fieri bonos, dareque minus scandali. Quare, regis est introducere æqualitatem, coërcendo numerosa illa servitia. Præterea, indulgeat, ut subditi decennium integrum,dimidium solum tributi solvant; à baronibus verò & aliis artificibus alterum dimidium poscatur. Tum etiam leges & artes, de quibus supra, ubi de baronibus & usurariis sermo, verba feci, vocentur in usum. Sed, quia

omnes

omnes nationes Hiſpanos exoſæ ſunt, præſtat, regem conjugiis, eoſdem amabiles reddere, nec non inſtitutione ſeminariorum, militarium in quæ diverſarum nationum milites recipiantur ac ſuſtententur: ſic enim Rex exercitum habebit tum copioſiorem, tum temperatiorem ac generoſiorem: quemadmodum videmus caſtaneas aliis arboribus inſertas meliores fructus edere. Idem Deo ipſo in more poſitum eſt facere, qui ut nobilitet humanum ſemen, ſæpe homines Septentrionales auſtrum verſus transfert, quod quidem etiam ob alias cauſas facit, quæ nobis præter unam illam atque alteram ſunt incognitæ. Deinde rex, Hiſpaniarum hoc agat, ut non tantum ſubditi mutuo amore coaleſcant, ſed etiam, ut ipſe quoque à ſubditis deametur, quod conſequetur promulgando leges utiles, mul-

tiplicando subditorum numerum, relaxando iis tributa, æqualitatem ubique introducendo, denique non omittendo etiam illa, de quibus supra. Etenim nihil tam exitiosum est Regi, quam si odium subditorum in se concitet: unde ferè conjurationes contra ipsum & contra statum suum oriuntur. Propterea expedit, ut omnes cum ipso ejusdem religionis sint; nam nihil tam homines inter se discordes reddit, quam diversitas fidei. Id quod Gallia suo malo experta est. Verum hîc requiritur, ut princeps duo extrema, Simulationem scilicet & Superstitionem, vitet. DEVS est veritas, & vult in veritate coli, atque animo simplici adorari: Efficiat ergo Princeps noster, ut pium ac religiosum se præstet sine hyprocrisi: quæ Tiberio Cæsari multum obfuit. Verum nihil principem tàm commendat populo, quàm

quàm domesticæ & militares illius virtutes, quæ omnes omnis generis subditos illi fideles efficiunt, cum sint fundamentum omnium principatuum. Nam, sicut elementa, & corpora ex his composita, motionibus cælestibus sine ulla tergiversatione obsecundantur, ob naturæ præstantiam, sibi ingenitam; & inter revolutiones ipsarum sphærarum cœlestium admiranda quædam harmonia elucet; sic homines lubentes se submittunt Principi, in quo eximiæ virtutes elucent. Nam ita comparatum est, ut nemo inferior superioris ac præstantioris imperium detrectet. Æternæ quippe naturæ lege receptum est, ut inferiores præstantioribus pareant, & vinculum fidei est (inquit Livius) melioribus parere: & patienda meliorum imperia, ait alter ille. Et Aristoteles naturalem rationem exposcere ait, ut præstantio-

ſtantioribus ingenio & judicio minus præſtantes ſerviant. Virtus igitur in Principe emicans amorem illi conciliat, præſertim ubi oſtenderit, ſe ſubditos ſuos amore paterno complecti, admittens illos ad mutuum colloquium & aſpectum, inſpiciensque rationes miniſtrorum inferiorum, pronioresque aures pauperibus quam divitibus præbeat, ipſeque per ſe ignoſcat & munera diſtribuat, pœnas verò per alios infligat, ſupprimatque uſurarios & barones illos mercenarios, de quibus ſupra; immunemque ſe ab omnibus flagitiis exhibeat, faciatque ſe per religionem & aſſeſſores religioſos venerabilem, ſancteque amandum propter ſtrictiſſimum vinculum quod ipſi cum Papâ & Eccleſiâ intercedit, imiteturque per omnia Davidem, Conſtantinum, Theodoſium, Trajanum, Auguſtum, Martianum,

tianum, Carolum Magnum: qui omnes dictis virtutibus & scientiis præditi feliciùs imperarunt, quam Iulianus, Fridericus, Henricus, Tiberius, Nero, & Philippus cognomento pulcher, qui Carolo M. se opposuit. Prætereà subditi honore & præmiis ad æmulationem virtutis & scientiarum invitentur, unde novæ scientiæ inveniuntur. Lusus etiam inHispania multum adjumenti affert, ut plebes à curiositate rerum, ad Statum pertinentium, divertatur, vel etiam ut facultatibus ludendo perditis militatum abire cogatur: verum cum ista perditio sit causa rapacitatis, avaritiæ, odii sociorum, amoris pecuniarum; plus nocumẽti ista ludendi techna affert, quam emolumenti. Quare præstat, suos inter subditos ludicra certamina, & velitationes scientificas: inter extraneos verò lusus chartularum &

tesserarum adhibitis ad hanc rem illorum legatis, instituere, quò illi in ignavo otio marcescant: quin etiam proponantur illis quæstiones mathematicæ, philosophicæ & politicæ, ut ab hæresibus avocentur. Optimè fecerit Rex, ne qui contra ipsum conjurent, si bonum, venerabilem & justum se exhibuerit. Defectus primæ illius virtutis exitium tulit Neroni & Zelimo: secundæ, Sardanapalo, & Vitellio: tertiæ verò, Philippo regi Macedonum, qui justitiæ administrationem Pausaniæ denegavit, & ob hoc ab eodem trucidatus est. Inæqualitas etiam ipsam Romam perdidit. Quod si ab uno solo Principi insidiæ struantur, præsentissimum remedium est, ut observentur & excutiantur omnes qui ad illum intrant, ne arma occulta sub vestimentis inferant: nam insidiæ ab uno solo paratæ difficulter

vitari

vitari queunt. Vnde Henricus rex Galliæ, rex Moab, & Philippus Macedo à singulis interempti sunt: primus propter religionis diversitatem: secundus, propter sævitiam: & tertius, propter justitiam denegatam. Sin plures sint qui Principi insidias struunt, fieri non potest, quin intra decimum quintum aut vigesimum diem detegantur, si prius in effectum deductæ non sunt, aut si conjurati non amore justitiæ, pietatis, aut publicæ utilitatis ad hoc processerunt, sitque conjuratum contra Tyrannum, & à viris honestis tantummodo: nam quilibet laborat, operâ principis utcunque saltem tolerabilis emergere, dum illi aperit insidias. Hinc conjuratio Absalonis contra Davidem, & Catilinæ contra Patriam palam factę sunt, quia conjurati ipsi homines nauci fuerunt. Per servos itidem conjura-

tiones facilè & citò deteguntur, si non properè in actum deducantur: sicut illa Laurentii de Medicis contra ducem Alexandrum plus unâ nocte non fuit suspensa. Quando contra sævissimum tyrannum aliquem homines honesti conjurant, etiam si illi cunctentur, tamen nullum periculum subest, ne palàm fiat: atque propterea conjuratio Iohannis Procidæ & baronum Siculorum contrà Gallos & Carolum Andegavensem qui incolas miserè affligebant, plus quam integrum annum celata fuit, consciis etiam Imperatore, Papâ, & Petro Arragonio exteris: cujus rei unica causa fuit, quod viri nobiles, & quorum interfuit, contra tyrannicos regentes idem machinarentur. Similis fuit conjuratio inita contra Focadam, Levitas, & Athaliam. Sin autem non pauci quidem, sed nec probi sint qui conjurant, quamvis

contra

contra tyrannum, tamen si proposi-
tum non confestim executioni man-
dant, propalatur: quod probat con-
juratio contra Neronem inita, in
quam quidem & ipse Seneca con-
descendit; & contra Cosmum de
Medicis ab impiis Strozzis facta,
qui illo multò pejores fuerunt.
Quod si aliquis solus ad principa-
tum aliquem aspirans, asseclis suis
persuadeat, se aliud moliri, & inte-
rea illorum amorem in se derivat,
hic certò potietur auso. Sic Cæsar
viam sibi ad Imperium struens, id
clam animo suo abscondit, solitus,
etiam adolescens, dicere, Si violan-
dum est jus, regnandi gratia violan-
dum est: fecitque sibi hujus conatus
duo fundamenta, religionem vide-
licet, & amorem militum, quibus
demum in fine voluntatem suam sub
alio prætextu patefecit. Contra Ca-
tilina idem conatus, omnes conju-

ratos conſcios & participes fecit, nullum ſibi prius fundamentum ſingulare jaciens, qua de cauſa etiam, magno ſuo malo fuit fruſtratus. Cujus exemplo Cæſar edoctus, cautiùs illud idem aggreſſus eſt. Rex itaque animos ſubditorum, & ſervorum ſuorum, quomodo erga ipſum affecti ſint, quid agant vel inſtituant, diligenter exploret, & ſi animadvertit, quidnam deſideretur, ipſis mox ſatisfaciat, quin & muneretur clam & ſine ſuſpicionis metu præcipuum aliquem ex ipſis inſidiatoribus, qui hoc modo delinitus ipſú faciat certiorem de omnibus quæ à ſubditis ſuis geruntur. Si nuncietur ipſi, eſſe quoſdam, qui palàm multos menſes ante conjurarint contra ipſum; irrideat licet. Nam qui talia deferunt, aut ſtulti, aut rerum ignari, aut deniq; falſarii ſunt, qui dum tatalia fingunt regis gratiam aucupantur.

tur. Sic olim Perseus fratrem Demetrium falsò detulit initæ conjurationis contra patrem Philippum regem Macedoniæ. Et tempore Tiberii & Neronis quotidie extiterunt, qui alios falsò accusarent ob crimen læsæ majestatis. Quod sanè perquam flagitiosum: nam hoc pacto ipse princeps suspectum se reddit, adeò ut subditi id, quod suspicatur ille, aut verè committant, aut innocentes ultimo supplicio afficiantur, quod utrumque regi perniciosum est. Quin potius dissimulet si non probentur ejusmodi accusationes, quamvis veræ, modo ad ipsam religionem non pertineant: nam hoc faciendo probat se justum & bonum, planeque indignum cui tales struantur insidiæ; ipsique conjurati abjiciunt pravam opinionem quam de illo conceperunt. Pejus tamen est, subditos rebellionis &

conjurationis ſuſpectos reddere, cauſa non probatâ: nam illi infamiæ metu inducti rerum mutationem deſiderabunt, & inimicis via ad invaſionem ſternetur, quod ſæpiusculè in Flandriâ & Galliâ accidit: & quamvis ſpes lucri alicujus inde affulgeat, ſcilicet quod occaſio inde ſumi poteſt, populum arctius frænandi, quam modo dictus Coſmus ſcitè apprehendēs, pacis conditiones cum Florentinis initas rupit; & Rex noſter hac occaſione frænum attraxit Arragonenſibus, inſimulans illos conſpirationis cum Antonio Perez initæ: tamen reverâ plus damni quam emolumenti inde exiſtit. Proinde magis ſtabilire & confirmare principatum ſibi poteſt, ſi mutuo amore & beneficentiâ populum deliniat, ne ſuſpitiones ejuſmodi de ipſo concipiat. Quid? quod & populi ipſi aut illorum poſteri memo-

riam

riam infamiæ talis conservant & in tempus opportunum rejiciunt, quo oblato, extraneorum ope palàm defectionem meditantur, adeoque profectò his artibus conjuratio non aufertur sed differtur. Hinc Nero ex primâ conjuratione & damno populi utilitatem privatam sperans, non sustulit, sed distulit conjurationem, quam postea senatores cautiùs repetiverunt: id quod Tiberio quoque & aliis sceleratis contigit. Quod si ergo ejusmodi quid contigit, beneficiis potius quam suppliciis memoriam rebellionis oblitteret, simul subditis tali prætextu frænum injiciens, & nihilominus delitiosè illos pascens. Adeò nempe bonitas principis omnibus locis & temporibus præstantior est quam astutia. Equidem verum est, conjurationem periculosissimam esse, quæ novam religionem inducere parat, aut cum

seditiosus aliquis concionator ipsum statum sugillat. Quare jam nobis aliquid de concionatoribus probis & improbis, & postea etiam de regnorum regionumque confœderatione ac dissidio & quæ huic materiæ conjuncta sunt, disserendum. Quod hoc loco restat, supplicia conjuratorum uno omnino eodemq; die decerni & postea paulatim executioni mandari debent. Et ne barones conjurare possint, expedit observare illa, quæ superius adducta sunt: nam hæresis nulla, nisi auxilio Clericorum, finem suum consequi potest, id quod alibi demonstravi. Quantum ad vice-reges, ipsi arces & propugnacula servare non possunt, nisi gubernatores qui illis impositi sunt, cum illis concordes sint: ideò baronibus talia gubernacula committenda sunt, qui sciant periculum se adire amittendarum baro-

baroniarum suarum, si non probè officio suo fuerint functi. Hoc fine Hispani in Italiam, & viceversa Itali in Hispaniam, ubi istis partibus fungantur, sunt mittendi.

Caput XVIII.

De Concionatoribus & prophetiis.

Certò constat, populos, tot præcipuè regnorum, plus posse, quam ipsum regem cum amicis & militibus suis, in orbe Christiano scilicet, quamvis id in Turciâ adhuc incertum sit. Idcirco necesse est, causas aliquas in medium producere propter quas populus contra regem suum non ob quamvis causam insurgat, & jugum excutiat: illæ verò sunt, si populi illi diversi minus sint coaliti, aut si viles sint,

nec

nec caput ad rebellandum habeant, in quod confidentiam & ſpem ſuam ponant. Iam verò manifeſtum eſt, tales cauſas ab argutis concionatoribus originem ducere, quibus apud ſuos fides eſt, eoque magis, quod illis bona æterna ſpondent, quæ, ſpernendo temporalia, acquirere poſſunt, dicentes, Voluntati divinæ congruum eſſe, ut regi obedientia præſtetur, quodque ferendo afflictiones præmia ab ipſo Deo obtinebunt: ſimulque humilitatem illis cum cæteris virtutibus inculcantes, graviterque comminantes latronibus, homicidis, ſcortatoribus & ſeditioſis; præmonſtrantes item ſupplicia, quæ illis ab hominibus, ipſoque Deo imminent: contrà verò bonos conſolantes iiſque fœliciſſima quæque promittentes. Ita fiet, ut eorum verba pronis auribus accepta auditorum animos vincant. Sic cœleſtiſſi-

lestissimus quisque quatietur foràs cum suâ perfidiâ, nec militem penes quem omne robur perversis suis moribus inficere poterit, nec ullo modo ad rebellionem impellere. Ergò primum instrumentum bene imperandi, lingua est; secundum vero gladius: hocque ex vitio illi opposito optimè omnium dignosci poterit. Nam ubi prædicatores aliquot seditiosi contra Regem insurgunt, populos dissentientes in unum cogent, seditiosissimo cuique animum addent, seque ipsos antesignanos & duces seditionis facient: quod principes sæpe ad incitas redegit, & quod plus est, vitâ ipsâ privavit. Hujus rei exemplum est Mahumet qui populum concitavit contra Heraclium Imperatorem; item Calvinus & Lutherus, qui contra infinitos principes, & plus mali linguâ suâ operati sunt, quam aut Marcus

Sciarra

Sciarra aut NenusMartinus machærâ. Contra verò Menenius Agrippa plebem Romanam tumultuantem solâ linguâ compescuit, Senatuique restituit, à quo turpiter desciverat. Papâ sæpè per prædicatores rebelliones gliscentes compescuit; imò Imperium Occidentale stabiliit, sanctæque linguæ suæ suadelâ Attilam ab Italiæ ruinâ divertens, domum redire coëgit. Sed & Achab lingua Eliæ pessundatus est, & Roboam Achiæ. Quamobrem concionatores sacri in magna existimatione habendi sunt, præsertim si boni viri sunt, & miraculis, atque validis rationibus, id quod dicunt, confirmare queunt: sicut Moyses contudit Pharaonem, Papa Imperatores Fridericum, & Henricum, & imperator Constantinus perfecit id quod divina sua mente conceperat. Quare profectò tumultus excitari possunt

poſſunt eloquentia illorum, qui authoritate apud populum valent, atque dignitate: iſtos verò revereri par eſt, ſive boni ſint, ſive mali, amicitiaque illorum expetenda; nam ſi tales boni fuerint, divina autoritate adeo pollent, ut ne obſiſti illis poſſit. Adſpice Samuëlem, qui Saulum ſolio impoſuit, rurſuſque depoſuit, electo Davide. Papa verò quid ejuſmodi non inſtituit, valuitque? Nam ſumma authoritas cum concionibus conjuncta plus fidei obtinet: Epiſcopi verò hic plurimum poſſunt, ſi ipſi concionatorum munere fungantur. Iohannes Chryſoſtomus quantum nocuit furiis Eudoxiæ Imperatricis, ejuſque aſſeclis! Divus etiam Bernardus ipſis Cardinalibus & Pontificibus max: formidabilis fuit, diremitque aut uniit principes & ſubditos ſuo arbitratu, quod Epiſtolæ illius ſatis teſtantur.

Et mihi quidem videtur, quod ſi omnes principes & populi omnia ſua auxilia conferant ad ſolvendum papatum, nihil tamen efficient: ſiquidem Chriſtus hoc quoq; Eccleſiæ ſuæ ſpopondit, Quicquid ligaveris & ſolveris, &c. &, Portæ inferorum non ſuperabunt eam. Quod ſi expeditio crucigerorũ ſaltẽ unica indiceretur, omnes ubique religioſis quorum multæ ſanè myriades, ad arma provolarent, mundo univerſo lingua gladiiſque reſtituri ac terrorem incuſſuri: neque enim populi contra homines ſacros arma inferre eſſent auſuri, atque ſi non omnes, maxima tamen pars illorum ſuccubitura, cæteri verò ſic exterriti animum remiſſuri. Vide ſis Moyſen, qui ſolus cum Levitis & ſacerdotibus arma contra populum Iſraëliticum rebellantem induit, & contra principes, qui cum uxoribus ſuis mi-

riadem

riadem numero excesserant, & armis unius tribus sacerdotalis trigesies ter mille homines una die trucidavit, reliquosque in rectam viam reduxit. Nam ubi vera religio simul cum prædicatione arma induit, nulla potentia tanta est, quæ illi possit obsistere. Romani quam primum vim novæ religionis Christianæ perceperunt, arma illicò contra illam corripuerunt, trucidantesque & vincentes, passim tamen succubuerunt, adeò ut & ipsi tandem sub Constantino Imperatore Christianam fidem amplexi sint. Atque etiamsi Episcopus ipse aut Papa sceleratus sit homo; tamen princeps gladium in illum stringens vincetur etiam vincens, id quod in Rogerio Guiscardo rege Neapolitano manifestum factum est, qui prælio vincens, Papæ pedibus tamẽ osculũ figere coactus fuit. Cujus rei remedium reges quidam,

dam, inter quos Henricus VIII. rex Angliæ, se reppeisse credentes ad apostasiam confugerunt, nihilo tamen minus & ipsi perierunt, hocque Hispaniæ certiorem ruinam adferret, ut supra innui. Alii utile fore rati sunt, si Papas in vincula conjicerent, id quod Philippus Galliarum rex in Bonifacio VIII. ausus est: atque Imperator Arcadius Sanctum Chrysostomum in exilium pepulit. Quod utrumque utrique exitiosum fuit: nam Chrysostomus majori authoritate in integrum restitutus est, Guaina Gothorum rege arma contra dictum Imperatorem sumente, qui & ipse tandem agnoscens delictum suum ad Ecclesiæ gremium confugit, & Chrysostomi religionem amplexus est. Et alter ille, rex Galliarum electo papa Gallo post devictum Bonifacium, sperans hoc modo peccatum suum inultum

ultum mansurum, fovit dissidium in Ecclesia tunc ortum, electumque Clementem V. Avenionem habitatum misit, sed frustra: nam ille ipse Clemens consilio Cardinalis Bratei, elusit regem suum, non servans promissa illi data, & ex illo quidem tempore regnum Galliæ semper ad occasum vergere visum est, ut ex Historiis apparet. Profanum ergo remedium est, in personam sacerdotis manum extendere. Alii Anti-papas elegerunt, sicut Dux ille Bavarus, quod ipsos pejus afflixit. Alii Episcopos & Papas pravos, inimicos sibi, ad Concilium generale provocarunt, quod inventum Papa deludens, legem promulgari curavit, quâ Concilio omnis authoritas in Papam adempta est, interdictumque, ne ullum Concilium nisi à solo Papâ congregari possit. Quam ob causam Leo X. Cardinales, qui

Pisano concilio interfuerunt, perdidit; neque principes, illorum amici, obtinuerunt id quod voluerunt: Ecclesiastici principes semper sapientiores fuerunt secularibus. Alii, cedendo & submittendo se, huic malo medelam invenerunt; sicut Theodosius Imperator humiliavit se coram Ambrosio bono Pastore, & Gothorum reges omissa Româ Ravennam petierunt, locum dantes Papis tam bonis quam malis. Et rex ille Angliæ, cujus jussu episcopus S. Thomas nomine interemptus est, pacis conditiones cum Papâ inire quam regnum perdere maluit, solvitque Papæ quadragesies mille marcas auri, testamentoque Papam regni sui hæredem reliquit. Horum ad exemplum regi Hispaniarũ convenit cedere Papæ, sive bonus sive malus sit, causasque suas, si quas habet, differre, Episcoposque, inimicos

micos suos, papæ castigandos relinquat, uniens se cum illo modis supra dictis. Alexander rex Iudæorum in odium Pharisæorum adductus, moriens uxori (ut testatur Flav. Iosephus) suæ suasit, ut ipsum de fenestrâ præcipitem det, satisfactura illo modo iræ Pharisæorum, qui illam ubi hoc fecerit, in regno succedere permissuri sint : prædicens etiam, ut caveat inimicitiam cum ullis religiosis hominibus habere, ne idem, quod ipse, patiatur. Sed si homines nullius authoritatis, quales fuerunt Arrius, Savonarola & Lutherus contra aliquem statum insurgunt, id verò pernitiosum est: tumque videndum, utrum tales homines Papam adjutorem sibi habeant vel non: si enim habeant, neque ille contradicat, tum malum propemodum incurabile redditur: sin verò non habeant, remedium est

præ-

præſentiſſimum. Præterea hîc requiritur, ut introſpiciatur, boninè an mali illi ſint: nam ambo exitiales ſunt. Quocirca mali eradicandi ſunt authoritate Pontificiali: boni verò ad Synodum generalem citandi, authoritate Pontificis etiam interveniente, ut palàm vincantur; ſicut Berengarius convictus erroris locum dedit veritati, ceſſitque; hocque fieri debet, ſi verè boni, & non hypocritæ ſunt: verùm ſi bonam cauſam foveant, emendandi ſunt errores, in quos illi in concionibus ſuis invecti ſunt, mittendique ſunt Romam, ut ibi ætatem exigant; ſicut Bartholomeus Miranda Archiepiſcopus Toletanus, & Epiſcopus Curzolanus à Venetis expulſus. Quod ſi Laici ſint, ut Iohannes Leidenſis, & Philippus Melanchthon, nihil mali ab illis timendum eſt: nam hi duo poſt rupturam à Luthe-

fo jam factam demum surrexerunt; & postquam ille prior jam erroneam religionem sacerdotiumque in Germania stabiliverat. In nostris autem regionibus nemo quisquam laicus tale quid patraret sine auxilio Clerici alicujus. Regula est infallibilis, nullam unquam religionem terræ cuiquam nocuisse, nisi ipse Princeps regionis patrocinium illi præstiterit, quemadmodum in Monarchia papali ostendi. Igitur præcavendum est Principi, ne nobiles quoque sui illa hæresi inficiantur, nempe aliis negotiis illos occupando & reprimendo prout supra præscripsi. Hæ verò regulæ contra prædictos hæreticos diligenter observandæ sunt, ne cum illis de argutis Theologiæ quæstiunculis in arenam descendatur, sed ut jubeantur solum vocationem suam docere ac nomina authorum suorum edere, ita: Quis vos

jussit hæc publicè docere? suntne illi diaboli an homines, quod minimè credendum? Si verò Deus hoc fecit, ostendant id per miracula, qualibus ille legatos suos, Moisen scilicet, Eliam & Aaronem munivit. Quod si hoc præstare nequeunt, exurantur licet, atque infames reddantur. Disputationes Grammaticales, & argutiæ Logicæ vitentur, sed Divina Logica observanda est; id quod sanctus Franciscus in Ægypto fecit, & Sanctus Iohannes Guidalbertus, egoque ipse probavi in meis dialogis contra Lutheri & Calvini sectatores, docens, quomodo illi Apostolico & Politico more convincendi sint, ne verbositate futili lites ex litibus procreentur, quod perversis ingeniis victoriæ instar est. Damnentur etiam rogo ex constitutionibus Imperialibus; quia virorum in authoritate constitutorum

famam & bona lacerant, qualis est Papa, & alii religiosi ac pii, qui fidem suam Ecclesiæ approbarunt & sanguine suo obsignarunt, quod quidem omni thesauro pretiosius est; proinde qui talibus refragatur aliosque seducit, merito puniri debet. Altera regula est, dare operam, ne virus hoc latius serpat, dum illi progeniem producunt, ad quod conficiendum expedit, viros ingenio præstantes episcopatibus decorare; cogitandumque tibi est, quod tales utiles tibi futuri sint, nec unquam pestiferas tales opiniones sparsuri, quales Cato & Socrates inter Gentiles, Sanctus verò Leonhardus & Thomas inter Christianos fuerunt. Reperire etiam est alios viros bonos, in utramque partem plurimùm valentes, quales fuerunt apud paganos Alcibiades & Coriolanus, qui patriæ suæ multùm profuerunt &

obfuerunt, prout res & occasio tulit: apud Christianos verò Lutherus & Sergius, qui pòst quasi per palinodiam recantarunt quod antea rectè prædicarant. Quare doctis omnibus faventem & gratiosum se præstet Rex, dum ingenium illorum introspici nequit; detque operam omnibus modis, ut sciat, qui nam in sua regione doctrinâ alios superent, illosque ad se pertractos in suis negotiis occupatos reddat, magis illos beneficiis demulcens, quam ipse Papa, instigetque illos contra infideles. Unus solus monachus totam Angliam ad fidem Christianam convertit: & Carolus Magnus summus virorum & religiosorum doctorum fautor, Gothiam, Norwegiam & Daniam cum magnâ parte Germaniæ illorum operâ acquisivit: & in acquisitione mundi novi religiosi plus præstiterunt quam milites.

tes. Idem etiam præstari potest in Chinâ, Æthiopiâ, & Persiâ. Quare scientiæ novæ ibi introducendæ & sectæ Physicorum quasi ab inferis revocandæ sunt, unà cum Mathematicâ & linguâ Arabicâ (postquam Hebræorum & Græcorum imperia abolita sunt) ut Turci illarum beneficio erroris convincantur. Instituantur item congregationes religiosorum, sapientum itidem laicorum, ad deliberandum de rebus ad statum pertinentibus, ut ingenia illorũ in harum rerum meditatione distineantur, ut tibi soli serviant, nec damno sint, ambitionem suam omnem in tuum favorem, & non contra ostentantes, detque operam ut multos hujus generis eosque probos habeat. Nã si maximè multi, attales sint, quales fovit Iesabel; illos omnes unus facilè Elias contriverit, ad nihilumque redegerit. Etiam An-

tiochus ſcholas Græcas Hieroſolymæ inſtituit, ſcilicet ut aboleret ſalutarem doctrinam Moſaicam; verùm incaſſum, quandoquidem Macchabæi ſe illi oppoſuerunt. Ad hunc modum multæ Chriſtianæ Catholicæ ſcholæ aperiendæ ſunt Regi, idque contra religionis inimicos: nam quando hoc facit, tam à Papâ quam ab aliis ſuis inimicis tutus erit, ſimulq́ue ſubjiciet ſibi Belgium, ſicut ſupra demonſtravi. Sed nec hoc prætermittendum eſt, ut ſcilicet per omnes provincias collegia inſtituantur, in quæ omnes ingenioſi pueri deducantur, quique tales ſint ex præceptoribus primorum rudimentorum & Grammatices ſciri poteſt; & ſelecti illi ex omnibus ſcholis Regis ſumptibus alantur & educentur, fiatque ex illis novus ordo, qualis fuit Dominici, dicaturq́ue ordo Auſtriæ: & poſt-

quam

quam decimum octavum annum attigerunt, jubeantur suggestum conscendere & conciones ad populum habere; vocenturque tales, Prædicatores regii, & ablegentur partim in Germaniam, partim in Angliam: qui si re bene gestâ domum redierint, ornentur episcopatibus regiis, qui nomine juris patronatus veniunt: nam hoc faciendo securum se ipsum reddet adversus Papam & perfidos concionatores & hæreticos, & regias impensas consument illi tantum qui illius commodis inserviunt, neque verbis exprimi potest utilitas quæ inde proventura est: nam hæretici toto cælo à veritate aberrantes sunt discipuli Calvini, qui belli semina spargunt quocunque vadunt pacemque ab angelis annuntiatam, & à Christo ipso prædicatam profligant, atque ob hoc parum solliciti de doctrinâ & au-

thoritate sanctorum, sectam suam vnicè armis Turcarum ritu defendunt. Hic opus est medicina quæ quidem efficacissima sit contra hoc genus hominum; illa verò est, Obstare principiis, quod quidem in omnibus malis obseruandum est; & post demum remedia superius adducta applicanda, in conuertendis illis scilicet, ad quod boni & seduli operarii adhibendi sunt, qui doctrinæ puritate, & vitæ sanctimoniâ alliciant atque reducant oues illas, errantes à veritatis viâ, Rex Lusitaniæ, in primis verò Iohannes III. in India collegia & seminaria erexit, in quibus magnus numerus adolescentulorum omnis generis sub disciplinâ Iesuitarum educatur, qui etiam Germaniæ & nouo mundo hoc modo plurimùm profuerunt. Nam ciuitates Germaniæ in quibus Iesuitæ viuunt, semper perstiterunt in fide,

& illæ

& illæ quæ hæreſeos veneno jam infectæ ſunt, illorum ope ſanantur. Quod ſi verò ſpes nulla eſt illos in veram viam reduci poſſe, ut doctrinæ & dominio tuo ſubjici velint; tunc amplectendum eſt conſilium, quod Terentius Varro Hoſtilio dedit, ad Tuſcos in fide & pace continendum; ſcilicet efficiat ne poſſint excutere jugum, quantumvis etiam velint. Hoc autem tribus modis perfici poteſt, ſi viles, ſi debiles, ſi denique loco disjunctos illos reddat; nam audacia jactandi jugum proficiſcitur vel à generoſitate animi, vel à viribus, vel etiam à multitudine. Verùm priuſquam ad ſevera illa remedia veniatur, expedit plus quam verbis exprimi poteſt, ſi liberis infidelium adhibeantur magiſtri artium & exercitiorum liberaliorum & ingenuo homine dignorum; ſic enim unâ eâdemque viâ

parentes cum liberis nobis devinciemus. Paranda itaque, ut dixi, nobis ſunt ſeminaria linguarum & militiæ, futuri imperij inſtrumenta: illa, ut ſubditi infideles & hæretici cum bonâ pace ad veram viam reducantur, & ad unitatem fidei; hæc, ut planè enerventur, atque omni potentiâ priventur, ſi ſponte ad veram fidem reduci nolent, de quo alibi locuti ſumus.

CAPVT XIX.

De regnis Hiſpanorum propriis; deq; regnis hoſtilibus unitis & diſcordibus.

QUidam arbitrantur, impoſſibile eſſe, ut regnum Hiſpanicum diu perſiſtat; tum quia omnes ferè cæteras nationes ſibi inimicas aut adverſas habeat, tum etiam quia

regiones

regiones illius partim in novo mundo, partim per insulas huc illuc dispersæ sunt, velut in Italiâ, Germaniâ inferiore, & Africâ, quæ omnes diversissimæ sunt linguâ, situ & cæli temperie: contra verò Turca, qui imperium totius mundi sibi vendicat, regna sua arctissimè copulata habet, & si ad bellum se accingit, imitatur morem Romanorum, qui circuitionibus usi sunt: neq; odium inimicarum gentium illi obesse potest; quia educat penes se omnis generis liberos, quibus deinceps pro militibus utatur, & ipsius imperium ferè nihil est aliud quam respublica militaris; neque etiam religio illi obstare potest, illiusque præsides merum & mixtum imperium cum jurisdictione habent, ita ut nec populos sine armis degentes timeant, cum illorum ipsorū liberis in compescendis illis utantur. Qui magnus

evadere Monarcha cupit, illũ oportet omnes circum se habitantes populos usque & usque armis aggredi, & in potestatem suam redigere: sicut Romani primo omnium Sabinos & Latinos bello aggressi sunt; deinde Æquicolis, Pelignis, Vejentibus, Lucanis & Tuscis arma intulerunt, semper usi circuitionibus, donec tandem subjugatâ totâ Italiâ trajecerunt in Sardiniam, Siciliam, Hispaniam, Galliam, atque Germaniam. Idem factitarunt Babylonij erga Asiaticos, & Persas. Macedones similiter primò Thebanos, Epirotas, Laconas, cum Achæis & Ætolis bello adorti sunt: deinde in Asiam progressi, totam eam armis compleverunt, adeò, ut in fine etiam, quemadmodum Livius & Plutarchus scribunt, gloriâ victoriarum suarum elati etiam Romanis & Carthaginensibus se opposuerint. Et

nisi

nisi prǣmatura mors Alexandrum Magnum è medio sustulisset, procul dubio etiam cum Romanis, arma conseruisset. Ajo Turcam idem hodiè conari, quod olim maxima Imperia fecerunt: nam primò victâ Asiâ minore in Europam trajecit, & Græciam circum circa vicit; postea Syriam, Ægyptum, & Armeniam, donec tandem progressus est in Macedoniam, Epirum, & Hungariam: ubi postquam provincias aliquot Christianas ditionis suæ fecit, & Christiani ad arma conclamantes contra illum sese conjungunt, metu perculsus mox pacis conditiones vel inducias subdolè ac insidiosè cum iis pangit: interim dum Christiani mutua sua dissidia armis finire contendunt, Turca quietè dominatur & arma victricia in reges Persarum aut Georgianos vertit, donec Christianos rursum in-

ter

ter se discordare videt, tum perinde cum Persis aut aliis suis hostibus inducias faciens, omnes vires iterum in Christianos convertit, eosque quantum potest armis oppugnat. Et dum illi consultando tempus terunt, Turca progreditur & modò hunc, modò alium locum in potestatem suam redigit. Tanta nimirum & tam perniciosa sunt odia illa intestina Christianorum! Verùm rex Hispaniarum uno eodemque tempore bellum cum pluribus gerit, nec unquam omnes vires suas in aperto campo conjunctas habet, quo se ipsum suo jugulat gladio. Proficiscitur militatum in remotissimas regiones, cum tamen circumcirca in viciniâ suâ hostes habeat Anglos, Gallos, Belgas & forsan ipsos etiam Italos. Unde videtur, sibi ipsi adversas & parum utiles vias ad propagandum Imperium

rium suum inire. Ad quod ego respondeo, concedendo hæc ex parte: nam ars Turcæ manifesta est, qui vel uno solo adverso prælio illoque magno devinci potest, ut supra innui, nullos regulos aut barones habens, quorum armis in integrum restitui possit. Quod de rege Hispaniarum dici non potest: Nam Papa & Itali propter religionis communionem ipsi cito suppetias ferrent. Item ajo, illum nulla insigni clade, nisi à grandi aliqua potentiâ qualem Turca habet, affici posse, qui cum longius remotus sit, sicut olim Alexander M. fuit, tam subito illum obruere non potest: sed contra, quævis concordia Christianorum, solida modo & stabilis, Turcam totum opprimere posset. Deinde dico, etiamsi rex Philippus regna sejuncta habet, tamen inimicorum suorum regna sunt sejunctissima; atque ob hanc

hanc cauſam æmuli ejus Itali, Tuſci & Veneti nunquam facilè contra eum conjurabunt, niſi datâ operâ prius ab illo læſi & magnâ injuriâ affecti: nec enim Papa unquam fieri permittet, ut hoſtile quid in Regem Catholicum attentent: imo certum eſt, Principes Catholicos, propter metum ab hæreticis & authoritatem Pontificis, hoc nunquam auſuros. Contra verò hæretici plurimùm inter ſe diſſident atque diſcordant, atque ob hanc cauſam Germania in reſpublicas diſſecta exiguas nihil nocumenti illi afferre poteſt, domuique Auſtriacæ & Archiducibus per Imperatores partim ſubjecta eſt; partim etiam Archiepiſcopis, qui ſimul & ſeculari potentia præſtant, quales ſunt Moguntinus, Colonienſis, Trevirenſis, Salisburgenſis, Argentinenſis & Bambergenſis; partim etiam ducibus Bavariæ: adeò, ut

ut Protestantes hæretici nullo modo contra regem Hispaniarum insurgere queant. Ipsa etiam Germania inferior in plures respublicas dirempta est, quæ omnes adversus regem Hispaniarum arma gestant ac præmonstrant, solùm ut se defendant, non ut illum offendant. Ex horum numero sunt Hollandia, Frisia, & Zelandia. Quid? quod Germania inferior & superior religione maximè dissentiunt: quod idem de Danis quoque Norwegis, Transsylvanis, Gothis, Polonis, Gallis, Helvetiis & Grisonibus affirmari potest, ita, ut nulla prorsus conspiratio ab illis Regi timenda sit: sed, quod plus est, rex stipendiis numeratis magnam partem illorum in amicitiam suam pertraxit, & Rex Poloniæ & Dux Transylvaniæ interventu conjugiorum & fœderum mutuam amicitiam cum ipso colunt.

lunt. Adeò ut à ſolo rege Galliarum & rege magnæ Britanniæ ipſi timendum ſit, qui per religionis diverſitatem nunquam concordes eſſe poſſunt. Etſi verò Rex Hiſpaniæ Gallias non potuit ſuam in poteſtatem redigere, ejus tamẽ haud parum intereſt, quod Rex Galliarum à Papa abſolutus ad Eccleſiæ obedientiam rediit. Nam alioquin omnium hæreticorum in Germania caput factus non ſine Regis noſtri & Papæ detrimento in Italiam tranſiiſſet, quod nemo hæreticorum in hunc uſque diem auſus eſt, inopia ſcilicet ducis. Tum etiam in Gallia ſchiſma eſt inter Catholicos & hæreticos. Et quod præcipuum eſt, ſunt in regno illo multi potentes Epiſcopi, qui ruinam Hiſpaniarum haudquaquam deſiderant. Denique regis noſtri ſubditi non haſtis, gladiis aut equis concurrunt, quod Galli amant

facere,

facere, sed jaculis & robore pollent, armis nimirum ad defendenda munimenta, non ad congrediendum aperto Marte aptis. Unde Galli conatibus Hispanorũ obviam quidem ire possunt, opprimere verò illos nõ possunt: quia ipsi etiam Principes & Respub. Italiæ, quæ ad hoc usque tempus à partibus Gallorum steterunt, transirent ad Hispanos; quæquè ipsæ duas has nationes in æquilibrio continuo conservant, ne una oppressa alterius præda fiant: id quod Hiero rex Syracusarum inter Romanos & Pœnos aggressus est facere, sed incassum. Item rex Galliarum in Hispanias, propter intermedia munimenta & arces ab Hispanis depugnandi peritis infessa, transire non potest: neque Mediolanum aut Neapolin tam citò adoriri bello potest, ut non multò citius Hispani in Galliam cum armis irruant,

ruant, illumque properè domum redire cogant, & proprium defendere regnum. Neque vero ille unquam in Italiam trangressus est nisi adjutus à Papa, quod expeditio Caroli Andegavensis testatur, aut nisi à Principe aliquo Italo vel Repub. eò vocatus, sicut Carolus VIII. à Duce Mediolanensi vocatus fuit. Quod hodiè vix fieri potest: verentur enim Itali, ne illi simul novam religionem inducant. Fieri etiam solet, ut ille, qui primus exteros in auxiliū suum vocavit, primus quoq; succumbat: necesse enim est, ut talis peregrinos milites hospitio excipiat; qui postquam vicerunt partem adversam, adjuncta sibi plebe expellunt etiam illum qui eos in exitium hostis advocavit, quod experti sunt Vicecomites, Sfortii, Castruccii, Florentinique, cum multis aliis, & ipse etiam Papa, quamvis authoritas Papalis

palis illum in integrum restituit. Quare à rege Galliæ non admodum timendum est Hispano, minus verò ab Anglis cum insula illi conclusi sint, nec cœlum continentis exteri ferre possint. Hinc sat illis est, suis frui, & naves solum prædatum emittere, cui tamē malo remedium mox afferam. Caveat sibi itidem Hispania, ne sinat classe Hollandicas, Scoticas, Danicas, Norwegicas, Gedanicásque vires suas conjungere: sic enim totam Hispaniam invadere possent, sicut olim Alani, Gothi, & Vandali. Quandoquidem autem istæ nationes in religione dissentiunt, & Rex Hispaniæ astutè nova discordiæ semina inter illas spargit, non adeo timendum est, ne suas vires conjungant. Videamus jam, quid boni Hispania in se contineat, & quibus mediis major existere possit. Omne dominium stabile necessario requirit

requirit mutuum amorem primò inter subditos ipsos, deinde inter principem & subditos, tanquam membra & caput unius corporis; societas naturalis consistit primò in marito & uxore, deinde in patrefamiliâs, liberis, & familia conjunctis, tū in iis etiam, qui vinculo consanguinitatis aut affinitatis conjuncti sunt; item in simili corporis dispositione, in convenientia morum, consuetudinum, & studiorum. Quò pertinet communis lingua, & unum idemque genus vestitus. Nec leve societatis vinculum est ipsa humanitatis ratio, nimirum quod omnes homines sunt: & ubi plura horum vinculorum concurrunt, ibi etiam firmior societas initur. Hinc Itali cum Hispanis faciliùs coëunt in unum, tum quia alter alterius linguam intelligit, & similes sunt moribus, corporibus, & ritibus ecclesiasticis;

ſiaſticis; quod in Gallis non fit, qui lingua & moribus diverſis utuntur, ut taceam, quod diverſi quoque ſunt conſtitutione naturali. Sic Hiſpani faciliùs ſocietatem atque amicitiam contrahent cum Africanis quam cum Belgis, qui ab illis plurimùm differunt. Nam Hiſpani ſunt naturâ calidi ac ſicci, eoque macilenti, ſtatura brevi, fuſci, aſtuti & garruli; Belgæ verò, frigidi, corpulenti & craſſi, ſtupidi, & pauci ſermonis. Qui igitur diverſas regiones regere atque in officio continere vult, reddat illas, quantum fieri poteſt, ſibi mutuò ſimiles. Atque iſtam hominum unionem Deus ipſe Politiæ author homines docuit. Sũt autem tres unionis hujus ſpecies; Prima eſt animorum profecta à religione, quæ quidem omnium fortiſſima eſt; copulat quippe nationes plurimum inter ſe diſtantes: ab hac depen-

dependet voluntas, & actiones: tum linguæ, & arma in hac uniuntur: per hanc Papa dominatur Europæ, Asiæ, Africæ, Americæ, & ut uno verbo eloquar, omnibus Christianis hujus mundi. Contrà verò Imperator Germanorum hac destitutus solam Germaniam vix frænari potest, cum diversissima sit corporibus, ritibus atque consuetudinibus, adeò, ut de illis verè dici queat: Quot homines, tot sententiæ. Hanc ob causam Angli & Helvetii unam tantùm, aut ad summum duas religiones suis concedunt, sicque fœliciùs degunt: nam tritum illud, *Divide & impera*, hîc locum non habet; at bene contrarium, *Divide & perdes*. Catharina Medicea, regina Galliarum, ut contra legem Salicam clavo imperii admoveretur, modò à Catholicorum, modò ab Hugenotarum partibus stetit: Verùm hoc

facto

facto exitium sibi & filiis peperit, quorum unus à monacho ordinis Dominici fuit interemptus. Quantum ad hoc attinet, Hispania felicissima est omnium regnorum, cujus regna quamvis situ disjuncta, religione tamen omnia conjuncta sunt: atque hoc ipso etiam Turcæ præstat, & omnibus principibus aliis, cum omnes ad unam fidem convertat, ut supra ostensum. Secunda unio est corporum; atque hac Turca cæteris omnibus præstat, qui imperat Mahumetanis, Christianis & Iudæis religione diversissimis, quod rebus suis parum obest, quia filios illorum ipse sibi in spem militiæ educat, illos verò qui religione ab ipso diffident enervat viribus, atque exarmat. Verùm si illis partem reip. suæ administrandam committeret, & non despotico, sed politico dominio in illos uteretur,

citò ad incitas ab illis redigeretur, exemplo multorum principum Germaniæ; aut saltem via illi ad dilatandum imperium intercluderetur, veluti Imperatori ac regi Poloniæ contigit. Si inter mancipia Turcæ quis orietur generoso indole præditus, regno ejus fortè interitum afferre posset, sicut facturus erat Scanderbegus ille, si Christianorũ auxilium ad hoc ipsum promptum habuisset, & non potius impedimentum Genuensium, qui in propium suum atque Huniadis Ungari detrimentũ Mahumetanis Asiaticis quadraginta millibus, pro totidem coronatis transitum vendiderant; atque nisi Europæi auxilium tulissent Amurathi jam pessundato, qui postea ope illius auxilii dimidiatæ Europæ dominus evasit. Omitto hic dicere de Moyse, contra Pharaonem, ad cujus exemplum contingere

potest, ut Deus mancipium aliquod Christianum contra ipsum Turcam excitet. Similis ejusmodi divisio exitium Hispaniæ afferre potest. Tertia unio est pecuniarum & facultatum, cujus vi Turca in Ragusienses, alioquin liberos, imperium habet, qui, quia bona illorum in terris Turcarum sita sunt, & in confinio regni Turcici habitant, certâ tributi summâ libertatem suam illis vendunt; quoniam hæc rerum humanarum conditio est, ut fortior imperium habeat in infirmum. Per hanc tertiam unionis speciem Rex Hispaniarum Genuensibus dominatur, quoniam merces & baronias in terris illius habent sitas. Unde dico regi qui dominia sua sejuncta habet, primò omnium laborandum esse, ut illa constringat vinculo naturali, deinde politia. Ad naturale vinculum quod attinet, conjungat Hispanos,

quamvis plerisque omnibus nationibus odiosos, cum cæteris per media supra adducta: nam Hispanus servitio jam oppressus satis humilis est, moresque suos sub domino exuit; est præterea etiam jactator, & astutus in rebus nauci, non verò in illis quæ alicujus momenti sunt, satisque etiam apparet, linguam modumque vestiendi Hispanicum plerisque omnibus placere; illorum autem modum agendi, fastuososque titulos, cum ambitione primum locum in conventibus occupandi, & exquisito nimis incessu omnibus displicere. Et quia vitia hæc nationi huic natura inhærent, quamvis virtutes illorum, patientiam scilicet, religionem, virilitatemque cum eloquentia maculent; tamē illa omnino tolli non possunt, sed opus est, ut ceteri in illorū mores transeant, instar arborum, quæ aliis inseruntur. Quare dico

redico utilissimum fore, si militibus & baronibus Hispanis in exteris regionibus degentibus exteræ quoque mulieres matrimonio jungantur: vicissimque peregrinos connubiis & officiis in Hispaniam perliciendi artes à me præmonstratæ eò diligentiorem considerationem merentur, quia plus habent in recessu quam in fronte promittunt: idque clarius patebit, ubi de singulis nationibus singulatim locutus fuero. Quantum ad politicam unionem attinet, danda est Regi opera, ut suam nationem cum aliis conjungat, religione scilicet, quod est arctissimum copulandi vinculum, beneficio Concionatorum theologicorum, atque exoticarum artium & linguarum, ut jam dixi, quæ omnes gentes in admirationem rapiunt. Bellumq; semper prius vicinis quam remotis inferat, ipseque ibi præsens
 adsit.

adsit. Denique, ut reliquas omnes nationes inducat, vel invitet, ut navigantes in mundum novum in suâ terrâ thesauros colligant, quod videmus à Genuensibus hodie fieri. Itaque omnia moderetur, ut semper unum regnum alterius operâ & auxilio opus habeat, ut maneant hoc modo quasi convincta: moveatque omnem lapidem, ut inimici illius è contrario disjuncti maneant, religione, induciis, moribus, scientiis, conditionibus, mercaturâ, & omnibus rebus necessariis: fœdusque ineat cum illis, qui ipsi nocere possunt, quæ omnia ut melius perspiciantur, singulatim de omnibus gentibus quę illi commodo aut incommodo esse possunt, differam, in medium producens modos quibus uniri possunt: cum hoc extra dubium sit, quodlibet scilicet Imperium vastum sed unitum, ab hostium incursibus tutius

tius esse, quia non solum magnum & unitum, verum etiam firmum & potens est.

CAPUT XX.

De Hispania.

AD modò dicta notandum, quod, cum in Hispaniis diversi populi sint, maxime illos, qui ad dignitates affectant viam, unanimes esse conveniat. Ideo Castilienses, Arragonenses & Lusitanos inprimis concordes efficiat Rex, omnibusque æqualia officia in aulis distribuat, Lusitanosque in Castilia, Castilienses autem in Lusitaniâ muneribus decoret, matrimoniisque & navigationibus illos invicem quasi constringat: idemque fieri par est inter montanos Biscajenses, & Leonenses, itemque Astures & Gallæcos, & inter incolas vallium Valuz-

zianarum & Valentinarum, familiares ut invicem fiant, quamvis loci intercapedine disjuncti: introducanturque inter illos collegia & seminaria militum togatorum & armatorum, quibus tuti reddantur, tam ipsi quàm rex: dandaque est opera, ut mulieres externas connubio sibi jungant, liberosque ex illis suscipiant, qui, si forte bella ingruant subsidio illis sint, prout natura cujusque, non prout fors tulerit: paulatimque veteres illorum mores abolendæ sunt, non verò repentè, doceanturque in Italiâ potius quam in Belgio officia administrare. In Hispaniâ verò Itali permixti Hispanis officia subeant, & in eâdem, cum sit sedes totius regni, apices omnium virtutum & scientiarum, justitiæ scilicet & religionis, esse debent, quò promptiùs reliqui Hispanos sequantur, imbibentes illorum

lorum mores, quos vident bene beateque agere. Verum si illi profligatæ vitæ & moribus incivilibus erunt, omnibus nationibus abominationi erunt: ut taceam, quod gravitate & constantia morum cæteros omnes superare debent, quia domi habent unde discant. Inprimis verò necessarium est, ut fidem constanter colant tam pacis quam belli tempore, id quod docendo & formando illos in dictis seminariis effici potest, ubi discunt obedire & servire Regi. Et siquidem rex strenuum se militem virtutisque studiosum ostendit, dignior habetur qui ametur & colatur. Munitiones & arces in Galliam obversæ sint munitissimæ, itemque illæ quæ Corrugnæ, & in littore septentrionali Angliam spectant, eoque præcavendum ne ab hostibus impetantur. Verum tamen classis mille navium hac in

parte plus valebit, ut mox ostendam. Hispani doceant etiam incolas Africæ & utriusque Indiæ ad illos translatos aut sponte transmigrantes artes mechanicas: ipsi verò solis armis studeant, & quidem magis quam literis: peregrini verò ad literarum potius quam armorum studium admoveantur. Videmus enim Athenas doctas à bellicosa Lacedæmone bello victas fuisse, quæ tamen ambæ postea in Macedonum manus & potestatem inciderunt, utpote qui à Philippo rege suo, & patre Alexandri, arma tractare fuerant assueti. Sufficit ergo, si seminaria artium & linguarum Austriacarum in gentibus tibi subjectis extruantur, & ut reliquorum non magna cura habeatur, qui scientiis & artibus relinqui possunt: sed in Hispania peropus est, ut omnes tam extra quam intra Seminaria educati armo-

armorum ſcientiâ exercitati ſint. Aperiendæ etiam ſunt ſcholæ pro ſecundo-genitis Nobilium Hiſpanorum, unde ſumantur fideles duces ad expeditiones tam maritimas quã terreſtres, de quo etiam ſupra. Neque eſt quod quiſquam faſtidio aut tædio Hiſpaniæ afficiatur quod regio eſt ſterilis: nam hæc culpa non ſolo, ſed paucitati cultorum imputanda eſt, quia ſolum per ſe fertiliſſimum eſt, & omnia ad ſuſtentationem vitæ ſpectantia abundè profundit, & ſi diligentius coleretur, infinito hominum numero alendo ſufficeret, ſicut olim ingentes Carthaginenſium & Romanorum exercitus aluit, cum ſuis incolis propriis, neque ulla provincia majori vi aut diutius vires Romanas eluſit; neque unquam exercitum occidione amiſit, quin ſtatim repararit alium majorem. Verum, ut antiqua omit-
 tam,

tam, tradunt recentiores, regem Granatæ in bellum adversus Ferdinandum quinquaginta millia equitum, secum adduxisse, qui numerus, haud scio, an hodie in Hispania & Lusitania simul reperiretur, nō quod natura regionum mutata sit, aut cœli temperies, sed quia numerus incolarum imminutus est, atque agricultura intermissa. Incolarum autem multitudo hodie minor est, primò, propter bellum, per quod Mauri Hispanis superiores evaseūt: siquidem in illo bello spatio trium mensium ad septies centena millia hominum interierunt: insecutum est deinde bellum, quod septingentes septuaginta octo annos duravit, quo gens illa Maurorum universa in Hispania eradicata est; intra quod tēpus incredibilis vis hominum ab utraq; parte occidit, adeò ut multæ urbes, imò multi integri terræ tractus de-
serti

ſerti manſerint. Vixque finitum hoc bellum fuit, cum ſubito ſe rurſus ad Africam, Neapolin, Mediolanum, & novum orbem ipſum invadendum accinxerunt, & his ſubjugatis ad Belgium quoque recuperandum ſe expedierunt, in quibus expeditionibus, etiam ingens numerus hominum obiit, bello & aliis calamitatibus, quæ bellum utplurimum ſequuntur, oppreſſi, atque etiamnunc quotidie homines infinitos in modo dictas regiones deducunt, partim quaſi ad colonias, partim ut ibi negotientur aut in præſidiis ſint. Agriculturæ igitur ſtudium in Hiſpania intermiſſum jacuit, quia illius regionis homines ad ſtudium armorum naturâ propenſi ſunt, magiſque honorem & utilitatem ex militia atque ſtipendiis, quam aliis rebus aucupantur. Verum Hiſpani non in agricul-

agricultura solum, sed etiam in artibus mechanicis exercendis segnes sunt: unde fit, ut Hispania mechanicis destituatur, & lanæ, sera, aliaque mercimonia peregrè transportentur; & quicquid materiæ rudis in regione hac manet, ab Italis ferè solis in opus traducitur, agri verò & vineæ Gallis colendæ relinquuntur. Et si diligenter perscrutari velimus causas, propter quas Hispania tam diuturno temporis spatio profundissima pace & summa tranquillitate gaudet, cum Gallia perpetuis bellorum motibus fluctuet, inveniemus hoc non aliunde proficisci, quam quod Hispania partim impedita est externis bellis in India, in Belgio, hæreticis domandis, in Turcis & Mauris profligandis, ubi Hispani manibus mentibusque laborant, quod dum faciunt patria quieta manet, & illi omne seditionis virus in alios

alios evomunt. Quare haud omiserim dicere, illos inopiâ militum sæpiusculè coactos fuisse imitari Finlandos, qui in bellum contra Moscovitas magnum numerum canum efferatorum atque rabidorum secum educunt, qui sanè illos quandoque multum juvant. Quod idem Vasco Nugnezius in mundo novo haud sine miserorum incolarum ruina perpetravit, sæpe hoc modo in fugam illos conjiciens. Sed satis jam diu in Hispania commorati sumus.

Caput XXI.

De Italiâ.

Hispania neminem sibi amiciorem habet quam Italiam, quæ illam in parte propugnat atque sustentat. Par igitur & æquum est, ut Neapolitanos & Mediolanenses

ita beneficiis demulceant, ut cæteræ gentes harum duarum regionum felicitatem admirentur, illarumque fortunam sibi quoque expetant, id quod confieri potest, si Hispania operam dabit, ut tributa utrique minuantur, numerusque hominum in utroque illarum tractu augeatur, instituanturque apud utramque seminaria, ex quibus tanquam ex equo Trojano prodeant viri liberalium & militarium artium periti, religionis Catholicæ retinentissimi, de quo etiam supra. Quæ sane res exteros in stuporem & admirationem rapit, neque, ut quibusdam videtur, quicquam ea ratione opibus regis decedit. Item modus ineatur cohibendorum usurariorum, instituanturque publicæ domus, in quibus tenuis fortunæ civibus pecuniæ sub pignoribus mutuo dentur; coerceantur etiam incrementa Nobilium.

Præterea visitentur carceres baronum, qui sæpe nimium sunt crudeles, neque cuiquam permittatur captivare quenquam propria authoritate, nisi eos qui crimen violatæ pacis publicæ, aut etiam majestatis commiserunt, curentque captivos humanius solito; quippe sævitia sua insatiabili regem in infamiam tyrannidis adduxerunt, præsertim in regno Neapolitano. Videtur etiam non parum facere ad favorem vulgi Regi conciliandum, si unum saltem Commissarium instituat, qui assumptis Clericis, publicos carceres adeat atque visitet, & simul usurarios & inferiores ministros observet: Item si proscriptis clementiam præstet sub prætextu eos in Africam amandandi; reipsa vero septimo quoque anno tales in mundum novum transportet: milites, qui ad hunc usque diem subditis impositi

sunt,

sunt, dimittat, & eorum loco tanto plures triremes instruat, quæ omnẽ maritimam oram obeuntes Regis provincias à Turcarum invasionibus securas reddant: nam milites, insolentes, crudeles in populum, inertes contra Turcam, invitique ad maritimas expeditiones prodeũt, atque etiam cum inde reditum est, strenuis civibus mancipia suâ manu capta etiam fustium ictibus extorquent, postea que Turcas istos quasi à se captos Thrasonico more ostentant: quod sanè indignissimum factum quotidie tamen in Calabria fieri videmus. Præstat itaque, populum ipsum arma contra Turcas corripere, dimidiumque pretii captivorum illis relinqui: sic enim Rex validos & divites propugnatores simul habebit, neque metuet ne illi, exosi militum sævitiam, de novis dominis sibi prospiciant. Porrò inhibeat

hibeat pravam fiscalium suorum diligentiam, qui, ut regem divitem efficiant, nullum sævitiæ genus in pauperes subditos omittunt, detinentes illos captivos, extorquentésque illis pecunias nullâ satis manifestâ causâ. Sed de his eorumque remediis satis supra, ubi de justitia verba fecimus. Expeditiones illæ maritimæ regem tam ab hostibus, quam à suis tutum reddunt: cum contrà miles rusticis impositus prius parum, posterius verò omnino non præstet. Præcipuè maritima loca præsidiis firmentur, populusque in benevolo timore Regis sui retineatur. Ea Italiæ pars (nam potissimæ, ut sunt regnum Neapolitanum & ducatus Mediolanensis Regi Catholico subjectæ sunt) quæ principibus suis qualibuscunq; paret, ad odium Hispanorum instigatur: unde Regi duo minari consueverunt, scilicet se evo-

se evocaturos & incitaturos Gallos contra statum Mediolanensem: cui tamen malo facilè à Rege occurri potest, si limites illius ducatus præsidiis firmet, pagosque immunitos, qui palanti hosti plerumque in prædam cedunt, tollat & eradicet, curetque more Hungarorum omne frumentum cum bonis subditorum in urbes munitas deferri, cum instrumentis mechanicis, ut illi qui in eas confugerunt, tempore obsidionis aut incursionis habeant ad vitam & ad operandum necessaria. Verum Genua accommodatissima est ad auxilium ferendum, & Neapolis etiam, si modo rex classem modo dictam in mare deducere volet; siquidem longa experientia testatur, illum, qui maris dominus est, simul quoque continenti leges dare; possunt milites, quotiescunque & ubicunque res id exigere videbitur, in ter-

in terram exponi, id quod rex Galliarum invocatus præstare nequit. Consultum est ergo regi Hispaniarum, ut rex confines suos Helvetios & Grisones confœderationibus sibi devinciat, eligatque sibi ex illis triginta millia militum, qui interim dimidiato stipendio contenti vivant, ad imitationem Venetorum, utaturque illorum viribus majori alicui potentiæ propulsandæ. Verùm ne ejusmodi populi numero aucti ipsum ducatum Mediolanensem invadant, id quod temporibus Romanorum accidisse vidimus, pars illius in Belgium, pars Neapolim, pars etiam in mundum novum disjiciatur, servetque rex pro seipso quantum satis est. Et certè si hic populus bene coalesceret, Italiam facili negotio in suam potestatem redigeret: verùm dum diversi diversis regibus & rebusp. militant, metuendum

dum non est, ne hoc eveniat, atque perutile est, ut parti illius eo modo quo dictum est frœnum injiciatur. Alterum, quod Itali Hispanis minantur, est, ne forte unionem cum Papa & Gallo ineant in præjudicium Hispaniæ. Sed & hæc astutia facile à Rege deludi potest; quia nullus illorum absque Papâ & Gallo facere audet, cum sibi soli propugnando nullus illorum sufficiat, (quamvis solus acquirere possit) nisi maxima fortunæ mutatione, sicut eo tempore, quando Pontifices Romani bellum cum Imperatoribus habuerunt, & Transalpini in Italiam transire ausi sunt, Veneti in libertatem se vindicarunt. Igitur modò Rex Papam à suis partibus habeat, non est, quod timeat; neque enim ulla dominatio in Italiâ permutatur sine illius interventu: & Papa solus causa fuit omnium mutatio-

tationum quæ unquam aut in Italia, aut in Neapoli contigerunt: & si Papæ placet arma sumere contra partem aut remp. aliquam Italiæ, statim vincit, arripiens consueta sibi remedia, qualia sunt, elargiri indulgentias contra illam, subditosque juris jurandi vinculo ab illa dissolvere, & alios contra illos in auxilium vocare: quod Iulius II. fecit, tum, cum Venetos excommunicaret, quo tempore illi prorsus succubuerunt. Iam verò suadeo Regi, ut Papæ cedat, executionique mandet, quod jam olim Constantinus Imperator fieri voluit, nempe ut Papa summam authoritatem in ultimis appellationibus habeat, ut duo Episcopi cum Rege, qui tum Clerici locum occupat, judices sint in omnibus causis per ultimam appellationem ad se devolutis, ineatque pactum cum Papâ, ut reliqui omnes, qui

hoc

hoc facere detrectant, authoritate sua priventur. Nam si aliqui aut etiam omnes principes Italiæ simul Papæ cedere nolent, Rex Pontificalis authoritatis vindex, crucigerorũ expeditionibus & aliis pontificalibus auxiliis nixus, paulatim omnes successivè pessundabit, aut sibi subjiciet, qui, dum Papæ cedit, animo & viribus augetur. Hoc quandoque locum habere potest: sed, prout hodiernus rerum status comparatus est, elaborandum est Regi, ut principum Italicorum dissidia alat, Parmensem vel alium sibi devinciens, cæteros verò nihili æstimans: appellet etiam Venetos patres Italiæ, petatque ab illis viros quos judices in Flandria constituat; quandoquidem gens illa libentius Italos admittit, quam Hispanos, & inter Italos maximè Venetos: honoret simul illos baronatibus, cum hoc certò constet,

ſtet, quod illi juſti, nec faſtuoſi ſint, eoque aptiores, ſi non ad acquirendum, certè ad conſervandum. Inſuper curet, ut Hollandi à Venetis leges petant, ut infra dicetur. Quod ſi hac arte eoſdem inducere poſſet, ut Alexandriam & Syriam prætervecti in mundum novum negotiatum abirent, ad imitationem Luſitanorum, hoc ſanè modo Venetorum dominus evaderet, æquè ac Genuenſium. Ut autem ſecurus à Venetis quoque ſit, præſtabit illa modo dicta claſſis, item Archidux Carinthiæ, cum Griſonibus confinibus ſuis, ſi operâ illorum utatur in bello, quo magis Veneti abſterreantur. Deinde omnes à Florentinis ac Venetianis proſcriptos hoſpitio excipiat, eorumque opera in bello utatur, imò muneribus eoſdem afficiat, quò etiam alios attrahant & ei contra ſuam ipſorum patriam

M operam

operam suam collocent. Quod quidem Dux Mediolanensis facere consuevit sæpè; item rex Galliarum non rarò, quum exules Genuensium & Florentinorū ad se vocavit, ob hanc eandem causam. Hac ratione nostro quoque tempore Piccolomimæus, Strozzi, & Dominus Petrus de Medicis Magno Florentinorum Duci haud parvum metum incutere possent. Quod si verò rex mavult, ut illi disjuncti maneant, caveat ne metum illis incutiat. nam metus vires Italiæ in unum cogit: qua de causâ dissimulet se illis succensere. Quod si disjunctos illos cupit, per schisma religionis minimè omnium dirimantur (neque enim possunt) sed beneficiis, ut modo ostensum est. Quod si Austriacorum quis in Papam eligeretur, actum esset Italiâ. Optimum foret, si cum Genuensibus commercia

mercia exerceret: nam Genua quasi ærarium Regis est, & barones Italiæ supprimit: ut taceam, quod Genenses etiam ad navigationem multum illi conferunt: verum hi arte tractandi, ne videantur necessitate coacti, sed amore illecti paruisse. nam universo tumultu orto, possent arma sua cum reliquis contra regem vertere. Caveat igitur ad summam ille, ne quoquam oculos à florentissimis illis duabus civitatibus, Venetorum scilicet & Genuensium, divertat, quarum prior, Genuensium illam & dignitate & potentia longè superat, cujus rei causæ est, quod Veneti exercendo mercaturam, rem suam familiarem auxerunt multum, rem verò publicam in infinitum: contra verò Genuenses collybo exercendo res suas domesticas supra modum auxerunt, publicas verò afflixerunt; quo considerato rex cum di-

versis his rebuspublicis diverso modo procedet.

CAPUT XXII.

De Siciliâ & Sardinia.

Siculis & Sardis, cum insulani sint, & Africæ viciniores, conveniunt etiam leges magis strictæ quam Italis, sufficitque ad illos in officio continendos, si portus illorum occupentur juxtà cum turribus mari imminentibus. Hi loci verò in tuto ponentur, si classis paulò ante dicta instruatur ac perpetuo conservetur, quæ non universa, sed divisa Italiam cum his insulis ambiens utrisque magnam securitatem præstabit, cujus milites si paganis imponendi forent, plus mali quam boni efficerent, numerusque illorum augendus esset. At ista ratione ex præ-

ex præda Mauris & Turcis extorta nutriuntur, regiſque facultates àugent, ipſamque Africam ſecuram reddunt, & ſi fortè Tunetani aut Algierenſes tumultuarentur, parati eſſent milites, qui Chriſtianis illic ſuppetias ferrent, navigantes in regnum Oran: poteſtque mercatura cum illis populis holoſerico, frumento & aliis mercimoniis ſecurè per mare Adriaticum exerceri, nullo Venetorum, Turcarum aut piratarum metu. In his inſulis pulcherrima militum ſeminaria inſtitui poſſunt, ex filiis & mulieribus, Turcis & Mauris ereptis, docerique inibi poteſt lingua Arabica, cœnobiis Clericorum ſimul erectis, ut ſupra innuimus. Hic illud obſervandum eſt, ut in commutandis mercibus cum Anglis, Turcis aut Mauris ſemper religioſi adſint, nequis peregrinâ hæreſi inficiatur; nam Inſulæ ob

commoditatem recipiendi omnis generis homines, mutationibus valdè obnoxiæ sunt, id quod ipse quoque Plato vidit & affirmat. Populi maritimi per nimiam conversationem cum peregrinis (qua de causâ Plato mare magistrum improbitatis vocavit) plerumque sunt versuti, sagaces, & providi, quique sciant negotia fori. Mediterranei contra sinceri, justi, paucoque contenti sunt. Etiam urbes magnæ ipsæ tibi usui esse possunt, qualis est Syracusa in Sicilia, quæ, teste Cicerone, quatuor in partes divisa, totidem veras urbes constituere potuisset. Hodie verò Panormo ibidem, elegantibus templis, & palatiis exornata est; in quibus duo sunt memoratu digna; unum, platea transversim totam civitatem in duas quasi partes secans, quæ recta, ampla, longa & ædificiis variis exornata est, ut haud sciam an

ulla

ulla ſimilis in tota Italia inveniatur: alterum eſt, ipſa urbis forma, pretii inæſtimabilis ac ideo portus illius urbis perquam ſpatioſus eſt, opus ſane magnificum, quale à Romanis olim ſtrui ſolitum. Inſulæ plerunque tyrannorum niduli fuerunt, ut ait Plato. De portubus neceſſariis, item de navigationibus ſuo loco dicam. Populos iſtos quod attinet, rebus neceſſariis minime fraudandi, aut arctius conſtringendi ſunt: ſed opus habent, ut in fœneratores inter illos latentes, & in carceres Tyrannorum inquiratur, ut ſupra dictum. Poſſunt ibidem etiam ſeminaria nautica inſtitui, & quotannis certus numerus juvenum illic mitti cum triremibus, ut diſcant artem nauticam, prout Venetis in more poſitum eſt: idque tanto magis, quod rex maxime omnium nautica pube opus habet: ſed cum hac Tranſal-

pini augendæ illius causâ conjungendi sunt, de quo jam dictum. Possunt etiam duo genera equitum maritimorum institui, ad exemplum illorum de Malta: neque reditus D. Iacobi, aliorumve equestrium ordinum hominibus otiosis dentur; quod sanè ita fieri necesse est, ne Rex semper auxiliaribus nautis opus habeat, aut etiam mercenariis, quales sunt Genuenses. In talibus insulis barones magis quam alibi supprimendi sunt, cum situs locorum illis majorem quam alibi ansam novandarum rerum præbeat, & ingenio ad tyrannidem proclives sunt. Quare præstat barones ex aliis nationibus huc transmittere; ad id verò convenientiores reliquis sunt Hispani, cum sint sub eôdem climate positi, illisque tam officia, quam negotiationes committendæ, una cum ministeriis militaribus, quibus & Transal-

Transalpini adjungendi sunt, neque vel nuda aliqua petra indigenis nobilibus solis committenda est: nam illi plerunque duces & authores sunt tumultuum, maximè contra Gallos, quamvis hi postea Aragonensibus ob similitudinem morum fideles fuerunt. Nihil ergo magis necessarium est ad feliciter regnandum, quam ingenia, naturam, inclinationem subditorum perspectam habere; siquidem juxta hæc forma regni ineunda est.

Caput XXIII.

De Germaniâ.

Verba facturis nobis de gentibus regi Hispaniarum inimicis, quamvis certo respectu etiam obnoxiis, primi se offerunt Germani, quorum sanè minimè illum pudeat, cum domus Austriaca in Ger-

maniâ potentissima aspirarit ad hoc magnitudinis & potentiæ, per connubia continua & successiones hæreditarias, atque affinitates. Nam Maximilianus provincias Germaniæ inferioris à Mariâ filiâ Caroli Burgundiorum Ducis ultimò defuncti habuit, cujus filius, nomine Philippus, Hispaniam cum appendicibus suis à Iohannâ filiâ Ferdinandi & Isabellæ in dotem accepit, in quibus regnis Carolus illius filius successit: hisque nostris temporibus filius dignissimus patre tali, Philippus hæreditario jure Lusitaniam cum appendicibus suis, qui sanè maximi sunt, accepit, respectu matris suæ Isabellæ, à qua etiam ipsa domo descendit nomẽ regis Hispaniarum. Unde sciendum Austriam solos Catholicos principes sibi amicos habere, qualis est Dux Bavariæ, cum Archiducibus, & Episcopis, paucisque aliis:

aliis: necessariumque ideò est, ut hi semper magis magisque copulentur, non solum religione, sed etiam connubiis, aliisque rationibus, quæ certè via ut justissima, ita & tutissima est, cæterisque omnibus longè firmior & durabilior. Adhibenda verò etiam summa opera est ut spargantur perpetua discordiæ semina inter Marchionem Brandeburgicum, Landgravium Hassiæ, Ducem Saxoniæ, Brunswigæ, Palatinum ad Rhenum, Ducem item Wirtebergensem, & minutas illas respublicas Germaniæ: quod facilè fieri potest, si præeminentiæ quæstio ipsis moveatur, quod respublicas illas semper suspensas tenuit, hincque factum, ut nunquam satis festini auxilium Imperatoribus tulerint; primò, quia hi Hungariam non imperio Romano, sed domui Austriacæ subjicere satagunt: deinde, quia

timent ne Imperator viribus in eum modum auctus, ipsis quoque jugum imponere conetur. Unde pro capite quidem unionis suæ illum agnoscunt, servitia vero præstare illi nolunt, cuduntque sibi ipsæ novas leges & religionem, cujus rei exemplum vel Norimberga, Spira, Argentina & Francofurtum præbent, quod sane plus satis est. Adde quod tale dissidium Regi Hispaniarum certo respectu & prodest, & obest, sicut in omnibus peregrinis usuvenire solet. Turca enim domui Austriacæ Bosniam, Croatiam & Hungariam eripuit, per quam, periculum est, ne sibi quoque aliquando viam in Austriam patefaciat. Quod si jam Germania sub auspiciis domus hujus semper perderet, posset fieri ut hæreticum sibi Imperatorem eligeret, illâ repulsâ, quod profectò multorum majorum malorum

causa

causa esset. Quare claborandum esse duco regi Hispaniarum, ut imperator ipse, aut Maximilianus frater illius cum Duce Transylvaniæ se conjungat, vel etiam cum Moscovitis, in necem scilicet Turcarum, faciatque Imperator pactum cum protestantibus, & civitatibus liberis, atque etiam cum Bavaro, ut omnia quæ acquirit imperii sint, postmodum in ipso bello Imperator omnes terrarum liberarum primores, id est, omnes missos ab illis terris feudorum largitionibus, aliisque modis, sibi potius quam patriæ illorum obstringat: quemadmodum Cæsar exercitum etiam contra ipsam Romam sibi devinxit, sed hoc solus aliquis fortis Austriacus, nec ullus alius præstare potest, qui victis Turcis arma victricia confestim in Germaniam inferat, adjungens sibi etiam partem Hispanorum atque Italorum.

rum. hoc ni fit, periculum subest, ne quid detrimenti rex accipiat. Providendum igitur illi est, ut in Imperatorem eligatur, & ut jus electionis Cæsareæ amicis, velut Bavaro, & Archiduci deferatur: nam Galliarum rex in Imperatorem electus rebus illius multum incommodi adferre potest. Sed qua astutia impelli possint Protestantes, ut sine dubio nullum alium quàm ipsum regem Hispaniarum eligant, coram Regi declarabo, neque enim chartæ committere hoc volo. Quod si rex Germaniam occupare vult, necesse est, ut prius fiat Imperator, atque deinde sub specie oppugnandi Turcam in Ungariam tendat, sicque ex improviso Protestantes oscitantes opprimat cum civitatibus Imperialibus, summa celeritate, ne illi prius se ad opponendum expediant; id quod Carolus V. affabrè perfecit,

cit: faciatque colonias novas, cum novis legibus, & ministris Italis, quandoquidem clima illud Hispanos non fert, neque id alio modo fieri potest. A Westphaliâ, Saxoniâ & similibus locis nihil timendum est. Verùm res Hungaricæ magno auxilio opus habent; nam Viennâ captâ Turca mox in Forum Iulium seu Carinthiam penetrare potest, cui malo quomodo occurrendum sit, dicam, ubi de Turca dicere instituero. Is in principibus Christianis debellandis semper tali usus est arte, ut nunquam cum uno solo diu continuaret bellum, sed modò hunc, modò illum adortus, isti hanc, alii aliam regionem, sæpè etiam integrum regnum eriperet: & ne exercitati fierent in armis, pacis aut induciarum conditiones cum illis iniit, atque è vestigio aliis arma intulit, ne quidem satis spatii ad cogi-

tandum

tandem aut se parandum ipsis relinquens; sed unicâ urbe aut loco capto pacem aut inducias etiam ipsis concessit. Quo modo exercitus ejus omnes ex veteranis; nostri verò ex tironibus compositi fuerunt: nam ille semper cum aliquo bellum gessit, nullus verò prædictorum Principum semper in armis fuit. Hinc etiam factum, ut ille perpetuo aliquid profecerit, aut acquirendo, aut acquisita stabiliendo. Sed tempus est ut redeamus eò, unde digressi sumus. Dico igitur etiamnum, regno Hispanico esse utile, ut amici ejus, sint uniti, inimici vero, præsertim in Germania, disjuncti & sibi mutuo adversi; idque ut fiat, omnem lapidem esse movendum. Egregia vero via ad humiliandos hæreticos, eosque distrahendos, etiam hæc est, nimirum aperire scholas philosophicas & mathematicas in Germaniâ,

niâ, ut ejuſmodi ſpeculationibus juventus immergatur potius, quàm hæreticis ſtudiis vacet. Cæteri occupati reddantur in fabricandis machinis bellicis, nauticis aliisque pluribus: ingeniaque præſtantia lautis ſtipendiis ad aſtrologiam in mundo novo exercendam pelliciantur. Verùm ſtupenda illa via ſeparandi illos invicem, mihi perplacet, quæ bipartita eſt; & una quidem, ſi demententur, atque omnis voluntas atque occaſio coëundi illis auferatur, ſuſpitiones & ſimultates inter illos alendo, ſic quidem, ne unus alteri mentem ſuam declarare, aut quicquam ſecreti in ſinum alterius deponere audeat. Hoc aſtu uſus eſt Carolus M. qui certum judicem in Weſtphalia pretio illexit plus quam reliquos ſuos miniſtros, cujus explorationibus & operâ adjutus Anabaptiſtis Weſtphaliæ quanquam baptizatis

ptizatis, dissolutè tamen nihilominus viventibus atque ideo suspectis frœnum injiceret. Altera via est, intercludere illis aditum ad committendum quid, quod vergat in præjudicium status. Quod fit, si affinitates, leges, confœderationes inter primores illius populi impediantur: secundò ne relinquatur ibi vir in magnâ existimatione constitutus, sed transportetur aliò. Hoc modo Carolus Magnus ad evitandos tumultus Saxoniæ nobiles illius loci in Galliam transire jussit. Nec denique permittatur, ut illorum Consilia, Magistratus, & Collegia sine exploratoribus atque delatoribus sint.

Caput XXIV.

De Galliâ.

Quandoquidem nullum regnū Christianum Monarchiæ Hispanicæ

ſpanicæ plus obſiſtere poteſt, quam Gallia, (loquor autem hic de regnis unitis, unoque corpore comprehenſis) quæ eſt omnium grandiſſima, ditiſſima, & populoſiſſima; quippe ea vigenti ſeptem millia Eccleſiarũ parochialium habet,paſcitq; circa centum ac quinquaginta myriadas hominum, tamque fertilis eſt naturâ, tam dives, per induſtriam incolarum ſuarum, ut nulli alii regioni facile cedat. Huc accedit, quod ab Hiſpania non procul diſtat, ejuſque incolæ naturâ Hiſpanis infenſi ſunt, ac virtute bellica præſtantes, & unum ſolum caput habent: quæ omnes conditiones in nullo alio populo, quamvis Hiſpanis etiam infenſo, conjunctæ reperiuntur. Alii enim aut longius remoti ſunt,ut Turcæ & Angli, aut imbelles, ſicut Itali; aut inter ſe diviſi ſunt, ſicut Germani. Quare de

Gallis

Gallis paulò exactius mihi loquendum esse intelligo; dicamque quantum hac in re superioribus annis peccatum sit, ut erga istum populum in posterum simus cautiores. Gens Gallica à Iaphet per Gomer genus ducens, vi armorum, religioneque magnos successus habuit, adeo ut sub auspiciis Caroli M. & Pipini ad tantam monarchiam adscenderit. Et certe cæteri omnes Christiani Principes regnum Galliæ suspiciunt: & si illud impietatem Mahumeticam, dum adhuc in herba fuit, eradicasset, facile totius orbis Monarchiam in se transferre potuisset: idque tanto facilius, quod Hispani Gallorum æmuli in plura regna divisi erant, belloque cum Mauris distinebantur, qui illorum regionem invaserant, quo tempore Gallos à suo proposito minimè depellere potuissent, sicut Galli hoc
nostro

nostro tempore ipsos à suo depellere conantur. Verùm, quia ipsi sibi moderari nequeunt in exteris gubernandis, sed nimis sunt impatientes atque indiscreti, ad tantum istud fastigium potentiæ adscendere nunquam potuerunt, cum nimium sibi ipsis tribuunt, nullaque gravitate subditis quæcunque libet facere permittunt, illosque nimis inhumaniter modo, & modo nimis clementer tractant, nullâ curâ habitâ propriorum defectuum. Unde factum, ut cum multa acquisierint, nihil tamen servaverint: nam unâ vespera Siciliam, & minori temporis spatio regnum Neapolitanum amiserunt, unà cum ducatu Mediolanensi, non aliam ob causam, quam quod nesciverunt inescare illam gentem ad se amandum: quæ, postquam vidit parùm aut nihil libertatis suæ interesse, Gallo an Hispano pareant,

arma in hujus favorem corripuerunt. Hac eadem de causa Rex Galliarum, & Dux Mediolanensis dominium in Genuenses sæpius amiserunt: ad quam etiam, quantum ad Gallum attinet, accessit dissidium inter filios suos, quod unus Italiæ, alius Germaniæ, & rursus alius Galliæ rex esse voluit, & impotentia nobilium Gallorum qui singuli liberi esse voluerunt, sineq; capite degere, sicut Dux Burgundiæ, Comes Flandriæ, Dux item Britanniæ, Delfinatus, Savoiæ, Palatinus ad Rhenum, cum aliis pluribus: quorum quisque absolutus dominus esse voluit. Ita ut tum propter has rationes, tum propter schisma religionis, tam à fato, quam à Deo ipso à Monarchia orbis terrarum exclusi esse videantur. Proinde illa summi Imperii Majestas ad Hispanos magis inclinare præsumitur, tum quia fatum ipsum

ipſum hoc illis deſtinaſſe, tum & patientiæ & diſcretioni ipſorum idem deberi videatur. Sed quia ſitus ipſe regionis, ratio armorum, & inſita inimicitia poſcere videtur, ut Gallia cum Hiſpania perpetuo armis decertet, ipſiusque gloriæ obſtrepet, quæ & olim florens ſub Carolo V. à Franciſco rege Galliarum impedita fuit, & hodiè ſub imperio Philippi ab hæreticis Gallis & Henrico IV. viro militari impediri poteſt; neceſſe habet rationes Gallorum probè ſecum reputare, occaſioneque datâ ſtrenue labefactare illos, quacunque parte debiles ſunt, ut illâ parte quâ plus valent, ſua ſponto cadant: & quoniam ingenio non armis debiles ſunt, bellum cum illis gerendum eſt hunc in modum; primò omnium poſtquam fortuna, quæ modo nominatum Franciſcum & Germaniam Carolo V. in manus & po-

& potestatem dederat, ostendit, quo pacto illos æmulos suos repellere possit, quem arma victricia in Galliam intulisse, & auxilio Germanorum qui semper Gallis iniquiores, Gallorum fastum repressisse, primo impetu oportuit: postque illorum arcibus & munimentis Hispanos imposuisset, legesque & tribunalia illorum Italis temperasset, & Galliam sibi aut prorsus subjugasset, aut Regulis administrandam dedisset, seque caput Christiani orbis declarasset. Sed is ad futile affinitatis remedium confugit, vicinum æmulum comitate demulcere malens, quod nisi cum remotis minimè faciendum est, minimeque omnium cum tam potentibus regni æmulis. Nam Galli ante Hispanos viam ad universalem Monarchiam affectarunt, postque illis inviderunt. Secunda occasio continendi Galliam
n

ne Hiſpaniæ nocere aut obſiſtere poſſit, oblata fuit Philippo illius filio, ſi modo ſciviſſet prehendere illam & retinere: nam Henrico III. à Dominicano quodam occiſo ob diſſidium religionis diviſa fuit inter Catholicos & Hugenotas, multique provinciarum gubernatores paratos ſe oſtenderunt, velut Monmorancius in Languedokiâ, Dux de Eſpernone in Provinciâ, aliique diverſi quiſque in ſuâ regione. Tertiò cum altercabatur de rege eligendo, Valeſiorum ſtirpe exſtinctâ, & Navarræo ceu hæretico in faſtidium & odium omnium adducto tam apud plebem, quam apud partem nobilium, Philippus tum quinque occaſiones habuit, quarum ſingulæ ad vincendum ſatis fuerunt, aut ſaltem ad enervandum Galliam, ut taceam de omnibus ſimul ſumptis. Tamen, ſi verum fatendum eſt, non

per illum ſtetit, quominus id faceret: vidit enim, magnis copiis militaribus, quas verò tunc temporis non habebat, opus eſſe, ad dividendos, & in ſe mutuò irritandos nobiles illius regni; tum etiam ſcopus illius fuiſſet detectus. Nam primò, ſenſit filiam ſuam Guiſio, vel Umenenſi, vel Palatino ad Rhenum, aut ſimili alicui prępotenti, matrimonio clam prius jungendam eſſe, vel connivendum, ſi quis etiam inferiorum principum Gallorum ſceptrum arripuiſſet, quem ille poſtea affinitate ſibi junxiſſet; cæteriſque ſpem faciendam, quemque ſuæ provinciæ proprietarium futurú, Monmorancium Languedocenſis, Epernonem, provinciæ Narbonenſis, aliis verò dominia alia promittenda quod quiſque affectaſſet: hiſque omnibus ſuppeditandas eſſe pecunias quibus ſe ad Navarræo reſiſtendum inſtruerent;

rent: ineundum insuper fœdus quoque fuisset cum Papa, & reliquis Catholicis, ut junctis omnium viribus Navarræum oppugnarent, religione ab illis dissentientem: præter hæc omnia Episcopi & concionatores Galli amplissimis honorariis & præbendis ad hoc idem illiciendi fuissent: quibus omnibus perfectis, Regi ipsi, aut si ipse noluisset, per filium, aut Parmensem, Gallia ingenti exercitu, ex Germanis, Italis & Hispanis conflato, invadenda fuisset, continuoque emittendi, qui per Sabaudiam, Navarriam & Piccardiam excursiones in Galliam facerent. Hæc verò omnia summa solicitudine in opus deducenda fuissent: sic enim vicisset & Galliam, aut eam suo regno adjecisset, aut, in plures baronias & respublicas partitus fuisset, more Germaniæ, sicque nihil mali ab illis pati potuisset.

ſet. Verùm bonus ille Philippus non ſatis approperabat, atque præterea à nobilibus Gallis, qui ferè omnes ad Navarræum tranſierunt, eluſus fuit: quod, ſi ille feſtinaſſet, nunquam eveniſſet. Sic enim fieri ſolet, ut unuſquiſque primò ſui proprii, & tunc demum communis commodi cauſa in ejuſmodi turbis exſtimuletur. Hic verò cum ſinguli viderent, bonum publicum conſiſtere in ſingulorum bonis, & vice-verſa, elegerũt id, quod publicè prodeſt: ſicq́, licet nobiles illi ab initio nummis regis Hiſpaniarum & pollicitationibus ingentibus accenſi fuiſſent, ad rem in factum deducendam: tamen perſpicientes in fine, coronâ amiſſâ aut diſcerptâ ad ſe ipſos ſigillatim redundaturum damnum, dum Rex Hiſpaniarum poſtmodum ſingulos ſibi ſine ulla difficultate poſſet ſubjicere, ipſis diviſis ad defenſionem

fensionem sui expedire se haud valentibus: & verò Galliam ipsam tantopere ab omnibus gentibus laudatam contemptui iisdem futuram, sibique omnibus aditum ad coronam interclusum iri; futurumque adeo, ut ab Hispanis deinde etiam irrideantur; magis è re sua esse duxerunt, fovere partes Navarræi; quod sane statim à principio, scilicet, inescati ac decepti falsa spe pecuniarum Hispanicarum non ita perpendissent, sicut demum in fine fecerunt, postquã scilicet exitum animo prius, deinde & Regis modũ agendi oculis perspexerunt, ac tum demum artem arte eluserunt. Præterea Galli perspicientes incommoda ex bello Hispanico prognata, libentius & promptius ad creandũ Regem processerunt, quod persuasũ sibi habuerunt, electo Rege mala etiam illa cessatura, quæ ipsi ab initio parvi

duxerunt. Cæterum rex Hiſpaniarum alium adhuc errorem circa hanc rem commiſit, quod cunctatione ſuâ Navarræo ſpatium dedit, Principes Italiæ Papamque ipſum ſibi conciliandi, & in partes ſuas traducendi, faciendo illis ſpem ſe abjuratâ religione Catholicum futurũ: proſpexeruntq; Principes illi animo, ſe Hiſpanis Imperii univerſalis avidis, ſubjugata Galliâ prædæ expoſitũ iri. Hæc eadem cunctatio fecit, ut Hiſpanus lucraretur minus, dependeret verò plus, atque etiam, tanquam alienis inhians, odioſus redderetur. Adeò verum eſt tritum illud, Nullũ locum inexpugnabilem eſſe in quem aſinus auro onuſtus intrare poteſt. His etiam illud addendum, illum aſinum aureum vel auro onuſtũ multos equos ferro oneratos ſubſequi debere, ut civibus in illo pendendo & numerando occupatis,

tu interea ferro adoperari possis ad domandum & subjugandum illum loc. um Adde quod & Capitanei Hispani cum Capitaneis Gallicis colluſerunt, & pro lucro non pro victoriâ dimicarunt: idque contigit propterea, quod Rex ipse aut filius Regis præsens non fuit: neque Parmensis aperto Marte sine jussu regis rem in casum dare ausus fuit, statim in primordio belli: quo datum est tempus Navarræo nobilitatem Gallicam falsâ spe ab Hispanis illectam, virtutis suæ militaris opinione ad se revocare: qui in hoc imitatus est fortissimos illos Principes, qui sat habuerunt, plebe omissâ, nobiles solum ad se pertrahere, id quod Polonis, Persis atque Gallis in more positum est: & quia nobiles nimis abjectum putant, pedestrem militiam sequi, inde factum, ut illæ ipsæ nationes equitatu semper præpol-

luerint, & peditatu contra semper posteriores tulerint. Et quia res in eum locum jam reducta est, ut rex Galliarum, suorum Papæque animum sibi devinxerit, in eoque plus acquisiverit, quam si ab ipso Hispaniarum rege victoriam reportasset; ideo verendum est, ne ille ipse aliquando etiam partem aliquam Hispaniæ occupare conetur: est enim ingenio inquieto neque Galli morari possunt dum regionem aliquam recens occupatam sibi confirment, sed semper progredi conantur, idque hîc tanto magis, quod ille facultatibus exhaustus, necesse habeat aliunde rapere quo suos remuneretur. Unde necessarium est, fines Hispaniæ Ducatumque Mediolanensem præsidiis & munimentis firmare, probeque observare regulas sequentes: quarum prima est, ut amicitiam contrahat cum Gallis il-
lius

liūs æmulis: secunda, ut impediat ne illis ab Anglis aut Italis auxilium feratur; quod utrumque unâ eâdemque via confici potest, si scilicet Papæ persuadeat, regem Galliæ hæreticis opitulatum ire, quodque Italiam semel modo ingressus, hæreseos suæ virus ubique sparsurus sit, quodque Tuscana & Venetia primo sedes belli, deinde prædæ illi futuræ sint. Agat igitur cum Papa, ut interdicat illi, ne amicitiam cum regina Angliæ contrahat, neve cum reliquis hæreticis, quales sunt Genevenses, Helvetii, & Caninefates, hodie Grisones, dicti: hi enim plurimum illum adjuvare possent. Iuramento etiam illum adstringat, ad transeundum in terram sanctam, ibique Christianam fidem cum Italis propugnandum. Sed optimum foret, si unio inter primores Galliæ & Italiæ fieret, transmitterenturque

in Græciam; atque item alia Unio inter domū Austriacam solam contra reliquos hæreticos. Nam principibus Christianis hoc modo districtis & diremptis, Neapolis cum Hispania & ducatu Mediolanensi non haberent quod formidarent, sed ab omni parte securi essent; atque interea Hispaniarum rex vias dispicere posset expugnandi Belgium, qua victoria & militari gloria perculsi illi modo nominati, nunquam auderent se illi opponere etiamsi victores ex Asia redirent. Etenim licet Pompejus in Asia victoriam obtinuerit, Cæsari tamen Belgicas domanti haud par fuit: siquidem Belgæ ob ferociam militarem Cæsari multo plus negotii facessiverunt quam Asiatici Pompejo, qui propterea etiam potentia fuit Cæsare inferior. Quod si vero contingat jam, ut Henricus II. diem suum obiret

obiret, quippe qui jam in declivi ætate est, nec successorem aut uxorem habet, atque etiamsi duceret, ac filium decedens relinqueret, impubes tamen ille foret, sicque Condæus administrator regni fieret, cujus majores hæreticorum Gallorum semper duces & authores fuerunt, immane quantum sanguinis Catholici profundentes; tum opus profectò est, ut rex Hispaniarum norit prehendere occasionem istam, proponendo Catholicis ad perpendendum, velintne Condæum in regem Galliarum eligere necnè, etiamsi is religionem Catholicam amplectetur, cujus pater tantam crudelitatem in Catholicos exercuit, quam hic cum lacte nutricis simul suxit. Procurandum illi item est, ut rex Galliarum per electionem fiat; vel si id obtineri non potest, ut saltem regnum Galliæ in partes discedat ac

dividatur. Hæque artes instituendæ cum celeritate, quæ in Philippo fuit desiderata. Et modus ille eligendi regis, sub conditione si sit Catholicus, Italis multò gratissimus foret, in quem etiam principes Galliæ ipsi libenter consentirent, quod quilibet inde spem hauriret, ad coronam perveniendi. Quod si contingeret, Galliarum vires multùm infringerentur: nam si fortè thronus vacaret, gravissimæ & longæ discordiæ oborirentur, fierique posset ut rex Hispaniarum vocatus ab aliquo se admisceret. Deinde quia reges electitii de propagandis imperii finibus plerumque parum soliciti sunt, cum sciant, filios suos successores non esse: ob quam caussam nec periculis se objicere volet rex, cum omnis inde utilitas ad alios redundatura sit. Hæcque unica caussa est, quod Imperatores Germaniæ nun-

nunquam de acquirendo laborent, neque rex Poloniæ, nisi sit animo valde bellicoso, quales fuerunt Stephanus & Sigismundus cognomento Battorius, qui cum Moscovitis & Tartaris de Principatu Borussiæ aliarumque terrarum decertarunt, quod sperabant, filios suos in illis ad minimum successuros. Ista ars prodest quoque ad militarem gloriam acquirendam, ipsamque patriam sibi subjiciendam victoriarum magnitudine, & militum propriorum favore, quod superius dixi Imperatori Germaniæ faciendum esse, ad imitationem Iulii Cæsaris. Veruntamen astutia hæc cognita à Gallis, fecit, ut omnem acquirendi cupiditatem deposuerint, suspicione tanti mali: atque hæc suspitio in causa est, quo minus Veneti Duces suos in militiam mittant, malintque uti ministerio Capitaneorum peregrinorum,

norum, parvo lucro contenti. nam in re illa haud parum periculi adierunt, ſub Carmagnola & Ludovico Urſino. Et Franciſcus Sforza miles Venetorum mercenarius victor domum reverſus Ducem ſe fecit Mediolanenſium. Ob eandem hanc cauſam habuerunt Tarquinios reges ſuos electitios Romani, ad id uſque temporis: hocque ipſum Ducem Athenienſium Florentiæ electum peſſundedit. Nec tamen occaſio idem præſtandi Gallis hodiernis deeſt: nam etiamſi quies illorum ab exteris minimè interturbatur, tamen quietis impatientes contra ſeipſos inſurgunt, vel ſub ſolo prætextu hæreſis Calvinianæ, novique neſcio cujus Evangelii, quod ubicunque annuntiatur, non lætitiam ſed luctû infert, non pacem ſed horrenda bella; animoſque hominum non dulcedine aut comitate, ſed furore & rabie

bie complet. In tempore igitur huic malo obviam eundum est, quandoquidem lues hæc jam ultra ducenta millia hominum infecit: nam si latius serpserit, atque etiam nobiles & primores regni corripuerit, verendum est, ne Gallia perpetuò perietit, id quod Germania jam patitur, sub Ducibus Saxoniæ, Hassiæ, & aliis. Nam, sicut videmus, regna nobilibus hominibus abundantia, immortalia quasi fieri; id quod in Gallia & Persia clare videtur: (nam Gallia olim ab Anglorum rege propemodum tota occupata, industriâ & operâ equestris ordinis priori & nativo suo domino restituta est: & Persia modò à Tartaris, modò à Saracenis vexata per nobiles tamen semper defensa est, quo minus sub illorum potestatem caderet.) Ita viceversa illa eadem propter magnates abominando interituî

teritui obnoxia sunt, cum illi subsidium & refugium promptum sint hominibus rerum novandarum mutandæque religionis studiosis.

CAPVT XXV.

De Angliâ, Scotiâ, & Hiberniâ.

Quamvis Anglus minimè omnium Monarchiam Universalem affectare videatur: tamen, Hispaniæ illud molienti multum obstat, id quod exemplum novæ illius Isabellæ clarum facit, quæ odia inter regem Catholicum & Christianissimum orta quantum potuit intendit, hæreticosque consiliis & impensis propriis juvit, quia insulam navibus & militibus abundantem habet, quæ, quicquid Hispania in Septentrione habet deprædantur, atque usque ad mundum novum eva-

evagantur: ubi quamvis propter munimenta littoribus imposita fundare regnum nequeunt, tamen damnum haud mediocre illi inferunt. Nam Draco ille Anglus gyrum orbis universi quinquies circuivit, id quod Megalanes quoque & ante illum præstitit: poteſtque accidere, ut regnum Bavalas Anglis vicinius, & ob cœli temperiem commodius aliquando ab illis devincatur. Certo conſtat, regem Hiſpaniarum ſi ſolam Angliam cum Belgio domare poſſet, totius Europæ magnæque partis mundi novi Monarcham citò evaſurum. Et quia ille inſulam hanc in poteſtatem ſuam redigere nequit, cum ſitu & hominibus, Hiſpanis infenſis, moribuſque & religione ab illis diſſidentibus plurimum polleat; neceſſe habet ſe defendere, & regiones illis opportunas præſidiis munire, ne iis in prædam cedant;

ſunt verò illæ Corugna, latus Galitiæ, Leona, Biſcaja,& quicquid ſub altero Hemiſphærio incurſionibus expoſitum eſt, prout inferius demonſtrabitur. Omnino id agat, ut Anglorum vires infringat: ad quod efficiendum naves Hollandiæ & Friſiæ ſufficerent, ſi nimirum claſſi Anglicæ opponerentur, ut infra palam fiet. Verùm cum tantum abſit, ut hoc fiat, ut etiam naves claſſis Hiſpanicæ ab illis navibus ſæpiuſculè damnum patiantur; unicum eſt remedium, ut ingentes naves exſtruantur, ponanturque in Corugnam aut Liſabonam, ut cum claſſis Hiſpanica ex Indiâ remeat, auxiliatum illi prodeànt, eamque deducant; vel mittantur palàm, ad Angliam vel Hiberniam infeſtandam, quo illi divertantur ab inſidiis Hiſpanis ſtruendis. Et quia rex Hiſpaniarum imperium maris obtinet,

net, omnino requiritur, ut multas urbes ligneas, id est, ingentes classes extruat, ut extra periculum sit perdendorum novi mundi thesaurorum. Utile etiam foret, vel integra myriade auri strenuissimos quosque Hollandos conducere, ut in mari septentrionali tutarentur classem regiam, vel etiam transigere cum iis populis, qui in re nautica ac militari ipsis Anglis magis exercitati sunt, nempe cum Dantiscanis, intercedente Polono affine Austriacorum, item cum Gothis, Suecis, Finlandis, reliquisq; populis Scandinaviæ, Daniæ, Pomeraniæ, & Borussiæ, ut vel Anglis se opponerent, vel insulas illorum, vel etiam Angliam ipsam invaderent, ut illos à classe Hispanica invadenda diverterent; aut, si mallet rex, ut ipsam classem Anglicam bello adorirentur. Si, inquam, tanta mercede

præ-

prædictas nationes illiceret, atque insuper spolia Anglis erepta illis largiretur, facilè obtineret quod vult, talisque inimicitiæ semina semel sparsa, latiùs evagarentur, neque unquam enecarentur. Itaque mihi quidem videntur nummi soli sufficere, ad discordes illos inter se efficiendos. Et certum est, Angliam nullas gentes tam timere, quam illas modo adductas; propterea quòd ferociores, populosiores, & in mari potentiores sint ipsis Anglis. Nam Hispania, nisi certa arte, se illi opponere nequit, cum sit magis expetta in illo mari, pluresque homines astutos & sedulos nutriat: quæque mari simul & terra munitissima est, Hispaniæque infensissima, ob diversitatem religionis, nec non jus quoddam in illud regnum propter lineam Castilianam, per domum Lincastriam ductam; quin

quin & reges priores Angliæ, Iorcicæ aliarumque familiarum consanguinei fuere. Iam verò ad enervandos Anglos nihil tam conducit, quam dissensio & discordia inter illos excitata, perpetuoque nutrita, quod cito occasiones meliores suppeditabit. Ad religionem regionis quod spectat, obtinet quidem Calviniana, attamen moderata nec tam prava, ut Genevensium est, quæ tamen facilè restingui non potest, nisi aperiantur scholæ in Flandriâ, quæ gens cum Anglis multum consentit, interventuque illarum spargantur semina schismatum in scientiis naturalibus, Stoicis videlicet, Aristotelicis, & Platonicis, Tilesianis, quibus errores Calvinistarum fiant manifesti, qui politicæ è diametro repugnant; siquidem docent, hominem sive bene sive malè agat, impulsu divino id omne agere: quod Pla-

Plato contra Homerum, omni saniori politicæ adversari demonstrat, quæ vult, quod homo liberum arbitrium habeat, bene vel malè agendi, ut ita præcepta observare vel non observare penes nos sit, indeque præmia aut pœnas expectemus; quemadmodum in Dialogo meo politico breviter ad oculum demonstravi. Subtilius verò hodierni Calviniani loquuntur, rerumque novarum sunt cupidi, atque ideo inconstantes. Quantum ad dominia & privatas facultates spectat, Angli inter se agunt divisi, unde prima occasio arripi potest: nam in Hiberniam & Angliam partiti sunt: hæcque rursus in Angliam & Scotiam: Scotiaque ipsa multas insulas habet minores, Orcades dictas; unde etiam semper duo reges fuerunt, unus Angliæ, alter Scotiæ, quique ob nimiam vicinitatem fere semper bel-

bella sibi mutuò intulerunt, cum unico rivulo, & montibus aliquibus disterminentur. Verùm hodiernus rex Scotiæ Angliæ regno imminet tum per lineam familiæ Iorcensis; mater enim hujus Henrici VIII. Angliæ regis neptis fuit, & Elizabetha hodierna filia est hujus Henrici; tum propter vicinitatem; & si verum fatendum est, neminem propiorem habet regnum hoc. Ergo prope jam est, ut post obitum Elizabethæ modò dictæ, quæ jam provectissimæ ætatis est, regnum Angliæ ad Scotos derivetur. Huc accedit, quod optimates, qui conjunctim illorum linguâ Parliamentum vocantur, in magnâ potestate sunt, adeò ut videantur velle statum oligarchicum, vel optimatum instituere, ad imitationem Hollandorum: nam populi Septentrionales quasi naturâ impatientes sunt

ſunt regni, atque reges Angliæ Parliamento ſemper ſubjecti fuerunt, niſi quod poſterioribus annis obtentu novæ religionis liberius imperium acquiſiverunt. Verùm anterioribus ſæculis totum regnum Angliæ in quatuor minora regna diviſum fuit, ſicut & Hiſpania in plura, quæ tamen ambo poſtea in duo regna contracta ſunt: verùm Angliæ regum potentia ſemper minor fuit quam illa Hiſpaniarum. Igitur à rege Hiſpaniæ ſubornandi ſunt mercatores Florentini ſagaces & circumſpecti, qui Antwerpiæ negotiantur & Anglis minus inviſi ſunt quam Hiſpani, qui agant clam cum Anglis priorum regum poſteris, & promittant ſingulis ſeorſim cæteriſque ignorantibus, quam maxima Hiſpanorum auxilia, quibus in majorum ſuorum locum reſtituantur, quantum fieri poteſt, &, abducen-
tes

tes illos à ſcopo, hoc ſolum ab illis petant, ne conferant vires ſuas ad claſſem à mundo novo remeantem invadendum: hoc enim modo ſinguli Scotiæ regnum moleſtabunt. Mittat etiam Rex ſecretò ad Jacobum regem Scotiæ, pollicens & ſpondens illi regnum Angliæ, ſub conditione ſi ille Catholicam religionem, cujus amore Stuarda mater ipſius vitam & ſanguinem profundere non detrectavit, revocet, aut, ad minimum, ut dictam claſſem Hiſpanicam malo non afficiat. Verum, ab alia parte inſtiget primores Comitiorum aut Parliamenti, ut Angliam in formam reiplublicæ reducant: crudelem enim fore Scotum, ubi ſemel imperium in illos obtinuerit, tenens altâ mente repoſtum, quanta injuriâ Angli Scotos ſuperioribus illis annis affecerint. Præterea in ſuſpitionem addu-

cat amicos Elisabethæ, sæpiusque ingerat Iacobo, neminem alium superesse, qui injuriam illam vindicaturus sit, & quod mater illius jam moriens illum religionis Pontificiæ debitæque matri pietatis seriò admonuerit. Exasperandi etiam sunt animi Episcoporum Anglicorum, proponendo illis, Regem Scotiæ Calvinismum amplexum esse spe & cupiditate regni, adactumque vi à baronibus hæreticis: quòd si verò regnum Angliæ etiam obtineat, tum illum cito priorem religionem revocaturum esse, quandoquidem non solum mater defuncta, verum etiam rex ipse Galliarum summopere ei illam commendarit. Quibus modis semina belli inexplicabilis inter Angliam & Scotiam jacientur, ita ut neutra spatium habitura sit ad disturbandas res Hispanicas: vel etiamsi rex Iacobus regno hoc potietur, ut
tamen

tamen futurus sit amicus Hispaniæ, aut insulam totam in plura dominia dividat, aut ut regnum illud electitium faciat. Hac ratione enim Rex illius minus solicitus erit de acquirendis aliis regionibus & cum Angliâ conjungendis, neque, ut maximè velit, id perficere valebit, sicut jam ostendi cum de Gallia mihi sermo fuit: aut insula hæc reducetur in formam reipublicæ quæ perpetuas inimicitias cum Scotiâ gerat, actionesque suas non nisi lentè perficiet, eoque minus damni Angliæ inferet. Animi etiam Catholicorum è somno quasi excitandi ac stimulandi sūt: sic Hispanus, quam primum thronus vacabit, prætextu juvandi illos intrabit in Angliam. Consilia etiam cum quibusdam magnatibus ineat, quibus absolutam & plenam potestatem in suis quisque locis consequantur, segregentque sua consilia

à consiliis Anglorum, quod jam olim quoque factum fuisse legimus. Tentandi quoque sunt principes Hiberniæ, ut, defunctâ reginâ statum reipublicæ aut regni particularis inter se forment, auxiliaque singulis seorsim promittenda; idque tantò magis, quod regnum illud monachos ordinis Francisci deamat, atque propensius est ad Hispaniam quam Angliam ob vicinitatem loci & aëris temperiem, suntque inibi multi homines vagabundi, patriâ profugi, imperiique impatientissimi, & tamen boni Catholici, qui bona servitia in hoc genere, quemadmodum jam ostensum, præstare possunt. Sed hoc genus hominum etiam in Angliâ & Scotiâ rarum non est. Hæc & similia longâ manu præparari possunt, ut, mortuâ Elizabethâ sine mora in actum traducantur: quippe omnes sciunt bella in-

la intestina, altercationes & mutationes, quæ in Angliâ distinctis temporibus fuerint, ita ut quod proposui minimè novum aut impossibile futurum sit.

CAPVT XXVI.

De Poloniâ, Moscoviâ, & Transsylvaniâ.

REgnum Polonicũ nostro tempore omnium regnorum Septentrionalium potentissimum est, adeò, ut si per diversitatem religionis in se divisum non esset, regnumque hæreditarium, atque rex ex indigenarum & non extraneorum numero eligeretur, Turcarum Imperatori metum satis magnum incuteret, præsertim, si cum Magno Duce Moscoviæ se conjungeret. Verum Palatini illius regni penes quos

electio potentiam Regis metuunt, & ob hanc causam frœna illi magis attrahunt. Quare providendum est regi Hispaniarum, ut non nisi Catholicæ religioni addictus inibi in Regem assumatur, sicut ad hunc usque diem observatum est: nam diversæ religionis rex facilè induci posset, ut authoritatem suam hæreticis Septentrionalibus impertiret, qui in hoc uno omnes conveniunt (licet in aliis quibusdã dissentiant,) Papam videlicet esse Antichristum, & Austriæ Archiduces esse Antichristi propugnatores. Quare ob quamvis etiam minimam causam conspirarent contra illos, atque etiam contra Imperatorem ipsum, si potentem aliquem authorem & ducem nancis cerentur, quod solus Poloniæ rex præstare potest. Nam Danus debilis est, & Suecus nimis est dissitus, marique à Germania divisus.

Deinde

Deinde necessariò incumbendum est in id, ut unus ex domo Austriacâ ad sceptrum Poloniæ admoveatur, vel, qui ad minimum domui Austricæ affinitate conjunctus sit, qualis est hodiernus. Postremò, ut semper Turcis confinibus suis opponatur, fœdusque cum Moscovitis in perniciem Turcarum ineat quibuscunque rationibus potest... Præter hæc sagaces & illustres legati Cracoviam ablegandi sunt qui authoritatem & pondus unioni Hispanicæ addant penes electores Polonicos, impetrentque ut unus ex filiis regis Hispaniarum natu minoribus in regem Poloniæ eligatur: nam hic nunquam tam fatuus erit, aut insipiens, ut conetur regnum Poloniæ pro suo arbitrio regere, id quod conatus est filius regis Galliarum. Insuper agendum cum populo Scandinavensi & Dantiscano, interve-

niente rege Polonorum qui & Suecorum, ut classis contra Anglos solos in mare deducatur, de quo supra. Sic enim rex Hispaniarum tanti sumptus dimidiam partem non expendet, quantum lucri inde ad illum redundaturum est. Danda est etiam opera, ut Transsylvanus simili modo fœdus ineat cum Polonis, vel, ut ipse, aut Moscovita rex Polonorum creetur. Nam cum hi non solum vicini, sed etiam naturâ Turcis infensi sint, facile illis poterunt frœnum injicere. Ego equidem persuasum habeo, nullam majorem vim Turcis à Septentrione opponi posse, quam Moscovitarum, qui conjuncti cum Tartaris & Polonis Byzantium usque excursiones facere possunt; neque Macedonia, aut Moldavia, aut Bulgaria, vel Tracia unquam pejorem pestem habuit quam Moscowitas. Si connubii

quoque,

quoque, aut religionis vinculo, pronubis ſcilicet Ieſuitis, rex Hiſpaniarum cum Moſcovita ſe jungeret, magnam utilitatem inde conſequeretur: & quia aurum Hiſpanicum plus ponderis apud hanc gentem habet, quam quævis alia res, laborandum eſt omni modo, quam primum animi illorum propenſi ſunt, ut inſignis aliqua expeditio ab illis fiat, antequam ipſos pœnitere incipiat: quoniam ſemper Hiſpanis mora pernitioſa fuit, quia aſtutia illorum ſociis intra cunctationis tempus ſuboluit: atque ita ſupervacaneas & inutiles expenſas facere ſolent. Bohemi, cum Transſylvanis Regis Hiſpaniæ ac Papæ collatitiâ pecuniâ contra Turcam in armis foveri poſſent, quia cum domo Auſtriaca concordant: tamen utut hoc ſit, nunquam quicquam magni momenti in hac parte effectum dabitur

absque auxilio Polonorum & Moscowitarum, & si Imperator ipse se virum fortem & strenuum non præbeat, ut supra cum de Germaniâ loquerer dixi, atque principiis omni conatu obstet, siquidem mala per longas invalescunt moras.

CAPVT XXVII.

De Flandria, & Germaniâ inferiori.

REx Hispaniarum non immeritò omnibus modis Germaniam inferiorem rebellem recuperare conatur, quæ jam plus sanguinis humani absorpsit, quam aquæ illius sunt, consumpsitq; plus auri, quam lapidum ibi sunt. Neque hoc adeò mirum est, cum universi orbis terrarum dominus nullo negotio evadere posset, si unicam hanc regio-

nem prius in potestatem suam redigeret: nam Gallia & Germania volentes nolentes citò sequerentur, ipsaque Anglia in lapidum cumulum redigeretur, atque omnes Septentrionales populi enervarentur atque inutiles ad resistendum redderentur. Videmus enim Belgis à Cæsare victis, omnem Septentrionem brevi in potestatem illius cessisse, à quo in Angliam postea transgressus est. Equidem nulla opportunior aut major potentia est ad opprimendam classem Anglicam, quã potentia Hollandiæ & Zelandiæ; nam hæ non solum navium numero, sed etiam experientiâ maritimâ omnes alias multis parasangis antecedunt, ut taceam jam de ferociâ & divitiis gentium harum. Habent autem diversas civitates & urbes in ipsâ aquâ extructas, ad modum Venetiæ, quibus & classem Anglicam

repellere, & Hiſpanicam ab omni formidine liberare , atque ſic colonias eò deducere & debellatis multis populis, mercaturam liberè exercere poſſent. Omni igitur modo providendum eſt Hiſpaniæ, ut hâc in parte vincat, quod quidem per incogitantiam gubernantium redditum eſt difficile factu. Quare operæ pretium duco, recenſere errores ab Hiſpanis in hac re commiſſos, ut in poſterum cautiores eſſe diſcant: quin etiam ſubtiles rationes & modos oſtendam, quibus populi illi devinci poſſint: quandoquidem ingenium Septentrionalium naturâ proclive eſt ad libertatem licentioſam, ita, ut nullus unquam Princeps imperio illos regere potuerit, ſine artibus politicis, & remiſſione quadam authoritatis ſuæ, quia illi ob naturalem fœcunditatem multi numero ſunt, omnis autem multitudo

tudo difficulter compescitur: sunt etiam ingenio truces utpote sub frigido cælo prognati, cujusmodi homines calidum naturale intra se conclusum servant, nec cum partibus subtilioribus emittunt; unde sanguine abundant, fiuntque corpulenti, & spirituum pleni, fortesque, & Bacchi quam Veneris magis amantes, habentque propter insitam sibi fuliginem cogitationes interruptas, & propter copiam spirituum ad omnem licentiam sunt effusi, suspicaces, &, ob ebrietatem, parum graves. Tum etiam populi Septentrionales (non loquor de illis qui extremas oras Septentrionis incolunt) animosi sunt citra omnem astutiam: Meridionales contra astuti & subtiles, sed meticulosi sunt. Septentrionalibus eadem dispositio est corporum quæ animorum; scilicet magni sunt & crassi, sanguineque

que ac vigore repleti: Meridionales contra astuti & subtiles, citò terga vertunt, minimeque adverso corpore pugnant. Illi animo non fucato & simplici sunt: isti moribus subdolis & malitiosi sunt. Illi leonis, hi vulpis pellem induunt. Illi lenti, sed constantes in suis actionibus: hi verò impetuosi & leves sunt. Illi hilares sunt, isti melancholici: illi Baccho, hi Veneri indulgent: illi magnanimi, hi vecordes: illi per licentiam effusi, hi restricti sunt. Quare leges laxæ illis proponendæ sunt: nam animi illorum solutiores sunt, quam ut legibus constringi possint, illique propriis viribus freti dominos superiores non multum curant. Quæ omnia in Meridionalibus planè contrario modo se habent, maximè verò in Hispanis qui magis antiscii sunt. Idcirco dixerim ego, illos libertatem religionis eò avidius am-
plexos

plexos fuisse, tum quia vino indulgent, compotationesque & convivia amant, cum leges religionis velint, ut jejuniis & abstinentiæ vacent; tum etiam quia passionibus vehementibus obnoxii sunt, & minus credunt se voluptatibus illis posse moderari. Unde Calvino & Luthero citius ab illis fides habita, quod negarunt hominem habere liberum arbitrium faciendi bene vel male, dicentes, Deum ipsum in hominibus bona & mala operari, quod illi credentes persuasum habent, se nequaquam habere libertatem non bibendi, aut à mulieribus abstinendi. Adde quod etiam gestierunt dari sibi occasionem opponendi se Papæ & Principibus in quos Lutherus in concionibus suis acriter fuit invectus. Qui sanè modus agendi è diametro pugnat cum illo inter alios populos recepto, qui

facile

facile viderunt, quantas turbas dederit religio recens introducta. Hæreſes inter Meridionales ortæ ſpeculationum plenæ, multum ſubtilitatis continent; ſicut è contrario illæ quæ apud Septentrionales ortæ ſunt, multum craſſitiei. Quidam Meridionalium negarunt divinitatem, alii humanitem, & quidam cum humanitate etiam pluralitatem voluntatum in Chriſto: quidam verò proceſſionem Spiritus S. à verbo, ſimilesque alias res ſublimes & myſterii plenas. At Septentrionales omiſſis cogitationibus arduis exploſerunt jejunia, vigilias, pœnitentiam cum confeſſione; & omnibus illis dogmatibus, quæ multiplicationem ſanguinis impediunt; ad quæ accedit etiam cælibatus Sanctimonialium, pluraque hujus generis alia, quæ, quamvis cum ratione & evangelio probè congruant, tamen carni

& ſenſibus humanis quibus illi toti mancipati ſunt, repugnant. Oppugnatur etiam ab illis authoritas vicarii Chriſti: nam, cum magnanimi ſint, libertatem ſimiliter mordicus retinent. Et quemadmodum in temporalibus per reſpublicas aut principes electitios pro ſuo proprio placito reguntur: ita quoque in ſpiritualibus non niſi ſimile imperium ferre volunt. Atque quemadmodum apud Septentrionales, duces belli vi & armis plus pollent, quam aſtutiâ & arte: ita & concionatores ibidem plus maledicentiâ quam ratione efficiunt. Hinc illi ſub prætextu libertatis conſcientiæ libertatem dominandi aucupantur, quæ ipſis magis placet. Unde primò omnium in illo erratum eſt, quod Lutherus in Comitiis Wormatienſibus & Auguſtanis vivus dimiſſus fuit. Quod quamvis, ut quidam dicunt,

cunt, Carolus V. fecit adductus politicâ ratione, scilicet, ut haberet Papa quem timeret, & constringeretur semper ab Imperatoris partibus stare, adjutans illum usque pecuniis atque indulgentiis donec ad Monarchiam universalem perveniret, pronuntians etiam, omnia bella ab ipso, jure suscepta esse, metuensque nisi hæc fecerit, ne Lutheri æmuli sui partes Imperator voveat; tamen, eventus docuit, id contra omnem rationem politicam factum esse. nam Papâ enervato, totus Christianus mundus debilitatur, hæresique semel inductâ, omnes subditi sub nomine libertatis conscientiarum jugum excusserunt: id quod Germania & Belgium clarè testantur. Unde rectè concluditur, illum generosâ quadam pietate deceptum fuisse, quod speravit, se Germaniam, quando & quoties cunque

ipsi

ipsi libuerit, unà cum Principibus Protestantibus, totoque adeò mundo victurum. Quæ imaginatio eundem pariter fefellit in expeditionibus contra Tunisi & Galliam. Quare dico, quod rectè quidem promissa Luthero servavit in ipsis Comitiis, at post in domuitione illum eundem opprimere debuisset, atque Principes Protestantes jam suppressos prorsus extinguere: ita hæresis tota, etiamnum in herba eradicata fuisset, neq; Calvinus cum aliis subsecutus fuisset, qui Germaniam utramque polluit, neque Protestantes in Belgio & ad Rhenum habuissent, cujus vestigiis insisterent, contranitendo Carolo. Alter error in districtu Rheni commissus fuit, quod crediderunt, se populum illum cui fræna jam injecerant, modo moreque Hispanorum domitutos, introducendo scilicet inquisitionem Hispanicam

ſpanicam per Albanum. Videmus enim faces jactatas creſcere magis, non verò extingui. Cum igitur modò nominati ad libertatem conſcientiæ proclamarint, ut hoc prætextu jugum ſervitutis excuterent, prorſus alio modo obviam illis itum oportuit: & quia non armis, nec vi, aut legibus convenientibus repreſſi fuerunt, in plures reſpublicas ſe diffuderunt, & ſibi ipſi elegerunt duces ad bellum contra Hiſpanos gerendum, factumque ut ingenioſiſſimus & fortiſſimus quiſque inter illos emergeret, partim concionando, partim pugnando. Inſecuta deinde ſunt bella contra Hiſpaniam, in quibus populi illi ducem ſibi conſtituerunt Wilhelmum Comitem Naſſovienſem, & Ducem Vraniæ, qui ove quidem timidior, at vulpe aſtutior fuit: cui jam ſucceſſit filius natu major, juvenis bellicoſus & victor,

victor, clarisque factis jam celebris. Hos, cùm duces se libertatis profiterentur, populus effusè secutus est, supraque modum exaltavit, atque illi, ut scilicet majori odio Hispanorum accenderentur populi, Calvinismũ introduxerunt, Papæ & Hispanis magis repugnantem, quàm istæ nationes à se invicem vel moribus, vel corporum atque animorum dispositione. Nam Belgæ, ut quoque supra dictum, candido colore sunt, proceri, licentiosi, vinolenti, epulones, impatientes, indiscreti, sanguinei & liberales: at hi, Hispani scilicet, nigri, astuti, circumspecti, sobrii, continentes, patientes, discreti, melancholici, avari, truculenti & graves, atque, ut uno verbo dicam, plane diversi: ita, ut impossibile sit, in tanta dissimilitudine corporum & morum similitudinem animorum introducere, quam sola & uni-

& unica religio & poteſtas prius ſuſtinuit: quâ ſublatâ, diſſimilitudo & inimicitia uno impetu prorupit. Hinc evenit, ut Belgæ jam magis deteſtentur ſervitutem Hiſpanicam, quam propriam ſuam vitam ament; & viceverſa Hiſpani illos ipſo diabolo pejùs oderunt, quamvis odium melius abdere queant quam Belgæ, nec tamen deſtiterunt, omnibus peſſimis malis illos afficere, quò ultionem ſuam explerent, non cogitantes hiſce modis regna peſſundari, non autem propagari. Ex his liquet, Regi non illico ad inquiſitionem cum illis properandum eſſe, nec tributa extraordinaria extorquenda, aut bello victos perterrendos eſſe: Sed properè valida præſidia magnis urbibus imponenda ſunt, viríque fortes & præſtantes ſeditioſæ civitatis aliò ſub ſpecie vocationis militaris tranſmittendi, authoréſque

résque hæresium eradicandi, in illorumque locum concionatores probi & religioni Catholicæ addicti substituendi sunt, qui sint ex illa ipsa regione oriundi: atque tum demum inquisitio introducenda est operâ Episcoporum, sed sub alio nomine, post quæ etiam ab omnibus tributorum exactionibus abstinendum est, ut palam fiat, per religionem salutem illorum quæri, non verò utilitatem regis. Imponendi illis etiam sunt Magistratus ex Germanis aut Italis, quandoquidem ab Hispanis abhorrent, atque hi in custodienda solum, non etiam in regenda urbe occupati sint, siquidem severi & ceremoniosi sunt, cum illi remissiores & largiores requirant. His erroribus adjuncti fuerunt alii, circa belli administrationem commissi: nam Rex ipse, quamvis ab illis maximè amatus, nunquam tamen ipse in bel-

lum profectus est, sed Capitaneos Hispanos sævos illisque infensissimos suo loco exire jussit. Apparuitque, quod præoptarunt caput ex domo Austriacâ, ob quam rem Matthiam Archiducem: expetiverunt: post hunc deinde expetiverunt alium, Franciscum scilicet filium regis Galliarum, qui, cum certo quodam die constituisset, civitatem Antverpiensem ex improviso opprimere, cum suo equitatu, nullo prius fundamento religionis aut politiæ jacto, nec animis singulorum præoccupatis; à mechanicis & mercatoribus, subitò fuit urbe expulsus; atque in tanto tumultu tantum non occisus, præter jacturam existimationis & principatus. Et quamvis Margárita Austriaca terræ huic etiam aliquandiu præfuerit, & quidem cum amore & benevolentia subditorum; tamen subjugare illam nullo
modo

modo potuit, quia hærefis in illâ jam radices nimis altas egerat, & quia illi perfuafum habebant, illam id agere, ut reducat & fubjiciat ipfos de novo fceptro Hifpanico, quo titulo duces feditionis illius primatus & libertatis defiderium quo flagrabant, texerunt. Deus tamen ipfe oftendit poftmodum viam quâ illi vinci potuerunt, cum ipfi per fectas in diverfas partes difceflerunt, craffi fcilicet Lutheri, fubtilis Calvini, diffoluti Zwinglii & Mennonis; adeò ut vix ulla domus ibi terrarum inveniatur, in qua non diverfæ hærefes foveantur: nec aliud defit nobis, quam fcientia apprehendendi & ufurpandi tam exoptatam occafionem. Omne enim regnum in fe divifum defolabitur; & unio firma difficilem femper habet nodum: Verùm ne hic quidem nodus nobis adhuc profuit, non quia

 illi

illi non offendunt, sed quia nos offendimus illos. Hocque certum est, quod propter diversitatem religionis nullus illorum tantum fidei proximo suo habet, ut audeant ad caput belli eligendum procedere, &, si unquam aliàs, certè hoc casu illud verum est: Quot capita tot sententiæ: Loquor autem hic de bello externo, acquirendi causa excitato: nam unusquisque suspicaretur, ne talis dux belli authoritatem sibi sumeret omnem religionem diversam à suâ, extirpandi; universique metuerent, ne talis absolutam in se potestatem arriperet. Sicque bellum, Mauritio duce ab illis gestum, animat illos solùm ad unionem in bello defensivo, non etiam offensivo. Iam verò ad postremum omnium plura intercidunt mala, quæ impediunt, quo minus Hispanus hoc dominio potiatur: quorum unum

unum eſt, quod tales hoſtes in propriis ſuis ſedibus oppugnantur, quibus terra, ſitus & firmitudo patriæ, & denique ipſa cœli temperies accommodior eſt, quæ omnia Hiſpanis adverſantur. Secundum, quod gens iſta intelligit, quæ incommoda ex bello Hiſpanico oriantur, nec ſine cauſa odio proſequitur Hiſpanos belli authores: & certè, Pax una triumphis innumeris potior. Et ſi rabidi illi Hiſpani, toties ab illis deluſi, victores evaderēt, Devs bone quantam lanienam efficerent! qui nunc infinitis malis afficiunt miſeros illos, quorum urbes expugnant. Tertium, quod Capitanei Hiſpani pugnant ſolum, ut pugnent, non ut vincant, cauponantes hoc modo bellum, quo imperium defenſum aut etiam propagatum oportuit, quòdque hi inter ſe colludunt, ut hac ratione emergant. Nam &

ipſe Comes Mauritius quo diutius illam authoritatem ſuam retineat, trahit bellum, & ut paulatim vincens principatum regionis obtinere queat, cujus veſtigia & cæteri officiales atque hæreſiarchæ ſedulò ſequuntur. Capitanei verò Hiſpani ducunt bellum, ut ſtipendia illorum cum authoritate prolongentur, faciuntque idem quòd Carolus Spinello in Abbruzzo cum hoſte Marco Sciarra fecit, cum quo colludens bellum protraxit, ut Vicerex Neapolitanus illum gubernatorem loci conſtitueret, mitteretque ampla quæ illi promiſerat, ſtipendia; ipſeque Sciarra ab altera parte maxima eidem dona miſit, ſcilicet ne illum urgeret. Sic ergo duplici accepto ſalario dominus regionis illius diu & ſine periculo manſit. Unde mirum non eſt, quod rex Philippus tantis opibus in hoc bello Flandrico profuſis,

fusis, non modo nihil profecit, sed hostem suum etiam magis irritavit, atque in armis exercitatum reddidit, majorémque virtutis militaris famam æmulo suo Mauritio circumposuit, fecitque, ut inimici sui, sua sponte per religionem inter se divisi, tamen metu Hispanorum in unionem coirent. Facit hoc ut credam, Hispaniam hodie plus detrimenti percipere ipsam, & contra Hollandis plus boni impertire, quod armis cum illis decertat, quam si illos quietos relinqueret. Sic enim Salustius & post illum Augustinus affirmat, Romanos continuis vicinorum bellis vexatos, illustriores quotidie extitisse, factumque esse per tyrannidem Tarquinii & aliorum, ut se perpetuò magis magisque unierint, cum viceversa sibi ipsis relicti crebrò bella civilia moverint, donec orbe terrarum subacto, &

Carthagine solo æquatâ, omni externo metu liberati, per æmulationem, mutuam in diversas partes distracti exitium sibi ipsis reique publicæ suæ peperere, quod demonstrant exempla Syllæ, Marii, Cæsaris & Pompeji. Adeò magnum prudentiæ militaris argumentum est, vicinos in armis non diu detinere, ne exercitati & strenui evadant. Sic enim Agesilao à Thebanis victo objectum deinde fuit, meritam ipsum mercedem ab illis reportasse, quos diuturno bello arma tractare docuisset. Sed supremum illius caput est, bellum cum subditis minimè continuare, præsertim si naturales & indigenæ sint: sic enim exacerbantur, & se magis magisque subducunt, & quod ab initio simultas tantum fuit, tractu temporis in manifestam rebellionem erumpit; id quod Sigismundus in bello contra Bohemos expertus

expertus est. Neque enim ullum populum videas adeò dissolutum, qui uno & primo impetu in principem suum insurgat, cum rebellionis atque perfidiæ nomen infame odiosúmque sit. Verùm gladiis semel cruentatis, rupto velamento, & projectâ justitiæ curâ, palàm se desciscere adversarique ostendunt. Alexander rex Iudæorũ pertæsus diuturni belli, in quo etiam quinquaginta millia hominum perdiderat, interrogavit inimicos suos, quo pacto pax bona introduci possit, responsúmque tulit, non alio quam suâ morte, sicque serò fecit quod in primordio factum oportuit. Adducerem hic & alia plura exempla in hanc rem, ni mihi à propositâ semel brevitate non recedere constitutum esset. Hinc, ut ad propositum meum redeam, observatum habeo, illos, qui domi suæ pro uxoribus,

bus, & liberis, pro aris focisque pugnant, semper fortiores esse illis qui regionem externam oppugnatum eunt: nam oppugnatio quæ primo die ad finem optatum perducta non est, sensim fit debilior, obsessisque animos etiam adauget. Etenim obsidentes præter damna bellis involuta per se, quæ sane haud levia sunt, aër ipse peregrinus & locus fatigat. Quod, si Hannibal intellexisset, aut considerasset, & post primam statim victoriam apud Trebiam reportatam, Romam ipsam oppugnatum perrexisset, facilè tunc totum Romanum imperium solvisset: aut ad minimum post cladem Caudinam, quæ multo major fuit, Romanis nullum spatium novas colligendi vires relinquere debuisset, sed; secutus consilium Maherbalis, statim Romam ipsam adortus fuisset. Sic Absalon etiam, si ex
consilio

consilio Ahitophelis, Davidem statim in primo tumultu oppressisset, Iudæâ totâ potitus fuisset, neque spatium illi reliquisset, animum & copias suas colligendi, in suam scilicet pernitiem. Populi igitur aut in primordio statim opprimendi, ne vires suas conjungant, aut quoquo modo è regione suâ eliciendi sunt, sicut Hercules Anteum regem Libyæ elicuit, atque de solio suo deturbavit. Ita ut vanum & absurdum mihi videatur, Belgas, qui in exordio belli oppressi non sunt, diutiùs domi suæ oppugnare, cum hoc illorum potentiam etiam augeat. Quare, duo remedia adhuc supersunt ad hanc rem, quorum prius est, divisionis semina inter illos spargere; posterius, illos de finibus suis elicere. Cadmus Thebanum regnum molitus, primùm Serpentem occidit, quo denotabatur defensio The-
 barum:

barum: deinde dentes ſerpentis illius diſſeminavit, id eſt, ſparſit venenum diſcordiæ & cupidinis rerum novandarum, atque diſſenſionis circa ſcientias & artes novas, quas ille ſecum peregrè advexerat: inde nati milites, qui ſe mutuo per diſcordias interfecerunt, & quorum reliquiæ cum Cadmo capite & duce ſuo ſe conjunxerunt. Hæc eadem media regem Hiſpaniarum arripere oportuiſſe ajo, & non diu armis ſolis certaſſe. Et certè, ſi unquam Meridionales in Septentrione aut imperium fundare, aut vincere volunt, quandoquidem vires ad hoc efficiendum illis deſunt, ad artes Cadmi aut Iaſonis confugere debent: quorum tamen Iaſon ſagacior fuit, qui primo Medeam, id eſt, mulierum Septentrionalium corda animoſque ad ſui amorem convertit, quandoquidem illæ viros Meridionales

dionales propter insitum calorem facilè amant: neque Belgæ tantum Hispanos oderunt, quantum uxores illorum eosdem amant. Deinde per incantationes Medeæ serpentem, id est custodes regni, quales sunt bellicosi & fortes viri cum concionatoribus interemit. Posthæc bestias, juvencos & tauros ignivomos veneficiis suis sub jugum misit, id est, amicitia & donis barones & nobiles regni illius sibi devinxit. Tandē per illos dentes Draconis, id est, discordiarum atque inimicitiarum circa religionem, artes & præeminentias semina sparsit. Unde ultimo prognati milites seditiosi, quales fuerunt Guelfi & Gibellini, Pontificii & Imperialistæ, item Lutherani & Catholici se invicem trucidarunt: qui verò residui manserunt, Iasonem pro capite & Duce suo elegerunt, qui quamvis pauci, tamen vel-

lus aureum, id eſt, Imperium obtinuerunt, & ſecum aſportarunt. Hanc fabulam ideo propoſui & expoſui, ut oſtenderem Regi Hiſpaniæ, quid ſibi faciendum ſit, quandoquidem ſe incaſſum tantos labores ſuſcepiſſe, & tantum militum amiſiſſe videt, ut ſcilicet exemplo Cadmi ſerpentem occidat. Nimirum ante omnia Rex ipſe, aut filia vel filius ejus, vel Antuerpiam, vel Bruxellas, vel, ſi mavult, Gandavum habitatum eat, ut præſentia illius ſubditorum animi augeantur, præſentiaque ejus exteri alliciantur, planè ad exemplum Cadmi, qui amiſſis ſuis ad fontem, propè quem ſerpens ille cuſtodiam velleris aurei habuit, progreſſus eſt. Deinde populis vicinis ſuſpicionem belli Hiſpanici adimat, ſinatque illos aliquandiu pace & otio frui, & tanta humanitate ſuos tractet, ut exteris
id aſpi-

id aspicientibus oculi doleant, accendanturque desiderio eadem felicitate fruendi. Tertiò, ut populis federatis tributum relaxet, neque plus exigat quam regiæ familiæ alendæ, & præsidialibus solvendis sufficiat: sed in hujus vicem quotannis certum numerum militum pedestrium poscat, quos in mundum novum traducat, maxime verò bellicosos ad se vocet, tum, ut impetum illorum cohibeat, tum etiam, ut illos in inimicos & hostes instiget. Præstat enim à locis quæ hominibus abundent, milites potius exigere quam nummos: nam hoc regi utilius, & populis ipsis gratius est. Quartò, singulis annis instituat convivium generale certo die, quo quælibet regio sponte domui Austriacæ se submiserit, in quo quidem convivio minime sumptibus parcendum; nihil enim populum

inter

inter se & cum aliis tam constringit, quam si ad minimum semel in anno inebrietur, quod primum à Minoe legislatore institutũ fuit. Quintò, ut inquisitionis nomẽ è medio tollatur ipsa verò inquisitio sub alio nomine ab Episcopis exerceatur, sed majori facilitate,& lingua magis quã pavore, contra quam Romæ aut in Hispania fieri solet. Sextò, ut sub nomine expeditionis crucigeræ,indulgentiæ & dispensationes àPapa quoad jejunia & abstinentiam certorum ciborum impetrentur. Septimò, ut præsidia militibus Hispanis firmet, sed Episcopos judices ibidem faciat, in provinciis verò Cardinales provectæ ætatis & sapientiâ conspicuos, postea que nobiles Venetos judices ordinet: nam hoc modo Itali & Belgæ invicem conciliabuntur, cum se mutuo magis ament quam Hispanos. Octavò, ut à rebellibus

Belgis

Belgis duces ad externa bella lautis ſtipendiis evocentur, mulieres corrumpantur, abſtractæque à maritis, Hiſpanis elocentur, baronumque hæreticorum uxores cum baronibus Catholicis conglutinentur: nam, ut ſupra oſtenſum, iſtiuſmodi mulieres hujuſmodi maritorum amori libenter cedunt. mirum verò eſt, quantum principibus conducant matrimonia inter indigenas & victas gentes inita. Nam Alexander Magnus Roxanem mulierem Perſicam ipſe ſibi matrimonio jungens, & centum alias ejuſdem nationis Macedonibus ſuis in uxores dans ſummam ſibi benevolentiam apud Perſas acquiſivit, perſuadentes ſibi propter hoc, ſe Alexandrum benignum & facilem dominum habituros. De Capuanis verò Livius ſcribit, quod nihil eos à conjuratione cum Annibale ineunda tam cohibuerit, quam affinitas

tas cum Romanis contracta. Nonò, diminuantur capita factionum, inferendo illis bellum à diversis partibus, diligensque adhibeatur opera, ut magis magisque in diversum distrahantur, finalque illos discordiis intestinis,& invidia mutuæ hostium concordiæ & prosperitatis marcescere. Hic modus, ex incommodo hostium suum parere commodum multò omnium utilissimus est, & Elisabethæ Anglicanæ valde usitatus. Decimò, quia sola formido ex Hispanis & inprimis detestatio Papæ illos unit, quod omnes magno consensu credunt illum esse Antichristum, quamvis in aliis opinionibus sint diversissimi, danda est opera, ut illud in controversiam vocetur, & publicis disquisitionibus subjiciatur, à quo omnes dependent. Non argutationes illis proponendæ, nec frivola objicienda sunt, quale

est illud, de novitate vocationis suæ, de quo satis in dialogo meo contra illos disserui. Undecimo, unanimiter contra illos disputandum est, omnes commentarios biblicos tam Catholicorum quam hæreticorum, qui unquam post tempora D. Augustini prodierunt, esse suspectos, solosque recipiendos sancti Clementis Romani, Sancti Cypriani, Clementis Alexandrini, S. Chrysostomi, Basilii & Tertulliani: nam hæresis servi arbitrii apud antiquos odiosior fuit quam apud recentiores, quod ex Clemente Romano manifestè liquet. Ventiletur igitur controversia de origine mali, quæ Epicurum & alios movit, ut negaverint esse Deum, persuaserunt enim sibi, illum, propter malum excludi: alii, ex quorum numero Manes & Pythagoras, duos crediderunt, esse Deos: alii, Libertini scilicet, audacter

audacter professi sunt, nihil malum aut peccatum esse: alii docuerunt, Deum esse causam malorum atque tyrannum, atque hujus farinæ sunt Calvinus, Zwinglius, Bullingerus, Martinus, Beza, scilicet, ut alterum illum suum errorem confirment, DEUM nimirum facere omnia; quæ sanè opinio, ut Cicero & Plato etiam docent, omnem bene constitutam rempublicam turbat, cum auferat hominibus libertatem bene vel male faciendi, omnemque adeo legem & disciplinam. hocque dogma diutius & acuratius à Transalpinis perpensum, reddidit illos omnes atheistas & Epicureos, qui negarunt esse DEUM, eo ipso quod in servitutem Pontificis Romani consentire noluerunt. Quod facit ut arbitrer, in præsentia virorum doctorum rationibus & argumentis è Politica depromptis cum illis di-

ſputandum eſſe: coram vulgo verò poſcendum ab illis, unde vocationem ſuam habeant? quod latius deduxi in Dialogo & Quæſtionibus Politicis & Theologicis, à me contra illos promulgatis. Nam multiplicatio librorum, & litium prolongatio authoritatem dant cauſæ iniquæ, & in victoriã quaſi cedunt. Duodecimo, poſtquam illi hæretici nova biblia introduxerunt, & patres cum hiſtoriis diſtorquentes pro ſuo libitu interpretati ſunt, in hunc finem linguæ Græcæ & Hebraicæ dederunt operam, nugasque Grammaticales multis & ingentibus voluminibus ſcriptis foverunt, ſic, ut totus ferè Septentrio hodie Grammaticale, non ſpirituale bellum nobis inferat, nobis, inquam, qui linguis jam dudum valediximus, ex quo Hebræos, Græcos, & Latinos vicimus, omnibus aut Chriſtiani-

ſmo ſubjectis, aut à politico & ſacerdotali munere repulſis, quod in Iudæis hodiernis patet. Unde ſophiſticatiunculas & Grămaticales quæſtiunculas nihil amplius curamus, ingenioq́; noſtro confiſi, prolixitatem diſciplinarum, cũ tædio craſſos ſcribendi libros abjicimus, atque interim illi altercationibus ſuis fatigant nos non verò profligant. Quocirca ego exiſtimo, illos homines ab hæreſibus Grammaticalibus deducendos eſſe, novis videlicet artibus, quibus nos præpollemus, atque in hunc finem Rex in civitatibus ſuis ſcholas in quibus Arabica lingua docetur, aperire debet, ut ſui habiles reddantur ad diſceptandum cum Turcis, Mauris & Perſis, qui illius linguæ miniſterio Mahumetiſmum fovent: nobis verò excolendæ ſunt ſcholæ Latinæ, ad Chriſtianiſmum propugnandum, per quod ſtudium
ſubditi

ſubditi à bellis inteſtinis diverſi ad externa convertuntur. Erigendæ ſunt etiam ſcholæ Mathematicæ & Aſtrologicæ, quibus Septentrionales præmiis etiam propoſitis invitentur ad ſidera & conſtellationes novi mundi detegendas & contemplandas ex quo decor & utilitas ad Imperium redundat. Revocandæ itidem ſunt ſcholæ antiquiſſimorum Philoſophorum Platonicorum & Stoicorum, & inter illas Teleſii illa recentior, ut populi à Theologicis quæſtionibus abducti ad Philoſophicas convertantur; nam illæ propius ad fidem Chriſtianam accedunt quam Ariſtoteles. Rex verò iſta faciens imitatus fuerit Herculem, qui, quò facilius Antheum ſuperaret, illum è finibus ſuis provocavit, & Cadmum qui novas ſcientias ſecum in Bœotiam importavit, & beneficio illarum princeps regionis illius evaſit.

evasit. Atque hoc modo hæresiarchæ, videntes plus commodi & utilitatis illic esse quam hic, repudiatis hæresibus antesignanos philosophicarum & astrologicarum artium facerent, imò, ut favorem nostrum consequerentur, cornua in inimicos obverterent, & contra impietatem Turcicam se armarent, quæ sensim in Germaniam irrepsit, quia multum congruit cum Calvinismo. Erigenda sunt etiam passim ergasteria & officinæ mechanicarum artium, ad quas populus ille imprimis habilis est, sicque promovebitur negotiatio maritima, cum ratione obsidendi urbes, & artificiosis ignibus eas expugnandi. Per hæc talia quasi media homines à Theologia avocantur, & à se invicem segregantur, cum emolumento Regis & regni Hispanici, cui plurimi officia sua deferent, imperioque,
quod

quod jam contemptibile atque etiam odiosum redditum est, pristinus suus honos restituetur, populique illi imbelles & minus feroces efficientur. Decimo tertio, inter nobiles & primores reipublicę mutuæ contentiones & odia excitanda sunt, & ei parti, quæ rebus Hispanicis maximè favet, suppetiæ ferendæ ac munera conferenda, ut reliqui certatim accurrant, seque ad idem præstandum accingant: quod si hoc fieri nõ possit, capita eorum è medio tollenda sunt, aut si nullam occasionem cædis præbuerint, imminuenda est solum illorum existimatio, (nam injustitia nunquam altas radices egit) aut ipsi alio transportandi sunt. Paulus Æmilius, ut Macedonia quietam & tranquillam relinqueret, persuasit magnatibus, ut unà cum liberis suis in Italiam transirent. Et Carolus M. ut tumultus Saxoniæ sedaret, confu-

confusionemque omnem tolleret, nobiles illius regionis in Galliam traduxit. Decimoquarto, excitandi sunt illi, ut in mundum novum transnavigent, hortandique, ut, junctis suis classibus cum Lusitanicá in Arabiam & Palæstinam per mare rubrum irrumpant, in pernitiem scilicet Turcarum, quos impellent, ut evagantes aliena oppugnatum eant, ut ita ab Hispanis, hac in re illis multo præstantioribus opprimantur. Decimo quintò, æmulationum semina inter illos spargenda, ut ad exemplum fratrum illorum Cadmeorum, sese mutuò ipsi consumant: & pauci qui cladi illi superstites fuerint, ad servitium suum postmodum adhibendi. Sed tum maximè opus est, ut serpens seditionis, Comes scilicet Mauritius, interimatur, non verò per bellum diuturnum copia illi danda est magis

magisque

magisque succrescendi, sed inprimis, ut dixi, novæ literæ & linguæ ad exemplum Cadmi introducendæ sunt, mulieresque ab illis abstrahendæ, itidem ut fecit Iason. Decimo sextò Hollandi millione auri conducendi sunt quotannis, ut classem è mundo novo remeantem ab Anglis tutam reddant, jubeanturque duces illius expeditionis proprios filios obsides dare, donec ipsi re perfecta redierint: nam hi auro inescati facilè contra Angliam se conduci patientur, extabitque, in fine aliquis summus illorum, qui classem cum Hollandiâ ipsa Hispanis prodat. Quod si æmulationum & invidiæ semina inter nobiles & duces rerumpublicarum hoc modo disseminarentur, certè nunquã tantum contra Hispanos proficerent, quantum illos quotidie proficere videmus; atque illi qui controversias

literales cum Papâ ſuſtentant, tantum authoritatis non conſequerentur, Rexque ipſe imperium maris & bellorum terreſtrium ſibi firmaret, populoſque ad ſe perduceret. Decimoſeptimo, populi illi miraculis & admiratione virtutis mirè ducuntur, ita ut Sancti & ſapientes viri arte ſuâ facile illos illiciant. Igitur ſedulis operariis opus eſt, qui doctrinâ & vitæ ſanctimoniâ pecudes illas exorbitantes in veritatis viam reducant. Quod ſi DEVS ad hoc genus officii meipſum vocaret, ego &c. Decimo octavò, illis jam diviſis & debilitatis, ſubitò inferenda ſunt arma: nam mora plus ad rem confundendam, quam ordinandam confert, (nocuit ſemper differre paratis:) magnus verò & validus exercitus immittendus eſt illis, ipſo Rege duce, arteque aliqua inuſitatâ: nam abſque hac omnis impetus irritus

ritus erit. Subornandus verò est dux aliquis strenuus & catus ab ipso Rege Hispaniarum, qui simulans defectionem transfugiat ad hostes, insinuetque se apud Status generales, ut dux belli ab illis constituatur, quomodo Zopyrus Dario Babylonem prodidit, ad quam simulavit se confugere, naso, auribus, & labiis sibi ipsi abscissis, mentiensque apud hostes Darium crudelitatis illius autorem: quodque Sinon Trojanis fecit, & Tarquinius Sextus, fingens apud Ardeas se à patre aufugisse, qui postea illi imperium illius civitatis in pretium doli & victoriæ dedit. Ad quod pariter conficiendum Hispania opus habet viro fidelissimo, militari & sapiente, non qualis fuit perfidus ille Antonius Perez: Decimononò, cum urbes Belgii superioribus sæculis & ante bellum frequentissimæ omnium emporiorum

totius Europæ fuerint, idque nulla magis de causâ, quam quod vectigalia mercium quæ importabantur & exportabantur (fuerunt autem hæ genere & numero infinitæ) parva erant; ideo opus est, ut Rex, dum studet populos illos sibi reconciliare, antiquum illum morem revocet, &, ut uno verbo eloquar, felicitatem Belgarum perpetuam & incontaminatam reddat, qui, quamvis nullas auri nec argentifodinas habeant, nihilominus tamen, dum stetêre tranquilli variis & inæstimabilibus suis operibus tantum auri corraserunt, ut metallifodinis illis Ungaricis aut Transsylvanis nihil invideant: neque fuit regio splendidior, ditior, aut magis frequentata, non dicam in Europâ, sed in universo mundo, sic, ut, respectu thesauri inexhausti quem Carolus V. inde capiebat, meritò à certis qui-

quibusdam appellata fuerit, India majestatis regiæ. Interest igitur Regis ut populos illos sibi reconciliet, & ut res ad primum statum & naturam suam, quod facillimè fieri solet, revertatur, qua in re nullis vel sumptibus, vel operi, consilio & industriæ parcendum. Vigesimò, diligens justitiæ administratio cum pace & rerum affluentiâ singularem utilitatem ad hanc rem affert: religiosi & literati inter cætera membra quasi capita sunt: hos igitur qui à partibus suis habet, is reliquos ad se facile trahit. Nam religiosi conscientias populorum possident, literati verò ingenia, & virtute præditi facultates & vires reliquorum suæ potestatis faciunt, quique ex singulis hisce constituuntur judices, authoritate apud omnes plurimum pollent: illi propter pietatem & religionem, hi propter doctrinam &

sapientiam: illi propter reverentiam, hi propter æstimationem. Hinc fit, ut quicquid illi faciant aut dicant, pro oraculo habeatur, dignumque quod omnes sequantur & amplectentur. Vigesimo primò clementiæ quoque non dissolutæ fama satis multum prodest, adeo quidem, ut omnibus innotescat, facilitatem & conniventiam in Principibus procedere à naturâ, punitionem verò à necessitate, zelo erga justitiam, & amore publicæ tranquillitatis. Sic Nero in primordio regni sui, simulatione clementiæ, mirum amorem & benevolentiam apud populum Romanum sibi acquisivit, cui cum aliquando sententia condemnatoria in quendam à Iudicibus lata afferretur, ut illi subscriberet, suspirans dixit, O quam vellem literas non didicisse. Vigesimosecundo, multum hic juvant virtutis aliquæ scintillæ,

tillæ, quibus non solum proprii subditi, verum etiam inimici ad amorem & benevolentiam alliciuntur: sicut in Alexandro & Scipione patuit, qui ambo singularis continentiæ testimonium de se præbuére; item in Camillo & Fabritio qui animi sui magnitudinem declararunt, ille in Faliscis, hic in rege Pyrrho: emicuerunt illæ similiter in Conrado Imperatore, in bello contra Misiconem, item in Carolo M. qui præter observantiam religionis, & studium promovendarum literarum insignem etiam laudem liberalitatis in summos, medios & infimos atque adeò in omnes sibi acquisivit. Et certè nullum est amabilius aut fortius vinculum ad hominum animos sibi obligandos, quam liberalitas,& beneficentia. Vigesimo tertiò, omne feret punctum qui primum pacta & conventiones cum illis semel

mel initas servat, quod Hispani in propriam suam necem facere neglexerunt: nam nihil tam animos naturalium & acquisititiorum subditorum offendit atque abalienat, quam cum vident, capitulationes ut vocant, semel secum initas à dominis alterari & mutari. Hoc cum non observaret Dux ille Albanus, homo avarus & injustus, rebusque suis augendis solum invigilans, totum Belgium turbavit, & in Regem rebellare fecit. Contra vero fide ac promissis stando, quod quidem infallibile argumentũ est animi constantis, & judicii præstantis, insigne virtutis apud Belgas exemplum edidit Alexander Farnesius Dux Parmensis, qui sanè dux fuit militaris omnibus numeris absolutus, atque sub justissimo Rege perpetuo duxit exercitum in servitium Ecclesiæ & DEI, jam Fabium, jam Marcellum imitatus.

tatus. Vigesimoquarto, non est etiam res parvi momenti, linguam Hispanicam in illos locos introducere & excolere, ad exemplum scilicet Romanorum, qui linguam latinam in locos à se subjugatos introduxerunt, & Romanos secuti Arabes, qui linguam suam excolendam dederunt in magna parte Africæ & Hispaniæ: & Wilhelmus dux Normandiæ cognomento Victor idem ante quingentos annos in Angliâ conatus est. Sed ad linguam aliquam introducendam primò omnium opus est, ut leges illius in illa linguâ describantur, utque coram judiciis & tribunalibus illâ linguâ disceptetur, item commissiones, programmata, libelli supplices nulla aliâ promulgentur aut scribantur linguâ. Fecit hoc Carolus M. qui potitus exarchatu Ravennensi quem Ecclesiæ donavit, Romaniam

illum appellari voluit, ut ita paulatim linguam & mores Græcorum, quibus illa gens antehac subjecta fuerat aboleret, & Ecclesiæ, Romæque & Pontificis Romani amorem illi implantaret. Turca etiam ipse non permittit incolis Natoliæ aliâ linguâ uti quam Turcicâ, prætérquam in rebus suis sacris. Vigesimoquinto, Educatio etiam non parum huc facit, cum reverâ sit altera quædam natura, cujus interventu populi peregrini efficiuntur quasi naturales. Sumat ergo Rex Hispaniæ liberos magnatum & primorum, ingenio præcellentes, curetque illos educari suo modo, quantum fieri potest, detrudens illos in seminaria militaria & disciplinarum, quæ in Hispania ad hoc extructa sint. Alexander M. perspiciens hanc utilitatem, jussit suos triginta adolescentulos Persas eligere,

eligere, illosque in habitu, moribus, armis & literis Macedonico more educare, quod speravit se non minorem utilitatem ex illis adultis capturum quam ex Macedonibus ipsis. Ad eundem modum Magnus Turca educat Ianizaros, subditorum suorum à se devictorum liberos, aut etiam ab exteris & Christianis prognatos, qui fiunt postea fidelissimi illius milites quos unquam habuit, hique sunt, quibus custodia & incolumitas Imperatoris commissa est, & quorum operâ Turca in summis negotiis utitur, in quibus fide & viribus maximè opus est. Hujus educationis medio Turca duas res gravissimas obtinet; nam & subditos infideles viribus privat, & illorum viribus proprias suas vires confirmat. Vigesimo sexto, ne susque deque ferat Rex noster qualescunque nobilium & subditorum

ſuorum diſſolutiones: nam omnia mala in principio parva ſunt, quæ tamen in fine exitium inferunt, perinde ut videmus tenuiſſimas nubeculas horribiles procellas in fine producere. Vigeſimo ſeptimo, ne conſentiat Rex in rem ullam, quæ novitatem ſecum inducit: nam eo ipſo quod de illa deliberari ſinit, authoritatem & exiſtimationem rei illi circundat. Omnes & Belgii & Galliç turbæ à duobus memoratu dignis initium ſumpſerunt, quorum unum à Caſpare Colignio Franciſco II. exhibitum eſt: alterum à domino de Brederode Duciſſæ Parmenſi oblatum eſt. Vigeſimo octavo caveat ſibi Rex, ne unquam in populos illos potentiam ſuam abſolutam exerceat, in quibus ordinaria locum habere poteſt. nam ille modus agendi, tyrannorum proprius eſt, hic verò, bonorum regum: & abſoluta

poteſtas potius tempeſtas quam poteſtas eſt. Vigeſimo nono, adhibeatur diligentia in regionibus illis circa miniſtros eligendos, ut ſumantur ſemper qui oneri illi pares ſint, non verò majores aut inferiores; quod diligenter à Tiberio obſervatum legimus: nam majores rem ſibi commiſſam neglectui habent; & alii minores ſunt, quam ut illam ſuſtinere poſſint. Ultimò nunquam tantum paci credat, ut arma omittat: nam pax inermis ſimiliter debilis eſt. Conſtantinus M. in profunda pace ſui temporis agens, milites limitaneos dimiſit, quo facto porta Barbaris ad irrumpendum patefacta eſt: & Maximilianus primus nimium fidens induciis cum Turca pactis, omittensque arma, multos Chriſtianos peſſundedit. Differuimus hiſce de rebus, quantum anguſtia chartæ pati potuit; nam reliqua

magis

magis secreta & notatu digna, multuo colloquio reservo, ubi & quando majestati suæ placuerit. Interim tamen non omittenda sunt, illa quæ in medium produximus: nisi enim dictis mediis bona affectio populorum versus regem suum excitetur & alatur, imperium ejus in illis regionibus erit quasi planta sine radice. Nam ut minima quæque procella arborem nullis radicibus fixum prosternit: sic levissima omnis occasio subditos erga principes suos malè animatos projicit, & à dominis propriis divertit, ut à fortuna circumacti mox huic, mox alii adhæreant: hincque nascuntur mutationes regnorum & statuum, quod in regno Gallico inprimis manifestatum est.

Caput XXVIII.

De Africa.

Turca possidet in Africâ Ægyptum, Algierim & Tunetem. Regnum Fezzanū proprium suum regem habet, qui tamen nullo negotio à solio deturbari potest, quod Mahumetismus ibi terrarum in plus quam sexaginta hæreses diremptus est. Reliqui reges parvæ sunt potentiæ, excepto rege Abyssinorum, qui vocatur Presbyter Iohannes, qui habet ultra quinquaginta regna sub se, ipse autem Christianus est, quamvis religionem Catholicam incontaminatam non habeat. Necessarium ergo est, ut illorum vires in Hispaniam deriventur, cum transitus ultro citroque facilis sit: nam rex noster regnum Oran illic possidet; ubi perpetuo decertatur

cum Mauris, qui una solâ incursione Germanorum facilè debellari possent. Neque dubium est aut metuendum, ne illi homines Monarchiam Hispanicam impediant: sunt enim aptiores ad serviendum quam imperandum, & nunquam Septentrionales subegerunt, at fuerunt quidem subacti ab illis. Carthago Tyri colonia à Romanis fuit extincta. Et Arabes ex Africa in Hispaniam transierunt, & octingentis annis post itidem fuerunt deleti: neque unquam extiterunt Africani, quin novo genere armorum, & religione Mahumetanâ mox fuerint extincti: & illi qui hodie restant infirmi debilesque sunt, & quia ingenio invidi, astuti & serviles sunt, Rex Hispaniarum interventu unius ex illorũ Regulis brevi in penitissimam illorum regionem irrumpere potest, sicut olim Romani interveniente

niente Masinissa fecerunt. Quare sapienter fecit Sebastianus rex Lusitaniæ, qui ministerio filiorum regis Fezzani usus est in occupando & acquirendo illorum regno. Profectò quia filii illorum regum unus alterum occidit, faciles sunt ad subjugandum, si unius illorum opera eligatur. at quia valde inter se divisi sunt, nihil omnino ab illis metuendum est.

Cum igitur Rex Hispaniarum satis commoditatis habeat ad penitius in Africam penetrandum, cum munimenta habeat in omnibus suis Occidentalibus & Meridionalibus portubus, ad sinum usque Arabicum, habeatque prædictum Presbyterum Iohannem, quem astutè illis opponat, facillimumque sit ipsi amicitiam illius sibi conciliare per Iesuitas, qui ad illum profecturi sint, eumque obedientiæ Pontifici Maximo

mo debitæ per legatos suos admonere, quod etiam ante factum fuit temporibus Eugenii IV. & Clementis VII. Lusitanis id procurantibus. Mittanturque ad illos magistri artium & religionis cujus expertes sunt: converti enim facilè poterunt, tantoque facilius, quod perhibent sibi à certa quadam prophetissa sua, nomine Sinoda, prædictum fuisse, quod ipsi cum Latinis prædestinati sint ad extirpandum Turcam & liberandum sacrum sepulchrum Christi. Cum igitur Rex dominus sit omnium littorum in Africa, providendú est illi, ne quisquam per mare Africanum naviget, sed ut dicto Presbytero Iohanni liberum servetur cum suis Lusitanis, quandocunque illi libuerit per sinum Arabicum in Palæstinam navigare in perniciem Turcarum. Suppeditandi illi etiam sunt modi & media,

media, quibus Turcam ſuperare poſſit: nam ſi Mahumetiſmus unquam in regnum illius introduceretur, fieret hoc cum magno detrimento orbis Chriſtiani & præcipuè Hiſpaniæ. Poteſt etiam per Ægyptum Turco obviare. Si autem claſſis valida Neapoli in littora Africana Septentrionem ſpectantia excurreret, facile illa in poteſtatem ſuam redigeret, invitaretque mancipia in Algiero & Cyrene detenta ad rebellionem in favorem Hiſpaniæ: poſſet etiam claſſis talis ſolis continuis prædis ſuſtentari, ſecuram ſe de Italia reddens, & reliqua quæ monarchiæ Hiſpanicæ impedimento ſunt occupans.

Caput XXIX.

De Perſiâ & Cataio.

Regi omnibus artibus adlaborandum eſt, ne Perſæ aut Trapolani

polani classes in mare deducant, vel etiam Arabes: nam illi navigationibus ejus in Indiam Orientalem procul dubio multum obstarent, atque novos ibidem Christianos Mahumetismo inficerent. Quare valida castella littoribus Africæ & Ægypti imponenda sunt, item in finibus sinus Persici, & in insulis Meridionalibus circa Africam & Asiam, fœdusque Regi cum Persis ineundum est adversus Turcam, neque tamen curare debet, ut Turca omnimodè extirpetur: nam uter horum alterum devincens tantas acquireret vires, ut totum orbem Christianum vincere, & sic monarchiam Hispanicam impedire posset: tantumque noceret, Turcam occidione ab alio non Christiano, deleri, quantum prodesset, si à solis Christianis subjugaretur. Uerum quia per Hungariam, Africam, & Dalmatiam multum

tum damni nobis infert, prudentis foret artis, Persas in illum instigare, providereque, ut sclopetis & tormentis bellicis in oppugnando illo utatur: nam defectus horum armorum in causa fuit, cur ille Armeniam propè totam perdiderit, jamque Turca in Oriente tantum invaluit, ut sibi parum ab illo metuat. Et dum Christianos in Occidente oppugnat, nihil mali ab Asiá timet, indiesque magis ac magis contra nos progreditur. Expedit igitur fœdus cum Persâ inire, maximè propter navigationem, quòd in itinere versus Indiam Orientalem regio ejus objacet. Quin & idem tentandum aio cũ rege Calicut, Narsingæ, Caramaniæ, sed his tormenta bellica subministranda non sunt: typographiæ quidẽ & scientiæ Christianorum illis communicari possunt, ut hi in admiratione apud illos habean-

tur, præoccupenturque sic per artes ingenuas, ut armis postea à nostris subjugari possint, quia ambo non exercuerunt. Hinc Pallas Calliopen vicit cum Marte, propterea quod illius artes, & hujus arma simul in potestate suâ habet. Eodem modo procedendum est cum Trapolanis, Chinensibus, & Iaponensibus, impertiendo illis scientias, typographias, picturas, similesque res, quæ illos in admirationem rapiunt, & quibus sensim deliniri & ad Christianismum perduci possunt. Verum in his omnibus ab avaritiâ & crudelitate abstinendum est, ne irritati, & contra nos uniti, Hispanorum conatibus obstent. Non est quod hîc de Magno Cam in Cataio verba faciamus, cùm ab itinere Hispanorum in Indiam regio illius longius absit: quamvis Persis & Turcis ab illo metuendum sit, constetque Tartaros

sæpe

ſæpe totam Aſiam inundaſſe, Chriſtianòſque factos Hieruſalem nobis donaſſe. Verum poſtquam viderunt, nos adeò diſſolutos, ut quamvis omnes Chriſtianam fidem profiteamur, tamen quotidie armis inter nos decertemus, abnegato rurſus Chriſtianiſmo Mahumetiſmum qui tum ſummo per Orientem in honore habebatur amplexi ſunt: ſicque à Perſis & Turcis impugnandis deſiſtentes, quietem illis quamvis ſæpè à ſe antè victis indulſerunt: à Chriſtiana verò fide & Chriſtianis perpetuò inter ſe diſcordantibus magis ac magis abalienati ſunt. Credo tamen, ſi Hiſpania totius orbis monarchiâ hodie potiretur, illos denuò quaſi miraculo motum iri, ut Chriſtianiſmũ recipiant, præſertim ſi bellũ in Oriente etiam moveretur: idq; tanto magis, quod Macon jam in plures ſectas diremptus eſt; tum

etiam

etiam incolæ Calicut & Goæ ſunt Chriſtiani Neſtoriani, qui facilè ad verum & primogenium Chriſtianiſmum revocari poſſent, ſi conſiderandum illis proponeretur, quod DEVS Eccleſiam Romanam in ſua ſede ſemper conſervarit, cum è contrario omnes illorum hæreſes Imperio deſtitutæ fuerint, ut patuit in Arrio, Neſtorio, Macedonio, Apollinari, & aliis hæreſiarchis. Nihil ego reperio, quod remotiſſima illa regna admiratione noſtri tam afficere queat, illorumque incolas à ſuperſtitionibus ſuis abſtrahere, atque ad bella tam debilitare poſſit, quam ſi ab Occidente artes liberales, linguarum, Philoſophiæ item, & Mathematicæ ſcientiæ ad illos deferantur. Quia minuit vires nervosque Minerva. Curet igitur Rex, ut extranei in ſcientiis ſolis umbratilibus detineantur, dum ſui in armis & ſcien-

& scientiis illis simul se mutuo exercent. Postremò, ut redeamus ad auxilia Persarum contra Turcas, hi, quia multitudine & equitatui suo semper summas tribuerunt, atque interim tamen, dum in aperto campo vicerunt, urbes suas sæpè amiserunt, admonendi sunt, ut urbes suas castellis, arcibus & præsidiis firment: nam Turca, quamvis non raro ab illis profligatus, munimentis tamen paulatim se vallans idque in locis opportunis, magnam partem regionis illorum acquisivit, & in fine magnam etiam illam urbem Tauricium: docendi igitur, ut eadem arte se tueantur, quâ jam sæpius fuerunt capti.

Caput XXX.

De magno Turcâ, ejusq; Imperio.

Quibus modis Turca ad Imperium mundi pervenire nitatur,

tur, ſupra jam ſatis declaratum fuiſſe arbitror: ille verò jam etiam Dominus univerſalis ſalutari vult, quemadmodum Hiſpanus Catholicus, ita ut hi duo de univerſali mundi totius Imperio inter ſe dimicēt. Quocirca operæ pretiū eſt perpendere, qua in re alter altero inferior aut ſuperior ſit. Turca dominus abſolutiſſimus & omnium Imperii ſui bonorum hæres eſt, nec ſolum bonorum, ſed etiam corporum; & in hoc pejor Tyranno, quod omnia ſibi arrogat; & cùm populos ſuos pro filiis ſuis habeat, tamen hæreditatem illis inſtar patris non dividit, ſed unicuique quantum ipſi libet quotannis erogat, miniſteriaque aſſignat. Habet etiam religionem ad ſuum ſolius votum ſine pontifice ſummo: militiam juxtà fortiſſimam, cum generoſiſſimos liberos in ſeminariis ad hoc factis educet, quorum opera
fori

foris in militiâ domique in pace utitur faciens quosdam milites, quosdam judices, & quosdam etiam nobiles: neque barones ad seditiones movendas, neque filios ad insidiandum & dividendum imperium habet: nam natu maximus posteriores omnes è medio tollit. Sed nec laborat inopiâ hominum, cum suis permittat singulis plures uxores ducere, ita ut nec hæreditas nec virginitas procreationi hominum in suâ regione obstet. Solet etiam circumcirca eundo bellum gerere, nihil hostile à tergo relinquens, neque longius ab una regione mundi recedit quam ab alterâ, quod supra jam innuimus. Atque in differendis bellis arte utitur admirabili; perpetuò propriam utilitatem aucupans, genusque suum à Iaphet per Magog deducit, & leges Sem per Ismaëlem ad se derivatas habet, unde natus est

Mahumetiſmus. De Iſmaële verò DEVS ipſe Agar matri illius prædixit, Manus ejus contra omnes, & manus omnium contra eum & è regione fratrum figet tabernacula. Hinc palam videmus, illum in extremo Europæ angulo Conſtantinopoli caſtra ſua metatum eſſe, contra nos, qui ſumus fratres illius deſcendentes ab Iſaac Iſmaëlis legitimo & naturali. Nam ſicut Hiſpani à Tubal, ita Turcæ à Magog deſcendunt, qui ambo filii fuerunt Iaphet. Et revera Turca manum ſuam paſſim extendit contra omnes non ſolum Chriſtianos, ſed etiam Turcas, ſemperque victor evadit. Utitur autem ſimul hac calliditate, ut quam primum nos unitos videt iliçò ad inducias confugiat, quas ſtatim tamen rurſus rumpit, ubi nos diviſos videt. Sed & victoriã nunc à Perſis, nunc ab Æthiopibus reportat, ut ſu-

pia à nobis relatum est. Et quidem isthac sua versutia sepulchrum Christi nobis rursus eripuit, & plus quam ducentorum regnorum dominus factus est. denique vincit semper nec unquam perdit. Hæc tamen omnia cum ita sint, rex quoque ipse Hispaniarum dominium regni illius aut saltem partis sibi arrogat, propter fraternitatē tum carnalem à Iaphet, tum etiam legalem ab Abrahamo procedentem: sed respectu posterioris hujus Turcam antecedit, siquidem genus suum ducit ab Isaaco à quo Christus summus legislator, & generalem promissionem habet de universali Imperio; & quia benedictus est in Abrahamo, novissimum Sanctorum regnum quod quatuor monarchias sequetur & de quo Daniel prædixit, ipsi debetur. Ismaël verò, à quo Mahometus Turcarum legislator, non aliam promis-

ſionem habuit, quam quod dominus abſolutus, & inſignis bellator futurus ſit. Præterea ambo hi Principes pars ſunt Romani Imperij; nam poſt Monarchiam Romanam nulla alia reſtat quam Hiſpanica, ſecundum Eſdram. Et Germanus, qui eſt hodiè Hiſpanus, ut ſupra oſtendimus, eſt dextrum, Turca verò eſt ſiniſtrum caput aquilæ Imperialis, poſtquam Mahometus ab Heraclio Imperatore deſcivit, ſub cujus Imperio aquila illa diviſa fuit, cui nihil aliud promiſſum eſt, quam quod devoraturus ſit caput intermedium, nempe Conſtantinopolitanum: Hiſpanus verò promiſſum hoc habet, quod devoraturus ſit caput ſiniſtrū, quo denotatur Turca, ut ſupra innuimus. Et quamvis Hiſpanus ſacerdotem gladio temporali armatum ſupra ſe habeat: hoc tamen illi etiam prodeſt; tam ratione fati, quam

quam ſtatus, ut ſupra ſcriptum eſt, cum Hiſpanus ad exemplum Cyri monarchiam ſanctorum ſub ſe unitam habeat, Papaque illi fortiſſimum præſidium ſit, cujus ope inimicis ſuis illudat, armis ſpiritualibus, & temporalibus; atque etiam ut ſic ſuſpicionem avaritię & profanitatis effugiat. Quod ad imperium abſolutum attinet, Turca quidem Hiſpano ſuperior eſt; ſed oſtendi jam, inopiam nobilium illum adeò infirmum reddere, ut unum ſolum prælium Martis aperti peſſundare illum, & ita proſternere poſſit, ut reſurgere nequeat, quod Hiſpaniæ accidere non poteſt, cum nobiles, Epiſcopi, & Papa ipſe in tali calamitate auxilium illi properè ſint laturi. Turca primores Imperii ſui ſupprimit, ne res novas moliri aut Monarchiæ illius obſiſtere poſſint. Sicut Galliæ primores olim fece-

runt: ſed interim illos ita enervat, ut illi, cum neceſſitas ipſa flagitat, auxilii nihil ferre poſſint; atque his de cauſis, ut jam dixi, potentia militaris Turcarum minor eſt quam Hiſpanorum. Atque ideo, ſummopere enitendum eſt regi, ut illos hac viâ ſuperet; quod ſi etiam ipſe in bellum proficiſci volet, nihilo Turcarum Imperatore inferior erit. Quod ad multitudinem hominum & militum attinet, Turca potior eſt, cum etiam in graviſſimis ſuis expeditionibus ſemper multitudine magis quam fortitudine vicerit. Habet tamen populos per religionem inter ſe diviſos & diſcordes: tum prædia & agri totius regionis ſolis militiæ præfectis in feudum dantur. Rex autem Hiſpaniarum pauciores quidem numero, ſed magis concordes inter ſe populos habet: verum jam oſtendi, quomodo diverſarum gentium

gentium connubiis numerus ſubditorum augeri poſſit, & quod inſtitutione ſeminariorum literalium & militarium fortitudo militum intendi poſſit: quorum mediorum intermiſſio facit, ut in hac parte Turcæ nobis palmam præripiant. Quod ad rem pecuniariam attinet, parum aut nihil alterum alteri cedere exiſtimaverim. At ſi rex Hiſpaniarum eâdem libertate procedendi uti vellet, quâ Turca utitur in ſuos, facile illum divitiis ſuperaret: deſunt quidem nummi, ſed ſupra monſtravi, quibus rationibus pecuniæ ad bellum contra Turcam gerendum corradi poſſint, qui incredibili celeritate utitur in propoſitis ſuis exequendis, cum theſauro ſuo non parcat, præſentaneamque pecuniam confeſtim numeret militibus, & armis comparandis: mox aliam colligens, ut ſemper habeat, unde ad uſus ne-
 ceſſarios

ceſſarios depromat, nec tamen unquam penitus exhauriatur: ad quod perficiendum ſæpe etiam novas contributiones ac vectigalia populis ſuis imperat. Neceſſitas circumcirca bellum inferendi, Turcæ peculiaris quodammodo eſt, cum omnes inimicos habeat: non eadem verò Hiſpaniæ eſt conditio; nam inter Mediolanum & Neapolim Papa cum Tuſcis interjacent, qui illi per religionem amicitiæ nexu conjuncti ſunt. Quantum verò ad Imperium ſpectat à Belgio & novo mundo nimis eſt remotus, quod tamen ipſum admirabiliorem illum reddit, cum reſpectu navigationis illis quaſi propinquus ſit, & illius interventu & beneficio reliquam quoque partem mundi quæ illi nunc deeſt acquirere poteſt, quemadmodum infra oſtendemus: accedit quod illæ regiones quamvis multû disjunctæ,

tamen per religionem Hiſpaniæ connexæ ſunt. Poſtremo, quod in Turciâ filii Imperatorum natu majores, minores interficiunt, hoc illis crudelitatis infamiam impingit, facileque accidere poteſt, ut unus ex poſtgenitis fugâ ſibi conſulat, atque poſt fratri ſuo bellum inferat; cujus rei propè exemplum extitit Zemes ille, frater Solimanni, qui poſt fugam fratri maximum damnum intuliſſet, nî arte Solimanni & perfidiâ Chriſtianorum veneno interceptus fuiſſet, poſtquam jam propoſuerat ſibi Chriſtianos in Græciam traducere. Et Selimus non quidem viam ad imperium affectavit, ſed tamen maximas vires ſibi circundedit, primò ne occideretur; deindè oblata occaſione patrem & fratrem ſimul imperio exuit, atque utrumque necari juſſit: quo tempore Imperium illud funditus potuiſſet

deleri. Non omiserim hic addere, Turcico Imperio totalis ruinæ periculum ab hoc solo imminere, quod in charissima sua pignora & consanguineos crudelissimè, sæviunt. Nam cum Ottomanni uxores ducant, quot ipsis libeat, atque infinitos numero filios ex illis suscipiant, qui tamen omnes certo certius sciunt se trucidatum iri quamprimum natu maximus ad rerum summam admovebitur, valde verendum est, ne tandem in regno illo bellum intestinum oriatur, quibus illud aut omnino infringatur, aut in plures partes dirimatur, quo pacto via inimicis illius sternatur ad illud oppugnandum & expugnandum. Nec est quod quisquam miretur, hoc in hunc usque diem nondum factum esse, cum Imperium hoc non adeo diu adhuc steterit, quia Ottomanus qui illud fundavit, an-

no 1328.

no 1328. tempore Benedicti II. diem suum obiit: scimus tamen, jam bella cruenta inter illos gesta fuisse, quæ nostram hanc prognosticationem eò firmiorem reddunt; facitque illud quo magis fidē habeam astrologo Arquato, qui prædixit, fore, ut tempore decimi sexti Imperatoris Turcici Imperium Turcicum corruat, quando nimirum luna illius insigne incipiet decrescere, id est, in duo cornua quasi dividi, duobus Turcæ filiis in duas partes abeuntibus, & regnū distrahentibus, quorū unus Christianus factus, ad Christrianos transiturus est. Duo illa cornua duo regna denotant: solent enim insignia sæpenumero esse fatalia, ut Apocalypsis divi Iohannis docet, quæ regna à suis insignibus vel symbolis modò dracones, modò aquilas, modò etiam leones vocat: & Ieremias regnū Assyriorum vocat columbam,
quod

quod in insignibus suis columbam preferebát. Hac verò in re Hispanus Turcâ multo fælicior est, quia filii illius ob talem causam sibi mutuo haudquaquam infensi sunt: imò videmus hodie, Austriacos ob hanc ipsam causam quia fratres sunt & consanguinei, multo magis inter se concordare, & cæteras principum hæreticorum familias tantò infensius observare. Vix plures fratres aut consanguineos in ulla Principum domo invenias quam sunt in Austriaca; nec hi tamen unquam consanguinitatis jus inter se violarunt, aut per ambitionem rempublicam suam perturbarunt; quin unus alteri jus suum illibatum libenter relinquit, adeoque concorditer inter se agunt, ut videantur multa corpora uno spiritu animata, atque una voluntate directa. Adde quod etiam secundogeniti possunt aut in Cardinales eligi

eligi, aut in Reges Poloniæ aut aliarum regionum exterarum promoveri; sicque domus Austriaca propter multitudinem filiorum majus incrementum capit, cum illa Ottomannorum propter eandem causam magis magisque decrescat: Ut taceam nunc, quod subditos etiam tyrannide sua graviter offendit. Experientia quoque testatur, fœminas Austriacas per hæreditates rem Austriacam multum & variè auxisse, Imperiumque miris modis adjuvisse: imò etiam animos maritorum & vasallorum suorum semper ad Regem nostrum inclinarunt, quod hodie quoque clarè videmus in uxore Ducis Transsylvaniæ, Sabaudiæ & Regis Poloniæ. Et sunt illæ mulieres è domo Austriaca magnanimæ, virtutisque & gravitatis dotibus ornatæ: at Turca contra pellices suas mancipiis & Bassis suis, ut vocantur,

tur, elocans, nihil consequitur præter benevolentiam illorum. Qua de causa, mea quidem sententia expedit, ne rex Hispaniarum unquam mulierem ex domo Austriacâ matrimonio sibi jungat, nisi cum illius interventu hæres fit novæ alicujus regionis, cum multò potius præstet, ut tales exteris Principibus despondeantur, quò illorum animos & propinquam voluntatem Reges Hispaniarum acquirant. Cæterum quandoquidem supra dictum est, Turcam extendere manum suam contra omnes, quo facit, ut omnes vicissim manus suas contra ipsum extendant, quos tamen omnes pactis induciis frequenter deludit, cum fidem nemini servet; igitur diligenter hîc considerandum est, quomodo perfidiæ illius obviam iri debeat. Quod ut facilius fiat, rex Hispaniarum magnum numerum Persarum in Ara-

in Arabiam immittere debet, factâ illis spe ditionem suam longe lateque propagandi, & persuasione hac injectâ, Turcam communem esse hostem cui utrinque omnibus viribus resistendum, ne nobis devictis etiam ipsi mox vincantur. Prætenso item zelo religionis, urbem Mecham, ubi sepulcrum impuri Mahometi, adeoque Imperii Turcici primaria sedes est, occupandi: quo initio feliciter facto cætera omnia fore facilia. Curet etiam Rex Hispaniæ, ut fœdus inter Persas & Presbyterum Iohannem ineatur, ut & hic ingentes copias, quas Lusitani per mare rubrum, vel etiam continenti educere possent, in territorium Turcæ, communis hostis, infundat, idque cum acquirendæ regionis imperiique amplificandi gratiâ, tũ vel maximè propter religionem, ad Hierosolyma scilicet, ubi
Christi

Christi servatoris nostri sepulcrum est, quod unà cum Mauris tot jam seculis desideramus, recuperandum. Utraq; igitur gens simul suas eò vires intendere debet. Consultum etiam est, ut eodem tempore Moschi, quibus cum de hac re per Oratores Polonos antè potest transigi, in Bulgariam & Moldaviam cum exercitu ingrediantur. Insuper Rex provideat, ut uno eodemque tempore Imperator ac Transylvanus in Macedoniam ac Mysiam irruant, quo ita perplexus Turca, nesciat, cui loco primum sit ferendum auxilium. Ad hanc unionem universalem amplectendam etiam Georgiani per mercatores Venetos clam induci possent, ut in Trebisondam & minorem Asiam, vel Cappadociam pedem suum inferrent. Et ad hoc promovendum utile videtur, ut quod quisque occupaverit, sibi pro-

prium

prium retineat, exceptis ſolum Hieroſolymis, quæ Regi Hiſpaniæ cedant, in quam terram ipſe pòſt paulatim, uſus commoditate maris rubri, ponere pedem poſſet. Quin etiam, ut eodem tempore Hiſpani ac Veneti mutuo fœdere obligati, in Moream, Cyprum aut Ægyptum irruptionem faciant, cui uſui accommodatiſſimus fuerit exercitus Neapolitanus, cujus ſupra facta mentio. Poſtea, ut regiones bello captas locaque acquiſita inter ſe invicem dividant, conſtituentes Papam ſuper hac re judicem atque arbitrum. Et talis quidem confœderatio cum memoratis Principibus inita ad decem annos definiatur ac vigeat. Nam hac ratione Turca domi implicatus à bello in Occidenti gerendo avocaretur, magno domus Auſtriacæ incremento. Ad hanc rem verò inprimis conducibile eſt

fœdus cum Perfis & Presbytero Iohanne fancitum, fiquidem hi in Occidenti magna inferrent damna. Et hoc ipfum Venetis haud adverfum accideret, utpote qui fibi à Turcainó parum timent: quem, quia vires non habent ei refiftendi, benevolentiâ ac fervitiis placare ftudent. Sunt qui duobus modis utiliter, vel faltem cum fpe alicujus effectus, contra Turcam confpirationem vel fœdus iniri poffe arbitrentur. Uno quidem; fi omnes Principes, quorum regiones limitaneæ funt Turciæ, uno eodemque tempore eum aggrederentur, irruentes à fua parte quifque non certo aliquo militum numero, fed coactis omnibus copiis ad viribus: ita enim æquali potirentur fructu ac lucro. Altero verò, eoq; nobiliori; fi quam plurimi fimul Principes, propter gloriam Dei & Ecclefiæ incrementum, ab una pluribufvè

busvè partibus eum adorirentur atque impugnarent: prout pristinis heroicis seculis factum, quando complures magnanimi Principes Germaniæ, Belgii, Galliæ & Italiæ, territoriis suis partim divenditis, partim oppignoratis ultra quadringenta millia virorum colligentes & in Orientem ducentes, Turcis Niceæ, Persis Antiochiæ, & Saracenis Hierosolymis, profligatis ac devictis, mox totum Orientem devastarunt, ac brevi tempore terram sanctam recuperarunt. Et hoc inprimis notatu dignum est, quod neque rex aliquis, nec Cæsar ipse, illius expeditionis dux vel comes fuerit: & licet post demum reges Galliæ Angliæque, nec non Conradus ac Fridericus Imperatores, non quidem acquirendi, sed acquisita conservandi ac tutandi causâ novas expeditiones susceperint: nihil tamen singulare ac memo-

memoratu dignum effecerunt. Verum opus est in hac re, ut æqualitas lucri adsit, quæ nisi intercedat, omnis conatus evadit irritus: nam sicut in horologio una rota exorbitans aut delirans totam harmoniam & congruentiam dissipat; ita in conventionibus si una pars fidem frangat, tota unio disrumpitur, id quod patuit in fœdere, inter Paulum tertium, Pium V. & regem Catholicum Venetosque facto, quod licet ferventissimo partium studio, & cum incredibili victoriâ administrarum fuerit: tamen nihil omnino in fine effectum est, ob hanc unicam scilicet causam, quia emolumentum inde redundans non æqualiter inter principes fuit divisum: nam Hispania non multum utilitatis percipit ex conatibus contra Orientales factis, quæ tamen Venetis utilissimæ sunt; neque hi magnum fructum percipiun

percipiunt ab expeditionibus contra Africanos factis, quæ Hispanis sunt magnopere necessarii. Hinc Veneti metuentes vires Turcæ quas habet in Levante; & Hispani timentes sibi ab Algierensibus suis vicinis, nunquam æquo passu possunt in hostem procedere: atque interim Papa sedens in medio magnas expensas facere cogitur sine ullo fructu. Sed ut redeam unde digressus sum, alter modus circumveniendi Turcam, est, si aliquis suorum militarium ducum, qui primò Christianus fuit, quales fuerunt Cicala, Occhiali & Scanderbegus, ingentibus promissis, puta regni alicujus Christiani, corrumpatur, ut exercitum sibi à Turca commissum ad nos traducat; vel etiam promittatur illi viceregnum Tunetanum, aut Algieri. Nam dubium non est, quin talis malit esse dominus absolutus regni alicujus,
cum

cum spe transmittendi illud ad posteros suos, quam nobile Turcæ mancipium, qui suis nec vivus quicquam dare, nec moriens quicquam relinquere potest. Ego certè nihil talium virorum rebellioni tam obsistere credo, quam quod desperant, se conata sua posse exequi, dubitantes de Christianorum auxilio & fide, cum quibus tamen si sincerè & bona fide ageretur, facilè id quod volumus, obtineri posset. Fieri etiam potest, ut generosus aliquis vindex in servitio illius nascatur, qualis fuit Moises contra Pharaonem; illi si rex authoritatem suam cum fide impertiret, Turcæ procul dubio insignem calamitatem inferre posset. Posset etiam unio generalis inter Christianos fieri, qua ille ad apertum prælium provocatus, (ut paulò ante diximus) post unam aut alteram insignem plagam ita terræ affligeretur

tur, ut resurgere nequiret, quippe nullos nobiles habens, qui illum relevarent. Idque eò facilius fieri posset, quod magnum numerum Iudæorum & Christianorum in suo Imperio habet, qui si illum semel tantum prostratum viderent, è vestigio ad nos transirent. Ad quam tamen unionem impetrandam necesse foret, ut Papâ & Rex patientissimos viros se præstarent, aut, ut summa necessitas partes utrorumque eo adigeret, necessariumque esset mutuis pactis se invicem obstringere, ut cuique rata pars ejus quod acquiritur restituatur; & ut illi qui suam obtinuerunt, reliquos quoque in eadem impetranda adjuvent, ad exemplum Ruben & Dan, qui postquam citeriorem Iordanis regionem occupassent sibi, auxilium etiam tulere fratribus suis in parte ulteriori subigenda. Persuadendum

eſt etiam omnibus & ſingulis, Turcam per regem Aſſyriorum nobis præfiguratum fuiſſe, qui poſt expugnatum regnum Iſraëlis, id eſt, regnum Orientale, quod eſt Byzantium, oppugnaturus quoque ſit regnum Iudæ, id eſt, Occidentale, niſi pœnitentiam fecerint, atque in gremium Eccleſiæ Romanæ, quæ eſt Hieruſalem noſtra, redierint, quemadmodum ego in Monarchiâ meâ Chriſtianâ ſcripſi, atque imperium cum Sacerdotio ſimul interiturum, nî ita fecerint, illudque in mundum novum tranſiturum, ut ratione politicâ præmonſtravi, & fortaſſis ita etiam futurum eſt. Turcâ autem, qui typicus Cyrus eſt, extincto, Eccleſia renovabitur. Eſt igitur ſummè neceſſarium, ut omnes in perniciem lupi hujus rapacis ſe uniant, qui viribus & verſutia ſua nobis duo Imperia, & ducenta re-

gnâ eripuit, dum mutuis inter nos discordiis agitamur. Quod si hoc fieri non potest, solicitanda est Persia, cum Æthiopiâ, Moscoviâ & Poloniâ, ut supra. Credo etiam barones ac Vasallos citò à Turcâ descituros, modò fidem habeant, se dominos absolutos factum iri illius quod quisque possidet, quæ omnes res in mortem Mahumeti illi constitui debent, cum numerus ille sit fatalis. Occupandi & intercipiendi etiam sunt filii naturales Magni Turcæ, ne à fratre natu maximo trucidentur, quod Veneti per mercatores suos opportunè perficere possunt; imò etiam per captivos Christianos idem executioni mandari potest. Vtile etiam est, ut in hoc Imperium, debilitatum jam & divisum, introducantur concionatores, qui incolas illius erroris convincant. Providendum simul omnibus

modis, ut Typographiæ in Turciam invehantur, quorũ beneficio homines illi ab armis ad literas divertãtur, atq; per disputationes Theologicas, & Philosophicas, Peripateticorum, Stoicorum, Platonicorum & Telesianorum ab invicem dissipentur atque enerventur. Nam qui literis solis navat operam, in prædam cedit illi qui arma cum literis simul exercet, quod videmus usuvenisse in Thebanis, qui Lacedæmoniorum præda facti fuerunt, & quam utramque gentem Philippus Macedo postremò strenuis suis militibus in potestatem suam redegit, edoctus prius ab Epaminondâ quomodo hoc fieri posset. Cato dicere solebat, Romanos amissuros esse Imperium, cum primum animum ad Græcarum literarum studium appulsuri essent. Hoc Turca nobis prudentior probè perspexit, qui prælegit arma, tormenta bel-

ta bellica, & mancipia, id est, Iudæos à Ferdinando, ultimo rege Aragonensi, ad illum transmissos: optimè enim novit, qualis & quanta utilitas è mancipiis percipi possit, & quod liberi ab illis prognati ad usum militarem educandi sint: At typographias Arabicas à Magno Duce Ethruriæ ad illum demissas, exclusit; quod noluit magnum librorum numerum habere, quibus virtus militaris enervatur, & Mahumetismus disputationibus quotidianis facilè confundi posset. Nocuit verò nobis plurimum, quod legem nullam habemus, qua jubeamur aliquid celare alios, quæ sanè utilissima foret. at jam in Germania omnia propalantur & divulgantur, unde factum est inibi, ut quilibet sibi nova biblia cudat, sicut etiam in Angliâ: & nisi metus ex Catholicis Belgas in armis detinuisset, tam ef-

fæminati hodie essent, quam sunt Germani, aut Angli, ut sperandum sit, illos, ni bello forsan orto exerceantur, cito interituros omnes, postquam molles, imbelles & discordes facti fuerint, ut supra docuimus; tantoque magis quod hæresis illorum, liberum arbitrium negans omni rationi politicæ repugnet. Omnis hæresis cum ad atheismum delapsa est, per sapientem prophetam quales in Italiâ fuerunt Thomas, Dominicus, Scotus & alii, in veritatis viam reducitur: habent enim hęreses periodum suam ad modum Rerumpublicarũ quę à regibus in tyrannidem, à tyrannide in statum optimatium & inde in oligarchiam, atque tandem in Democratiam, & in fine rursus in statum regium aut etiam tyrannicum circumaguntur, ac revolvuntur.

Caput XXXI.

De altero Hemisphærio & Mundo novo.

FEcit Mundi novi admirabilis inventio, (à Sta. Brigittâ prævisa, à Seneca in Medeâ claris verbis prædicta, & à Sibylla suis coloribus & nominibus depicta) ut hemisphærium nostrum in summa admiratione haberetur: nam antiquissimorum Philosophorum quidam, è quorum numero Xenophanes, crediderunt hæmisphærium illud alterum totum aquis esse coopertum; alii ut Lactantius & D. Augustinus perhibuerunt, illam partem mundi æternis tenebris damnatam à Sole non illuminari: alii etiam crediderunt velut Dantes, regiones illas esse inhabitabiles, & terrestrem quendam paradisum: quidam de eo dubita-

bitarunt, ut Aristoteles: quidam verò asseverarunt, verum ibi esse orbem, ex quibus Plato & Origenes. Unde merito omnes Monarchiam Hispanicam admirantur, ut audacem & dignitate præpollentem, quæ tot maria subegit, & brevi temporis spatio totius terrarum orbis gyrum emensa est, quod nec Carthago, nec Tyrus præstare potuit, aut sapientissimus Salomon, cujus classis in Goam & Taprobanam missa integrum triennium in itinere illo perficiendo consumpsit, quod hodie nostri trium mensium curriculo absolvunt; ita ut quamvis maxima loci intercapedo Monarchiam hanc debilem efficiat, tamen admiranda & compendiosa navigandi peritia cum aliis Hispanorum artibus quibus quotidie utuntur, aut si libet, uti possunt, eandem mirè illustrat, ita ut nulli monarchiæ facilè cedat, sed
cunctas

cunctas potius antecedat, ac magis magisq; incrementa capiat. Verum ut non solum retineat quod habet, sed etiam augmentet, libet in medium producere errores, qui hactenus circa eam commissi sunt, quique è medio quamprimum tollendi sunt, additis modis quibus illa augeri etiamnum potest. Postquam Hispani primò per Occidentem in Mundum novum penetrarunt, incolæ illius attoniti cum stupore illos intuiti sunt, adeò ut ignari & expertes nostri orbis illos cœlitus delapsos crediderint, illosque filios esse nubium existimaverint, qui per tormenta sua bellica tonitrua edant, audieruntque cum pavore chartas & scripturas loquentes, quæ omnia nos quoque ab initio admirati fuimus: neque omnia subito, simul & uno temporis momento nobis oblata fuerunt sicut illis: denique illi

omnes se ultrò Hispanis quos Deos esse sibi persuadebant, tradidissent, nisi ipsi vitâ suâ dissolutâ & corruptâ omnem divinitatis opinionem procul à se removissent, avaro modo & crudeliter auro, quod illi negligebant, inhiando, adeò ut incolæ illi coacti fuerint ad montes recurrere, & ad defendendum se expedire: atque hoc in causa fuit, quo minus Hispani universæ regionis Peruvianæ, quæ altera parte Africam magnitudine superare dicitur, domini evaserint, solamque oram maritimam planam & apertam teneant, nec Septentrionem versus ultra Floridam, Hispaniam, novam Galliam, Moriam, Baccalaos & Mexicanam regionem perrumpere potuerint, semper à barbaris repulsi. Unde liquet, illos primò omnium existimationem, quam illi de eis conceperant, vitâ inculpatâ fovere debuisse

debuisse: sic enim omnia in potestatem suam concessissent, imò palàm profiteri & prædicare debuissent, se reverâ filios esse ipsius Dei, non nnbium, semineque multò nobiliori & immortali creatos, & quod Devs cœlum & terram condidit, omniaque sublunaria suo solius arbitrio disponit atque gubernat; & quantò nobilior unaquæque creatura, ut sunt liberi ipsius, tantò majorem ejus curam gerere, sibique eam magis commendatam habere quam cœtera: item quod omnes terrigenæ per peccatum in primo illorum parente commissum à Deo desciverint, pronioresque jam ad malum quam ab bonum; tamen à Deo patre omnium usque adeo adamati fuerint, ut media quæsierit revocandi illos ad suum cultum, & tandem, in ipsum cœlum ad se transportandi, mittens illis docto-

res Abelem, Enoch & alios; verum quod illi in pejus ſemper ruendo DEVM patrem ſuum irritaverint, qui univerſali diluvio omnes unicâ exceptâ familiâ ſubitò deleverit; quodque idem interpoſitis aquis illorum orbem à noſtro ſeparaverit, quod idem & Plato in Atlantico ſuo aſſeruit; quódque Noachus, per fretum Aratti, item per Chinam & Iapponem colonias in illorum regionem miſerit, illamque totam cũ Peru uſque ad Baccalaos habitatoribus compleverit, quodque poſtmodum tota progenies Noë ſub qua etiam ipſi comprêhenſi, peccarint, paucis exceptis; miſſosque poſtea à Deo fuiſſe novos magiſtros, veluti Moiſen & alios, quibus, cum mundus parum fidei haberet, DEVM ipſum aſſumpſiſſe carnem humanam, flagrantique noſtri amore, naturam noſtram induiſſe, ut illo quaſi inſtru-

instrumento docere nos possit, quâ viâ nobis ad cœlum gradiendum sit, quomodoque veritas colenda sit: atque hęc omnia per amicas persuasiones, non armorum, violentiâ: denique quod Devs ipse suo proprio exemplo comprobaverit ea quę docuit, atque demonstraverit, quo modo nobis hîc super terram conversandum sit; & quod, postquam nos docuit, ne mortis quidem terrore à Deo cultuve divino recedendum nobis esse, ipse primus mortem, à crudelibus tyrannis occisus subierit ut illius vestigiis insistamus; quòdque tertio die à mortuis resuscitatus in cœlum ascenderit, relicto in terris suo Vicario, quem Papam vocant, qui in illius tribunali sedet, cœlesti sapientiâ imbutus, cum multis fortissimis Principibus, qui veritatem divinam propugnent, inter quos rex Hispaniarum primas tenet:

tenet: denique DEVM misericordiâ erga illos motum, cum essent idololatræ, violantes legem naturæ, ipsorum fratres miserit, qui illos in veritatis viam reducant, & per Papam & regem Hispaniæ ad se pertrahant, in quem finem orbis ille ab illo altero per diluvium separatus sit, scilicet ut illos ad se invitet, quodque nobis scientiam largitus sit fabricandi naves, marisque & equorum domandorum, quoque modo chartæ vocales faciendæ sint, ut illi hæc omnia intuentes fidem nobis adhibeant; quodque nos præter hæc multa alia miracula edere possimus, quæ ipse in hoc mundo edidit, qualia sunt, sanare ægrotos, & resuscitare mortuos, si modo sanctissimis illius præceptis obedierimus, & aquâ in nomine DEI unius baptizati & invisibili gratiâ à peccatis mundati fuerimus: quodque arma

hæc

hæc nobis dederit ad ſumendam vindictam de omnibus, qui legi naturæ & veritati huic repugnant. Hoc proœmium in demulcendis illis ſumptum oportuit, multoſque ex illis qui per Phyſiognomiam idonei viſi fuiſſent, eligere, atque in hac doctrinâ erudire: poſteaque mittere eos, tanquam Samaritanam illam, ad vocandos populares & cives ſuos, omni comitate atque manſuetudine, ſine crudelitate atque avaritiâ, eiſque perſuadere, aurum nos non plus curare quam ipſos: quodque illo ſolum utamur ad permutationes rerum, expetamuſque id ſine omni avaritia, oſtendentes nos in vicem auri ferrum ad illos deportare, quod omni auro utilius eſt ad excolendam terram, vitamque ipſam protegendam. Quibus omnibus perfectis magnum numerum illius gentis in naves impoſitum o-

portuit,

portuit, quasi jussu divino, Papæ & regi Hispaniarum patefacto, in quorum regiones eos exportare & per colonias Africæ dividere, indeque in Hispaniam transferri oportuit, ut laborarent, terram colerent, atque artes mechanicas exercerent, dum Hispani rei militari operam dant, atque paulatim universam illorum regionem sibi subjiciunt. Sed Hispani qui primò ibi intrarunt rudes & meri milites fuerunt, nescientes, quantum opinio divinitatis in animis hominum valet, ad subjugandos illos, sed confestim, quasi in propinquorum hostium fines ingressi, cœperunt diripere aurum, palàm præ se ferentes, salutem illorum parum sibi curæ esse, minitantesque nullo præmisso præcepto, ut baptizari se sinant, credantque Christum pro se fuisse crucifixum. Quæ res primo sanè intuitu absurdissimæ sunt, nimirum

mirum quod aqua quenquam in cœlum perducere, & quod Devs mori poſſit, ſtatimque ab initio offendiculo omnibus fuerunt, ut loquitur Apoſtolus Paulus, non obſervantes canonem Apoſtolicum, *Prædicate hominibus*. Sic igitur à populo illo, repulſi inceperunt eos occidere, quibus in montes deinde confugientibus Hiſpani diſcurrerunt ad homines venandos, non ſecus ac ſi feras beſtias venarentur, domumque reverſi, ſinguli gloriabantur quot quiſque interfeciſſet: hocque modo terram illam ad tria millia millenariorum ab omni humano cultu deſertam reddiderunt, non colligentes ab ipſa ſpecie humanâ, hos fratres ſuos eſſe, noſque omnes genus atq; originem ducere à Noë, illoſque qui baptizati non ſunt, non ideo pro beſtiis eſſe habendos. Unde miſeri illi videntes aurum ab Hiſpanis

ſpanis maximi pendi, & quidem majoris quam ipſos homines, offenſi fuerunt, dicentes, illos moliri imperium ſupra ipſos ſub parvo aquæ aſpergine, (id eſt, baptiſmi,) non aliter quam lupi dominium in cæteras pecudes affectare, eaſque dilacerare ſolent. Retroceſſerunt ergo in montes, atque aliquoties cum Hiſpanis congreſſi vicerunt illos, ita ut etiamnum edocti illos ſuperare, adverſis armis procurrant, non ut deos illos reverentes, ſed ut lupos rapaces repellentes. Unde aliud malum natum eſt, ſcilicet, ut Hiſpania laborans ipſa inopiâ hominum, colonias in illas regiones mittere jam cogatur: &, ſi palàm dicendum quod res eſt, milites illi, tam pauci numero regionem tam vaſtam retinere vix potuiſſent, cui metui ut mederentur, ad necandum progreſſi ſunt, quod ſummæ ignorantiæ

rantiæ & ſævitiæ eſt. Unde judico, Regi Hiſpaniarum magis laborandum eſſe, ut regionem illam prius hominibus frequentem reddat, quã aurum vel argentum inde abſtrahat, ſi lucrum inde obtinere, & dominus terræ permanere vult. Inprimis verò curet Catechiſmum illis præſcribi, ſuâ linguâ, qui illos ante omnia, legis naturalis & providentiæ divinæ principia edoceat; deinde hiſtoriam mundi uſque ad Chriſtum natum & noſtra tempora, via perquam compendioſa & brevi; ſicuti formulam quandam in proœmio ſupra propoſui; & ſicut ſancti Patres qui paganos ad fidem Chriſtianam converteruut, ejuſmodi methodo brevi quoque uſi ſunt, nempe Clemens & Lactantius, non verò prolixa, quali hodierni ſcriptores noſtri utuntur. Eligendi etiam ſunt ex illa gente qui in fide Chri-

ſtiana

ſtiana edocti ſacerdotum & concionatorum munere fungantur, ablegenturque ad reliquos ſuos conterraneos, montes incolentes, ad quos Hiſpani prædicatores pervenire nequeunt, ut ipſis fraternitatem ſuam offerant, indicentque quæ Papa & Rex Hiſpaniarum nomine Divino nunciari volunt, quamque ſevere DEVS noſtrum orbem hæreſibus & Mahumetiſmo afflixerit, propter inhumanitatẽ ſcilicet priorum militum. Regem igitur jam ſecunda vice ad ipſos mittere, qui eos comiter & ſine moleſtia ad fidẽ Chriſtianam invitent. Adjungendi autem illis aliqui etiam ex noſtris ſunt, qui, ubi ſe præclarè geſſerunt, ad Epiſcopalem dignitatem, vel ad Abbatias promoveantur, ſcilicet, ut cæteri ad ſimiliter ſe gerendum inſtigentur, & ut populi illi ſciant, magnos honores à nobis propoſitos
eſſe

esse magistris, qui ad docendos illos ablegantur. Omnino autem necessarium videtur; institui aliquem ordinem prædicatorum novi mundi, cum hoc titulo expresso, cum ipsa res hoc flagitet. Tum etiam regi Hispaniarum providendum est potius, quomodo terra illa populosa & plena incolis reddatur, quã quomodo incolæ illius exterminentur. Ex illis verò, qui converti nolunt, faciat servos, ad imitationem Romanorum, & Luculli, qui solus quadraginta millia mancipiorum habuit, quorum opera usus est ad montes novem solo æquandos: potest illos etiam Rex ad triremes adhibere. Illos verò, qui converti se patiuntur, ad operas mechanicas & fabriles admovere licet, ut Hispani solis armis vacare necesse habeant: imitatus in hoc Crœsum Lydorum regem qui omnes quotquot armis vicit, ad

operas

operas fabriles; ſuos verò perpetuò in armis habuit. Quare cenſeo magnum Indorum numerum in Hiſpaniam atque Africam tranſportandum eſſe, atque in oris Africæ & Aſiæ urbes populoſas extruendas, quarum propugnacula & tribunalia Hiſpanis,agriculturæ verò cum artibus mechanicis Indis committendæ ſunt, aut aliis ſimilibus mancipiis, atque ad fidem noſtram converſis: regibus verò illorum converſis & in Hiſpaniam tranſportatis baroniæ dentur, ut Imperium per illos illuſtre fiat, utque populi illi aſſueſcant amare nos, & regiones noſtras. Quod ſi rex hæc omnia obſervaſſet, plus terrarum hodie in Africa atque Aſia haberet, atque Hiſpania magis eſſet frequens, & fortis, munduſque novus multo ditior. Quare abſurdiſſimum eſt, terram illam facere promptuarium auri atque argenti,

& non

& non potius hominum, cum hi multò pretiosiores sint. Atque ex illis Indis artificibus, & progressu temporis Hispanizatis possunt etiam fieri milites, quod Turcæ in more positum est facere cum nostris. Deinde in singulis provinciis novi mundi instituantur seminaria militum, qui neminem alium pro patre agnoscant, præterquam Regem: item seminarium mulierum, & aliud nautarum, de quo infra. Sic fiet intra triginta annos, ut Rex domesticis & fidelibus abundans, auxiliariis & mercenariis militibus opus non habeat, conciliabitque animos Indorum, videntium liberos suos tam liberaliter & honestè educari, neque tam sordidos esse quam fuerunt ante, faciliusque in servitium Hispanorum consentient. Postremò, quando quidem illa pars mundi à nostra longè distat, necesse erit illas

illas quantum fieri poteſt uniri, cum omne Imperium abſque unione mancum ſit. Prima ſpecies unionis eſt vera religio, propter quam cauſam omnibus portubus & fluminum oſtiis validæ turres imponendæ ſunt, ne Angli perrumpentes hæreſin importent, qua omnis intentio Hiſpanica aboleretur. Neque quicquam tam reverenter coram hoc populo habendum eſt, quam nomen Papæ, quò firmius ille religioni noſtræ adhæreat, neceſſeque habeat regulam vitæ temporalis, & modum, ſalutem æternam conſequendi, à nobis petere. Secundo ut Rex abſolutus dominus ſit: nam ſi alius quis Chriſtianus in illa parte mundi in regem eligeretur, actum eſſet illico de Rege noſtro: nemo autem eſt à quo hoc verendum ſit, niſi magnus aliquis baro, præcipuè ſi à Columbo, qui primus in terram illam ingreſſus

greſſus eſt, aut Corteſio originem ducat, vel pirata aliquis, ita ut neceſſarium ſit, heroas, qui actus tam inſignes præſtiterunt, maximis honoribus & dignitatibus extollere, ſed extra illam regionem, quam acquiſiverunt, ſicut Marchio Vaglienſis, nepos Columbi, qui, parum abfuit aliquando, quin in regem eligeretur: imò ipſi Vice-reges, ut vocant, imperium ſibi arrogare poſſent. Quare non niſi baro aliquis potens in Hiſpaniâ aut Italiâ, novo mundo præponendus eſt, vel ad minimum Cardinalis aut Epiſcopus aliquis, qui multos apud nos conſanguineos habeat. Munimenta etiam cum arcibus, Præſidibus committenda ſunt talibus, qui remunerationem à Rege ſperant; ac Vicereges non in arcibus, ſed in urbibus habitent. Regionibus à Luſitanis devictis Hiſpani præſides præficiendi ſunt, &

vice versa, curandumq; ut Præsides ac Viceregesperpetuò inter se discordes sint: nam sic regnũ felicius & tutius administrabitur. Sępe etiam mittantur Clerici ad munimenta inspicienda, ante omnes autem Capucini. Coërcenda etiam est authoritas illorum, nec omnibus permittendum, ut in rebus magni momenti sententiam dicere queant, sed ut omnes conjuncti aut per literas id faciant, prout res Italicæ Statum attinentes optimè intelligi creduntur ab Ambassatore Romæ, & Vicerege Neapoli degente. Tertia unio, est bonorum: unde ego quidem judico, regi terram omnem recens occupatam imbelli turbæ, infirmisque Hispanis ex lege Agrariâ dispertiendã esse, adjunctis Africanis & Indis nuper eò transportatis, cum hac scilicet conditione, ne quisquam illorum quicquam ut proprium possideat,

deat, sed omnia sint regis, exceptis sacerdotiis; campi, artes & officia crebrò mutanda sunt, ut omnes in solum regem intenti sint, qui hæc omnia donat, fructus tamen qui è terra colliguntur, sibi retineant, constitutis ex Clericis judicibus, qui cuique suum ita assignent, ut pars, his alendis, pars militibus sustinendis, pars etiam tributo regio adjudicetur, Hispanique domini loci, & milites nihil præter arma possideant, vel etiam hortum aliquem recreandi animi causâ, alanturque publicis sumptibus: filii autem illorum ad arma inepti ad stivam ablegentur, in eorumque loco agricolæ maximè ad hoc idonei in armis exerceantur. Sic regio ex voto regis administrabitur, ipseque Rex ante omnia amabitur, neque subditi possessiones amplas desiderabunt, quæ in solo servitio militari sitæ sunt, per quod

illæ quotidie augentur. Cumque expedire videbitur, vites aliarumq; rerum semina illis mittenda sunt, ut habeant quibus se delectent: sed tamen ita habeantur, ut semper auxilio nostro indigeant ad sustentandum se; quibus si vinearum, agrorum & armorum cultus, cum usu typographiarum, structurâque navium denegaretur, Rex in suspicionem tyrannidis facilè incideret. In locis commodis illius hemisphærii erigendæ sunt Scholæ astronomicæ, mathematicæ, mechanicæ atque aliæ, prout supra indicatum, ut constellationes, maria regionesque illius loci pernoscantur. Reges Caucique illius terræ minimè trucidandi; sed in Hispaniam transportandi sunt: hoc enim majestatem imperii magis adaugebit, & ad conciliandum incolarum favorem non parum faciet.

Caput XXXII.

De navigatione.

Verum, ad retinendum mundum illum novum in fide opus est, ut complures urbes ligneæ fabricentur, atque in mare deducantur, quæ mercibus onustæ perpetuo ultro citroque remeent, continuoque circum eundo impediant Anglos aliosque, ne idem facere conentur; ad quam rem regi Hispaniarum multis & magnis navibus opus est, quæ sufficiente numero nautarum instructæ sint, ad illas scitè regendas & deducendas, novumque mundum totum cum Africâ, Asiâ, Calicut, China Iapponiaque, & insulas subjugandas: modus verò perficiendi hæc omnia facilis est, si modo ille magis hominibus, quam pecuniis colligendis incumbere voluerit,

luerit, poſtquam manifeſtò apparuit, illum in expeditionibus ſuis contra Angliam, Belgiũ & Galliam factis per nimiam divitiarum fiduciam & bonorũ militum penuriam deceptũ fuiſſe. Idcirco in omnibus inſulis, Siciliæ, Sardiniæ, Canariæ, Archipelagi & D. Lazari, in Hiſpanicis itidem & Philippinis quamprimum ſeminaria nautarum inſtituenda eſſe, armamentariaque in oris Hiſpaniæ maritimis ædificanda, in quibus pueri diſcant naves & triremes conſtruere, ſtellas diſcernere, acus nauticæ & tabularum maritimarum rationem pernoſcere, quod à quolibet etiam craſſi ingenii præſtari poteſt: & ſicubi locum aliquem vaſtat, majorem rationem captivorum, quam ſpoliorum, haberẽ debet, ſapientior videlicet factus & aurum atque argentum meliori pretio permutans. Secundò quocunque terrarum claſ-

fis illius

ſis illius appellitur, portus & armamentaria fabricanda, inprimis in oſtiis fluminum, naves & triremes conſtruendæ, in quarum deductione nautarum in modò dictis ſeminariis educatorum operâ utilis fiet. Tertiò auctus multitudine hominum, agat cum Luſitanis & Genuenſibus, ut liberè liceat utriq; parti naves & triremes fabricare, mundumque novum qui totus jam ferè Hiſpani eſt, illis circuire, portus intrare, oppida & caſtella expugnare, omnemq; prędam inde aggeſtam ſibi ſervare, modo Regi illa loca ipſa reſtituant, cum omnibus utriuſque ſexus liberis natu minoribus ad complenda ſeminaria: cum verò magnam aliquam integram regionem occupant, baronatus totos in remunerationis pretium accipiant. Hoc modo & Rex ditabitur, & Genuenſes inſtrumenta fient regni illius confirmandi & di-

 latandi,

latandi, qui adeò divitiis abundant, ut possint seorsim integras classes contra Turcam in mare deducere, regionesq; quam plurimas sibi ipsis acquirere; igitur armatæ regiæ, ut vocantur, semper majores atque instructiores esse debent. Quartò, Hollandi, Dantiscani & Gothi amicè, ut supra, compellandi sunt, ad idem præstandum, liberis illorum in obsides datis, se locos occupatos nec ditioni suæ ascripturos, nec hæresin introducturos. Hocque modò citius in Regis potestatem cederent, ad exemplum Genuensium, etiam sine armis, totusque mundus Hispanos mores indueret. Quintò, septimo quoquo anno evocandi sunt damnati ad mortem, & sub specie alterius pœnæ in mundum novum deportandi, liberique hæreticorum, aliorumque recens in Belgio aut Africâ subjugatorum conquirendi semina-

minariisque imponendi, ut postmodo utilem Regi operam militiæ domique, in nauticis & agriculturis præstent. Et, ut probe sciat Rex, nullâ re magis opus habet, quam hominibus, & viro inprimis aliquo experientissimo & præstantissimo, qualis fuit Lycurgus, aut Solon, cujus generis hodie plures quàm olim inveniuntur, sed invidię obnoxii parum agnoscuntur. Mittendi etiam per universum mundum Mathematici Belgæ & Germani, ad dignoscendos siderum motus, constellationes, & terrarum situs, profunditates marium, cum illorum æstuationibus & refluxibus, & quæ 25. die mensis crescunt, & 26. rursus decrescunt, quæque æstivis navigationibus commodiora, quę hibernis, & sub quo sidere, quibus in partibus aquæ illorum crassæ & densæ, quibus contra tenues & subtiles,

quænam frigore conglacientur, quæ non, cum omnibus illorum ſcopulis, inſulis, & brevibus: nam ſcientia horum monarchiam Hiſpanicam magis quam quidvis aliud promovebit. Nam Deus ipſe vult, ut hæc opera ejus cognoſcantur, revelatque ea iis qui huiuscemodi ſcientiæ deſiderio flagrant. Annotandi etiam diligenter ſunt loci habitabiles, cælique temperati, ubi terrarũ Pigmæi, ubi Gigantes, ubi nigri, ubi rubicundi, ubi albi, ubi virides, & ſub quo climate unaquæque harum gentium vivat. Nam perfecta mundi cognitio eſt medietatis illius quaſi poſſeſſio. Deusque ipſe Hiſpanis mundum poſſidendum dedit, quia ferventiori deſiderio huius cognoſcendi tenentur, atque Columbum honoribus & dignitatibus decoravit, quia concupivit mundum, De ſcilicet partum, cognoſcere. Qui
& mo

& modus hic utilis est ad Septentrionales admiratione Hispaniarum subjugandos atque enervandos. Utque naves perpetuò cursu huc illuc securè perducantur, instituendi sunt à Rege duo ordines equitum maritimorum, ad imitationem Maltensium, qui in duo capita atque collegia divisi, Orientale scilicet & Occidentale, artem nauticam discant, atque tirocinia faciant, dato juramento se maria perpetuò circuituros, atque regno Hispanico protegendo atque augendo omnem suam operam impensuros: ad quod præcipuè adhibendi sunt secundo geniti baronum, qui in pelago officiis ducum & militum pariter fungantur. Quod si rex hæc omnia præstare in animum induxerit, non solum Anglis quos hodie Turcæ & Persæ quoque metuunt, sed universo mundo formidabilis evadet, atque omni-

bus Principibus ſpem omnem adimet claſſium, in mare deducendarum ſimulque Præbendæ quas homines inertes jam intercipiunt, ad hujuſmodi heroas derivabuntur. Proponenda etiam ſtrenuis illis patriæ propagatoribus, qualis Corteſe fuit, præmia non pecuniaria, nam hæc avaritiam olent, & munera ſimilia faciunt venalia, ſed maximè honores ut more Romanorũ triumphent, intrentq́ue in Hiſpaniam per arcus triumphales, in quibus loca recens occupata depicta ſint, cum modis quibus heroes illi in occupandis illis uſi ſunt: erigendæ etiam ſtatuæ ſunt in honorem illorum, ſubjectis ſtellis novi mundi: nec verbis exprimi poteſt, quantum hoc proſit ad diſciplinam militarẽ conſervandam, ad excitandos omnium animos ad egregium aliquod facinus audendum. Multum etiam referret

ferret ad propositum, si Rex juberet in acta referri egregia facinora non solum ducum, sed militū quoque, addito uniuscujusque nomine; nam hoc quasi stimulo excitarentur reliqui. Cum enim monumenta brevesque inscriptiones in sacellulis famæ cupidine vivos ad virtutis studium accendant, quid creditis futurum, si multi videant nomina sua in annalibus vel historiis descripta per universum terrarum orbem delatum atque æternum celebratum iri? Quâ certè in re à Castellanis nostris perversè erratum est, qui cum memoratu dignissima præstiterint facta, qualia sunt tot marium circuitiones, tot insularum & continentium detectiones, &, quod maximum omnium est, ipsius novi mundi repertio, nemine tamen idoneo hoc negotii dederunt, ut gesta sua, Græcorum atque Romanorum

gesta multis modis superantia, literis descripta, &, ad posteros transmissa, æternitatis memoriæ consecraret. In hac verò parte Lusitani omnibus reliquis præstant, non solum Hispanis: illi enim invenerunt, quorum industriâ virtutes suæ propalarentur, tam Latinâ, quam suâ vernaculâ linguâ. Secundum præmium spectet ad utilitatem, sitque baronatus summus illius regni, cuius rex in Hispaniam transportatus fide catholicâ imbuendus est, deturque ei baronatus in Hispaniâ possidendus, quò illa illustrior reddatur, certioresque fiant reliqui principes regni recens acquisiti, reges religionem nostram amplectentes non interfici, ut Motecuma, Artabalipa cæteriqùe Carequi, sed comiter excipi, benigneque haberi: siquiden metus internecionis illos ad arm contra Hispaniam excitat. Stat
Hisp

Hispaniæ certum quid in se continet, quod ignoratum cætera omnia difficilia atque futilia reddit, perinde ac in navigando alii vela expandunt, alii remigant, alii Saburram ingerunt vel egerunt, & tamen hæc omnia frustra, nisi prudens gubernator accedens, perito regimine cæterorum omnium labores promoveat. Quare Hispania maximopere opus habet viro sapiente, qui, in qua re regni clavus situs sit, norit, absque quo omnes machinationes, labores, expensæ & consultationes ad nihilum recident. Postquam Clemens VIII. Pontifex Romanus clerum reformare aggressus est, omnes operam suam ingerebant, ad cudendas novas leges, ordines, ceremonias & jejunia, cum vestimentis, quæ unusquisque induere debuerat. Ego verò tum temporis S^tæ Sabinæ degens, palàm dixi, omnia com-

commiſſariorum conata vana eſſe, cum norma Eccleſiaſtica ad omnia illa præſtanda ſufficiat, neque illi ſciant, in quibus cardo rei verſetur: addidique, totius reformationis momentum in hoc conſiſtere, ne ullus cœnobitarum propriam clavem aut ſeram cellulæ ſuæ ſervet, ſed ut una dormitorii clavis, omnium thecas atque cubicula aperiat, ſicque unâ operâ proprietatibus, libris laſcivis, donis, & poëſi obſcœnæ finem impoſitum iri. Sed poſtquam capita & Priores huius navis perſpexerunt, ſuum quoque detrimentum illa in re verſari, nullus ad caput rei accedere voluit: nam in novitios ſolum & fidei tirones leges conſtitui voluerunt, non in ſe quoque: ita bona intentio Papæ intercidit. Ergo Hiſpania ſapiente quodam Palinuro opus habet, cuius ductu omnia præſcripto modo ritè ad

ministrentur. Quod certè majestatem Imperii magis adaugebit, quam Machiavelli suggestiones & cautelæ, quæ nihil bonæ conscientiæ in se continent, dissimulant insuper etiam tyrannidem, & crudelitatem principum, armando illos lege majestati aut similibus, etiam mulierculis non tolerandis, ne dicam populis, libertati assuetis. Unde satis mirari nequeo, extitisse, qui authorem hunc impium cum suis consiliis in cœlum usque evehant, ac si norma & idea quædam essent, bene & feliciter regendi: at illud non tam miror, quam indignor, videns, receptam esse perversissimam opinionem quorundam, qui dicunt, quædam illicita, licita esse respectu status, alia respectu conscientiæ, quâ opinione profectò nihil magis absurdum aut impium ne excogitari quidem potest. Nam qui Conscientiæ universalem suam

ſuam jurisdictionem in omnes res humanas tam publicas, quam privatas ſubtrahit, oſtendit, ſe nullum certum vitæ tramitem ſibi propoſuiſſe, neque Deum ipſum, multo minus creaturas viventes inſtinctu quodam naturali duci, ad res utiles, atque ab inutilibus abduci. Lux rationis, & dictamen conſcientiæ homini eſt datum, ut ſciat bonum à malo diſcernere, qui illo modo cœcutiret in rebus publicis quæque maximi ſunt momenti. Sæpe neſcio quæ cupido me ſubeat, ſcriptis oſtendere, in quibus author ille cenſoriâ virgulâ coërcendus ſit, tam ipſe, quam aſſeclæ illius, Principum conſiliarii, & regni participes, ſiquidem omnia ſcandala Eccleſiæ Dei & perturbationes orbis terrarum inde orta ſunt, quam tamen recondidi in aliud tempus, poſtquam vidi alios hoc eodem de ſubjecto fuſius

ſcripſiſſe,

ſcripſiſſe, remque ipſam per ſe ſatis claram eſſe: ſicque aliud in manus ſumſi, quo majeſtatem Imperii Hiſpanici illuſtrarem, & quam conſervare, majoris eſt operis quàm acquirere. Nam res humanæ quaſi naturâ ſuâ modo creſcunt, modo decreſcunt, more lunæ, cui illæ ſubjectæ ſunt. Quare ſingularis & incredibilis momenti res eſt, firmiter illas retinere, ſemelque auctas conſervare, ne in pejus ruant. nam in acquirendo occaſio, fortuna, & hoſtium diſcordiæ plurimum juvant, quæ tamen extra hominem ſita ſunt; ſed tueri parta, excellentis ingenii eſt, ſummæque prudentiæ. Fortitudo ad acquirendum, ſed prudentia ad conſervandum prodeſt. In turbas & diſcordias peſſimo cuique maxima vis, pax & quies bonis artibus indigent. Lacedæmonii ut oſtenderent, rem majoris momenti

esse conservare sua, quam occupare aliena, illos solum punierunt, qui clypeum in acie amiserant, nó etiam illos, qui amiserant gladium: atque inter Germanos scutum reliquisse præcipuum flagitium, nec interesse sacris aut consilium inire ignominioso fas. Romani quoque soliti fuêrunt Fabium Maximum clypeum reipublicæ suæ appellare, Marcellum verò gladium: nunc verò constat, illos pluris fecisse Fabium quam Marcellum. Hanc opinionem Aristoteles quoque habuit, qui in Politicâ suâ asseveravit, officium legislatoris non in hoc consistere, ut constituat & formet civitates, sed in eo, quomodo illæ quam diutissimè persistere possint. Ne illud nos moveat, quod propagatores regnorum semper maioris æstimati fuerunt, quam conservatores, nam hoc ideò fit, quia effectus ill

rum magis in oculos hominum incurrunt, majorem plausum strepitumque excitant, plusque ostentationis & novitatis hominibus amicæ in se complectuntur. Atque hæc causa est, quod omnes expeditiones majori plausu & delectatione prosequuntur, quam pacificas illas conservandi artes, quæ tamen, quantò plus tranquillitatis habent, tanto majus judicium & ingenium arguit illius qui illis uti scit: & quemadmodum flumina perennia nobiliora sunt multò torrentibus, ex fortuitis pluviis collectis, propter quos tamen plures cum admiratione contemplandos subsistunt, quam ad flumina quietè decurrentia: ita similiter in majori admiratione habetur qui acquirit, quam qui conservat. Revera tamen difficilius est (ut Florus dixit) provinciam sustinere quam facere: viribus parantur, jure retinentur.

nentur. Concludimus ergo dicto illo Poëtæ, *Non minor est virtus, quam quærere parta tueri*. Satis dissetuisse mihi videor, de prudentiâ & occasione, qua Regi Hispaniarum utendum est, tam in generali quam particulari, licet decennali miseriâ detentus, & ægrotus, nec relationibus instrui, nec libris aut scientiis ullis adjuvari potui, quin & ipsa S S. biblia mihi adempta fuerunt, ut ignoscendum mihi sit, sicubi delirans quædam non suo loco aut etiam bis dixi. Facimus ut possumus, quia ut volumus non licet: quæ tamen omnia meliori occasioni reservo. Leget igitur V. S. hæc interea, quæ spero ad proximum Paschatis festum ad incudem à me revocatum iri, tumque plus industriæ adhibebo, auferens vel addens ubi opus fuerit. Habet & sæculum nostrum suos Solones, Lycurgos, &

Iose-

Iosephos, à Deo ipso missos, verùm illi opprimuntur, neque à principibus admittuntur: falsissimumque est quod vulgo dicitur, nullos nostra ætate Solones aut Aristoteles nasci, imo nascuntur & hodie illis etiam præstantiores, sed latent dum gentiles in admiratione sunt, Christiani verò invidiâ laborant. Hæc secretis auribus commissa sint: post enim renovata majoris æstimabuntur, quam folia Sibyllæ à Romanis, æstimata fuerunt. Invidia, quo minus hæc dicam, deterrere me haud potest; nam illis probatis & ostensis, Hispania sciet, quid sibi agendum sit, perspicietque meum illam adjuvandi studium. Pro captu lectoris habent sua fata libelli. Hisce valeat V. S. cujus honoribus & meritis felicem longævitatem & incrementum à Deo oro & opto.

FINIS.

APPENDIX AD MONARCHIAM HISPANICAM THOM. CAMPANELLÆ.

Ubi hæc quæstio tractatur:

Vtrum sit optandum, universum orbem Christianum ab uno solo Capite ac Monarcha regi ac gubernari?

INter complures arduas & curiosas quæstiones multorum ingenia mirè vexantes, & quibus Deo quasi præscribitur, quâ ratione mundum is gubernare debeat, haudquaquam infimum locum obtinet hæc. Expediatnè, universum terrarum aut saltem Christianum orbem un[...]
so[...]

ſoli Monarchæ ſubjectum eſſe; à quo reliqui omnes Principes aut opprimantur, atque è medio tollantur, vel ad minimum, illi tanquam vaſalli ſubjiciantur?

Deinde, an illi omnes, qui orbis Chriſtiani ſalutem atque incrementum ſeriò expetunt, in id totis corporis animiq́ue viribus incumbere debeant, ut ejuſmodi Monarchia univerſalis introducatur? An verò optandum potius, illum in plures principatus ac reſpublicas, prout hodie videtur, diſpertitum relinqui, ſalvis ſuis præeminentiis & dignitatibus, nec ullus alterum revereri aut reſpicere teneatur, niſi quantum naturalis vicinitatis & amicitiæ ratio poſtulat?

Catholicorum quidem maxima pars ad hoc proclivis eſt, ut tale Imperium univerſale introducatur, quin etiam ſunt qui dicant, ipſum funda-

mentum externamque disciplinam Ecclesiæ hoc exposcere, ut, quemadmodum in firmamento cœli duo solum sunt luminaria magna: ita etiam duæ potestates, Ecclesiastica & Secularis, à duobus solis & summis capitibus regantur. Hanc autem opinionem non Catholici solum fovent, sed etiam Reformatorum quidam judicant, præstare, omnia ab uno solo domino regi atque gubernari. *Mich. Piccart. Professor Noric. orat. Acad.* 15.

Atque hujus quidem opinionis rationes multi longissimè deducunt, dicentes, quod, quamvis omnipotens DEUS ab omnibus visibilibus creaturis totaliter & infinitis modis distet, omnium tamen animi certus quidam character impressu[s] sit, à quo ad imitandum quadante[nus] creatorem suum moveantur & excitentur. Unde factum à mun[do]

usq[ue]

ufque primordio, ut unum regnum aliud fubigere & fibi fubjicere conatum fit, naturali fcilicet inftinctu ad Monarchiam univerfalem, (quæ gubernationi divinæ quam fimilima eft) afpirans. Quod tamen nulli nifi à Deo ipfo ad hoc prædeftinato, obtingere quivit. *Tobias Adami, in præfat. Philof. inftaur. à principio.*

Cum itaque femper fimile aliquod Imperium univerfale in mundo repertum fit (quod nemo, vel mediocriter in hiftoriis verfatus negare poteft) quod plus quam humana prudentia erectum & confervatum reliqua quoque quamvis potentia regna in fuam poteftatem redegit, & tandem ad præfixum terminum & fummum faftigium fuum devolutum rurfus ex improvifo quafi corruit, atque palam ferè & in oculis hominum omnem fuam poteftatem omnefque opes, divino,

 ut

ut ita dicam, impulſu alii populo tradidit: quæ quidem origines & viciſſitudines paſſim in ſacris literis, evidentiſſimè verò in prophetâ Daniele prædictæ fuerunt: quibus monarchiis ſapientiſſimus DEVS quandoque ad caſtigandos ſuos, quandoque etiam ad protegendos uſus eſt. Cum verò nihil à DEO ipſo inſtitutum, quod non valde bonum, atque omni mendo careat, omniumque gentium conſenſu & moribus comprobatum ſit, imò ipſi ratione conſentaneum videatur, ut tale aliquod imperium ſit; illa certè tempora infæliciſſima judicanda ſunt, quæ more divino nullum univerſalem Monarcham aut habuerunt, aut etiamnum habent.

Illis rationibus inducti non pauci arbitrati ſunt, ultimum hoc ſæculum (per pedes ſtatuæ, à Daniele multis ſeculis præviſæ, denotatum) cò con-

eò confusius, inconstantius & ultimæ rerum lineæ vicinius esse, quod partes ejus minimè cohærent, sed ut ferrum & lutum semper diversæ atque discordes agant.

Illud verò hoc in loco præmonendum est, Theologos atque Historicos per Monarchiæ vocabulum non ut Politicos, intelligere rempublicam aut regionem, in qua omnis potestas uni soli delata est: sed per Monarchiam ejusmodi hic regnum intelligitur, quod vastitate, potentia & majestate reliqua omnia superat, cuique cætera non reverentiam solum atque honorem, sed etiam tributa atque obedientiam præstant, ut, quemadmodum Politici per statum Monarchicum denotant illum, quem unus solus regit; ita hic intelligatur illud solum regnum esse Monarchicum, quod splendore suo alia omnia obscura

 reddit,

reddit, non fecus atque fol reliquas ftellas; quòdque propemodum folum fupereft, & cui cætera parent, aut ad minimum non contradicunt. *Frid. Tileman. Difc. fing. de 4. Monarchiis, contra Bodinum, & idem vol.1. difp. ad Pand. difp. 2. thef. 11. Herm. Kirchnerus, difp. de Rep. 3. th. 6. Henricus Velftenius dec. 7. th. 2.* Ita ut ejufmodi Monarchia etiam Democratiã admittat, ut mox, cum de Romanis loquemur, indicabitur. Hujufmodi verò imperia à primordio mundi ad hæc noftra ufque tempora quatuor tantum numerantur, Affyrium five Chaldaicum, Perficum, Macedonicum atque Romanum, idque teftantur non folú moderni Hiftorici, qui integra Chronica confcripferunt, quales funt Sleidanus lib. de 4 Monarchiis, ReinerusReineccius in hiftoriâ Iuliâ. Gabriel de Barlieti, & Chriftophorus Helvicus in tractatibus

bus de 4. summis imperiis, qui extant in Politic. Imperialib. Goldasti Latin. part. 8. verùm etiam Dionysius Halicarnassæus (qui imperante Augusto Romanam Historiam idiomate Græco cóscripsit) in primo suo libro statim in exordio abundè testatur, dum imperia illa Illustrissimorum nomine indigitat, quæ cætera omnia infinitis modis superarunt.

Assyriorum, sive Babyloniorum sive, Chaldæorum illa, propter summam suam antiquitatem parum nobis nota est; ideoque etiam parvi à quibusdam æstimatur, qui illius potestatem neque magnam neque latè extensam fuisse credunt; tamen si prophetam Danielem penitius introspexerimus, atque consideraverimus, quod ille ipse regnum hoo per aureum caput visæ à se statuæ denotare voluit, confiteri cogemur, illud sicut tempore, ita etiam digni-

tate posterioribus omnibus antefe-rendum fuisse; tantoque magis, quod constat, omnes artes scientias-que humanas à Chaldæis fuisse in-ventas, & apud illos solos tum tem-poris domicilium quasi constituisse; atque inde per continuam docto-rum hominum seriem, ad nos trans-missum esse, quicquid eximii est, solâ SS. scripturâ ejusque divinâ explicatione exceptâ: cæteras verò scientias quas aliunde habemus, re-spectu illarum mera deliria atque insomnia esse. Daniel Nabucho-donoserum regem vocat omnium regum, c. 2. vers. 37. cui Deus cœ-li & terræ imperium, potentiam, roburque & honorem elargitus est apud omnes qui usquam habitant: quin etiam pecora campi omnia, cum volatilibus cœli in manus tuas tradidit. atque cap. 5. vers. 18. idem de eo asseritur.

Et

Et hæc quidem potentia divinitus illi donata, formidabilem illum atque venerandum omnibus terræ incolis reddidit, ita ut pro suo libitu evexerit, depresserit, afflixerit aut etiam occiderit quoscunque libuit: qui tamen postquam sustulit animos superbus insolensque factus omni honore cum ipso regio exutus est, hominumque consortium insanus vitans, inter feras bestias degere, gramine vesci, atque sub dio agere cœpit, donec agnovit fassusque est, Deum esse qui Imperia humana suo arbitrio hominibus dispertit. Vel solum hoc exemplum arguit, Monarchias non fortuitò, multò minus astu diaboli (sicut olim Manichæi, & nunc quoque multi fanatici somniarunt) sed à Deo ipso institutas esse, & vero simile est, Monarcham modo dictum hac castigatione ad cognitionem divinæ veri-

tatis adductum fuisse.

Ad hæc, monarchiæ huius majestas & potentia plus quam satis demonstrat id solùm, quod de metropoli illius Babylone antiqui Historici tradunt, quæ omnia à Barnaba Brissonio. lib. 1. de regio Persarum principatu, & à Iulio Cæsare Bulengero Eclog. ad Arnob. l. 2. c. 3. in unum fasciculum collecta leguntur. Diodorus Siculus tradit, regi- nam Semiramidem ad ædificationem huius urbis vigesies centena millia hominum coegisse: Iosephus tamen tradit, huius operam neutiquam comparandam fuisse cum illâ, quam Nabuchodonosor in amplificatione & illustratione ejusdem urbis exhibuit. Et reverâ, amplitudo illius & multitudo ædificiorum tanta fuit, ut non unius solius urbis, sed integræ regionis nomen mereretur. Unde Aristoteles l. 3. c. 2. polit. affirmat,

affirmat, urbe hac ab hoſtibus certo
tempore captâ, diverſas fuiſſe regio-
nes intra mœnia, ad quas fama oc-
cupatæ urbis tertio demum die per-
volaverit. Quod ſi urbis hujus vaſti-
tatem & præſtantiam ex fide dignis
autoribus, deſcribere jam vellem,
fidè omni majora aggrederer. At ni-
hilominus, potentes luce clarius
hinc perſpicere poſſunt, Deum mi-
rabili & incredibili modo aliquid
in immenſum extollere & rurſus
ſolo affligere poſſe. Ieremias pro-
pheta capite 50. urbi huic tam ex-
cellenti, &, ut tum temporis vide-
batur, omni adverſæ fortunæ majo-
ri, interminatus eſt deſolationem &
excidium, divinitus illi imminens,
& quidem tantum, ut omnes Baby-
loniam hanc prætervecti, ſumma
cum admiratione exſibilaturi illam
ſint; Explodite Babyloniam, inquit
Propheta, quotquot circa illam ha-

 bitatis,

bitatis, dedat se necesse est, fundamenta illius labefactata, mœnia illius collapsa sunt: hæcque vindicta est Domini. Vindictam in illam exercete, par pari referte. Hem! siccine malleus totius mundi fractus & ruptus est? siccine Babylonia in desertum gentilium conversa est? laqueum tibi posui Babylonia, inquit Dominus, quo tu ex improviso capta es; habes, capta es, quia Dominum irritasti: habitatio fiet ferarum, volucrum, & pullorum Struthiorum, jacebitque deserta atque inculta in omne ævum.

Hoc, ut videmus, exactissimè perfectum est omne: attestanturque *Benjamin Tudelensis*, natione Iudæus, qui quadringentis ab hinc annis orbem ferè totum circuivit, nec non *Leonhardus Rauwolf*, & *Iohannes Cotovicus* qui nostra memoria præsens illum ipsum locum antiquissimæ

huius Babylonis inſpexit, ne veſtigium quidem urbis ibidem amplius apparere, omneque circumcirca ſolum aridum & ita deſertum jacere, ut mirari alicui & dubitare ſubire queat, an unquam regio illa habitata fuerit, niſi reliquiæ vetuſtiſſimæ & præclariſſimæ illud oſtenderent, qualis eſt, pons ille vetus, (cuius adhuc aliquot fruſta & fornices extant) quo Euphrates tum temporis fuit junctus, extructus lapidibus coctis, tantâ firmitudine, & longitudine ut in admirationem rapiat intuentes: eſt enim fluvius ille non ſolum profundus, ſed etiam ad dimidium milliare dilatatus: Item arx, vel arcis rudera in colle prominente: undique patentis campi ſita, à qua non procul famoſa illa turris Babylonica ædificata fuit, quæ olim dimidiatum milliare in circuitu ſuo complexa, hodiè tamen tota col-
lapſa

lapsa reptilibus tantum habitatur. Adeò, ut Ludovicus Gujon Tom. 2. diverſ. Lect. Gallic. lib. 1. c. 19. totâ erret viâ, asseverans, contra authoritatem Prophetæ, & fidem reliquiarum, antiquiſſimam illam Babyloniam hoc noſtro etiamnũ tempore inhabitari.

Poſtquam monarchia hæc exſpiravit, DEVS omnipotens Medicam & Perſicam ſuſcitavit, & quidem, ut videtur, in hunc præcipuè finem, ut primam illa opprimeretur. Eſai. 13. Unde capite 45. idem Eſaias de Cyro authore ſecundæ Monarchiæ vaticinatus eſt in hunc modum: Apprehendit DEVS unctum ſuum Cyrum dextrâ; ut Ethnicos ſibi ſubjiciat, regeſque exarmet, ut fores ipſi pateant, nec portæ ullæ illi objiciantur: huic, inquit Dominus, præibo; omneſque colles terræ æquabo, portas æneas conteram, poſteſque

postesque ferreos confringam; huic thesauros absconditos, & monilia abstrusa tradã, ut cognoscat, Deum Israelis ipsum nominatim vocasse, idque propter Iacobum servum, & Israëlem electum suum. Enimvero, inquit Deus, vocavi te nomine tuo, compellavique te, quo tempore me nondum novisti. Excitavi eum in justitiâ, & omnes vias illius complanabo, ædificet, faxo, urbem meam, captivosque meos liberabit, mercatores Ægyptii, negotiatores Maurorum & procerorum Sebanorum seipsos tibi permittent, subjectique tibi te sequentur compedibus & manicis vincti, ad pedes tuos procident plorantes; quoniam Deum à latere tuo habes. Quæ omnia Cyrus & agnovit, & amplexus est, atque per universum suum regnum verbis & scriptis proclamari curavit, 1. Esr. cap. 1. vers. 2. in

hunc

hunc modum: Sic dicit Cores rex Persarum, DEVS cœli omnia regnà in manus meas tradidit, mandavitque mihi, ædem illi ædificare in Hierosolyma Iudææ. Haud omiserim hoc in loco, quod Garcias Silva Figveroa, ante triennium Hispaniæ ad Persas legatus, in quadam suâ Latinâ epistolâ Antwerpiæ impressa affirmat, hodie quidem in regno Persiæ nihil restare tam præclarum, quod vel cum minimi momenti rebus Europæ comparari queat: rudera tamen arcis regiæ in Persepoli, metropoli olim Persarum satis ostendere, ædificium illud præstantius fuisse quam ut verbis exprimi queat, omnemque omnium regiorum monumentorum excellentiam longè superasse. Reperiuntur ibidem, inquit, muri integri ex marmore & jaspide facti, columnæ stupendæ magnitudinis, in quibus omnis

nis generis figuræ artificiosissimæ incisæ visuntur, & quidem lapide adeò duro atque splendenti, ac si recens cæsæ fuissent. Postquam & Persica Monarchia curriculum & opus, ad quod Deus illam destinaverat perfecit, atque simul peccatorum suorum cumulum complevit, fortuna simul & vires hanc quoque destituerunt, adeòque Græcis impar facta est, ut vel Athenæ solæ ad ejusmodi Monarchiam anhelaverint, ad eamque obtinendam, classe validissima Siciliam adortæ sint, qua devicta Italiam quoque, Carthaginem & Hispaniam facilè se superaturos sperarunt, pluraque ficulnea consilia sibi fabricati sunt (de quibus Alcibiades proscriptus prolixa oratione apud Lacedæmonios disseruit, ut Thucyd. libro 6. refert) quæ omnia ad nihilum reciderunt. Aliter enim Deus jam pridem

pridem autea constituerat, atque per Prophetam suum Danielem prædixerat, fore, ut Græcus quidem, sed non Athenis ortus tertiam Monarchiam condat, de cujus regno idem Daniel cap. 2. vers. 39. prædixit, quod omnia reliqua superaturum sit, idque post in 8. capite multò clarius manifestat, cum inquit, Hircum illum, quem ait se vidisse arietem Persicum conculcare, prænotare regem Græciæ, atque cornu ingens inter duos illius oculos esse primum illius regni regem: quod verò quatuor alia in primi illius confracti locum succreverint, nihil aliud esse, quam quod quatuor diversa regna in populo illo oritura sint, non tamen tam præstantia, quam primum illud fuit, quæ omnia suo tempore examussim accompleta fuerunt. Quippe Alexander Magnus incredibili celeritate & fœlicitate,

licitate, non solum Persas effœminatos jam, sed & multas alias provincias, longè remotas nullo negotio superavit, atque universam Græciam in suam potestatem redegit; quam primum verò ab excessu ejus unio dirempta atque in diversas partes itum est, regnumque unicum antea, inquatuor distincta mox diremptum fuit, Monarchia illa pariter ad occasum vergere incepit: præsertim, postquam duo potentissimi populi, Romani nimirum & Carthaginenses, de universi orbis terrarum imperio diu & ambiguè dimicarunt, ut ex Tito Livio liquet atque ex Silio Italico, apud quem in principio de bello Punico hi leguntur versus:

Gens Cadmæa super regno certamina movit,
Quæsitumq́ diu, qua tandem poneret arce

Ter-

Terrarum fortuna caput.

Subactis ergo & funditus euersis Carthaginiensibus, Antiochoque cũ reliquis Alexandri M. successoribus profligato, Romani se ipsos etiam ante Iulii Cæsaris tempora rerum dominos vocarunt *Liv. dec.4. lib.6.* nam, ut Petronius ait,

Orbem jam totum victor Romanus
habebat.

Adeò ut multæ barbaræ notiones, Romanis non subjectæ, reges sibi ex arbitrio Senatus populique Romani elegerint. nam Appianus de Armeniâ majori idem tradit, quod Tacitus libro 4. Annal. de Parthis, & libro 11. Annal. de Cheruscis: quibus addi potest Thomas Stapletonus l.2. de Magn. Rom. Eccl. c.1. à principio. Unde Suetonius c.48. de Augusto scribit, Illum reges socios, non aliter universos, quam membra

membra partesque Imperij curæ habuisse.

Cæterùm Monarchia ista sub imperio Trajani potentissima fuit, occupans ex trecentis illis gradibus in quos orbis terrarum ab Astronomis & Cosmographis describitur, nonaginta in longitudinem, in latitudinem verò quadraginta quinque.

Quod verò etiam Romana hæc Monarchia ex providentia & voluntate divina exordium & incrementa sumpserit, atque tandem ad id majestatis pervenerit, non solum Christiani, sed ipsi etiam Gentiles agnoverunt, ut docet Bernardus Aldretes Canonicus Cordovensis libr. 1. des varias antiquetades. c. 2. scilicet ut regna diremta rursus coëant, ut homines efferati cicurentur, atque contentiones ex divisione illa ortæ rursus componantur. Plinius libro suo 3. c. 5. de hoc sæpe iam nomi-

nato

nato imperio reposuit istud: Omnium terrarum alumna eadem & parens, numine Deum electa, quæ cœlum ipsum clarius faceret, sparsa congregaret imperia, ritusque molliret, & tot populorum discordes ferasque linguas, sermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret; breviterque una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret.

Hoc verò solo monarchia hæc se supra omnes alias efferre potest, quod unigenitus Dei Filius sub illa non solum nasci, sed etiam inter Romanum populum censeri se dignatus est. Hocque præcipuè ab Orosio lib. 6. cap. ult. & lib. 7. c. 1. animadversum est, dũ scripsit: Tunc igitur natus est Christus, Romano censui statim adscriptus ut natus est. Hæc est prima illa clarissimaque professio, quæ Cæsarem, omnium prin-

principem, Romanosque rerum dominos, singillatim cunctorum hominum edita adscriptione signavit, in qua se, & ipse, qui cunctos homines fecit, inveniri hominem, adscribique inter homines voluit. Quod nunquam penitus ab orbe condito, atque ab exordio generis humani in hunc modum ne Babylonio quidem, nec Macedonico, ut non dicam minori cuiquam regno concessum fuit. Nec dubium, quin omnium cognitioni, fidei, inspectionique pateat, quod Dominus noster Iesus Christus hanc urbem nutu suo auctam, defensamque in hunc rerum apicem provexerit, cujus potissimum voluit esse cum venit, dicendus utique civis Romanus censusque professione Romanus.

Prisci quoque Ecclesiastici scriptores unanimiter affirmant, interfuisse fidei Christianæ, propagationisque

nisque verbi divini, hanc monarchiam longè lateque diffusam esse. Sic enim beatus Eucherius Episcopus Lugdunensis in Epistola parænetica ad Valerianum de contemptu mundi fol. m. 28. scribit: Nationes & regna putasne ob aliud in ditionem ac jus cessisse Romanum, & ob aliud magnam partem generis humani in unum transisse populum, nisi ut facilius, tanquam medicamentum per corpus unum, ita per unam gentem fides infusa penetraret: & ut capiti ingesta, velociter se per membra diffunderet? Alioqui non ita cucurrisset, inter crebras & discrepantes ritibus linguisque gentes, nec tam longè per novorum semper graduum objecta transiisset. Atque cum hoc consentit etiam antiquissimus poëta Christianus Aurelius Prudentius, lib. 2. contra Symmachum, his versibus:

Vis dicam, quæ causa tuos Romane labores,
In tantum extulerit? Queis gloria fortibus aucta
Sic cluat, impositis ut mundum frænet habenis?
Discordes linguis populos, & dissona cultu
Regna volens sociare Deus, *subjungier uni*
Imperio, quicquid tractabile moribus esset,
Concordique jugo retinacula mollia ferre,
Constituit, quo corda hominum conjuncta teneret
Relligionis amor: nec enim fit copula Christo
Digna, nisi implicitas societ mens unica gentes.

Quibus ostendere voluit, Deum per propagationem Imperii Roma-

ni, Evangelio suo viam quasi sternere voluisse, reducendo gentes moribus, legibus & linguis diversas in unam veluti formam atque efferatos hominum animos demulcendo, atque mutuo amore sibi invicem devinciendo: vixque fieri potuisse, ut religio Christiana diffunderetur, nisi populis per animorum conjunctionem in politia quoque copulatis: quod & D. Leo videtur perspexisse, Serm. 1. in Natal. Apostolorum Petri & Pauli, ita inquiens; Ut autem hujus inenarrabilis gratiæ per totum mundum diffunderetur effectus, Romanum regnum divina providentia præparavit: Cujus ad eos limites incrementa perducta sunt, quibus cunctarum undique gentium vicina & contigua esset universitas. Dispositio namque divinitus operi maximè congruebat, ut multa regna uno confœderarentur

tur Imperio, & cito pervios haberet populos prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis.

Riserit forsan hîc aliquis, & absurdum duxerit propagationem nominis divini opus habuisse auxilio politico: qui si temporis illius historias penitus introspexerit, atque omnes circumstantias & eventus rerum diligenter in animo suo perpenderit, quibus res Romana tam mirabiliter atque contra omnium spem aucta est, fateri cogetur, Deum longè aliud quid, & illud ipsum quod allegati scriptores innuerunt, propositum sibi habuisse.

Inprimis verò historia Ecclesiastica (qui liber à Sacrosanctis Bibliis facilè secundum locum obtinet) de pietate quorundam Imperatorum erga Ecclesiam, puta Constantini Magni, Theodosii, Iustinia-

ni & aliorum testatur, ut facile appareat, etiam in his primo, & verò in sequentibus Francis & priscis Germanis Imperatoribus completum fuisse, quod Deus pridem per Esaiam prophetam capite 49. versu vigesimo secundo promisit, hisce verbis: Ecce, manum meam versus gentiles tollam, vexillumque meum versus populos, adferentque filios tuos in ulnis, filiasque tuas in humeris, regesque tutores tui erunt, & principes nutrices tui, procident ad genua tua in faciem, lingentque pulverem pedum tuorum: atque tum reipsa experieris, me esse Dominum, in quo nemo confundetur, confidens in eum &c. Et capite sexagesimo inquit: Gentiles ambulabunt in luce tua, & reges in splendore oriente supra te: peregrini exstruent muros tuos, & reges illorum tibi servient: è gentilibus lac suges,

& reges

& reges illorum tibi mammas dabunt. Hæ & similes prophetiæ, passim per vetus Testamentũ sparsæ, arguunt, sub novo quoque Testamento datum iri potentes reges, in locum Ethnicorum, qui Ecclesiam protecturi & aucturi sint. Et quamvis moderni Germaniæ Imperatores antiquis illis Romanis potentiâ & dignitate longè inferiores sint: multum tamen adjumenti tulerunt ad propagationem fidei Christianæ; quippe quorum armis Sclavonicæ seu Vandalicæ provinciæ, Pomerania videlicet, ager Megalopolitanus, Livonia, Borussia cum parte Misniæ, tractus item Brandeburgicus & Magdeburgensis aliique finitimi loci, primum armis victi, deinde piorum Episcoporum aliorumque sanctorum virorũ industria ad religionem Christianam conversi sunt. *Crantzius in sua Wandalia passim.*

Verbis exprimi nequit, quantum mundus floruerit, quoties bonos Imperatores nactus est, quorum provisu pax passim introducta, & bella inter minores Duces flagrantia sedata aut profligata fuerunt. Unde Strabo de Romanis & Barbaris illorum vicinis, mutuis odiis & certaminibus inter se conflagrantibus, eleganter scripsit: Suis simultatibus sunt permissi, donec malorum pertæsi, in gratiam ipsi rediere, &c.

Augustus Cæsar, aliique Romani illo antiquiores, intimare volentes universum Imperium Romanum in pace & tranquillitate agere, templum Iani clauserunt, *Cardin. Baron. in Annal. Anno Chr.* 1. quæ pax usque in sequentium Imperatorum tempora duravit, atque, ut Tacitu[s] ait, Immota pax, aut certè modic[è] lacessita. Atque beneficio talis Mo[-] narchiæ contigit, ut omnes Imper[...]

Roma[...]

Romano subjecti jure & privilegiis civium Romanorum gauderent, atque vicissim illi unis iisdemque legibus recti, atque tutò ultro citroque commeantes urbem Romam pro communi patria agnoverunt. Unde Claudianus adulatorio & poëtico more, quod Imperio Romano soli tribuendum erat, Stiliconi adscripsit his versibus:

Huius pacificis debemus moribus omnes
Quod veluti patriis regionibus utitur hospes,
Quod sedem mutare licet, quod cernere Thylen,
Rursus & horrendos quondam penetrare recessus:
Quod bibimus passim Rhodanum, potamus Orontem.
Quod cuncti gens una sumus, &c.

Experientia frequens testatur, quanta confusio non solum Italiam at-

que Germaniam, verùm etiam alias regiones invaserit, postquam unaquæque illarum commune jugum excutere atque sui juris esse voluit: atque illæ etiam quæ in obsequio Imperatoris perstantes privilegiis lautissimis ornatæ sunt, ut singularia per se regna esse videantur. Neque hîc in disquisitionem vocabo, annon illi qui Imperio Romano semet subduxerunt in pejus vinculum inciderint, tritum illud Gallicum rem satis declarat, N'estans plus soubs l'Empire, se sont empirez: ac si quis dicat, è flamma in ignem transilierunt.

Quod autem attinet ad illos, qui etiam nunc majestatem Imperii Romani venerantur, atque nomine tenus illi se obnoxios profitentur, illi rem eò perduxerunt privilegiis, exemptionibus atque aliis suis titulis recens excusis, (in quorum invidiam

vidiam catus aliquis non injuriâ summo suo magistratui præcavens, ita scripsit. Non obstantibus omnibus magistratibus, summis, imis, superis, inferis, jam natis aut post nascituris,) ut quilibet etiam mediocris status iam omnia pro suo arbitrio agere, & ea conari audeat, quæ olim Monarcha vix ausus fuisset. Hoc non aliunde fit, quam quia reverentia erga magistratus abjecta est, & remedia omnia summorum magistratuum auxilia per supplicationes atque appellationes impetrandi adempta, aut ad minimum difficillima effecta sunt. Unde etiam oriuntur quotidie bella & interneciones, sanguisque humanus instar aquæ immundæ profunditur: unde fides & charitas undiquaque exulant, atque odia ac discordiæ regnant. Hic contemptus monarchiæ Germaniam omnium reliquarum

nationum risui atque contemptui exposuit, solusque in causa fuit, quod infensus Christiani nominis hostis ad hunc usque diem vinci non potuit: imò etiam verendum est ne per has dissolutiones in penitissimam Germaniam irrepens medullam illius & sanguinem omnem exsugat.

Et ut illud solum scelus exempli loco hic allegemus, quod hodiè cum luctu & gemitu omnium bonorum, circa monetas excudendas committitur, dum pauci quidam contra jus naturale, charitatem Christianam, atque contra consuetudinem omnium gentium, denique contra expressissimas constitutiones Imperatorias atque recessus Imperii, sub prætextu pernitiosissimi privilegii monetam cudendi, acervos nummorum adulterinorum procuderunt; quo faciendo ipsi divites effecti,

fecti, argentum nostrum in detrimenta & spumam conversum est, quod ipsum propheta Esaias c. 1. v. 22. ceu singularem pœnam minaciter prædixit:quo & omnia commercia labefactata atque confusa sunt, innumeræ artes oppressæ jacent, grassándique latissima porta fœneratoribus, usurariis atque aliis hujus farinæ hominibus patefacta est, ita ut exteris nationibus omnis fere cum Germanis negotiandi occasio interempta sit, ut illi quorum reditus aut salaria in pecunia numerata consistit, ad inopiam redigantur, atque ut rerum prêtia ad id fastigii ascenderint, ut sequioris sortis homines ad sustentandam vitam vel summè necessaria sibi comparando haud sint, sed ægram animam inter continuas miserias exspirent. Huic tamen malo jus Canonicum quod à sciolis quibusdam naso su-

ſpenditur, remedium præſentiſſimum affert, dum dicit, Peccatum non remittitur, niſi reſtituatur ablatum, ita ut non ſufficiat ad ſalutem, in agone dicere; Miſerere mei Deus: neque hoc ſinceræ pœnitentiæ indicium eſt, niſi quis etiam bona per fas nefasque erepta prioribus dominis reſtituat, aut ad pios uſus leget, ſed ad hæredes ſuos transmittat, ut habeant unde ſuperbiant, atque ſtatum ſuum adornent.

Verùm, cum dicta hæc jam obſoleta, magni quidem facienda, & inſtar antiquiſſimorum nummorum habenda ſunt, qui ad hoc reponuntur, ut raritatis cauſa oſtendantur, non etiam ut in vulgum ſpargantur: ideo optandum eſt, ut vi quadam externa malo huic, & damnis inde naſcituris occurratur, quod tamen in hac Cyclopicâ vivendi ratione minime ſperare licet, imò etiam ve-

rendum,

rendum, ne, (quod clementissimus Deus averruncet) hoc in maius erumpat malum, quam vel ullus hostis inferre, vel aliter quam ruinâ Germaniæ discordis restingui possit.

Maximæ monarchiæ minoribus imperiis in hoc etiam præferendæ sunt; quod sub magno rege vivere maxima sit libertas: & historiæ ipsæ testantur, Germaniam nunquam tam floruisse, quam cum Romani Imperatoris sceptrum maximè venerata est; cum contra minores regiones, suo arbitrio, & absque externo metu astutè agentes rarò non exorbitent. Et cum summorũ quorundam Politicorum opinio hæc fuerit, Turcam hactenus invictum mansisse, non quod potentia ipsius tanta, sed quod orbis Christianus uno capite non regitur, à cujus nutu omnes dependeant; tum quod fœdera plurium contra unum solum

inita rarò prosperum eventum sortiantur: hujusq; rei veritas in omnibus Italorum contra Turcas expeditionibus emicuit, atque à Renato de Lusinga in Tract. de increm. Imperior. ad oculum demonstratum est. Hinc magnates quidem occasionem arripuerunt, Monarchiam similem condendi, sub prætextu eundi in Turciam, è quorum numero præcipuus fuit Carolus ultimus Burgundiorum dux, qui Belgium nobile quietus possedit, aliquotque Galliæ provincias sibi subjecit, ac tandem in Germaniam ingressus, Helvetiam cum Alsatiâ & Lotharingia se facilè occupaturum sibi imaginatus est, & Sabaudiæ jam inhians principatus sui limites ab uno mari ad aliud extendere, atque his etiam majora sibi proposuerat. Pari ferociâ Carolus VIII. rex Galliarum, speravit, ut Cominæus testatur,

testatur, se post victum regnum Neapolitanum Galliæ & Italiæ liberè imperaturum, imò etiam gloriatus est, se reliquos Christianos in Græcia degentes à tyrannide Turcicâ liberaturum. Utriusque tamen consilia (procul dubio ex ambitione magis quam pietatis zelo orta) eventum planè contrarium sortita sunt.

Sunt qui existimant, potestatem Papæ etiam huc politicè collimare, ùt Christianis regibus & principibus frænum injiciatur: atque etiamsi nemo illorum imperium in alterum haberet, vel nullo fœderis jure sibi invicem obligati essent; tamen vel solo communis religionis vinculo coërceri, atque à moderatore totius Ecclesiæ, à conscientiâ propriâ, quæ mille testes, & denique metu horribilis excommunicationis ab injusta effusione sanguinis Christiani reprimi debent, atque concordiam colere,

colere, ſique neceſſitas flagitet conjunctis viribus Chriſtiani nominis hoſtes debellare. Multi etiam miſerandum caſum regni Græci magna ex parte Orientali Eccleſiæ imputandum cenſent, quæ ab Occidentali ſeu Romanâ ſeceſſionem fecit: hoc enim pacto Oriens ab Occaſu diviſus, uterque utrique diffidere cœpit, atque ſic concordiæ illud vinculum abruptum, & Imperium Orientale auxilio denudatum fuit. Neque etiam Eccleſia illa Græca unquam ſummum aliquod caput habuit, quod principes Græciæ ad mutuam concordiam coëgiſſet, illoſque à Turcis & Saracenis in auxilium advocandis cohibuiſſet. Reliqui verò Romanæ ſedi addicti (vel mutuâ invidiâ atque præeminentiâ diſcordes, vel, culpâ quorundam, poteſtate divinitus illis data abutentium,) modò dictam expeditionem

neque

neque ipsi suscipere, neque si suscepissent, tantum præstare potuissent, quantum universalis Monarchia præstaret. Hinc omnes fermè Iurisconsulti (qui quidem hac in parte non omnino insulsi politici fuere, & fortè arcanum aliquod status respexére) pro regulâ certâ & infallibili habuerunt, Quod imperator Romanus sit, vel de jure debeat esse Dominus totius mundi. *Guerin. Piso Soacius, de Roman. & Venetor. Magistrat. Comparat. n.* 16. *Marta, tract. de Iurisd. p.*1.*cap.*27. *Lancell. Conrad. in Templ. omni Iudic. lib.* 1. *cap.* 1. §. 1. *fol.* 38. ac, ut Iohan Igneus alicubi ait, tota Canonistarum & Legistarum Schola in Italia censuit, Imperatorem esse dominum totius mundi, addatur Azorius *lib.*10. *c.*2. *q.*4. §.2. imò celeberrimus Bartolus *ad l. hostes. num.*7.*ff. de cap. & postl. rev.* notat, illos pro

hæreticis

hæreticis & erroneis habendos esse, qui negant Imperatorem dominum esse totius mundi. Et quidem si vel Germania, vel Italia sola concors esset (quod nisi sub uno capite vix fieri potest) Monarchiæ universalis nomen mereretur, atque toti reliquo orbi metum incuteret. Constat siquidem, quot populos Romani soli armis vicerint: De Germania verò omnes, qui statum illius, præcipuè verò hodiernum norunt, affirmabunt scio, quod si illa ab uno Principe, & sub una fide, quousque linguæ Teutonicæ idioma protenditur, atque hodie in usu est, regeretur, non solum ab omni externo metu libera esset, sed brevi tempore Monarchiam ipsa per se instituere posset. Itali enim soli affirmant, sibi plus timendum fore à Germania si uniretur, quam ab ipso Turca. *Henning. Arnis. relection. politic.* lib.

lib. 2. cap. 2. Sect. 7. n. 18. &c. fol. 234. At jam, cum Germani, ut Turcarum aliquis Imperator dixit, gregi canum diversigenorum rectè comparentur, quorum quisque sibi singularem tramitem eligit, haud magnum metum extraneis incutiunt, quin potius ipsa sibi ab illis metuendum habet. Ipsorumque Germanorum non pauci verentur, ne, quemadmodum olim Romanum imperium à Gallis ad Germanos translatum est: ita vicissim ab illâ discordante ad aliam nationẽ transmittatur. Et certum est, successores Caroli M. nullâ aliâ de causâ potentiam & majestatem suam amisisse, quam quia regnum illius inter fratres divisum fuit, quorum nullus alteri jure suo cedere aut obtemperare voluit, sed bello intestino moto, se mutuo prostraverunt. Quod si jus Appanagii, ait Iohan. Tillius

Tillius lib. 2. de rebus Gallicis, & forma assignationum, quæ hodie usitata est in Gallia, observata fuisset à tempore Caroli M. Francorum imperium sufficisset debellando orbi. Ideò & ne hoc unquam contingat, Germani ingenui unicè optant, ut concordia in communi nostrâ patriâ revocetur, unà scilicet cum prisca illa virtute, fide, pietate, & integritate, sine quibus omnis unio flaccida & futilis est.

Germanis plenè redeat concordia, virtus,
Cumque Fide Pietas, altâ cervice vigeto!

Non desunt tamen, qui de hoc propemodum desperant, actumque esse de Germaniâ dicant; fieri tamen posse credant, ut mundo à Monarchiâ Hispanicâ medicina afferatur, per eamque Turcæ exstirpentur, & fides

fides Christiana (quod, secundum Redemptoris nostri vaticinium ante rerum consummationem necessarium est fieri) per universum orbem terrarum dispergatur. Adducuntque hujus conjecturæ suæ rationem, quod per occupationem utriusque Indiæ huic operi jam fundamenta jacta sint, & hæ tam vastæ regiones nemini ante hunc diem notæ à Deo ipso omnipotente Castilianis & Lusitanis in manus quasi traditæ sunt, atque duæ hæ nationes antea perpetuo sibi invicem infensæ improvisò unius hominis obitu, uni capiti subjectæ esse cœperunt.

Sicut autem argumenta pro universali Monarchia hactenus adducta haudquaquam parvi ponderis sunt: ita è contrario infiniti reperiuntur, qui genus hoc regiminis oderunt & detestantur, atque rationibus non minus validis oppugnant: Et quemadmodum

admodum vix ulla gens reperitur sub sole, quæ, si ejusmodi prærogativã atq; præeminentiam sibi legitima via obiam habeat, eam non libenter acceptet: ita è contrario quamprimum regnum aliquod solum emergere atque ad hoc dignitatis fastigium anhelare incipit, omnes reliqui principatus illi confestim obstrepunt, atque quantum possunt, obstant.

Atque hæc opinio illo inprimis fundamento nititur, quod natura, vel potius DEUS ipse, unicuique populo limites suos præfinivit, quos nefas est transsilire. Siquidem ut legere est Exod. c. 23. v. 31. filiis Israel regio Amoritarũ, Cananæorum reliquorumque affinium populorum in manus quasi tradita est, cum hac tamen cautelâ, ut his finibus contenti sint, nimirum à mari algoso, à mari Philistæorum, & deserto,

ſerto ad flumen iſtud Euphratis. Quodque omnes aut plures ſaltem populi non unius dominio ſubjecti, ſed diverſi eſſe debeant, veriſimiliter inde apparet, quod illi non ſolum montibus, vallibus, fluminibus, ſilvis & mari, humido & arido; ſed etiam linguis diverſiſſimè atque longiſſimè à ſe invicem quaſi diſtincti ac dirempti ſunt, imò etiam mores, geſtus, & cogitationes diverſas habent: quibus omnibus natura videtur apertè intimare voluiſſe, dominia etiam debere eſſe diſtincta. Abſurdum quippe & incongruum videtur, gentes natura diuerſas unitate Imperii ad ſimilitudinem morum & naturarum compellere, aut ut una gens alteram ſibi adverſiſſimam regat. Imò Cabaliſtæ aſſeverant, regiones diverſas diverſos quoque habere angelos ſibi præſidentes, atque horſum allegant id, cujus

cujus Moises in cantione sua (quæ, secundum Græcam versionem, & Origenem in Philocalia c. 21. extat Deuteron. cap. 32.) mentionem facit, Cum supremus populos divideret, cum filios Adami per universum mundum dispergeret, tum posuit limites populis, secundum numerum angelorum DEI. Sibi verò reservavit filios ex Iacobo prognatos: Israel est dimensum, ac portio hæreditatis suæ. Iidem ex 10. c. Danielis evincere conantur, eosdem angelos pro salute & incolumitate populi quisque sui inter se dimicare: nam ibidem quidam angelorum dicit Danieli: Principem regni Persici sibi viginti unum dies restitisse, verum Michaëlem archangelum sibi suppetias tulisse, ita ut victoriam contra Persarum reges obtinuerit. Posteaque idem subjungit, se abire nunc pugnatum contra Principem

Persarum

Persarum, sibique principem Græciæ adversum processurum, neque esse, qui sibi auxilium contra illum ferat, præter Michaëlem.

Atque cum hoc videntur etiam consentire Scholastici, quantum ex Thoma Aquinate in summa Theologiæ. p. 1. q. 113. art. 8. colligitur, ubi probat, judicium Dei regna eorumque subditos concernens angelos executores habere, qui limites illius judicii examussim observant, ita ut, dum quisque quod sibi mandatum est executioni mandat, videantur inter se pugnare. Tum etiam illud universalibus Monarchiis objicitur, hoc naturali jure ascribendum esse, quod aut cum hominibus natum, aut statim post creationem universalem introductum. Iam verò etiam sacra Scriptura testatur, à primordio unamquamque gentem, imò verò unamquamque

urbem proprium suum regem habuisse, idque ex 14. c. libri 1. Moisis evidenter patet. Sic Iosuâ uno prælio unũ & triginta reges, omnes Palæstinos devicit, Iosuæ. c. 12. Contra Nimrod longo post diluvium tempore cœpit vi imperium in alios sibi arripere, qui ideo in Sacris literis parum laudatur: dicitur enim c. 10. v. 8. & 9. Geneseos, Chus progenerasse Nimrod, qui ad potentiam supra mortales anhelavit: additurq́ue illum strenuum fuisse venatorem coram Domino. Quin & nomen ipsius satis indigitat, qualis vir ille fuerit, deducitur enim illud ab Hebraico Morad, quod tantundem significat, quod rebellare, superiorisq́ue sui mandata negligere. Siquidem hic Nimrod in posteros Sem insurrexit, quibus imperium regiminis tam spiritualis quam temporalis debitum fuit; ille tamen

hoc

hoc etiam legitimum imperium excussit, innocentesque sicut venator feras potestati suæ subjecit. Epiphanius etiam cum Philone testatur, Græcos hunc Nimrod pro Zoroastro habuisse, qui nigromanticam & astrologiam invenit, atque hic ipse est, qui Babel in invidiam Dei extruere aggressus est: Babel verò idem significat, quod confusio. Hujus ergo insolenti dominatione & fastu non solum linguæ, sed quicquid in orbe terrarum erat, perturbatum fuit. *Claudius Duret in historiâ linguarum, c.* 4. Fuerunt autem non solum post Nimrod, sed etiam ante diluvium legitimi & clementes Principes: quandoquidem Paraphrastes Hebræus ad filios magnatum sive principum refert, quod Genes. 6. vers. 2. dicitur, Tum filii Dei in filias hominum oculos suos defixerunt. statimque post, versu 4. sub-

jungitur, Erant tum temporis gigantes super terram: nam ex concubitu filiorum DEI & filiarum hominum prognati sunt gigantes, id est, viri præclari & præstantes. Per gigantes autem in sacris literis sæpe intelliguntur tyranni: unde sanctus Augustinus Nimrod vocat novorum Gigantum primum autorem; quod Scilicet tyrannicam illam vitam, propter quam prior mundus diluvio extinctus fuerat, post diluvium reduxit. Hujus Nimrod inusitatas & monstrosas gubernandi artes diffamat Iustinus Historicus lib. 1. à principio, his verbis: Principio rerum, gentium, nationumque Imperium penes reges fuisse: quos ad fastigium hujus majestatis non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio provexerit. Fines imperii tueri magis quam proferre solitos fuisse. Primum omnium

Ninum

Ninum regem Aſſyriorum, veterem, & quaſi avitum gentibus morem, novà imperii cupiditate mutaſſe, &c.

Et quia omnes quatuor Monarchiarum fundatores Nimrod hunc ſecuti, contra naturalem inſtinctum, cęteras nationes nulla juſta de cauſa, ſed mera ambitione & regnandi cupiditate extimulati oppugnarunt, idcirco, quemadmodum quidam tradunt, quatuor illi Monarchæ à Daniele propheta ſub nomine ferarum beſtiarum deſcripti fuere, ad ſævitiam & immanitatem illorum denotandam.

Habuerunt tamen infœlicia illa tempora etiam alios probos principes & regna, quæ Dᴇᴠs protexit, quæque improbos illos modos deteſtati ſunt. Talis fuit apud Philiſtæos Abimelech quod ſignificat, pater meus rex, quod nomen poſteri

illius retinuerunt. Et circa idem tempus similis fuit rex in Cananæa, cui nomen Melchisedech, quod significat, Rex justitiæ. Qui similesque horum plures, subditos non vi acquisiverunt, neque more Monarcharum absolutum Imperium sibi vendicarunt. Ob quam causam Aristoteles l. 3. polit cap. 10. regna illa Regna heroica appellavit, ab aliisque regnis distinxit.

Ipse populus Israëliticus, cui DEUS ipse procul dubio optimum vivendi statum revelavit, multos annos sine rege egit, neque ante aut post electitium regnum, externo imperio unquam subjectus fuit, nisi quod à via veritatis delirans tandem Monarchis ad castigandum traditus fuit. Expressè etiam in lege Moisis Deut. cap. 17. vers. 15. mandatum est, ut si unquam populo Israelitico cupido regis habendi subeat, unum

ex fratribus suis in regem sibi eligant: neque enim fas est (inquit textus) ut peregrino alicui te permittas, quod satis arguit, unumquemque populum proprium suum regem habere debere, atque naturæ ipsi adversari, ut gens aliqua extraneo obediat. Vnde omnes gentes hoc pro infima miseria atque servitute habuerunt, externo imperio subditum esse. Hinc historiæ produnt, status Hispaniarum præoptasse liberos emori, quam vitam Gallis debere, atque in illorum servitio vitam exigere, postquam intellexerunt Alphonsum Castum improlē decedentem, regnum Hispaniarum Carolo Magno hæreditatis jure transscripsisse, quamvis sub conditione, ut Saracenos & Mauros inde exigat.

Et si quatuor Monarchiarum origines rectè perpendantur, vix aliam

fundamentalem legem in omnibus illis invenire licebit, (ut ut Alb. Gentilis lib. 2. de armis Rom. in favorem hujus Monarchiæ contra nitatur) quam tyrannicam illam, ut scilicet fortior inferiorem sibi subjuget: quam tamen soli injusti tyranni eorumque asseclæ commendant, atq; omnes probi semper execrati sunt. Et Augustinus regna hoc modo acquisita & habita, Magna latrocinia, vocat: atq; pirata quidam Alexandro M. non inscitè objecit, Ego qui unica naviculâ prædatum profectus sum pro latrone habeor; tu verò ingenti exercitu idem faciens pro strenuo Rege haberi vis.

Haud facilè ad bellum sine ullo obtentu prosilitur, atque jus hoc apud magnates præsertim hoc solum fundamento nititur, ut habeant jus quæsitum inferiores opprimendi. An hoc coram DEO excusari queat,

cuique

cuique sincero Christiano cogitandum relinquam.

Summa necessitas flagitare videtur, ut illi qui de casibus conscientiæ, ut vocant, scribentes, miseris hominibus ob duos aut tres æreolos injustè acquisitos, salutis jacturam denunciant, etiam magnatum hac in re enormitates in lucem producant, atque sub examen serium vocent, disquirendumque proponant, an bella illa quibus sanguis humanus torrentium instar profunditur, à mera ambitione vel à justa causa procedant? atque utrum ratio status, ut vocant, ambabus manibus ad se rapiens quicquid apprehendit, cum vera religione ullo modo consistere possit? Id quod Cominæus sibi nulla ratione persuadere potuit; quin credidit, universum mundum, inprimis autem magnates, horribilissimo incredulitatis vitio infectos

esse, atque omnium malorum atque miseriarum causam esse, quod nihil intermittant quod ad illorum prosperitatem atque dignitatem temporalem facere videatur, cumque vitæ conservandæ causæ nullam expensam magni æstiment, imò integras regiones sæpe transscribant, solum ut ex captivitate se redimant; pro animarú tamen suarum salute etiam vilissimum pagum per vim extortum priori suo domino restituere tergiversentur.

Hanc Monarcharum aviditatem, violentiam & rapacitatem egregiè Herodotus quoque lib. 7. depinxit, dum postulationem aquæ & terræ juri summo Imperii Persici asscripsit, additque Persas à vicinis suis terram & aquam petiisse, abnegantibusque bellum intulisse. Alexander M. quoq; suum bellandi ac vincendi ardorem tali prætextu apud

Curt. l.4. excuſat, quod neque cælum duos Soles, neque terra duos reges commodè ferre poſſit. Quin & ipſi Romani palam profiteri auſi ſunt, Ita Diis placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent, neque alios judices quam ſeipſos paterentur, Tacit.lib.13. Ann.

Non defuerunt tamen populi, qui ſe arroganti huic Monarcharum juri fortiter oppoſuerunt: nam Græci Perſicam Monarchiam admirabili virtute & ſucceſſu repulerunt, atque Dei benignitate libertatē ſuam avitam protexerunt, quandiu bonos mores & ingenuas diſciplinas excoluerunt. Atq; incolæ Inſulæ Coos, Dario & Xerxi aquam & terram à ſe petentibus denegarunt; at Spartani eorundem legatos idem poſtulantes primum in puteum præcipitarunt, deinde terra contexerunt, ſcilicet

licet, ut haberent, quod postularant. Præterea modò nominati Coi regi regum Artaxerxi Hippocratem ab ipsis flagitanti denegantes rescripserunt; Cum Darius & Xerxes epistolas scripserint, & terram ac aquã à patribus nostris petiverint, populus non dedit: quum eos ipsos se impetentes, similiter velut alios homines, mortales esse videret. Et nunc idem responsum dat. A Cois discedite, quoniam Hippocratem in manus vestras non dant. Renuntiate igitur ipsi vos nuntii, quod neque dii ipsi, nostri negligentes erunt.

Tum etiam constat, violenta ejusmodi Imperia nunquam fuisse diuturna, nec unquam insatiabile suum desiderium toti mundo imperandi ipso effectu complevisse; sed cum maximè florere visa sunt, subitò gravissimo lapsu corruere, atque im-

impietatis ſuæ meritas pœnas perſolvere.

Hæc immenſa Imperia non ſolùm tyrannica, ſed etiam infirma à quibuſdam nominantur, qui plurimum expedire crediderunt, ut ſingulæ gentes ſingulos reges habeant, quoniam ſic omnia uno quaſi obtutu melius adminiſtrabuntur atque ordinabuntur. Nam parum utile eſt plures regiones obtinere, atque neceſſe habere per præſides mercenarios illas adminiſtrare; quod Trajanus Boccalini in ſuo Parnaſſo cent. 1. ſermone 47. eleganter demonſtrat, eleganter inducens paſtorem qui à 50. ovibus, quarum inſpectionem ipſe habet plus lucratur, quam alius à quingentis, quas ſervi conductitii paſtum agunt. Hujuſque rei hodie clarum exemplum habemus in Hiſpania, quæ olim plures adhuc dominos habens plus ſæpe militum

ſup-

suppeditavit, quam hodie Rex unus omnibus suis regnis extorquere potest. Quare sapientes principes persuasum semper habuerunt, nimis vasta Imperia plus nocuisse quam profuisse, atque instar hydropici aut alio modo monstrosi corporis se habere.

Ipsa etiam experientia docuit, sub immensis Imperiis minores populos semper majoribus imperasse: neque ferè quicquam retinuisse quam provincias ac regiones per vim occupatas, & immunitates atque privilegia omnia infirmiorum tolluntur. Hinc Politicorum regula est universalis, quod haud bonum sit civitati magno Imperio uniri. Hinc & Lusitani infœlices se judicarunt, quod hæreditario jure Philippo II. regi Hispaniarum accesserunt. Sic Belgium quoque olim diversos dominos habuit, postquam

verò

verò domui Burgundicæ primò, deinde regno Hiſpanico illius provinciæ omnes ſubjectæ fuerunt, Carolus V. ſub formam regni reducere illas fruſtra conatus eſt: quandoquidem illæ diverſis immunitatibus gaudebant, atque privilegiis, quæ ſibi ereptum iri impatientiſſimè doluerunt. *Meteran. l.2. hiſt. Belgic.*

Sic pariter pernitioſum quidam credunt eſſe Norwegiæ, quod ſub ditionem regis Daniæ ceſſit, quod Boterus in Amphitheatro ſuo his verbis ſatis innuit: Norvegiæ populi olim valdè potentes, afflixerunt diu Angliam, divexarunt Franciam, obtinuerunt in eâ dominium Provinciæ quæ adhuc dicitur Normannia. Et paulò pòſt: Regnum Norvegiæ turbis exagitatum, pervenit ad regem Daniæ, qui, ut de illo ſecurus ſit, tractat durè incolas, ſpoliatque eos facultatibus, nec miſeris

hominibus

hominibus ſpes eſt melioris fortunæ. Cum hoc conſentit Iacobus Ziglerus in ſua Schonlandia ita ſcribens: Itaque Norvegia hoc tempore eſt ſub poteſtate Donorum: hi non legitimos modo reditus & vectigalia tolerabilia imperant, ſed omnia commoda corradentes, transferunt in Daniam: videlicet, diuturnitatem Imperii conſtituentes, infirmitate ſubjectorū. Hæc fortuna eſt Norvegiæ. Neq; ipſa ædificia urbiū, ſuam amplitudinem & dignitatē veterem tueri poſſunt, nec ſpes eſt ſtatus reparandi; publici enim conventus non admittuntur; Nemo ex arbitrio ſuo referre audet, aut opere tentare, incertus de omnium voluntate.

Sic etiam hodiernus Rex magnæ Britanniæ, duo hæc regna Anglicum & Scoticum unâ inſulâ compreheníà, unire & copulare aggreſſus eſt, curavitque nummos aureos & argen-

argenteos cudere, cum hac inscriptione: *Quæ* DEUS *conjunxit, homo non separet.* rursusque alios cum hac: *Tueatur unita* DEUS. duplis Anglicanis, ut vocant, hæc inscripta sunt verba: *Faciam eos in gentem unam.* coronati duplici Anglicani, ut & dimidii hæc præ se ferunt verba: *Henricus rosas, regna Iacobus.* His tamen non obstantibus, status Scotiæ & Angliæ congregati varia gravamina allegarunt, quia unum regnum multò potentius & ditius est altero, unumque pluribus privilegiis munitum quam alterum. *Meteran. l. 25. f.* 279.

Verisimile est, hodiè diversitate religionum rem eò esse perductam, ut neque universalis monarchia, neque ullus particularis regni dominus absolutus esse queat.

Siquidem experientia testatur, regiones absolutos dominos habentes,

tes, non nisi unum dominum perferre, nullam pacem religionis admittere, omnesque hæreticos, quos vocant, pessimè odisse.

Sic Hispanica Monarchia hoc nomine passim traducitur, quod nunquam cum ullo Principe diversæ religionis pacem inire voluit, curatque in omnes non-Catholicos per universum regnum diligentissimè inquiri, atque captos aut suspectos inhumano modo torqueri atque miserrime trucidari jubet.

Contra Carolus V. non spontè, sed ideo in pacem religionis consensisse creditur, quoniam Imperium Romanum statum Aristocraticum sibi permixtum habuit, & quod potentes Germaniæ status suo arbitrio domare nequivit. nam in regionibus suis hæreditariis omnes hæreticos convictos comburi mandavit, etiamnum vivus, omnemque libertatem

tatem conſcientiæ longe valere juſſit.

Tandem, oppugnatores Monarchiæ etiam illud in medium producunt, quod hæc noſtro tempore ſperari nec poſſit nec debeat, omniaque quæ quis contra moliatur vana irritaque eſſe.

Siquidem ne jota quidem hac de re in S S. Scripturâ, omneſque prophetæ de eo aut prorſus tacent, aut contrarium aſſerunt: cum Daniel c. 2. v. 41. de Monarchiâ quartâ hæc prædicat, imperium illud diviſum, & partim robuſtum partim infirmum futurum: moxque verſ. 43. ſubjungit, illos quidem humani juris vinculo coituros, ſed inter ſe non conſenſuros: quod quidam de potentia Hiſpanica, quæ maxima ex parte per conjugia ſuccrevit, intellectum volunt.

Adjicit idem propheta Daniel capite

capite 7. v. 24. ex vltima aut quarta Monarchia decē regna nascitura; nō tamen addit, fore ut illa uniantur.

Adhuc candidè & sincerè in utramque partem adducta sunt argumenta, universalem Monarchiam tum propugnantia tum oppugnantia: quæ sanè omnia, meo quidem judicio, magni sunt ponderis, ita ut ipse dubitem, cui parti accedendum sit. Acutissimus tamen Cardinalis Bellarminus probè hac in re mihi consuluisse videtur, qui, de politicis fundamentis verba faciens, expertum se loqui asseverat; dum libro. 1. de Pontifice c. 9. ita scribit, Quamvis omninò necessarium non sit, ut omnia mundi regna ab uno solo capite regantur: utiliter tamen hoc, meo judicio, fieret, modo solo jure & non armis, præsertim si ejusmodi Monarcha, regiones non per vicarios aut præsides, sed per principes

cipes regeret tales, qui ipsi non secus ac Episcopi Papæ subjecti essent. Sed quia hujusmodi Monarchia sine maxima vi & sanguinis profusione institui haud potest, rectè à D. Augustino l. 4. de civit. Dei c. 15. scriptis relictum esse, Quod fœliciores forent res humanæ, si omnia regna essent parva, & concordi vicinitate lætantia. Atque idem Bellarminus l. 3. c. 16. de Pontifice, ait, Antichristum, qui ut Catholici sentiunt, venturus etiamnum est, totius orbis terrarum Monarcham futurum. Siquidem Chrysostomns in 2. ad Thessal. 2. ait, Antichristum Monarcham futurum, & successurum Romanis in Monarchia, sicut Romani successerunt Græcis, Græci Persis, Persæ Assyriis. Ejusdemque opinionis Cyrillus quoque est Catechesi 15. inquiens, Antichristum monarchiam adeptu-

adepturum, quæ antea fuerat Romanorum.

Verum enim verò si hæc omnia pensiculatius perpendere voluerimus, propemodum fateri cogemur, omnes hujusmodi discursus non solum ambitiosos & vanos, sed etiam periculosos esse, si quis in vita particulari huc intendere, & certæ parti accedere voluerit, & maximè, si hoc quasi fundamẽto posito aliquid maximi momenti superstruere, & hujusmodi discursus non animi causa duntaxat ventilare voluerit. Dare enim & adimere regna à multò sublimiori causa proficiscitur, & primò in cœlo concluditur, atque tum demum in terris in actum perducitur.

Cum enim Deus consilia hominum moderatur, summæ amentiæ est, ipsi limites ponere, modos præscribere, ac tempora definire velle, & non

non decretum ejus exſpectare, ab
itio pro lubitu nobis proponere,
que poſtmodo orare, ut cœptis
oſtris aſpiret. nam Deus agit
nodo planè diverſo à noſtro, atque
os ne hilum quidem hac in re pro-
icimus. Si enim Deus Hiſpanos
(exempli gratia) ad ſummum Mo-
narchiæ faſtigium elevare vult, fiet
hoc etiam invitis omnibus, imo tan-
tum aberit, ut hominum conatus il-
li obſtare queant, ut etiam illam pro-
moturi ſint.

Quod ſi contra ſtat Dei ſen-
tentia; incaſſum huc omnes animi
& corporis ſui vires intendent, ſed
quantò magis nitentur, tanta màjus
exitium ſibi ipſis parient.

Hac verò in parte homines idio-
tæ & privati multo meliore condi-
tione ſunt, quam docti, & quos of-
ficii ratio ad conſultandum in rebus
mundanis, tam periculoſis, cogit.
nam

nam si unusquisque etiam de solo inutili verbo aliquando rationem reddere cogetur, quid fiet de illis qui jam in magnis officiis constituti consiliis suis, maximis effusionibus humani sanguinis, perditioni æternæ tot animarum, denique immanibus vitiis, crudelitatibus, fami, miseriæ, & afflictioni innocentium hominum causam præbent?

Contra qui his malis omnibus exempti, tantum compatiuntur & perpetiuntur, hoc certò sibi persuadere possunt, has afflictiones sibi non nisi bene cessuras, si modo in veritatis agnitione & amore DEI persistant.

Nos verò clarè hinc perspicimus, quam clementer Dominus nobiscum agat. Etenim verus Christianus necesse habet mundum contemnere, libenter illi renunciare, summoque desiderio sursum ad cœlestia suum

num πολίτευμα anhelet. hoc verò homini prosperè & fœliciter hîc viventi difficile, ac, penè dixerim, impossibile videtur. Quibus omnia prosperè & ad votum in hac vitâ succedunt, illi perinviti ex illâ decedunt, vixque reperitur, qui terrestre paradisum cum cœlesti permutare velit. Huic malo ut obvietur, Deus hoc tam salutare remedium in manus sumit, nobisque bella & persecutiones immittit, voluptates & delitias nostras temporales confundit ac perturbat, ut nihil magis cupiamus, quam mox dissolvi & esse cum Christo. Quod omne Eucherius Episcopus Lugduno-Gallicus in tractatu suo de contemptu mundi pervenustè descripsit his verbis: Vix iam hoc habet Mundus, ut fallat. Periit imago illa rerum, ad decipiendum usque decora. Prius nos seducere vero cogitabat fulgore, non

poterat; prope iam non valet, & ipſa nos falſa oſtentatione corrumpere. Solidis bonis carebat, ecce deficit etiam caducis. Non hunc aut ad tempus ſpecioſa ornant, aut in poſterum manſura confirmant. Niſi nosmet ipſi decipimus, pœnè mundus decipere nos non poteſt.

Poſtrema mundi ætas refecta eſt malis tanquam morbis ſenectus. Viſa ſunt, videnturque iam dudum iſta cano ſæculo, fames, peſtilentia, vaſtitas, bella, terrores: hi ſunt in ultimis iam annis languores ſui. Atque hoc non infirmitatis noſtræ verbis, ſed etiam Apoſtolicæ authoritatis confirmatur eloquiis, illic enim legitur: In nos fines ſeculorum devenerunt, 1. Cor. 10. verſ. 11. Quod cum iam dudum dictum ſit, quid cunctamur? quid expectamus? urget nos dies ille iam non noſter tantum, ſed & ſeculi, incumbit mihi

mihi misero iam mundi mortalitas, tanquam mihi non sufficiat ad terrorem mea. Securitati locus non est, quando terminus in nos impendet indifferenter, singulorum hinc, hinc omnium.

Quò magis est in hoc, non dicam seculi exitu, sed vel in hoc rerum ejus defectu hominum miseranda conditio; qui sibi nec futurorum spem gaudiorum reponunt, cum jucunditate præsentium non fruantur.

Nec est quod terreant nos afflictiones huius mundi, cum hæ à Servatore nostro prædictæ quidem sint, sed magna addita consolatione, quæ legitur apud Lucam c. 21. v. 9. Cum bella bellorumque rumores audieritis, ne terreamini: hæc enim præcedere necesse est. Et apud Marcum, c. 13. v. 8. Populus contra populum insurget, & regnum contra regnum, passimque fient terræ-

motus, caritates, atque pavores, hocque erit initium miseriarum. Et apud Lucam c. 21. v. 28. Hæc verò cum advenerint, videte, & tollite capita vestra, quia liberatio vestra appropinquat. Quomodo verò hic nosmet gerere debeamus, idem docet Matth. 24. v. 12. & seq. Quia verò injustitia superabundabit, fiet, ut charitas multorum refrigescat: qui verò ad finem usque perseverabit, ille servabitur. Et apud Lucam c. 21. v. 18. & seq. Pilus capitis vestri non perdetur, possidete animas vestras in patientiâ.

Non possum autem quin denuò referam, Christum de cruce prope solum prædicare, & ne verbulo quidem innuere, ut Christianus actionibus istis se immisceat. Prophetæ etiam ipsi indicant, fore novissimis temporibus, ut homines sapientes ita lateant ut nusquam appareant.

Sic enim Esdras l. 4. c. 5. v. 1. 9. 19. ait: Ecce, tempora appropinquabunt, ut deprehendantur habitatores terræ in magno numero, viaque veritatis erit abscondita, terraque sine fide erit; improbitas autem prævalebit, unus amicus pugnabit contra alterum, atque intelligens tum erit absconditus, & sapiens procul habebitur, tanquam in conclavi suo, multique quærent eum, sed non invenient. Item Amos c. 5. v. 13. Eo tempore opus est, ut prudens taceat; est enim tempus malum. Sicut ergo valde periculosum est, immiscere se hujusmodi rebus: ita cavendum est prudenti, ne judicium suum præcipitet, sed omnem rerum eventum Dei clementi voluntati, neutrubi inclinans, permittat, atque sub crucis onere se cum aliis oblectet, quod necesse habiturus non est, tam gravem rationem

aliquando reddere, quã illi qui eum cruce illâ onerarunt. Ne provocet ad judicium, quin potius æquus in omnem partem oret, ut Deus omnia in Ecclesiæ suæ & afflictorum salutem convertat, dicatque animitus & patienti animo cum Asaph, Psalm 74. Cur ita repulisti nos Deus? memor sis congregationis tuæ, quam pridem acquisivisti, & tibi in hæreditatem redemisti: nos non videmus signa nostra, neque est propheta qui concionetur. Solum illud cogita, inimicum blasphemare Dominum, atque quod populus demens nomen tuum criminatur. Ne tradas animam turturis tuæ, bestiæ, nec prorsus obliviscaris pecorum tuorum. Revoca in mentem tuam fœdus: nam regio ubique miserabiliter vastata jacet, domus sunt dilaceratæ, ne dimittas pauperem cum ignominiâ. nam miseri & afflicti

flicti glorificant nomen tuum, Surge Deus, & jus tuum assere, memor esto contumeliæ, quâ stulti quotidie te afficiunt. Et psalmo 76. Potentior & præstantior es Deus montibus asperis & incultis, superbi in prædam cedent, omnes bellatores cogentur demittere manus, ab increpatione tua, Deus Iacob, torpescunt equi & currus. Cũ tu judicium de cœlo promulgas, contremiscit terra, atque silet, cum Deus surgit ad judicandum, ut opem ferat omnibus miseris super terram: cum homines contra te insaniunt, etiamnè paratus es? Psal. 77. patiar hoc necesse est: manus supremi omnia immutare potest. .

Quomodo verò illi qui ad rerum gubernacula sedent, necessarioque hisce rebus, quarum cardo jam vertitur, involvuntur; gerere se debeant, ego quidem jam, habita tenui-

tatis meæ ratione, in medio relinquam. Hoc verò diligenter omnibus cavendum est, ne operam suam in ejusmodi officia ingerant, nève illa affectent, sed vocationis suæ normam attendant, atque unice sequantur. hic verò inprimis requiritur, ut omnes privati affectus, avaritiam aut ambitionem qualitercunque redolentes, ab hujusmodi viris quam longissimè absint.

Corde igitur jam in modum templi mundato, fatigandus est tibi DEVS precibus cum Salomone, non ut aurum vel argentum, non ut propagationem limitum, familiæ dignitatem, victoriam aut animam hostium tuorum, tibi largiatur, sed ut det animam & mentem intelligentem & sanam in corpore sano, ut populo tuo sive cum exeundum, sive cum introeundum est dignè præcedere valeas, secundum DEI omni-

omnipotentis placitum & populorum salutem.

Hîc omni humanâ sapientiâ & peritiâ sepositâ solis precibus indulgendum est: nam sicut omne bonum à solo Deo in nobis perficitur: ita diligentissimè nobis cavendum est ne sanctis illius operibus in nobis resistamus.

Priusquam finiam, non possum non adducere, quod non parum inquietudinis, ut quidam colligunt, hoc nostro tempore movet; quando reperiuntur hodiè multi, qui spretâ simplici pietate & timore Dei, ad nescio quas sublimes & maximæ hominum parti ignotas artes aspirant, neque dant operam, ut antiquus rerum administrandarum modus conservetur aut reducatur: sed opinione universalis Reformationis instantis jam infatuati, cupiunt, & quantum possunt adjuvant, ut omnia

sursum deorsum volvantur, quia scilicet, juxta tritum illud sperant, se aquâ turbidâ plus piscium capturos, atque animo suo avido morem gesturos, parum soliciti, quo immerentem & miseram plebeculam redacturi sint.

Totum jam mundum hujusmodi fanaticis abundare satis declarat famosa illa Fraternitas roseæ crucis. Vix enim phantasma illud lucem aspexerat, (quamvis fama & confessio illius satis arguit, id esse merum lusum ingenii nimium lascivientis,) quoniam nimirum spem aliquam universalis reformationis facit, & res partim ridiculas & absurdas, partim etiam incredibiles profitetur; diversi diversarum regionum etiam probi & honesti viri eludendos & deridendos se præbuerunt, ut vel palam operam suam & patrocinium illi detulerint, vel, suppresso nomine, se illis

illis fratribus (quod nomen etiam antiquissimis illis prophetis parum usitatum) per speculum Salomonis, vel alio occulto modo, innotescere posse sibi persuaserint. Imò reperti sunt adeò stolidi, qui reformationem totius mundi à Trajano Boccalini inventam, & de verbo ad verbum ex Italicâ illius editione versam & vulgatam, pro singulari quodam mysterio amplexi & Cabalistico quodam more interpretari fuerint, quasi ars chymica vel chrysopœias in illa occultata contineatur, quod forsan autori ipsi nunquam in mentem venit.

Hoc non aliundè fit, quam quod plerique Prophetas legentes & meditantes non solum ad sua tempora easdem restringunt, sed & pro suo libitu atque voto interpretantur: aut quod novis & antiquis prognosticis hinc inde divulgatis vel nimis quam

par est, fidunt, vel eadem perversè accipiunt. Equidem certum & extra dubium est, in utroque Testamento sacro innumeras esse prophetias, quæ de tempore in tempus usque ad consummationem rerum vaticinantur: sicut & illud verum est, prophetias omnes in novissimis temporibus melius intellectum iri quam unquam antea; hocque propheta Daniel satis apertè indicat, quem Angelus in ultimo suo capite versu 4. ita alloquitur, Tu Daniel abscondе ista verba, atque scripturam hanc obsigna ad novissima usque tempora: tum enim multi venient, & magnam intelligentiam ex illa haurient. Nec sine ratione in hujusmodi prophetica mysteria diligenter inquiritur, ad quod nos ipse Apostolus Iohannes in Apocalypsi suâ hortatur, dum c. 13. v. ultimo ita inquit, Hîc est sapientia, qui intelligentiâ

valet

valet, ſubducat numerum beſtiæ huius: eſt enim numerus hominis, illiusque numerus eſt 666. Veruntamen myſterium hoc propheticum tam arduum eſt, ut à nullo humano ſenſu inveſtigari poſſit, ſed illo ipſo Spiritu quo ſcriptum eſt, etiam intelligatur neceſſe eſt. Iam verò intolerabilis eſt audaciæ quenquam hominem hoc donum ſibi aſſcribere, & de eo gloriari quod neutiquam illis datur, qui ore ſolum Deo accedunt, cor verò ſuum longè ab illo remotum habent, imò glorioſi tales eò majori cæcitate, & deſipientia circa ſacras prophetias puniuntur, ita ut in illis comprobetur illud ab Eſaia capite 29. verſu 11. dictum, omnia Prophetarum acta habebunt ſe inſtar verborum libri obſignati, quod nemo legere poteſt, neque ſcripturarum prophetiæ ex proprio cujuſquam ingenio expli-

catio-

cationem capiunt, perinde atque nulla unquam prophetia humano ingenio elicita est, 2. Pet. 1. verſ. ult. Maximum verò & divinum opus eſt diſcernere poſſe tempora, quod illius farinæ interpretes facere præſumunt. Vobis non convenit ſcire tempus aut hor m, quod Pater poteſtati ſuæ reſervavit, reſpondit Chriſtus ipſe diſcipulis, ſciſcitantibus, quo tempore regnū Iſraelis reſtituturus ſit, Act. 1. v. 7. Quare ſummi periculi res eſt, ſupra iſtiuſmodi propheticas explicationes res maximi momenti velle fundare: habent enim ſe illæ prophetiæ inſtar cultri ancipitis, quem niſi dextrè apprehendas, facile te vulnerare poteſt.

Il. Paſtor Fido At. 1. Sc. 4.

Sono come il coltel, che ſe tu'l prendi
In quella parte, oue per uſo humano

La man s' addatta, à chi l'adopra è buono;
Ma ch' il prende oue fere, è spesso morte.

Et verò historiæ cum ipsâ experientiâ atteſtantur, illos qui ſacræ ſcripturæ interpretationem certis locis aut temporibus applicare conati ſunt, longiſſimè erraſſe, qua de re Wernerus Rolewinck in Faſciculo temporum ſub anno 1364. ita ſcribit: Iohannes de Rupeſciſſa, de Ordine Minorum, multa prædixit mox futura de duobus Antichriſtis, & deſolatione terrarum, & generali conculcatione cleri, & reductione totius orbis ad fidem Chriſti, pluraque alia, ante annum Domini M. CCC. LXX. quæ dixit ſibi revelata à Domino Ieſu, ſed non evenerunt; & diu in vinculis tentus, grandia ſcripſit de futuris. Et nota, quod penè

penè ab initio Fidei hujuſmodi præ-
noſticatores fuerunt, & quotquot
tempus determinatum prædixe-
runt, de hujuſmodi arcanis quæ Pa-
ter poſuit in ſua poteſtate, decepti
ſunt. Ideo non eſt hujuſmodi reve-
lationibus amplius fidendum.

Hoc idem communi noſtræ ma-
tri Evæ ab initio ſtatim contigit,
ſe peperiſſe Meſſiam, qui caput ſer-
pentis contriturus ſit, Geneſ. 4. &
tamen in hoc ipſo graviſſimè erra-
vit. Quamvis enim multi explica-
tionē hanc in dubium vocent, utrum
ſcilicet Eva, poſtquam peperit Cai-
num, crediderit ſe Meſſiam pepe-
riſſe, ut apud Ianum Druſium ad lo-
ca Geneſ. cap. 13. videre licet: ta-
men antiquus Paraphraſtes Chaldai-
cus Ionathan Uzielis eandem con-
firmat, unà cum duobus celeberri-
mis Hebræis Fagio & Forſtero.
Quin & Lamech pater Nohæ ſibi
perſua-

persuasit, filium suum Noha Messiam fore, qui maledictionem lapsus aversurus sit, dum inquit. Genes. 5. vers. 29. Hic nos solabitur in miseriis & laboribus nostris supra terram, quam Deus maledixit. Unde illi etiam nomen Noha indidit, quod requiem significat, Et quidem ille non omninò aberravit, siquidem ille typus quidam fuit Messiæ, reliquiasque generis humani ab aquis eripuit, sicut nos Christus ab aquis infernalibus servavit. Unde quodammodo liquet, quosdam prophetias non omninò malè apprehendere, sed in eo errare, quod umbram pro corpore captant. Sic Filii Israëlis graviter errarunt in eo, quod nimium è deserto in terrã promissam pervadere laborarunt, atque ideò ab Amalecitis & Cananitis repulsi fuerunt. Num. c. 14. v. 40. quamvis verum fuit, filiis Iacobi promissam fuisse

fuiſſe illam terram, quam ſuo tempore extinctis indigenis eſſent occupaturi; ſed quia fœlicitatē hanc nulla præviâ humiliatione, & indignitatis confeſſione expoſcere quaſi jure ſibi debitam, voluerunt, longe ab intentioue ſuâ aberrarunt .. neque ita comparatum eſt, ut in terram benedictam, Deo non duce, perrumpere detur. Ipſi diſcipuli Chriſti Spiritu Sancto nondum initiati de regno Chriſti, quod ſpirituale, admodum abſurdas & carnales opiniones habuerunt, ad inſtar ferè hodiernorum, nec non primum & ſecundum adventum Chriſti confuderunt.

Chriſtianus Wurſtiſius in Chronicâ ſuâ Baſileenſi mentionem facit cujuſdam, qui Nicolaus à Buldesdorf nominatus fuit, qui anno 1446. ingreſſus in concilium Baſileenſe Paſtorem Angelicum ſeipſum nominavit,

minavit, perhibuitque fore, ut Antichristus per ipsum pessundetur, Iudæi è captivitate liberentur, Ecclesiaque ex Gentilibus colligatur, mali extirpentur, pluraque alia; ob quam causam & ipse pro hæretico punitus fuit. Hac eâdem tamen audaciâ Anabaptistæ Monasterienses multis annis pòst de novo usi sunt, idem sibi arrogantes, iamque insigni vi & conatu in opus traducere aggressi fuerunt, idque ejusmodi rationibus (quæ etiam hodiè apud multos pondus habent) singulari libro cui titulus De restitutione seu renovatione, ut docet Sleidanus lib. 10. excusare conati sunt.

Idem sibi paucos ante annos imaginati sunt asseclæ famosi illius Ezechielis Mett, mira & magna pollicentes, quæ tamen de præterito, minimè verò de suo tempore accipienda fuerunt. Tres igitur duri

sunt

ſunt ſcopuli, ad quos mare propheticum tentantes plerunque navem frangunt, dum vel quod ſpiritualiter accipiendum, nimiş carnaliter accipiunt; vel, quæ ſecundum literam eventum ſuum certo tempore habitura ſunt, ad certos locos & annos, affectibus propriis indulgentes violenter & abſurdè aſtringunt. Notent verò Germani, non omnes prophetias & actu futura, aut ſi quid magni momenti in orbe terrarum perficiendum adhuc reſtat, de ipſa Germaniâ accipienda eſſe. Nam ſicut mille ducentis ab hinc annis regio illa penè ignota, barbara, inculta, religionis veræ & omnium elegantium ſcientiarum & artium expers fuit, nihilque minus quam hanc rerum proſperitatem, ad quam ab illo tempore paulatim emerſit, polliceri ſibi potuit: ita viciſſim, Deus eandem propter ingrati-

gratitudinem suam pari modo ac alias terras affligere potest, nisi maturè resipuerit, atque per populum nobis forsan adhuc planè ignotum, aut contemptibilem egregia illa gesta effectui mandare potest, quæ secundum Scripturam ante adventum Christi accidere necesse est.

Certum ergò est, non omne quod in Prophetis reperitur ad gestum & tempus quod nobis imaginamur & vellemus, revocandum esse, etiamsi id non incommodè fieri posse videatur. Cuius rei unum solum exemplum adducam: Commemoratur in libro Esdræ capite 11. & 12. visio Aquilæ & leonis, & quidem leonis humana voce aquilam alloquentis, his verbis: Audi tu, loquar ad te, & supremus omnium tibi declarabit; nonne tu ille es, qui vicisti animalia, quibus supra terram & in mundo meo potestatem regnandi dedi,

dedi, ita ut terminus temporis illorum per illa compleretur. Tu offendisti mansuetos animo, tranquillosque & placidos læsisti, amasti mendaces, & habitationes frugiferorum diruisti, atque muros eorum demolitus es, qui nihil damni tibi intulerunt. Quare iniquitas & contumelia tua ad fastigium suum pervenit, atque superbia tua ad summum suum vigorem perducta est: Supremusque contemplatus est sæculum superbum, & ecce finitum est, atque crimina illius accumulata sunt. Quare tu aquila ne amplius compareas, nec horribiles tuæ alæ, nec improbæ tuæ pennæ, nec capita tua improba, nec ungues tuæ turpes, nec totum corpus tuum vanum; ut terra refocilletur, atque ad se redeat, liberata à potestate tua, ut spem concipere queat, judicium & misericordiam creatoris sui. Et factum est,

est, postquam leo hæc verba ad aquilam prolocutus est, & ecce, (inquit Esdras) caput quod antea superaverat, statim nullum fuit, & quatuor alæ non amplius comparuerunt, quæ ad illum venerant, & ad regendum erectæ sunt, fuitque regnum illorum parvum, seditionisque plenum. Atque ego vidi, & ecce, nusquam ulterius apparent, & totum corpus aquilæ igne fuit exustum, terraque valde perculsa est. Videat qui vult ibidem etiam explicationem Esdræ datam.

Quidam proximè præteritis annis arbitrati sunt, hoc esse ipsissimum illud tempus, quo prophetia illa eventum suum revera sortitura sit. Et quidem res gestæ hujus temporis opinionem illam valde confirmare visæ sunt, ita, ut primo intuitu fere nihil aliud conjectari potuerit, quam prophetiam illam initium validum

lidum iam nactam esse, & ipsum eventum mox quoque consecuturum.

At Dominus Deus rerum faciem confestim mutavit, atque omnes has cogitationes evertit, atque irrefragabiliter ostendit, quam periculosè res tanti momenti ad certa individua personarum aut locorum astringantur.

Multò absurdius Christianitatique magis multò adversari videtur, quod innumeri huius seculi omnivariis priscis & modernis prognosticis, prophetiis, revelationibus, aliisque rebus innituntur, atque cogitationes & affectus, imo etiam consilia sua secundum illas disponunt: cum multa subsint suppositiria, spuria, & fraudulenter, vel in adulationem, vel in deceptionem aliorum excogitata: ut sic confundant mundum, atque ut apertè dicam, proxi-

proximum ſuum mendaciis circumveniant, fallantque. Multa hujuſmodi prognoſtica etiam bona fide ab antore edita, inter deſcribendum depravata fuerunt, multa etiam ex Cacodæmonis ſuggeſtione in lucem prolata.

Quod verò non omnibus Prophetiis, etiam ſincerorum autorum fides habenda ſit, ſed quod illæ etiam ab afflatu fanatici & mali ſpiritus proficiſcantur, evidentiſſimo exemplo docetur in libro primo regum capite 22. ubi videmus, Deum ad præcipitandos reges contumaces etiam uti miniſterio Pſeudoprophetarum. Deſcribitur enim ibi ſpiritus, qui in medium progreſſus, in conſpectum Domini, dixit, Ego profectus ſpiritus mendax ero in ore omnium prophetarum Achab regis. Cui Deus reſpondit: Abi igitur, & fac ut dixiſti. At ille diſcedens in Zedekiam intravit, qui vero Prophetæ Michæ

contradixit, atq; ulteriùs intulit: Ergone SpiritusDomini à me recessit, ut per te loqueretur? Curavit itidem cornua ferrea sibi confici, postea que dixit: Sic inquit Dominus, his conteres Assyrios, ad internecionem usque. Idemque asseverabant omnes reliqui prophetæ.

Vbi videmus, Zedekiam ipsum credidisse impetum suum processisse à Deo. At eventus docuit, quam turpiter fuerit deceptus, siquidem planè contrarium evenit. Videmus præterea, quam marociter & immodestè Zedekias ille se gesserit, quam audaciter Michæ in os contradixerit, dum spiritui suo malo confidit.

Sæpenumero etiam contingit, ut aliquis suo proprio ingenio & imaginatione deceptus se pro propheta gerat, sibique ipse persuadeat, se esse templum Dei, in quo Deus non solùm habitet, sed etiam oracula quasi ex antro Delio profundat. Quan mir

mira ac stupenda ferè, re ipsa tamen vana, phantasia propria cuique suggerere possit, vel somnia sola, loquelæ, imaginationes & gestus delirantium declarant, præsertim eorum qui febri similibusque acutis morbis conflictantur.

Quod verò phantasia in dormientibus, idem & in sanis quidem corpore, at speculationibus & meditationibus nimium deditis, perficere potest.

Et est sanè arrogantia nefanda, & fastus intolerabilis, quòd multi prophetias quales quales legunt non humili, atque simplici animo, sed & seipsos aliosq; secundum coniecturas suas inde haustas dirigere conantur: qui non solùm scientiam discernendi verum à falso, verum etiam verba ambigua atque intricata explicandi sibi ascribunt.

Quid quod prognostica illa crebrò sibi invicem è diametro adver-

ſantur & contradicunt? Circumfertur vulgò prophetia, quæ Iohanni Carioni aſcribitur, jamque anno 1549. typis excuſa eſt, in quâ res Iuliacenſes, Ungaricæ, Bohemicæ, Brunſuigicæ atque Saxonicæ ita depictæ cernuntur, ut primo intuitu videatur, neceſſariò illam impletum iri. Et certè omnia itæ diſponi cœperunt, ut nemini fere de certitudine ejus fuerit dubium; præcipuè verò de illo, album ſcilicet leonem, cum geminâ caudâ, veſtem ſuam tribus lineis interſtinctam albâ & nigrâ ulterius geſturũ non eſſe. quæ tamen omnia diverſum habuerunt eventum.

Nec quenquam latent vaticinia, viſiones & picturæ, de leone variaque illius fortunâ, proximè præteritis annis divulgatæ: contra tamen Paracelſi illud prognoſticum, ut quidam volunt, adimpletum eſt, qui leonem viribus fractum depinxit, eique

eiq; ſuperſcripſit verba hæc. Quanquam Deus largitus eſt tibi, ut timearis & formidabilis ſis: tamen etiam virgam tibi paratam ſcias, qua dorſum tibi committigent, ita, ut te ipſum ſupportare nequeas, dicentque cum admiratione, Quis unquam cogitaſſet, hunc tam placidum reddi poſſe!

Iohannes Liechtenberger, quem quidam de Claromonte nominant, multis ab hinc annis practicam in lucem emiſit, de magna illa conjunctione Saturni & Iovis, quæ anno 1484. accidit, itémque de eclipſi Solari ſequentis anni, addiditque praxin illam uſui futuram uſque ad annum 1566. Videtur tamen illa prophetia non ex fundamentis Aſtronomiæ, ſed ab alia ſcaturigine proceſſiſſe, quodque dicis cauſa ſolum protulerit ea quæ dicta ſunt de conjunctionibus planetarum, de eclipſibus & ſimilibus rebus, quæ

fortè ex antiqua quadam prophetia alicundè mutuò sumta, & ab ipso forsan non bene intellecta in Astrologicum Prognosticum redigere voluit.

At cætera illa quæ de Bohemiâ & Palatinatu ab illo prædicta sunt, non malè ad res in iisdem locis præteritis annis gestas, nec dum etiam finitas, omnia accommodari possunt.

At etiamsi ille respectu rerum ipsarum nihil fefellit; tamen respectu temporis plurimum deliravit, dum illa ad suum sæculum direxit. Unde Theophrastus Paracelsus vaticiniorum illorum interpres, (quæ interpretatio etiam in secunda parte operum illius, fol. pag. 608. & seqq. extat) capite 22. in quo de Palatino ad Rhenum agitur, refert, Liechtenbergerum constellationem Principum Palatinorum introducere, quæ quamvis præterierit, rem ipsam

ipſam tamen multis paraſangis non attigiſſe.

Profectò, quemadmodum SSta. Scriptura à diverſis hæreticis diverſimodè & contrario modo explicatur, qui non quod in Bibliis extat, ſed quod affectus, amor aut odium cuique ſuggerit depromunt: ita, & quidem multo magis depravantur ipſæ propheriæ, quantò obſcuriores & intricatiores ſunt, atque plures diverſas explicationes admittunt.

Certum quidem eſt, quod ſi uno aliquo eodemque ſæculo multæ prophetiæ atque prognoſticationes ſimul aut ſubinde emittantur atque prodeant, ſignum id eſſe infallibile, innovationis aut ſingularis divinæ operationis. Sic enim Guicciardinus libro 1. Hiſtoriarum ait, hoc idem eveniſſe, quo tempore ſtirps Arragonenſium ex regno Neapolitano ejecta, Italia à Gallis & Hiſpanis multos continuos annos vaſtata,

atque omnes ferè illius status immutati fuerunt.

Quid nobis hoc tempore exspectandum sit, solus Deus novit, ego miser peccator tantâ scientiâ me non dignor.

Il pastor Fido At. 5. sc. 6.

Se volontario fosse
De 'l Profetico lume il divin' uso,
Sariâ don di Natura, è non del cielo.
Sento ben io ne l'indigesta mente,
Che 'l ver mi asconde il Fato,
E si riserba alto segreto in seno.

Solùm precor Deum O. M. ut me cum aliis, seriò idem desiderantibus ab omni quod animæ officere potest clementissimè præservet. Sicque discursum hunc concludo cum illo Sancti Iohannis in Apocalypsi: *Domine Iesu Veni*. Gratia Domini nostri Iesu Christi sit nobiscum omnibus. Amen.

FINIS.

179